

***Statenstuk* 2009-371**

Omvorming Programma Beheer

Voorgestelde behandeling:

- Voorafgaand aan de Statencommissie Omgevingsbeleid vindt een inloopbijeenkomst plaats op 1 april 2009
- Statencommissie Omgevingsbeleid op 1 april 2009
- provinciale staten op 22 april 2009
- fatale beslisdatum: 22 april 2009

Behandeld door de heer J. Grotenhuis, telefoonnummer (0592) 36 54 29, e-mail
j.grotenhuis@drenthe.nl

Portefeuillehouder: de heer R.W. Munniksma

Inleiding

Het rijk en de twaalf provincies hebben eind 2006 in het kader van de Bestuursovereenkomsten 2007-2013 voor het ILG afgesproken dat het huidige Programma Beheer (het geheel van subsidies voor het beheer van natuur en landschap) wordt vervangen door een eenvoudiger stelsel voor financiering van het natuurbeheer, het subsidiestelsel natuur- en landschapsbeheer. Dit nieuwe stelsel zal per 1 januari 2010 worden ingevoerd. Tot die tijd voeren de provincies ongewijzigd het voormalige rijksstelsel Programma Beheer uit met toepassing van de provinciale Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer (P)SAN en de provinciale Subsidieregeling natuurbeheer (P)SN. De omvorming van het stelsel was een belangrijke voorwaarde van de provincies om het beheer per 1 januari 2007 te decentraliseren. Dit betekent dat er een landelijk stelsel is met twaalf provinciale verordeningen.

De juridische verankering van het nieuwe subsidiestelsel vindt voor beheer plaats in de Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer. De onderdelen functieverandering, zware kwaliteitsinvesteringen en inrichting uit het bestaande Programma Beheer worden opgenomen in de pMJP-subsidiegids. De juridische verankering ligt hiervoor in de Subsidieverordening inrichting landelijk gebied (SILG); de bevoegdheid tot vaststelling c.q. wijziging van de pMJP-subsidiegids is bij de vaststelling van deze verordening aan gedeputeerde staten gedelegeerd.

Het nieuwe stelsel is vormgegeven door overheden, natuurbeherende en andere bij het beheer betrokken organisaties en kan daarbij rekenen op voldoende maatschappelijk draagvlak.

Het huidige systeem (P)SAN en (P)SN blijft voorlopig een aantal jaren bestaan; dit heeft nog jaren gevolgen voor diverse onderdelen zoals bezwaar en beroep en controle.

Advies

1. Instemmen met de hoofdlijnen van het nieuwe subsidiestelsel natuur- en landschapsbeheer en de invoering van dit nieuwe stelsel per 1 januari 2010.
2. Vaststellen van de Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer.
3. Aan gedeputeerde staten de bevoegdheden over te dragen wijzigingen als gevolg van goedkeuring van de Europese Commissie c.q. LNV doorvoeren in de genoemde verordeningen, tenzij de aard van de bevoegdheid zich daartegen verzet.
4. Kennisnemen van de Index natuur en landschap.
5. Kennisnemen van de subsidieregeling voor de kwaliteitsimpuls natuur en landschap als onderdeel van de pMJP-subsidiegids.

Beoogd effect

Eenvoudiger en efficiëntere uitvoering van het beleid Inrichting en Beheer (agrarische) natuur.

Argumenten

1.1. *Het nieuwe subsidiestelsel natuur- en landschapsbeheer geeft uitvoering aan de ILG-bestuursovereenkomst 2007-2013*

Alle twaalf provincies hebben door middel van de ILG-bestuursovereenkomst afgesproken om dit stelsel gezamenlijk vorm te geven; dit nieuwe stelsel geeft uitvoering aan deze bestuursovereenkomst.

De uitvoering van het nieuwe sturingsstelsel valt onder de regie van de gezamenlijke provincies.

1.2. Voordelen vereenvoudiging van het huidige stelsel

- Het nieuwe, vereenvoudigde stelsel heeft een transparante structuur en leidt tot een acceptabele vermindering van de controlelast, reduceert de uitvoeringskosten (kosten DR/DLG) voor de provincie en vermindert de administratieve lasten voor de aanvrager.
- Door certificering vindt betere kwaliteitsborging plaats en lagere uitvoeringskosten (minder controle).
- Kortere termijnen voor het afgeven van beschikkingen (beschikkingen kunnen binnen een termijn van tien weken worden afgegeven in plaats van tussen de zes maanden en bijna een jaar).
- Terugdringen bezwaren op afgegeven beschikkingen.

1.3. Meer sturing op doelen

Het aantal natuurdoelen is drastisch teruggebracht. Door invoering van dit nieuwe stelsel vindt meer sturing op doelen plaats. Er is geen sprake meer van afrekening op natuurresultaat, maar op het uitgevoerde beheer. Het natuurbeheerplan vervult een centrale rol en er wordt gewerkt in één uniforme taal volgens de Index natuur en landschap. Bovendien komt het nieuwe stelsel tegemoet aan nieuwe (voorzienbare) ontwikkelingen in de nabije toekomst.

1.4. Aansluiting gebiedsgerichte processen

Er vindt aansluiting op de gebiedsgerichte processen plaats, passend bij de werkwijze van de provincie Drenthe en daarmee ook afstemming met water- en milieuocondities.

1.5. Ruimte voor regionaal maatwerk

Het nieuwe stelsel wordt ondergebracht in de ILG-structuur. Hierdoor ontstaat een integrale en gebiedsgerichte benadering met ruimte voor regionaal maatwerk.

- Het stelsel biedt de provincie Drenthe ruimte voor invulling van haar eigen beleid, waarbij kan worden aangehaakt bij de eigen provinciale gebiedsorganisatie en gebiedsprogrammering.
- In bijzondere situaties wordt het mogelijk om te werken met toeslagen voor regionale pakketten (bijvoorbeeld voor soortenbescherming).
- Ruimte voor eigen provinciaal stimuleringskader groenblauwe diensten.

5.1. De subsidieregeling voor de "kwaliteitsimpuls natuur en landschap" als onderdeel van de pMJP-subsidiegids.

Deze regeling wordt u nu ter kennisneming voorgelegd. Binnenkort zullen gedeputeerde staten de regeling vaststellen en deze onderbrengen onder de pMJP-subsidiegids. De bevoegdheid tot vaststelling c.q. wijziging van de pMJP-subsidiegids is bij de vaststelling van de SILG aan gedeputeerde staten gedelegeerd.

Uitvoering

Tijdsplanning

Het nieuwe stelsel wordt per 1 januari 2010 ingevoerd. Dat impliceert dat het Natuurbeheerplan vóór 1 oktober 2009 moet worden vastgesteld in verband met de openstelling van het nieuwe subsidiestelsel in november.

Financiën

De financiële consequenties van het nieuwe stelsel worden door het IPO nader berekend. Tussen IPO en LNV vindt dit voorjaar bestuurlijk overleg plaats over de kosten van de uitvoeringsorganisatie en de programmakosten van het nieuwe stelsel conform de afspraken bij de overdracht van Programma Beheer; uitgangspunt daarbij vormt dat het rijk voor voldoende financiering zorg draagt. Dat betekent dat het nieuwe stelsel dat nu aan u wordt voorgelegd alleen in werking zal treden indien overeenstemming met de minister over uitvoeringskosten en programmakosten zal worden bereikt.

Een kenmerk van het nieuwe stelsel is dat financiering plaats vindt via twee geldstromen:

1. subsidie voor beheer via de Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer;
2. subsidies voor kwaliteitsimpulsen (inrichting, zware kwaliteitsinvesteringen, functieverandering) via de SILG-verordening.

Monitoring en evaluatie

1. In het kader van de Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer vinden monitoring en evaluatie plaats
2. In het kader van de Regeling kwaliteitsimpuls natuur en landschap vinden monitoring en evaluatie onder het pMJP plaats.

Extern betrokkenen

Vanaf het begin is zowel landelijk als provinciaal met alle externe partijen uitvoerig overleg gevoerd over de omvorming van Programma Beheer. Met externe partijen worden bedoeld: terreinbeheerders, particulieren, bosgroepen, agrarische natuurverenigingen, Landschapsbeheer Drenthe, LTO, Dienst Regelingen, Dienst Landelijk Gebied en de Algemene Inspectiedienst etc. Alle krijgen met dit nieuwe stelsel te maken.

Uitvoering van het nieuwe stelsel wordt gedaan door Dienst Regelingen, Dienst Landelijk Gebied en Algemene Inspectiedienst.

Communicatie

Er wordt zowel landelijk als provinciaal een communicatieplan opgesteld om de gebruiker van de regeling zo goed mogelijk te informeren.

Bijlagen

1. Rapport Nieuw stelsel Natuur- en Landschapsbeheer
2. Subsidieverordening natuur en landschapsbeheer met toelichting
3. De regeling voor de "kwaliteitsimpuls natuur en landschap" als onderdeel van de SILG-verordening
4. De Index Natuur en Landschap; de gezamenlijke typologie.
5. Brief van het IPO gericht aan de colleges van GS
6. Gezamenlijk persbericht

Ter inzage in de leeskamer

1. Audit commissie Brabers
2. Audit commissie Verheijen
3. Onderzoek uitvoeringsorganisatie natuurbeheer fasen 1 en 2
4. Het advies van het Adviescollege toetsing administratieve lasten (Actal)
5. Advies Prinsen van Wijmen
6. Rapport Strategische visie op het beheer van het landelijk gebied

Assen, 4 maart 2009

Kenmerk: 10/5.3/2009002250

Gedeputeerde staten van Drenthe,

mevrouw A. Haarsma, voorzitter

mevrouw J.M. Imhof, secretaris

jk/coll.

Voordracht subsidiestelsel natuur- en landsbeheer

1. Aanleiding

Rijk en provincies hebben eind 2006 in het kader van de ILG-bestuursovereenkomsten 2007-2013 voor het ILG afgesproken dat het huidige Programma Beheer (het geheel van subsidies voor beheer en landschap) wordt vervangen door een eenvoudiger stelsel voor financiering van het natuurbeheer. Deze omvorming was een belangrijke voorwaarde van de provincies om in te stemmen met decentralisatie van het beheer per 1 januari 2007. Tot de invoering van een nieuwe stelsel voeren de provincies het voormalige rijksstelsel Programma Beheer ongewijzigd uit met toepassing van de provinciale Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer (P)SAN en de provinciale Subsidieregeling natuurbeheer (P)SN.

Het IPO heeft begin 2007 de opdracht gegeven om de omvorming van het stelsel voor te bereiden en daarbij de volgende uitgangspunten te hanteren.

1. De uitvoering van het nieuwe sturingsstelsel valt onder de regie van de provincies.
2. Het nieuwe stelsel wordt ondergebracht in de ILG-structuur: een integrale, gebiedsgerichte benadering met ruimte voor regionaal maatwerk.
3. Het stelsel wordt vormgegeven door overheden, natuurbeherende en andere bij het beheer betrokken organisaties.
4. Het nieuwe stelsel komt tegemoet aan nieuwe (voorzienbare) ontwikkelingen in de nabije toekomst.
5. Het nieuwe stelsel heeft een transparante structuur en leidt tot een acceptabele vermindering van de administratieve lasten en uitvoeringslasten.
6. Het nieuwe stelsel kan rekenen op voldoende politiek en maatschappelijk draagvlak.
7. Invoering van het nieuwe stelsel per 1 januari 2010.
8. Een zo optimaal mogelijke afstemming met relevante aanpalende projecten.

2. Proces nieuwe stelsel

Bij het Project Ombouw Programma Beheer is gekozen voor drie fasen:

1. Strategische visie over de inrichting van het nieuwe stelsel (februari tot en met oktober 2007)
2. Concrete uitwerking van het nieuwe stelsel (oktober 2007 tot en met december 2008)
3. Implementatie en invoering nieuwe stelsel (oktober 2008 tot en met december 2009).

In oktober 2007 is de Strategische visie op het beheer van het landelijke gebied in de toekomst vastgesteld. Die visie is in nauw overleg met alle betrokken partijen tot stand gekomen.

Medio 2007 is onder leiding van het IPO een projectorganisatie (Stuurgroep met werkgroepen) tot stand gebracht. Daarin werken de provincies nauw samen met LNV, de natuurbeheerders, de koepelorganisaties van (agrarische) natuurbeheerders en de uitvoeringsorganisaties Dienst Regelingen (DR) en Dienst Landelijk Gebied (DLG). Deze projectorganisatie heeft de strategische visie uitgewerkt. Daarbij is veelvuldig gebruikgemaakt van overleggen: op landelijk, landsdelig en provinciaal niveau. Ook aan regionale betrokkenen werd steeds toelichting gegeven op de contouren van het nieuwe stelsel en zij werden bij de opzet betrokken. In de daaropvolgende consultatieronde is het concept van het nieuwe stelsel in uw commissie besproken.

Voorafgaand aan de vergadering van de Statencommissie Omgevingsbeleid van 16 januari 2008 is een presentatie gegeven over de ontwikkelingen in het kader van de omvorming van Programma Beheer. Hierbij is het rapport Strategische visie op het beheer van het landelijk gebied; een nieuw subsidiesysteem voor beheer van natuur en landschap, aan de commissieleden overhandigd. Daarnaast hebben wij u bij brief van 2 juli 2008 over de voortgang van het Ontwerpstelsel natuur- en landschapsbeheer geïnformeerd.

De inspraakreacties hebben geleid tot aanscherping en concretisering. Het stelsel is ook onder de aandacht van de minister van LNV en de Tweede Kamer gebracht. Uiteindelijk heeft het bestuur van het IPO op 29 januari 2009 op advies van de bestuurlijke commissie Landelijk Gebied van het IPO ingestemd met het stelsel waarover door alle partijen in de Stuurgroep Omvorming Programma Beheer overeenstemming is bereikt. Door deze overeenstemming kan worden vastgesteld dat het nieuwe stelsel kan rekenen op een groot draagvlak bij provincies, LNV en de beheerders(organisaties).

3. Resultaten uitwerking nieuw stelsel

Het project voorziet in diverse resultaten.

1. Een *nieuw stelsel voor het beheer van natuur en landschap*, met onder andere een beschrijving van het natuur- en landschapsbeheer in relatie tot de bredere gebiedsgerichte aanpak in het landelijk gebied en de aansturing van het beheer.
2. De *Index natuur en landschap*: een door alle betrokkenen gedragen typologie (natuurtaal) voor natuurkwaliteit met *doelen voor natuur, agrarische natuur en landschapselementen* op landelijk niveau, met een onderverdeling in *beheertypen*, met daaraan gekoppeld een classificatie van kwaliteitsklassen om de actuele en gewenste natuurkwaliteit tot uitdrukking te kunnen brengen.
3. Een nieuwe *juridische regeling (verordening)* die de aansturing, financiering en uitvoering van het natuur- en landschapsbeheer beschrijft.
4. Afspraken over *rol- en taakverdeling* tussen overheden, betrokken uitvoeringsorganisaties én de natuurbeherende organisaties.
5. Afspraken over de *omvang en wijze van financiering*.
6. Een concreet *overgangsregime* met een duidelijke overgangstermijn van het huidige naar het nieuwe stelsel.
7. Afspraken over de *voorbereiding* van alle betrokken overheden en organisaties op uitvoering van de nieuwe systematiek.
8. *Bestuurlijke afspraken* over het voorgaande, zowel tussen overheden onderling als tussen overheden en maatschappelijke organisaties.

Het proces en het project hebben geresulteerd in de nu voorliggende stukken.

- Het rapport Nieuw stelsel Natuur- en Landschapsbeheer.
- De Subsidieverordening natuur en landschapsbeheer met toelichting.
- De regeling voor de "kwaliteitsimpuls natuur en landschap" als onderdeel van de SILG.
- De Index natuur en landschap: de gezamenlijke typologie.

4. Kenmerken nieuw stelsel

De volledige beschrijving van het stelsel treft u aan in het rapport Nieuw stelsel Natuur- en Landschapsbeheer. Daarom wordt hier volstaan met de belangrijkste kenmerken van het nieuwe stelsel:

- meer sturing op doelen met een centrale rol voor het provinciale natuurbeheerplan en het werken in één uniforme taal volgens de Index natuur & landschap;
- er is geen sprake meer van afrekening op natuurresultaat, maar op het uitgevoerde beheer. De regeling is eenvoudiger en de controlelast wordt verminderd;
- aansluiting bij de gebiedsgerichte processen in de regio, passend bij de werkwijze van de provincie. Daarbij ook aandacht voor afstemming met water- en milieuocondities;
- financiering via twee gescheiden geldstromen: subsidies voor beheer via de Subsidieregeling natuur- en landschapsbeheer en subsidies voor kwaliteitsimpulsen (inrichting, zware kwaliteitsinvesteringen, functieverandering) via (aanpassing van) de SILG;
- kwaliteitsborging van de beheerder door certificering. Niet-gecertificeerde beheerders worden gecontroleerd op het uitgevoerde beheer;

- monitoring is nodig om de natuurkwaliteit te meten en niet (meer) om de beheerder af te rekenen op natuuresultaat. De monitoringssystematiek is gekoppeld aan de beheertypen uit de Index natuur en landschap.

Het nieuwe stelsel leidt ertoe dat:

- beschikkingen binnen een termijn van tien weken kunnen worden afgegeven (in plaats van tussen de zes en twaalf maanden);
- er minder bezwaren worden ingediend op afgegeven beschikkingen;
- de administratieve lasten voor de aanvrager worden teruggebracht (zie hierna, onder 8);
- de uitvoeringskosten voor de overheden worden teruggebracht (zie hierna, onder 8).

Een verschil met het huidige stelsel is dat gemeenten na 1 januari 2010 nog slechts in aanmerking kunnen komen voor continuering van bestaande subsidies natuurbeheer. Subsidie aan gemeenten voor nieuwe gronden is niet meer mogelijk.

5. Regionaal maatwerk

Standaardisering is een belangrijk uitgangspunt in het nieuwe stelsel. Daarom zijn de beschrijvingen van de beheertypen en de agrarische en landschapsbeheerpakketten zo ruim geformuleerd, dat de meest voorkomende regionale accenten daarin meegenomen zijn. Indien nodig, kan in bijzondere situaties gewerkt worden met toeslagen voor afwijkende condities (varen en geaccidenteerd terrein) en/of specifieke regionale pakketten (bijvoorbeeld voor soortenbescherming). De kosten van de regionale pakketten als invulling van regionaal beleid zijn voor de provincie zelf, tenzij daarmee rijksdoelen worden gerealiseerd.

Het stelsel biedt de provincies de ruimte voor invulling van eigen beleid. Er kan worden aangehaakt bij de eigen provinciale gebiedsorganisatie en -programmering. Ook kan per provincie worden bepaald hoe vorm wordt gegeven aan de gebiedsgerichte samenwerking (soms noodzakelijk bij collectieve beheerplannen, bijvoorbeeld voor weidevogelbeheer) en het beheerdersoverleg.

Verder is er ruimte voor een eigen provinciaal stimuleringskader groenblauwe diensten. De kosten daarvan hoeven niet alleen voor rekening van de provincie te komen. Ook andere partijen kunnen daarin bijdragen.

6. Programmakosten beheer

De Index natuur en landschap is een omvangrijk document met beschrijvingen van doelen, beheertypen, maatregelen en kosten. Voor alle beheertypen zijn normkosten berekend. De index is voor het onderdeel Natuurbeheer aan een financiële audit onderworpen door de commissie Brabers. Dat rapport ligt voor u ter inzage in de leeskamer. Op basis van deze audit is aan de commissie Verheijen opdracht gegeven een herberekening te maken van de standaardkostprijzen voor natuurbeheer. Ook dat rapport ligt voor u ter inzage. Inmiddels wordt ook gewerkt aan de standaardkostprijzen voor agrarisch natuurbeheer en beheer van landschapselementen.

Over de programmakosten vindt in mei 2009 bestuurlijk overleg tussen IPO en LNV plaats (zie 9). Op basis van de resultaten van dat overleg zullen de beheervergoedingen worden bepaald.

7. Uitvoering, uitvoeringskosten/administratieve lasten

Een van de doelen van het nieuwe stelsel is reductie van de uitvoeringskosten door de Dienst Regelingen (DR) en de Dienst Landelijk Gebied (DLG). Uit het onderzoek Uitvoeringsorganisaties Programma beheer (fase 1, agrarisch natuurbeheer en fase 2, natuurbeheer; voor u ter inzage gelegd) blijkt dat de uitvoeringskosten - op termijn - substantieel kunnen worden verlaagd als gevolg van het nieuwe stelsel. Bij agrarisch natuurbeheer gaat het om een besparing van circa 25% (ruim € 5 miljoen) en bij natuurbeheer van circa 50 % (ruim € 2,5 miljoen) op jaarbasis. Dat grote verschil wordt gedeels verklaard door de Europese verplichtingen die op de uitvoering van het agrarische natuur-

beheer blijven rusten.

Dat verschil is ook aan de orde bij de hoogte van de administratieve lasten voor subsidieontvangers. Uit het advies dat het Adviescollege toetsing administratieve lasten (Actal) op verzoek van het IPO over de nieuwe Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer heeft uitgebracht, blijkt dat de totale administratieve lasten per aanvraag voor agrarisch natuurbeheer € 447,- (2,2% van het gemiddelde subsidiebedrag) en per aanvraag voor natuurbeheer € 242,- (0,1 % van het gemiddelde subsidiebedrag) bedragen. Het positieve advies van Actal is eveneens voor u ter inzage gelegd.

De besparingen op de uitvoeringskosten kunnen worden gerealiseerd omdat er geen sprake meer is van resultaatbeloning en controles op natuurresultaat. Daardoor worden de controles eenvoudiger en zal ook minder bezwaar en beroep worden ingesteld. Verder wordt het (gedigitaliseerde) aanvraag- en controleproces sterk vereenvoudigd. Er wordt ook een forse efficiencywinst behaald door centrale uitvoering door nog maar één uitvoeringsorganisatie. Bij het agrarische natuurbeheer is het vanuit Europa vereist om hiervoor een Europees betaalorgaan in te schakelen (DR). Het IPO heeft daarom voorgesteld om de uitvoering van de Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer (wederom) op te dragen aan DR, DLG en AID. De controletaken van DLG bij het agrarisch natuurbeheer worden overgenomen door de AID, zodat de agrariërs nog maar met één controle instantie te maken hebben. Wel is het van belang dat door de gezamenlijke provincies hierover met de AID goede afspraken worden gemaakt.

8. Overleg met de minister over uitvoeringskosten/programmakosten

Op dit moment zijn de Bestuursovereenkomsten 2007-2013 tussen LNV en de provincies leidend voor de beschikbare programmakosten. Daarin is tevens vastgelegd dat LNV de uitvoering door DR, DLG en AID betaalt. Tussen IPO en LNV vindt in mei 2009 bestuurlijk overleg plaats over de kosten van de uitvoeringsorganisatie en de programmakosten van het nieuwe stelsel. De inzet van de provincies daarbij is dat de uitvoeringskosten en benodigde investeringen in verband met het nieuwe stelsel voor rekening van LNV komen. Te realiseren besparingen vanwege het nieuwe stelsel dienen zoveel mogelijk te worden ingezet voor de programmakosten (agrarisch) natuurbeheer. Het nieuwe stelsel wordt nu ter instemming aan u wordt voorgelegd onder het voorbehoud dat de provincies in mei 2009 overeenstemming met de minister van LNV bereiken over de uitvoerings- en de programmakosten. Wij hadden die overeenstemming graag eerder willen bereiken, maar dat is niet mogelijk omdat berekeningen over de kosten mede moeten worden gebaseerd op de aanpassing van de provinciale natuurbeheerplannen, waaraan nu hard wordt gewerkt. Bij uitstel van de besluitvorming wordt een onaanvaardbaar groot risico gelopen dat de verordeningen niet in werking kunnen treden op 1 januari 2010 en dat alle betrokken organisaties (provincies, beheerdersorganisaties en uitvoerende diensten DR, DLG en AID) onvoldoende tijd hebben voor een goede voorbereiding op het nieuwe stelsel. Om die reden vragen u nu om instemming, maar wel onder voorbehoud van overeenstemming met de minister van LNV over de uitvoerings- en programmakosten.

9. Goedkeuring aanpassing POP2 door Brussel en goedkeuring verordeningen door minister LNV

Het nieuwe stelsel leidt tot een aanpassing van het tweede Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP2). De wijzigingen in POP2 moeten daarom ter goedkeuring worden voorgelegd aan Brussel. Dat zal naar verwachting enkele maanden in beslag nemen.

Daarnaast leidt het stelsel er toe dat de thans geldende provinciale Subsidieverordening natuurbeheer (P)SN en de provinciale Subsidieverordening agrarisch natuurbeheer (P)SAN worden ingetrokken. In plaats daarvan komt er voor het reguliere beheer een nieuwe Subsidieverordening natuur en landschapsbeheer. Op verzoek van het IPO heeft het juridisch bureau AKD Prinsen Van Wijmen NV de laatste conceptversie van de verordening aan een externe toets onderworpen, onder meer op juridische consistentie en de relatie met de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Dit advies en de reactie

van het IPO daarop liggen voor u ter inzage in de leeskamer. De voorliggende verordening is naar aanleiding van het advies aangepast.

De SILG moet worden aangevuld met een hoofdstuk Kwaliteitsimpuls natuur en landschap voor de onderdelen functieverandering, zware kwaliteitsinvesteringen en inrichting. Op grond van de Wet investeringsbudget landelijk gebied (WILG) moeten de gewijzigde verordeningen door de minister van LNV worden goedgekeurd. Dat betekent dat het nieuwe stelsel nu aan u wordt voorgelegd onder het voorbehoud van goedkeuring door Brussel (wijzigingen POP2) en door de minister van LNV (verordeningen).

10. Communicatie

Nu de besluitvorming over het nieuwe stelsel, de modelverordeningen en de Index natuur en landschap is afgerond, moeten alle betrokken partijen (provincies, LNV, DR, DLG en de organisaties van beheerders) het nieuwe stelsel gaan uitdragen. In de Stuurgroep Omvorming Programma Beheer is afgesproken dat dit een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van alle betrokken partijen en dat het IPO zorg zal dragen voor de coördinatie en afstemming in het voorlichtingstraject. Zo zullen de provincies samen met DR en DLG een voorlichtingscampagne voorbereiden waarbij eenduidige informatie naar de (potentiële) beheerders uitgangspunt is. Daarbij verloopt een belangrijk deel van de communicatie via de provincies.

Provinciale staten van Drenthe;

gelezen het voorstel van gedeputeerde staten van Drenthe van 4 maart 2009, kenmerk 10/5.3/2009002250;

gelet op de artikelen 145 en 152 van de Provinciewet en artikel 11, derde lid, van de Wet inrichting landelijk gebied;

gezien de ILG-bestuursovereenkomst 2007-2013 met de minister en gezien de onderliggende stukken;

BESLUITEN:

- I. in te stemmen met de hoofdlijnen van het nieuwe subsidiestelsel natuur- en landschapsbeheer en de invoering van dit nieuwe stelsel per 1 januari 2010;
- II. vast te stellen de Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer zoals aangegeven in de bijlage;
- III. aan gedeputeerde staten de bevoegdheden over te dragen wijzigingen als gevolg van goedkeuring van de Europese Commissie c.q. LNV door te voeren in de genoemde verordeningen, tenzij de aard van de bevoegdheid zich daartegen verzet;
- IV. kennis te nemen van de Index natuur en landschap;
- V. kennis te nemen van de regeling voor de "kwaliteitsimpuls natuur en landschap" als onderdeel van de pMJP-subsidiegids van de Subsidieverordening inrichting landelijk gebied.

Assen, 22 april 2009

Provinciale staten voornoemd,

, griffier

, voorzitter

jk/coll.

Nieuw stelsel

Natuur- en Landschapsbeheer

1. Inleiding

- 1.1 Samenvatting
- 1.2 Aanleiding voor een nieuw stelsel
- 1.3 Strategische visie op beheer van natuur en landschap
- 1.4 Voor wie geldt het nieuwe stelsel?
- 1.5 Uitgangspunten nieuwe stelsel

2. Het stelsel op hoofdlijnen

- 2.1 Beleidskaders en programmering
 - 2.1.1 Europese en nationale doelen
 - 2.1.2 Provinciale beleidskaders en programmering
- 2.2 Gebiedsgerichte uitvoering
 - 2.2.1 Gebiedsgerichte programmering
 - 2.2.2 Gebiedsgerichte samenwerking / beheerdersoverleg
- 2.3 Een nieuwe taal voor natuur en landschap
 - 2.3.1 Index Natuur & Landschap
 - 2.3.2 Regionaal maatwerk
- 2.4 Onderscheid beheer en kwaliteitsimpulsen
 - 2.4.1 Beheer natuur, agrarische natuur en landschapselementen
 - 2.4.2 Kwaliteitsimpulsen
- 2.5 Natuurbeheerplan
 - 2.5.1 Sturing op doelen
 - 2.5.2 Nadere voorwaarden in het natuurbeheerplan
 - 2.5.3 Eerste generatie natuurbeheerplannen
 - 2.5.4 Tweede generatie natuurbeheerplannen
- 2.6 Monitoring en evaluatie
- 2.7 Kwaliteitsborging via certificering en controle
 - 2.7.1 Certificering natuurbeheerder
 - 2.7.2 Certificering agrarisch natuurbeheerder
 - 2.7.3 De werking van certificering
 - 2.7.4 Controle van niet-gecertificeerde natuurbeheerders

3. De verordening

- 3.1 Eén verordening voor beheer natuur en agrarische natuurwaarden
- 3.2 Uitgangspunten in de verordening
- 3.3 Hoofdlijnen Verordening Natuur- en landschapsbeheer
 - 3.3.1 Beheer van natuur en landschap
 - 3.3.2 Beheer natuur op landbouwgrond
 - 3.3.3 Openstelling voor recreatie
 - 3.3.4 Aanvraagprocedure
 - 3.3.5 Geïntegreerde beschikking voor meerdere doelen
- 3.4 Overige subsidies in de Verordening Natuur- en landschapsbeheer
 - 3.4.1 Organisatiekosten samenwerking natuur- en landschapsbeheer
 - 3.4.2 Financiële steun koepelorganisaties particulier en agrarisch natuurbeheer

- 3.5 Hoofdlijnen kwaliteitsimpulsen in de ILG-verordening
 - 3.5.1 Algemeen
 - 3.5.2 Inrichtingsprojecten
 - 3.5.3 Functieverandering

4. Winst van het nieuwe stelsel

5. Financiële consequenties en uitvoering van het nieuwe stelsel

- 5.1 Programmakosten
- 5.2 Uitvoeringslasten en –organisatie

6 Eigen ruimte provincies

Bijlagen:

- 1. Index Natuur & Landschap
- 2. Checklist voor het dynamisch beheer
- 3. Overzicht regionale financieringsmogelijkheden

1. Inleiding

1.1 Samenvatting

Het nieuwe stelsel voor Natuur- & Landschapsbeheer maakt een eind aan de starheid van het oude, uit afzonderlijke onderdelen voor natuur en agrarische natuur opgebouwde stelsel en dringt bureaucratie terug. Een meer integrale benadering zorgt voor een kostenbesparing door zo veel mogelijk standaardisering. Door deze uniformiteit gaan de kosten voor uitvoering met 50 procent voor natuurbeheer en met 25 procent voor agrarisch natuurbeheer omlaag. Toch krijgt ook regionaal maatwerk meer aandacht, omdat niet alles tot in detail is vastgelegd. Als met het regionale maatwerk geen rijksdoelen worden behaald,, zijn de eventuele hogere uitvoeringskosten voor rekening van de regio.

Het nieuwe stelsel wordt per 1 januari 2010 ingevoerd en brengt alle partijen bij elkaar die een bijdrage leveren aan de natuurkwaliteit. De invoering van het nieuwe stelsel is afgesproken bij de decentralisatie naar de provincies van Programma Beheer als onderdeel van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) per 1 januari 2007. De drie pijlers voor het nieuwe stelsel zijn een integrale gebiedsgerichte benadering, minder sturing op detail en een regionale basis voor meerjarige en vereenvoudigde financiering. Het is geen beleidswijziging. De bestaande Europese regelgeving en het landelijke en provinciale beleid zijn en blijven uitgangspunt.

Gebiedsgerichte aanpak

De provincie geeft tot op gebiedsniveau uitwerking aan haar doelen met het natuurbeheerplan. Het natuurbeheerplan heeft, ten opzichte van zijn voorgangers (natuurgebiedplan, beheergebiedplan en landschapsbeheerplan), een meer prominente rol bij de sturing van doelen, de financiering van de maatregelen, de procesmatige voorwaarden voor subsidieverlening, monitoring en evaluatie. Centraal in het natuurbeheerplan staat de begrenzing van de beheertypen, zoals die staan in de Index Natuur & Landschap. Per gebied wordt op kaart concreet aangegeven welk beheertype voor subsidie in aanmerking komt en welke voorwaarden daarbij gelden om voor een beheervergoeding in aanmerking te komen.

Het beheer van natuur, agrarische natuur en landschap is een onderdeel in het 'provinciaal meerjarenprogramma voor het landelijk gebied' (pMJP). Per provincie is een structuur gekozen die past bij de eigen werkwijze en cultuur. Het is regionaal maatwerk. Het nieuwe stelsel sluit aan bij deze bestaande provinciale ILG-gebiedsorganisatie en gebiedsprogrammering. De beheerders worden in het nieuwe stelsel afgerekend op het uitgevoerde beheer en niet alleen op het natuurresultaat. De kwaliteit van het beheer wordt gewaarborgd door monitoring, certificering en de daarbij behorende controles. Als uit de monitoring blijkt dat het beheer niet toereikend is om de bestaande kwaliteit te waarborgen, kan dat reden zijn om het beheer aan te passen, de milieucondities in het gebied te verbeteren, of in het uiterste geval het doel, al dan niet tijdelijk, bij te stellen.

Diverse beheerders

Een primaire rol in dit stelsel is weggelegd voor de natuurbeheerders die zijn onderverdeeld in drie groepen. Wie landbouwgrond heeft met geheel of gedeeltelijk natuurbestemming, is een *agrarische natuurbeheerder*. Daarnaast zijn er organisaties met ten minste enkele professionele medewerkers die natuurbeheer als hoofddoel hebben. Deze *terreinbeherende organisaties* (TBO's) zijn de Provinciale Landschappen, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. De laatste groep bestaat uit de rest: particulieren, stichtingen, gemeenten, enzovoorts, die natuurterreinen hebben. Zij worden vaak gesteund door koepelorganisaties als de Federatie Particulier Grondbezit en de Stichting Beheer Natuur en Landschap.

Er is in het nieuwe stelsel onderscheid tussen beheerders waarvan de gronden een verschillende bestemming hebben (natuur of landbouw) omdat agrarisch natuurbeheer moet voldoen aan strengere Europese regelgeving.

Kwaliteitsborging beheerder

In het stelsel wordt ook verschil gemaakt tussen een gecertificeerde en een niet-gecertificeerde beheerder. Provincies en beheerders ontwikkelen samen een kwaliteitsborgingsysteem dat tot het certificaat leidt en nauw aansluit bij de huidige werkwijze en systemen van de beheerders. Het mag zeker niet bureaucratisch zijn. Met een certificaat laat de overheid zien vertrouwen te hebben in de werkwijze van de beheerder. De gecertificeerde beheerder kan daardoor eenvoudiger subsidie aanvragen en heeft een lichtere administratie en minder controles. Daar staat wel tegenover dat hij kosten moet maken voor het krijgen en het behouden van het certificaat. Bij de niet-gecertificeerde natuurbeheerder heeft de overheid hogere uitvoeringslasten. Daarom zijn er ook twee subsidietarieven: een standaardvergoeding voor de niet-gecertificeerde natuurbeheerder en een hogere voor de gecertificeerde natuurbeheerder. De subsidie wordt direct tussen beheerder en provincie geregeld via de Dienst Regelingen. Het streven is dat per 1 januari 2010 zo veel mogelijk beheerders zijn gecertificeerd of hun certificaat hebben aangevraagd. Voor agrarisch natuurbeheer wordt jaarlijks de subsidie vastgesteld en niet meer aan het einde van een zesjarige periode. Dat geeft meer helderheid voor de ontvanger van de subsidie. Ook is door de jaarlijkse cyclus het eenvoudiger om meer actuele tarieven vast te stellen. Bovendien voldoet de hogere frequentie aan de wens van de EU.

Beheer en kwaliteitsimpulsen

In het nieuwe stelsel is een onderscheid gemaakt tussen financiering van het beheer van de bestaande natuur en eenmalige investeringen die nodig zijn om de natuurkwaliteit te verbeteren, de zogeheten kwaliteitsimpulsen. Het onderscheid tussen beheer en kwaliteitsimpulsen wordt gemaakt op basis van verschillen in de actuele en de gewenste situatie van een gebied. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beheertypen in de Index Natuur & Landschap. De huidige provinciale subsidieregelingen Natuurbeheer (PSN) en Agrarische natuurbeheer (PSAN) worden vervangen. Voor het beheer van de bestaande natuur en agrarische natuur is de subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer opgesteld. De onderdelen inrichting en functieverandering uit de oude regeling worden in de bestaande ILG-verordening opgenomen.

Eén natuurtaal en ruimte voor regionaal maatwerk

Van groot belang voor een goede afstemming tussen beheerders onderling en met de overheden is een uniforme en sterk vereenvoudigde 'natuurtaal'. Het subsidieproces kan sneller verlopen, omdat de kans op interpretatieverschillen tussen natuur- en landschapsdoelen en beheer kleiner zijn. Daarvoor is de Index Natuur & Landschap ontwikkeld. De Index vervangt de huidige natuurdoeltypen, de Programma Beheerpakketten en de gehanteerde typologieën van de verschillende beheerders en integreert de habitattypen van Natura 2000. Met de Index heeft men beter inzicht in de ontwikkeling van de natuur- en landschapskwaliteit. Daarmee wordt het doel van het natuur- en landschapsbeheer, het behoud en de verbetering van de kwaliteit, beter gediend.

Het stelsel biedt ruimte voor regionaal maatwerk. Daarnaast zijn vergoedingen mogelijk voor gebiedsspecifieke omstandigheden (bijvoorbeeld voor soortenbescherming) en voor regionale doelen.

Minder uitvoeringskosten en administratie

Een van de doelen van het nieuwe stelsel is het terugbrengen van de uitvoeringskosten. Uit het onderzoek uitvoeringsorganisaties Programma beheer is gebleken dat - op termijn - de uitvoeringskosten substantieel kunnen worden verlaagd. Bij agrarisch natuurbeheer gaat het om een besparing van ca 25% (ruim 5 miljoen euro) en bij natuurbeheer van ca 50 % (ruim 2,5 miljoen euro).

Dat verschil tussen de beheervormen wordt voor het belangrijkste deel verklaard door de Europese verplichtingen bij het agrarische natuurbeheer.

De administratieve lasten voor de subsidieontvangers zijn beperkt. Uit een advies van het Adviescollege toetsing administratieve lasten (Actal) over de nieuwe Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer blijkt dat de totale administratieve lasten per aanvraag voor agrarisch natuurbeheer 2,2% van het gemiddelde subsidiebedrag en per aanvraag voor natuurbeheer 0,1 % van het gemiddelde subsidiebedrag zijn. Die besparingen worden gerealiseerd door het wegvallen van resultaatbeloning en controles op natuurresultaat. Daardoor worden de controles eenvoudiger en zal ook minder bezwaar en beroep worden ingesteld. Verder wordt het gedigitaliseerde aanvraag- en controleproces sterk vereenvoudigd.

1.2 Aanleiding voor een nieuw stelsel

Het oude subsidiestelsel voor natuurbeheer met de Provinciale Subsidieregelingen Natuurbeheer (PSN) en Provinciale Subsidieregelingen Agrarisch Natuurbeheer (PSAN) is over het algemeen ervaren als ingewikkeld en met te hoge administratieve lasten. Het systeem is bovendien rigide en gedetailleerd, waardoor regionaal maatwerk wordt beperkt.

Bij de decentralisatie van Programma Beheer als onderdeel van het Investeringsbudget Landelijk Gebied ILG per 1 januari 2007 is daarom afgesproken dat de provincies een nieuw, vereenvoudigd stelsel voor natuurbeheer in zullen voeren. De streefdatum voor invoering was 1 januari 2009, maar die is gewijzigd in 1 januari 2010.

Door afstemming en samenwerking met een verbeterde sturingsrelatie tussen LNV en Staatsbosbeheer is synergie en methodische uniformiteit bereikt.

1.3 Strategische visie op beheer van Natuur en Landschap

In de strategische visie van het IPO die in oktober 2007 verscheen, is aangegeven dat de hoofdlijn van het nieuwe stelsel voor het beheer van natuur en landschap wordt gevormd door vier pijlers:

- Een integrale gebiedsgerichte benadering met regionaal maatwerk;
- De provincie stelt doelen/kaders en regisseert overleg (sturing op hoofdlijnen);
- Meer verantwoordelijkheid voor en vertrouwen in de beheerders;
- Regionale basis voor een vereenvoudigde, veeljarige financiering van beheer, met de mogelijkheid tot aantrekken van privaat geld.

In dit document wordt deze strategische visie verder uitgewerkt tot het nieuwe stelsel.

1.4 Voor wie geldt het nieuwe stelsel?

Het nieuwe stelsel voor natuur- en landschapsbeheer gaat uit van een samenspel van alle bij het beheer van het landelijk gebied betrokken partijen die een bijdrage kunnen leveren aan de doelstellingen van de natuurkwaliteit. Een primaire rol in dit stelsel is weggelegd voor de beheerders. Dat zijn de agrarisch natuurbeheerders, de terreinbeherende organisaties (TBO's) en de overige natuurbeheerders.

Agrarische natuurbeheerders

Agrarische natuurbeheerders zijn ondernemers en particulieren die natuurbeheer uitoefenen op gronden met een landbouwkundig gebruik. Zodra bij een boer of een particulier zijn landbouwgrond of een deel daarvan formeel de bestemming of functie natuur krijgt en ook als zodanig wordt 'ingericht', is die boer of particulier per definitie particulier natuurbeheerder.

Terreinbeherende organisaties

Terreinbeherende organisaties (TBO's) zijn stichtingen en verenigingen, die professioneel natuurbeheer als hoofddoel hebben met minstens enkele professionele medewerkers. Het zijn Natuurmonumenten, de Provinciale Landschappen en Staatsbosbeheer. Voor Staatsbosbeheer geldt dat dit stelsel van toepassing is voorzover het betrekking heeft op het vaststellen van natuurdoelen en de financiering van kwaliteitsimpulsen, zoals inrichtingsprojecten (3.5.2).

Natuurbeheerders niet zijnde TBO's

Een grote groep van particulieren, stichtingen, gemeenten, etc. die natuurterreinen beheren maken vaak gebruik van de diensten van koepelorganisaties (zoals de Unie van Bosgroepen, de Federatie Particulier Grondbezit en de Stichting Beheer Natuur en landschap). Deze organisaties ondersteunen hun leden in het beheer door het doen van subsidieaanvragen, bijvoorbeeld verzamelaanvragen. Ook vallen hieronder organisaties die grotere oppervlakten natuurterrein beheren en zelf personeel in dienst hebben. (zoals Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe, Stichting Twickel, landgoed-BV's)

1.5 Uitgangspunten nieuwe stelsel

Uniformiteit provincies

Door zo veel mogelijk uniformiteit tussen provincies na te streven kunnen de uitvoeringslasten sterk worden beperkt. Ook de keuze voor één uitvoeringsorganisatie draagt daar aan bij. Dat betekent ook dat als de regionale verscheidenheid in het nieuwe stelsel toeneemt, de uitvoeringslasten eveneens zullen toenemen, waardoor de winst van het nieuwe stelsel weer verdampt.

Geen nieuw beleid

Het project Omvorming Programma Beheer heeft als doel de omvorming van het huidige Programma Beheer naar een eenvoudig landelijk subsidiestelsel voor natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer, dat ruimte biedt voor gebiedsgericht werken en regionaal maatwerk. Het betreft een stelselwijziging en geen beleidswijziging. Het nieuwe stelsel moet voldoen aan de kaders die ook van toepassing zijn op het oude programma beheer (Europese regelgeving, landelijk en provinciaal beleid). De bestaande provinciale natuur- en beheergebiedsplannen zijn leidend.

Sturen op natuurdoelen

Via de bestaande rijks- en provinciale kaders voor natuurbeheer sturen de provincies op de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur en kwaliteitsbehoud en verbetering van bestaande delen van de EHS. Het beheer wordt zodanig vormgegeven dat daarmee de bestaande kwaliteit van natuurgebieden wordt gewaarborgd. Als uit monitoring blijkt dat het beheer niet toereikend is om de bestaande kwaliteit te waarborgen, kan dat reden zijn om het beheer aan te passen, de milieucondities in het gebied te verbeteren, of in het uiterste geval het doel tijdelijk bij te stellen. Dat kan zelfs als op het uitgevoerde beheer zelf niets valt aan te merken.

Afrekenen op uitgevoerd beheer

Beheerders worden afgerekend op het uitgevoerde beheer. De kwaliteit van het beheer wordt gewaarborgd via monitoring, certificering met de daarbij behorende audits en via controle. Daarnaast zijn er middelen beschikbaar voor kwaliteitsverbetering van bestaande natuur en inrichting en functieverandering van landbouwgrond naar natuurgrond.

Gelijkwaardige benadering van de betrokken beheerders

Alle beheerders (terreinbeherende organisaties, natuurbeheerders niet zijnde TBO's en agrarische natuurbeheerders) worden in het nieuwe stelsel gelijkwaardig behandeld.

Er is alleen onderscheid tussen beheerders die meedoen aan natuurbeheer en aan agrarisch natuurbeheer, omdat de gronden een andere bestemming hebben (natuur respectievelijk landbouw) en omdat agrarisch natuurbeheer moet voldoen aan strengere Europese regelgeving.

Onderscheid tussen gecertificeerde en niet-gecertificeerde beheerders

In het stelsel wordt een onderscheid gemaakt tussen gecertificeerde en niet-gecertificeerde beheerders. Via het certificaat laat de overheid zien vertrouwen te hebben in de werkwijze van de beheerder. De gecertificeerde beheerder kan daardoor eenvoudiger subsidie aanvragen en hij heeft te maken met lichtere administratie en controles. Daar staat tegenover dat hij kosten moet maken voor het krijgen en in stand houden van het certificaat (via werkprocessen in het kwaliteitshandboek). Bij de niet-gecertificeerde natuurbeheerder heeft de overheid hogere uitvoeringslasten. Daarom worden twee subsidietarieven gehanteerd: een standaardtarief voor de niet-gecertificeerde natuurbeheerder en een hoger tarief voor de gecertificeerde beheerder.

Onderscheid beheer en kwaliteitsimpulsen

De subsidie voor het beheer van natuur en agrarische natuur wordt direct tussen beheerder en provincie geregeld. De kwaliteitsimpulsen (inrichting, zware kwaliteitsinvesteringen en functieverandering) verlopen via het gebiedsgerichte proces en worden gefinancierd volgens de ILG-systematiek.

Aansluiten bij provinciale ILG-structuren

Op grond van de Wet inrichting landelijk gebied (Wilg) heeft elke provincie een 'provinciaal meerjarenprogramma voor het landelijk gebied' (pMJP) vastgesteld. Beheer van natuur, agrarische natuur en landschap vormt een onderdeel van het pMJP. Inmiddels heeft vrijwel elke provincie een ILG-structuur opgezet voor de programmering en uitvoering van het ILG.

Per provincie is een structuur gekozen die past bij de eigen werkwijze en cultuur van de betreffende provincie. Het is maatwerk. Het nieuwe stelsel voor natuur- en landschapsbeheer sluit aan bij deze bestaande structuren.

Vereenvoudiging en standaardisering

De stelselwijziging moet leiden tot een aanzienlijke vereenvoudiging. De nieuwe verordening wordt zodanig opgesteld dat de problemen bij de procedures en in de controles worden opgelost. De uitvoeringslasten en administratieve lasten worden ook verminderd door zo veel mogelijk standaardisering van het natuur- en landschapsbeheer en van de beheerpakketten voor het agrarisch natuurbeheer.

Robuust stelsel

Het nieuwe stelsel is zodanig ingericht dat nieuwe beleidsinitiatieven eenvoudig ingepast kunnen worden. Mogelijke wijzigingen in het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en in beleidsambities voor landschap en landschapsbeheer kunnen in het nieuwe stelsel worden opgenomen.

Regels beperken tot Europese eisen

Europa stelt regels ten aanzien van staatssteun en controle op de inzet van POP2-gelden. In het nieuwe stelsel worden de regels zoveel beperkt tot de eisen van Europa.

2. Het stelsel op hoofdlijnen

2.1 Beleidskaders en programmering

2.1.1. Europese en nationale doelen

Het rijk heeft zijn beleid voor het landelijk gebied vastgelegd in één integraal beleidskader Agenda voor een Vitaal Platteland (AVP). De AVP bevat de visie op een leefbaar, vitaal en duurzaam platteland met opgaven voor de economische, ecologische en sociaal-culturele aspecten van het platteland. De beleidsopgaven die hieruit voortvloeien staan in het Meerjarenprogramma Vitaal Platteland (MJP), een uitvoeringsprogramma voor de uitvoering van de nationale doelen.

Onderdeel van het AVP is het nationale beleid voor de natuur. Richtinggevend voor dat beleid zijn de internationale doelstellingen van het Biodiversiteitsverdrag, de Millennium Development Goals en het beleid van de Europese Unie. Het kabinet zet zich in om het verlies aan biodiversiteit een halt toe te roepen en bij te dragen aan de millenniumdoelen per 2010. Het wil er tevens voor zorgen dat in 2020 duurzame condities zijn voor het voortbestaan van alle soorten en populaties die in 1982 van nature in Nederland voorkwamen.

Belangrijk instrument voor de realisatie van de biodiversiteitsdoelstellingen is de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De EHS is een ruimtelijk concept waarbij bestaande natuurgebieden worden versterkt en met elkaar verbonden, zodat een robuuste structuur ontstaat. Daarmee kan de uitwisseling van soorten optimaal plaatsvinden en wordt de biodiversiteit verbeterd.

Naast de EHS heeft de minister van LNV, op grond van de Natuurbeschermingswet, een selectie gemaakt van gebieden op basis van habitat en soorten. Deze Natura 2000-gebieden zijn nagenoeg volledig gelegen in de EHS en zijn de topgebieden van die EHS. De minister zal voor elk Natura 2000 gebied instandhoudingsdoelen vaststellen die, vaak door provincies, in beheerplannen nader worden uitgewerkt. Daarmee wordt ook ruimtelijk duidelijk waar de habitats en soorten hun plaats vinden. Provincies toetsen de natuurgebiedplannen op eventuele tegenstrijdigheid met de habitattypenkaarten van de beheerplannen en passen de natuurgebiedplannen, indien nodig, aan. In de beheerplannen Natura 2000 staan ook maatregelen die via het bestaand instrumentarium uitgevoerd moeten worden. De beheerplannen hebben zo ook invloed op de prioriteitstelling van uit te voeren maatregelen.

Een ondersteunend instrument is het soortenbeleid, dat is gericht op het instandhouden van bepaalde soorten die onvoldoende in het gebiedenbeleid tot hun recht komen. Het gaat onder andere om extra gebiedsgerichte maatregelen en aanvullende beheermaatregelen. Het budget voor dit soortenbeleid kan deels weggezet worden via gebiedsspecifieke toeslagen bovenop regulier beheer.

Onderdeel van het natuurbeleid vormen ook de inspanningen voor de verbetering van milieu en platteland door middel van agrarisch natuurbeheer. Nederland maakt daarbij gebruik van de doelen die in het Europese Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP2) zijn opgenomen in as 2. Het doel van maatregelen in as 2 is het verhogen van duurzaam gebruik van landbouwgrond. Beheerders van landbouwgrond worden gestimuleerd om hun land zodanig te beheren dat natuur, milieu, landschap en klimaat er baat bij hebben. Voor as 2 zijn vier doelen geformuleerd:

1. verhoging van biodiversiteit,
2. verbetering van milieu en watercondities,
3. behoud en versterking van waardevolle cultuurlandschappen,
4. bijdrage aan klimaatdoelstellingen.

Ondanks alle inspanningen van de afgelopen decennia om het areaal natuur te vergroten en de natuurkwaliteit te verbeteren is geconstateerd dat de biodiversiteit in Nederland achteruitgaat. De inspanningen zijn erop gericht deze trend te keren. De uitvoering van het beleid voor de EHS en Natura 2000 ligt in hoofdzaak bij de provincies. Zij zullen de regie voeren op de uitvoering via het gebiedsgerichte beleid, zoals dat in de Wet inrichting landelijk gebied (Wilg) is vastgelegd. Het nieuwe stelsel is zodanig opgezet dat het eenvoudig uitgebreid kan worden als het rijk of Europa extra geld beschikbaar stelt.

2.1.2. Provinciale kaders en programmering

Provinciale beleidskaders

De provinciale beleidsdoelen voor het landelijk gebied zijn vastgelegd in meerdere beleidskaders, zoals een streek- of omgevingsplan, een nota natuurbeleid en/of een nota landschap en verder in natuur- en beheergebiedsplannen. Het beleidskader kan, afhankelijk van de wettelijke status, een bindende werking hebben naar derden (gemeenten, waterschappen, ondernemers en burgers). Daarbij kan gedacht worden aan de in ontwikkeling zijnde beheerplannen in het kader van Natura 2000 en de begrenzing van de Ecologische Hoofdstructuur in de provinciale streekplannen.

De provinciale beleidskaders verwoorden het provinciale belang én de doorwerking van rijksdoelen. Deze beleidskaders staan met de stelselwijziging niet ter discussie.

De provincies voeren op grond van de Wilg per 1 januari 2007 de regie over de gebiedsgerichte realisatie van het rijksbeleid voor het landelijk gebied. Op basis van bestuursovereenkomsten rijk-provincies voor de periode 2007-2013 hebben zij de beschikking gekregen over één integraal investeringsbudget voor het landelijk gebied (ILG) voor de realisatie van rijksdoelen.

Onderdeel van de ILG-bestuursovereenkomst zijn de afspraken over en middelen voor het beheer van natuur en landschap conform de huidige provinciale subsidieverordeningen voor natuurbeheer (PSN) en agrarisch natuurbeheer (PSAN). Op dit moment is daarin voor het huidige Programma Beheer opgenomen:

- Inrichting EHS. Binnen het ILG is er ook buiten Programma Beheer budget beschikbaar voor inrichting EHS;
- SN-functieverandering;
- Beheer via particulier SN en agrarisch SAN binnen de EHS;
- Beheer buiten de EHS (SAN en SN).

In het nieuwe stelsel worden de afspraken tussen de minister van LNV en de provincies over de financiering van beheer en inrichting van natuur en landschap zowel binnen als buiten de EHS, gebaseerd op de Index Natuur en Landschap, die in 2.3 is uitgewerkt.

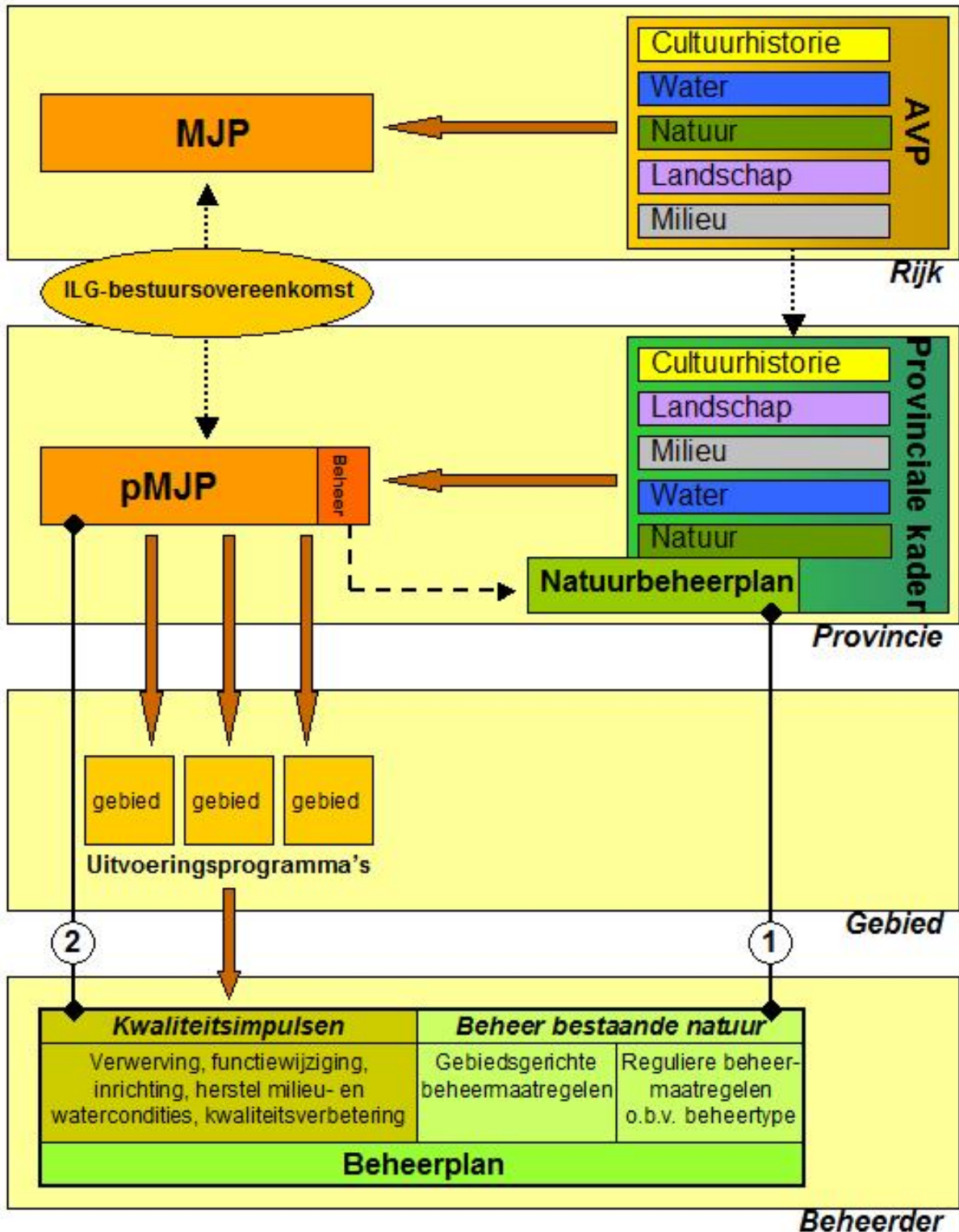
Provinciaal Meerjarenprogramma

In het 'provinciaal meerjarenprogramma voor het landelijk gebied' (pMJP) zijn de doelen van het gebiedsgerichte beleid opgenomen (rijks- en provinciale doelen, POP-doelen en overige doelen). Deze hebben betrekking op water, natuur, milieu, landbouw, cultuurhistorie, recreatie en landschap. De budgetten voor de uitvoering van het programma zijn afkomstig uit het ILG, eigen provinciale middelen, bijdragen uit het POP2 en middelen van derden (gemeenten, waterschappen, privaat).

De natuur- en landschapsdoelen in het pMJP en in de natuur- en beheergebiedsplannen zijn de inhoudelijke toetsingskaders voor subsidieverlening. De huidige twee subsidieverordeningen voor het beheer van natuur- en landschap (PSN en PSAN) vormen onderdeel van het pMJP.

De huidige budgetten in het pMJP voor het (agrarisch) natuurbeheer (nu nog voor Programma Beheer) zijn uitgangspunt.

Alleen de financieringsgrondslag wordt op een andere leest geschoeid (Index Natuur & Landschap). Er is straks sprake van één nieuwe subsidieverordening voor het beheer van bestaande natuur, agrarische natuur en landschapselementen. Inrichting, functieverandering en kwaliteitsverbeteringen, de zogenaamde kwaliteitsimpulsen, zullen worden geregeld in de bestaande ILG-verordening. Dit onderscheid wordt nader uitgewerkt in 2.4.

Figuur 1: Schematische weergave van het nieuwe stelsel

2.2 Gebiedsgerichte uitvoering

2.2.1 Gebiedsgerichte programmering

Gedeputeerde Staten zijn 'systeemverantwoordelijk' voor de gebiedsgerichte organisatie en programmering tot en met het regionale uitvoeringsniveau. Per provincie is een structuur gekozen die past bij de eigen werkwijze en cultuur van de betreffende provincie.

In de meeste provincies is een ILG-uitvoeringsprogramma op regionaal of provinciaal niveau aanwezig, waarin de doelen voor natuur en landschap zijn opgenomen. Deze bestaande uitvoeringsprogramma's bevatten concrete uitwerkingen van de doelen uit het pMJP, al dan niet in de vorm van integrale gebiedsgerichte projecten. De ontwikkeling, het beheer en de kwaliteitsverbetering van natuur en landschap maken integraal onderdeel uit van het totale ILG-uitvoeringsprogramma. Hierdoor kan een optimale afstemming bereikt worden tussen de doelen voor natuur en landschap en andere ILG-doelen.

Het investeringsbudget in het ILG-uitvoeringsprogramma is onder andere bestemd voor verwerving van gronden en inrichting van natuurgebieden. In de nieuwe situatie worden de budgetten voor inrichting en functieverandering (nu nog onderdeel van de PSN en de PSAN) ondergebracht in de ILG-verordening. Het voordeel daarvan is dat de kwaliteitsimpulsen die voor de natuur nodig zijn (dus inclusief de maatregelen voor de water- en milieucondities) in één integrale verordening zijn opgenomen. De doelen zoals door de provincie vastgelegd in het nieuwe natuurbeheerplan zijn leidend bij inrichting en functieverandering. Deze samenvoeging zal overigens niet leiden tot een tragere afhandeling van subsidieaanvragen; en zeker niet bij eenvoudige investeringen waarbij de omgevingscondities op orde zijn of sprake is van groot onderhoud op eigen terrein dat geen relatie heeft met het gebied daarbuiten. Gebiedsgerichte programmering en bespreking in een gebiedscommissie is dan niet aan de orde. Er kan worden volstaan met een reguliere subsidieaanvraag voor het betreffende project.

2.2.2 Gebiedsgerichte samenwerking / beheerdersoverleg

Bij het opstellen van het uitvoeringsprogramma (met onder meer aandacht voor kwaliteitsinvesteringen natuur en landschap) zorgen Gedeputeerde Staten er voor dat overleg wordt gevoerd met de bij het beheer van natuur en landschap betrokken partijen in het gebied. Gedeputeerde Staten zorgen er ook voor dat ook de individuele particuliere beheerders vertegenwoordigd zijn in dit overleg. De wijze waarop de provincie invulling geeft aan dit overleg, hangt af van de situatie in de provincie en in de gebieden (hoge of lage dynamiek).

Er bestaan vele samenwerkings- en overlegvormen op lokaal, regionaal en provinciaal niveau. Specifiek voor natuurbeheer zijn er al vele lokale overlegstructuren, zoals Weidevogelkringen, ANV's en overleggen voor Natura-2000- en landschapsgebieden. Zij vervullen een specifieke functie, omdat partijen op lokaal niveau operationeel samenwerken.

De meeste provincies hebben een gebiedsoverleg of gebiedcommissies ingesteld om de diverse doelen voor het betreffende gebied integraal tot uitvoering te brengen. Verder bestaan er in de meeste provincies ook periodieke overleggen met terreinbeherende organisaties op provinciaal niveau.

Elke provincie zal, afhankelijk van de bestaande structuren en het functioneren daarvan, moeten beoordelen óf en op welk niveau het instellen van een afzonderlijk overleg met beheerders nog nodig is. In het ideale geval:

- functioneren de overlegstructuren op lokaal niveau zodanig goed, dat integrale afstemming bij het opstellen van beheer- en inrichtingsplannen van beheerders plaatsvindt;
- is de optelsom daarvan gebiedsdekkend;
- ligt de realisatie van de natuurdoelen op schema.

Waar dat niet of onvoldoende het geval is, is het instellen van een afzonderlijk beheerdersoverleg nuttig. Waar partijen elkaar nog onvoldoende weten te vinden, er belangentegenstellingen zijn of partijen er onderling niet uitkomen is een beheerdersoverleg nodig. Daarbij moet worden gezorgd voor een adequate vertegenwoordiging van de veelal talrijke particuliere en agrarische natuurbeheerders.

In dat overleg komen ter sprake:

- de samenwerking in het beheer;
- de programmering van investeringen in kwaliteit;
- adviezen aan gemeenten, provincie en waterschap over de abiotische factoren (milieu- en watercondities);
- het kanaliseren van lokale initiatieven (benutten van kracht/energie in gebied).

2.3 Landelijke taal voor natuur en landschap

2.3.1 Index Natuur & Landschap

Het doel van het natuur- en landschapsbeheer is het behoud en de verbetering van de natuur- en landschapskwaliteit in Nederland. Om een beter inzicht te hebben in (de ontwikkeling van) de natuur- en landschapskwaliteit is de Index Natuur & Landschap ontwikkeld.

De Index vervangt de huidige natuurdoeltypen, de Programma Beheerpakketten en de gehanteerde typologieën van de verschillende beheerders en integreert de habitattypen van Natura 2000. Hierdoor is sprake van een uniforme, breed erkende en sterk vereenvoudigde 'natuurtaal', die van groot belang is voor een goede afstemming tussen beheerders (onderling) en overheden. Interpretatieverschillen tussen natuur- en landschapsdoelen en beheer zijn daarmee verleden tijd, waardoor het subsidieproces sneller kan verlopen.

Sturing op doelen

Zowel natuurbeheerders als agrarische natuurbeheerders doen aan doelsturing. De gestelde doelen worden bereikt door het uitvoeren van maatregelen. Voor beide groepen beheerders geldt dat zij in het nieuwe stelsel niet meer worden afgerekend op het natuurresultaat, maar worden aangesproken op het uitgevoerde beheer.

Het verschil tussen beide groepen beheerders is dat voor het agrarisch natuurbeheer concrete beheermaatregelen worden voorgeschreven en voor het natuurbeheer een algemene beheerverplichting is geformuleerd.

De te nemen maatregelen zijn het instrument om de gestelde (natuur)doelen te verwezenlijken en daarin is geen verschil tussen natuurbeheerders en agrarische natuurbeheerders. De controle en verantwoording van de beheerder wordt aan de beheervoorschriften gerelateerd. Het al dan niet gecertificeerd zijn van een beheerder is onderscheidend bij de wijze van verantwoorden.

Index in drie onderdelen

De Index Natuur & Landschap is het instrument voor de sturing op doelen, de financiering van het natuur- en landschapsbeheer en de monitoring van de natuurkwaliteit.

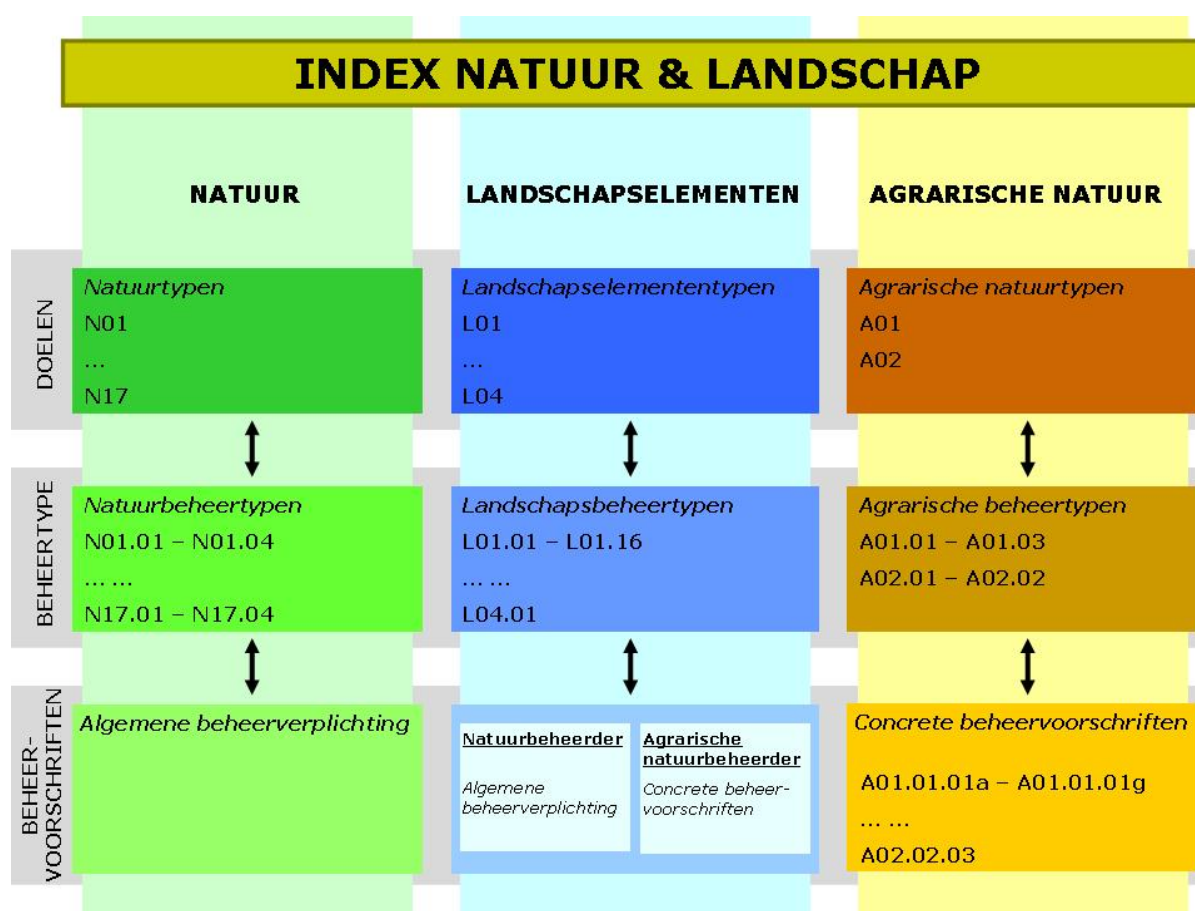
De Index bestaat uit de onderdelen natuur (N), agrarische natuur (A) en landschapselementen (L). Hoewel de drie onderdelen in één Index zijn opgenomen is er wel een fundamenteel onderscheid. Het verschil ligt vooral in de (ecologische) doelen, de opbouw van de beheertypen en de financiële grondslag ervan.

Samenvoeging van de onderdelen 'natuur' (N) en 'agrarische natuur' (A) is vanwege het verschil in ecologische doelen, opbouw en vergoedingensystematiek niet mogelijk gebleken. Daarnaast is, mede met het oog op de verantwoording van provincies aan het Rijk, een beleidsmatig onderscheid tussen natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer wenselijk.

In de Index Natuur & Landschap is een apart onderdeel 'landschapselementen' (L) opgenomen. Deze eigenstandige positie wordt gerechtvaardigd doordat landschapselementen, naast ecologische doelstellingen, ook landschappelijke en cultuurhistorische doelstellingen kennen. Bovendien is het vanuit beleidsmatige overwegingen gewenst om het landschapsbeheer in de nabije toekomst te verbreden en de huidige gedefinieerde landschapselementen verder aan te vullen.

Doelen, beheertypen en beheervoorschriften

In de Index worden drie niveaus onderscheiden: *doelen* voor de sturing op natuur en natuurkwaliteit, *beheertypen* voor de begrenzing op kaart en de subsidieverlening en *beheervoorschriften* als instrument om de doelen te bereiken. In figuur 2 is het onderscheid tussen de onderdelen van de Index weergegeven. Een compleet overzicht van alle doelen en beheertypen is opgenomen in bijlage 1.

Figuur 2: Index Natuur & Landschap; doelen, beheertypen en beheervoorschriften

De *doelen* zijn bedoeld als sturingsinstrument op landelijk niveau en worden gebruikt om afspraken tussen rijk en provincies te maken over het natuur- en landschapsbeheer in de ILG-bestuursovereenkomsten en voor de rapportages van de minister aan de Tweede Kamer, van de provincies aan LNV en van GS aan PS. De verscheidenheid in beheer binnen elk van deze doelen is groot, waardoor deze niet geschikt zijn om afspraken met beheerders te maken over het uit te voeren beheer.

De *beheertypen* zijn geschikt voor de aansturing van het beheer en vormen de basis voor afspraken over doelen en middelen tussen provincie en beheerder enerzijds en financiële afspraken tussen rijk en Staatsbosbeheer anderzijds. In de praktijk gaat het om een beperkt aantal beheertypen per provincie. Immers, niet alle beheertypen zijn in één provincie aanwezig.

Voor de Natura 2000-gebieden is de indeling in beheertypen te grof. De verantwoording van Nederland over de instandhouding van soorten aan de Europese Commissie geschiedt op het niveau van habitattypen, die te aggregeren zijn tot het niveau van beheertypen.

Voor de verwezenlijking van de gestelde doelen zijn per beheertype *beheervoorschriften* geformuleerd. Voor een natuurbeheerder geldt een algemene beheerverplichting en voor een agrarisch natuurbeheerder worden concrete beheermaatregelen voorgeschreven.

Bekostiging

In de Index is berekend wat de kosten zijn van het beheer. De commissie Audit Index NLR heeft aangetoond dat de berekeningsgrondslag van de onderdelen 'natuur' en 'landschapselementen' in de Index verschillen met die van de Catalogus Groenblauwe Diensten. Na de inwerkingtreding van het nieuwe stelsel zal een uniforme berekeningsgrondslag worden ontwikkeld.

Vooralsnog wordt uitgegaan van de bestaande verschillen. Voor het beheer van natuurterreinen, conform de natuurbeheertypen, worden vergoedingen gebaseerd op *gemiddelde standaardkostprijzen*. Voor natuurbeheer op agrarische gronden worden vergoedingen berekend op basis van tarieven van *concrete beheervoorschriften*, conform de Catalogus Groenblauwe Diensten. Voor de landschapselementen wordt een vergoedingensystematiek ontwikkeld, waarbij de beheervergoedingen voor natuurbeheerders en agrarische natuurbeheerders gelijk zijn.

Provincies stellen per beheertype de beheervergoedingen vast. Uitgangspunt is dat de beheervergoeding in alle provincies hetzelfde is als de beheervoorschriften en de omstandigheden waaronder deze worden uitgevoerd dezelfde zijn. Dat geldt overigens ook voor de financiële beheerafspraken in het contract tussen LNV en SBB.

De Index wordt in de komende tijd nog uitgebreid met een landelijke methode om de natuurkwaliteit nauwkeuriger vast te stellen. Daarmee kunnen gebieden worden geïdentificeerd waar een kwaliteitsimpuls van belang is.

Het onderhoud van de Index, inclusief de standaardkostprijzen, is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de provincies, rijk en beheerders. Hiervoor wordt een gezamenlijk beheerprotocol opgesteld.

Natuurbeheer (N)

De Index bestaat voor wat betreft natuurbeheer uit 17 *natuurtypen* (met een onderverdeling van 47 *natuurbeheertypen*), gebaseerd op natuurbeheer en abiotische condities zoals waterhuishouding, milieu en voedselrijkdom. De natuurbeheertypen bevatten een omschrijving van een bepaald type natuur en zijn opgebouwd uit een gemiddeld pakket van maatregelen waarvoor één standaardkostprijs is berekend. Deze beheertypen bevatten geen dwingend voorgeschreven beheerverplichtingen.

Recreatieve openstelling natuurterreinen

In de Index Natuur & Landschap zijn 5 recreatietypen opgenomen. Dit is een verfijning ten opzichte van het huidige programma beheer en biedt een betere mogelijkheid om de doelen en kosten voor recreatieve openstelling van natuurgebieden in beeld te brengen en te sturen op recreatieve zonering.

Er is afgesproken om deze verfijning op dit moment nog niet in het stelsel toe te passen. Vooralsnog wordt er, analoog aan het huidige programma beheer, gewerkt met één recreatietype voor opengestelde natuurterreinen. Voor alle natuurterreinen geldt dat deze opengesteld moeten zijn voor recreatief medegebruik, tenzij anders overeengekomen met de overheid. Beheerders die hun terreinen hebben opengesteld komen in aanmerking komen voor recreatiesubsidie. De recreatiesubsidie kan alleen worden aangevraagd in combinatie met een beheersubsidie.

Op termijn wordt, onder de voorwaarde van herziening van de afspraken in de ILG bestuursovereenkomsten, een recreatietypologie toegepast in het nieuwe stelsel.

Agrarisch natuurbeheer (A)

Voor het agrarisch natuurbeheer worden 2 *agrarische natuurtypen* onderscheiden, met een onderverdeling naar 5 *agrarische beheertypen*. De agrarische beheertypen bevatten een set van concrete beheermaatregelen waaraan de beheerder zich dient te houden. De vergoeding wordt toegekend op basis van inkomstenderving en uitvoeringskosten, conform de tarieven uit de Catalogus Groenblauwe Diensten. Deze betalingsgrondslag is direct gekoppeld aan de eisen vanuit de EU.

Binnen de agrarische beheertypen is, waar nodig, een onderscheid gemaakt in varianten, vergelijkbaar met het niveau van de voormalige beheerpakketten. Er is sprake van in totaal 35 varianten in het agrarisch natuurbeheer.

De aard en systematiek van de agrarische beheertypen verschillen in een aantal opzichten van die van de natuurbeheertypen. Het belangrijkste onderscheid is dat het natuurbeheertype een omschrijving is van een bepaald type natuur en geen dwingende voorgeschreven beheerverplichtingen bevat, terwijl een agrarisch beheertype bestaat uit een lijst van handelingen of –randvoorwaarden voor grondgebruik, die is ontworpen met het oog op het realiseren van natuurwaarden. Daarnaast zijn er verschillen op het gebied van de begunstigden, de opbouw van de vergoedingen en de randvoorwaarden (o.a. GLMC-voorwaarden).

Er zijn binnen een agrarisch beheertype meerdere beheervarianten mogelijk voor eenzelfde doel. Zo heeft het beheertype A01.01 'Weidevogelgebied' zes beheerpakketten A01.01.01 t/m A01.01.06. Het beheerpakket A01.01.01 'Weidevogelgrasland met rustperiode' kent zeven varianten die betrekking hebben op verschillende maidata (A01.01.01a t/m A01.01.01g), elk met een verschillende vergoeding.

Landschapselementen (L)

Voor de landschapselementen zijn 4 *landschapselemententypen* opgenomen in de Index Natuur & Landschap, met een onderverdeling naar 20 *landschapsbeheertypen* (landschapselementen). Daarvan zijn 13 beheertypen van toepassing op natuurbeheerders én agrarische natuurbeheerders. Inhoudelijk (doelen, definities, maatregelen) en financieel (berekening kostprijs en vergoeding) zijn er geen verschillen tussen landschapselementen op natuurgronden en agrarische gronden. De regimes zijn echter wel anders. Voor agrarische natuurbeheerders is bijvoorbeeld sprake van Europese eisen ten aanzien van cross compliance en dat geldt voor natuurbeheerders niet. Verschillen in het regime hebben echter geen betekenis voor de doelen en maatregelen in het stelsel. De overige 7 beheertypen zijn alleen van toepassing op agrarische natuurbeheerders.

Met één gemeenschappelijk onderdeel 'landschapselementen' wordt voorkomen dat er een onderscheid ontstaat tussen diverse categorieën voor dezelfde landschapselementen binnen en buiten de EHS en/of in natuurgebieden of beheergebieden.

Bovendien zijn de landelijk gestandaardiseerde landschapsbeheertypen sober geformuleerd met niet te veel specifieke eisen en kenmerken, zodat ze breed toepasbaar zijn en de noodzaak om in de provincie extra landschapsbeheertypen te ontwerpen zo gering mogelijk wordt.

Dat laat overigens onverlet dat provincies in de gelegenheid zijn om, indien nodig, aanvullend eigen regionale landschapsbeheertypen te ontwikkelen en met eigen middelen te (co)financieren.

2.3.2 Regionaal maatwerk

De Index is een robuust stelsel. De beheertypen zijn zodanig vorm gegeven dat een groot deel van het regionale maatwerk valt binnen de landelijk geldende beheertypen van de Index. Daarnaast kan regionaal maatwerk (bijvoorbeeld voor sterk afwijkende omstandigheden) veelal plaatsvinden door middel van toeslagen (bijvoorbeeld de vaartoeslag en probleemgebiedenvergoeding). Als er naast de maatregelen uit de Index extra beheermaatregelen nodig zijn voor bijvoorbeeld de bescherming van soorten of extra bescherming van Natura-2000 gebieden, kan het noodzakelijk zijn om gebiedsspecifieke beheermaatregelen te treffen. Daarbij geldt dat een rijksdoel binnen de rijksprioritaire gebieden (EHS, Nationale Landschappen en de Rijksbufferzones) met rijksgeld wordt gerealiseerd.

In die gevallen waar op gebiedsniveau de omstandigheden zodanig afwijkend zijn van de doelstelling en/of maatregelen van de agrarische beheertypen en landschapsbeheertypen uit de Index, kan ervoor gekozen worden om een regionaal pakket te samen te stellen, op basis van de Catalogus Groenblauwe Diensten. Deze catalogus is een transparante en eenduidige vergoedingensystematiek voor 'diensten' en geeft per maatregel aan welke subsidies maximaal gegeven kunnen worden op basis van de EU-staatssteunregels.

Uitgangspunt hierbij is dat de subsidie- en uitvoeringskosten voor het realiseren van provinciale doelen voor rekening van de provincie zijn.

2.4. Onderscheid beheer en kwaliteitsimpulsen

De afspraken over de natuur in de ILG-bestuursovereenkomsten zijn nu vooral gericht op de kwantitatieve opgaven. Rijk en provincies gaan ook afspraken maken over de kwalitatieve opgaven voor de natuur. In het nieuwe stelsel wordt daarom een onderscheid gemaakt tussen financiering van het beheer, al dan niet structureel, van de bestaande natuur en eenmalige investeringen ter verbetering van de natuurkwaliteit (kwaliteitsimpulsen). Het onderscheid tussen beheer en kwaliteitsimpulsen wordt gemaakt op basis van een analyse tussen verschillen in de actuele en de gewenste situatie (ambitie) van een gebied. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beheertypen in de Index Natuur & Landschap. Aan de hand van een voorbeeld met beheertypen ontstaat het volgende beeld:

	Actuele situatie	Gewenste situatie
Kwantitatief	Bos	1. Bos 2. Hei
Kwalitatief	Bos (matig)	3. Bos (matig) 4. Bos (hoog)

In de situatie dat de actuele situatie gelijk is aan de gewenste situatie (1 en 3) kan worden volstaan met de financiering van het beheer van het bestaande beheertype.

In de situatie dat de actuele situatie niet gelijk is aan de gewenste situatie (2 en 4) is sprake van een investeringsopgave (2. omzetting van bos naar hei) of een kwaliteitsverbetering (4. hoger kwaliteitsniveau).

Dergelijke analyses worden nu ook al uitgevoerd. Mede op basis van voorstellen van beheerders worden al afspraken gemaakt waar sprake is van louter beheer, waar geïnvesteerd moet worden in kwaliteitsverbetering van bestaande natuur en waar sprake is van omzetting van de ene soort natuur naar de andere. In het nieuwe stelsel zal dat niet veranderen.

Voor het beheer van de (agrarische) natuur is de subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer opgesteld, die in de plaats komt van de PSN en PSAN. Bij de kwaliteitsimpulsen wordt gebruik gemaakt van de al bestaande ILG-verordening.

2.4.1 Beheer (agrarische) natuur en landschapselementen

Natuur

Bij het beheer van de bestaande natuur gaat het om maatregelen die betrekking hebben op de instandhouding van de bestaande kwaliteit van natuur. Ook aangekochte en (via ILG-subsidie) ingerichte nieuwe natuur, die door regulier beheer in kwaliteit moet verbeteren, valt hier onder. In de bestuursovereenkomsten ILG zijn de provincies en het rijk overeengekomen dat het beheer van de natuur wordt bestendig en ontwikkeld. De provincies voeren, binnen het door het rijk beschikbaar gestelde budget, de rijksdoelen voor het natuurbeheer uit. Dat betekent dat ook in het nieuwe stelsel de lopende contracten voor het beheer van bestaande natuur worden gecontinueerd en dat er daarnaast ruimte is voor het afsluiten van nieuwe beheerovereenkomsten. Particulier natuurbeheer wordt gestimuleerd.

De 47 natuurbeheertypen uit de Index bieden de basis voor het instandhouden van de bestaande kwaliteit in de natuurgebieden en zijn van toepassing in heel Nederland. Op een eenvoudige wijze kan voor het beheer van een bepaald type natuur een standaardvergoeding worden gegeven.

Alle categorieën natuurbeheerders krijgen rechtstreeks van de provincie meerjarige (6 jaar) subsidies voor het beheer van natuurterreinen. Subsidieverzoeken worden getoetst aan de definities van de natuurbeheertypen, zoals vastgelegd en begrensd in het (nieuwe) natuurbeheerplan (zie 2.5). In figuur 1 op pagina 10 is dit weergegeven met spoor 1.

Beheerders krijgen subsidie (functie- en prestatiebeloning) voor het instandhouden van het betreffende natuurbeheertype; dat bedrag verschilt naar mate er een goedkoper of een duurder natuurbeheertype is. Voor beheerders geldt een gebod om af te zien van handelingen die afbreuk doen aan de instandhouding van het natuurbeheertype. De beheerders dienen alle voor de instandhouding noodzakelijke activiteiten te verrichten. Als er op basis van controle twijfel bestaat of de beheerder alle noodzakelijke beheermaatregelen heeft verricht, dan krijgt de beheerder de kans om aannemelijk te maken dat hij dat wel heeft gedaan. Bij grove wanprestatie moet hij de subsidie terugbetalen. Bij slecht beheer kunnen aanwijzingen worden gegeven.

Agrarische natuur

In het agrarisch natuurbeheer gaat het om het treffen van beheermaatregelen of om het niet uitvoeren van bepaalde activiteiten, die een positief effect hebben op de beoogde kwaliteit van natuur op landbouwgronden.

Er worden 5 agrarische beheertypen onderscheiden. De concrete beheervorschriften zijn neergelegd in 16 beheerpakketten, onderverdeeld in totaal 40 varianten. Ten opzichte van de huidige (P)SAN-regeling is dat een forse daling. Hoewel het aantal beheerpakketten misschien nog groot lijkt, moet worden bedacht dat er per gebied doorgaans slechts één doelstelling geldt, zodat het aantal pakketten per gebied klein en overzichtelijk is.

Uitgangspunt bij de beheerpakketten is dat ze effectief zijn voor het behalen van de gestelde doelen, maar ook eenvoudig en tegen lage kosten uitvoerbaar en controleerbaar zijn. In het nieuwe natuurbeheerplan (zie 2.5) geeft de provincie aan waar zij welke doelen wil realiseren en welke agrarische beheertypen daarbij van toepassing zijn. De provincies kunnen daarbij nadere voorwaarden stellen over bijvoorbeeld de samenwerking in een gebied en inhoudelijke keuzes binnen de agrarische beheertypen. Dit is met name van toepassing op het zogenaamde dynamische en flexibele beheer (weidevogels, akkervogels en ganzen).

Omdat de invulling van deze beleidskeuzes van gebied tot gebied kan verschillen, zijn in de beheerpakketten zelf geen voorschriften opgenomen over aantallen broedparen, aanwezigheid van aantallen soorten of andere kwaliteitseisen. Dergelijke inhoudelijke doelstellingen dienen in de provinciale beleidskaders opgenomen te worden.

Agrarische beheerders ontvangen van de provincie dan wel de Dienst Regelingen meerjarige (6 jaar) subsidies voor het gevoerde beheer.

Subsidieverzoeken worden getoetst aan de beheerpakketten die zijn vastgesteld op basis van de aangewezen agrarische beheertypen in het natuurbeheerplan of een uitwerking ervan (zie 2.5). In figuur 1 (2.1.2) is dit weergegeven met spoor 1.

De beheerder wordt in het nieuwe stelsel niet meer worden afgerekend op het behaalde resultaat, maar op de uitgevoerde beheermaatregelen. De kwaliteit van het gevoerde beheer wordt geborgd via groeps-certificering van de ANV en controle op de beheermaatregelen, zoals die nu ook al gebruikelijk is vanwege de cofinanciering vanuit Brussel.

Vergroten flexibiliteit

De ervaring leert dat een effectief agrarisch natuurbeheer, met name het weidevogelbeheer, gebaat is bij flexibiliteit in de beheermaatregelen en een gezamenlijke aanpak van een collectief van agrarische natuurbeheerders op gebiedsniveau. Flexibiliteit in bijvoorbeeld perceelsroulatie en maaidata is nodig, omdat de situatie ter plekke en bijvoorbeeld weersomstandigheden daarom vragen. De nieuwe benadering voorziet zowel in subsidiering binnen als buiten het POP-kader. Daarmee wordt getracht de flexibiliteit in de maatregelen te vergroten. Deze benadering zal in de komende periode met de Europese Commissie worden besproken om de haalbaarheid daarvan te beoordelen.

Binnen POP-kader wordt ingezet op een niet te groot aantal pakketten voor botanisch beheer, weidevogelbeheer, ganzen en akkervogels. Deze pakketten worden samengesteld uit de maatregelen in de Catalogus Groenblauwe Diensten (CGBD), waarbij ervan wordt uitgegaan dat deze onverkort de goedkeuring heeft voor staatssteun. De nieuwe pakketten zullen nog wel worden voorgelegd aan de Europese Commissie voor toetsing aan het POP-kader. De pakketten gelden voor heel Nederland en worden zodanig samengesteld dat de daarin opgenomen maatregelen de basis bieden voor een goede kwaliteit van de agrarische natuur. De steungelden uit POP zullen optimaal worden ingezet om daarmee de POP-doelen in het agrarische natuurbeheer te realiseren.

Door verbeteringen in de aanvraagprocedure en een verbeterde regeling is de verwachting dat veel van de huidige problemen (zoals vermindering controlelast en problemen met tussentijdse wijzigingen) tot het verleden behoren.

Landschapselementen

Bij het beheer van landschapselementen gaat het om maatregelen die betrekking hebben op de instandhouding van die elementen. De behoefte aan regionaal maatwerk is in het bijzonder van toepassing op het landschapsbeheer. De grote diversiteit en streekeigen kenmerken van het landschap vragen een andere benadering dan natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer.

In het nieuwe stelsel wordt de financiering van afzonderlijke landschapselementen gebaseerd op de landschapsdoelen die de provincie heeft vastgelegd in provinciale kaders, zoals structuurvisies, en in het provinciale meerjarenprogramma. Op gebiedsniveau zijn de landschapsdoelen onderdeel van een integraal gebiedsplan of wellicht van een afzonderlijk landschapsplan. In het gebiedsplan wordt aandacht besteed aan de visie op het landschap, de landschappelijke waarden en de samenhang van de verschillende elementen in het landschap.

In het nieuwe natuurbeheerplan (zie 2.5) worden de landschapsdoelen vertaald naar het niveau van de te subsidiëren landschapselementen. Het gaat daarbij om maatregelen die betrekking hebben op de instandhouding van de elementen.

Daarbij wordt gebruik gemaakt van de landschapsbeheertypen uit de Index Natuur & Landschap, eventueel aangevuld met regionale landschapsbeheertypen.

Financiering

Voor het landschapsbeheer in de EHS en buiten de EHS heeft het rijk in de ILG-bestuursovereenkomsten geen specifieke doelstellingen meegegeven. Bovendien is via SN en SAN een beperkt en niet gelabeld budget beschikbaar gesteld voor de aanleg en instandhouding van de bestaande landschapselementen. Voor de instandhouding van deze elementen moeten provincies daarmee op zoek naar aanvullende financiering. Dat kan door middel van een rechtstreekse subsidie van de provincie aan de beheerder op basis van de landschapsbeheertypen uit de Index Natuur & Landschap. Gegeven het feit dat het economisch rendement van landschap deels ook neerslaat in de regio ligt een gezamenlijk financiering van provincie, gemeenten en private partijen meer voor de hand. De provincie kan regie voeren door deze meerdere financieringsbronnen bij elkaar te brengen (via landschapsfondsen, zie ook het advies van de Taskforce Financiering Landschap hierover, november 2008) en voor de beheerder in overleg met de verschillende financiers een samenhangend pakket aan te bieden.

In het nieuwe stelsel is voornamelijk alleen subsidiëring van de 'groen-blauwe' landschapselementen mogelijk. Andere onderdelen en elementen van het landschap, zoals cultuurhistorische gebouwen en archeologische waarden, komen in dit stelsel niet voor subsidiëring in aanmerking. Verbreding van het instrumentarium voor het landschapsbeheer is op termijn wel gewenst. Rijk en provincies zullen in 2010 de mogelijkheden voor de gewenste verbreding van het landschapsbeheer in de nieuwe provinciale subsidieverordeningen onderzoeken en beoordelen op de praktische toepasbaarheid. Nieuwe beleidsintenties en financieringsmogelijkheden, mede op basis van de uitkomsten van de Taskforce Financiering Landschap, worden in dit onderzoek betrokken. In dat verband worden tussen rijk en provincies nadere afspraken gemaakt over de inzet van het rijksbudget ILG voor het landschapsbeheer binnen en buiten de EHS en Nationale Landschappen.

Provinciaal maatwerk

Provincies kunnen in het nieuwe stelsel de huidige contracten voor landschapsbeheer voortzetten voor de financiering van individuele landschapselementen voor een periode van 6 jaar. Dit is een voortzetting van de huidige werkwijze.

Provincies die al verder zijn met een eigen regeling, hebben de mogelijkheid voor een 'regionale variant'. Hierbij is bijvoorbeeld al invulling gegeven aan:

- regionale co-financiering door gemeenten en private partijen (al dan niet via fondsvorming);
- duurzame contracten (van 6 tot 30 jaar);
- pakketten op basis van overeenstemming met de verschillende financiers;
- een regionale uitvoeringsorganisatie (al dan niet in combinatie met DR);
- gebiedsaanvragen (landschappelijk ensemble en regionale aanpak);
- aansluiting bij de ILG-werkwijze met de gebieden.

LNV maakt met deze provincies afspraken over de inzet van de rijksmiddelen en de kosten van de uitvoering. Eventuele hogere uitvoeringskosten of maatwerkpakketten van de 'regionale variant' zijn in principe voor rekening van de regio, tenzij hiermee rijksdoelen worden behaald. De basis voor de opbouw van de vergoeding van 'regionale pakketten' blijft vanzelfsprekend de Catalogus Groenblauwe Diensten.

2.4.2 Kwaliteitsimpulsen

Bij de kwaliteitsimpulsen gaat het veelal om een kwantitatieve of kwalitatieve opgave om in een bepaald gebied, onafhankelijk van het type beheerder, de natuurkwaliteit te verbeteren door:

- verwerving van gronden voor natuurontwikkeling;
- (her)inrichting van terreinen;
- functieverandering van landbouwgrond naar natuurgrond;
- herstel van milieu- en watercondities;
- kwaliteitsverbetering van bestaande natuur.

Subsidieverlening voor kwaliteitsimpulsen (projectsubsidies) vindt plaats via de al bestaande ILG-subsidieverordening. De aanvragen worden door de provincie getoetst aan het brede pMJP en de doelen in het natuurbeheerplan. In figuur 1 (2.1.2) is dit weergegeven als spoor 2. Het budget voor inrichting en functieverandering uit het huidige Programma Beheer zal daartoe worden toegevoegd aan het integrale ILG-budget onder het pMJP. Daarvoor moet de ILG-verordening worden aangepast. Dat betekent dat, waar nodig, de investeringsplannen waarvoor subsidie wordt gevraagd, een integraal karakter moeten hebben. Het betreft gevallen waar de gewenste natuurkwaliteit zoals vastgelegd in het natuur- en beheergebiedsplan niet op eigen kracht kan worden bereikt. Bij complexe investeringen is daarom afstemming met de betrokken gebiedspartijen nodig, bijvoorbeeld door bespreking in de betreffende gebiedscommissie.

Bij eenvoudige investeringen, zoals bosaanleg waarbij de omgevingscondities op orde zijn of kwaliteitsimpulsen en groot onderhoud op eigen terrein, zal die afstemming niet nodig zijn. Zij worden wel via spoor 2 aangevraagd, maar de toetsing zal in die gevallen beperkt blijven tot de natuurdoelen. Opname in het gebiedsprogramma en bespreking in de gebiedscommissies kan hierbij achterwege blijven.

Dit geldt ook voor baggeren en beheermaatregelen met een laagfrequent beheer. De kosten daarvan worden niet vergoed via een bedrag per beheertype. Voor dit soort maatregelen zullen aparte afspraken tussen overheid en beheerders gemaakt worden in de vorm van projectmatige, eenmalige investeringen.

2.5 Natuurbeheerplan

Het natuurbeheerplan heeft, ten opzichte van zijn voorgangers (natuurgebiedsplan, beheergebiedsplan en landschapsbeheerplan), een prominente rol bij de sturing van doelen, de financiering van de maatregelen, de (procesmatige) voorwaarden voor subsidieverlening, monitoring en evaluatie. Centraal in het natuurbeheerplan staat de begrenzing van de beheertypen uit de Index Natuur & Landschap.

Het natuurbeheerplan is een instrument waarmee tot op gebiedsniveau uitwerking wordt gegeven aan de doelen uit de provinciale beleidskaders. Per gebied wordt concreet aangegeven welk beheertype voor subsidie in aanmerking komt en welke voorwaarden daarbij gelden om voor een beheervergoeding in aanmerking te komen.

Elke provincie heeft een eigen verantwoordelijkheid voor het maken van het natuurbeheerplan, maar wel binnen een aantal gezamenlijk gemaakte afspraken over procedures, proces en technische aspecten (zoals GIS en ICT-eisen). De technische aspecten voor het maken van de kaarten, maar ook de daarvoor benodigde geo-data, is onderdeel van de onlangs ontwikkelde procesarchitectuur voor de digitale keten natuur. In onderling overleg tussen provincies en beheerders wordt inhoud gegeven aan de gezamenlijke uitgangspunten.

2.5.1 Sturing op doelen

De provincie zal in het natuurbeheerplan aan de hand van de Index Natuur & Landschap per gebied een korte beschrijving geven van de beoogde rijks- en provinciale doelen van de bestaande natuurgebieden en agrarische natuurgebieden, de huidige situatie in het gebied en de gewenste kwaliteitsimpulsen (investeringsopgaven).

Dat laatste heeft betrekking op kwantiteit (meer ha's of functiewijziging), kwaliteit (extra beheermaatregelen) en gebiedspecifieke maatregelen (specifieke soorten, varen en baggeren). De analyse van de huidige situatie kan mede op basis van de verzamelde monitorgegevens en evaluaties plaatsvinden.

Voor een goede aansturing en financiering van het beheer wordt in het natuurbeheerplan gebruik gemaakt van de beheertypekaart. Op één of meerdere beheertypekaarten worden de relevante beheertypen begrensd, zodat helder is op welke percelen (inclusief de gebieden van Staatsbosbeheer) welke doelen worden nagestreefd. Uitgangspunt daarbij is, dat in principe per terrein één beheertype aan de orde is.

In de praktijk doen zich omstandigheden voor, waarbij het volledig hanteren van het uitgangspunt van één beheertype per terrein niet altijd gerealiseerd kan worden. Dat speelt met name bij het agrarisch natuurbeheer, onder andere bij de samenloop van beheerpakketten voor ganzenfoerageergebieden en weidevogelgebieden. In die uitzonderingssituaties kan sprake zijn van meerdere beheertypen op een perceel.

Op de beheertypekaart ontstaat uiteindelijk het beeld van percelen/gebieden met de beheertypen uit de Index, aangevuld met gebiedspecifieke beheermaatregelen en mogelijke kwaliteitsimpulsen. Voor de subsidieaanvrager is vooraf helder welke gebieden en doelen in aanmerking komen voor subsidie. Via de jaarlijkse openstellingsbesluiten geeft de provincie aan hoeveel budget er beschikbaar is (en desgewenst voor welke gebieden, beheerders en/of beheertypen).

Voor de meeste behevormen kunnen de beheertypen direct op de beheertypekaart worden vastgelegd. Voor behevormen die een gebiedsgerichte aanpak vereisen (weidevogelbeheer, akkervogelbeheer, ganzenbeheer en landschapselementen) kan het wenselijk zijn om in het natuurbeheerplan eerst de gebieden te begrenzen en deze vervolgens uit te werken. Met de begrenzing van gebieden op de kaart (door een contour) wordt afstemming vereist tussen beheerders en/of verschillende doelen in het betreffende gebied. Het doel voor het aangewezen gebied wordt globaal beschreven in het natuurbeheerplan, waarna in het collectief beheerplan van de betrokken beheerders een onderbouwde uitwerking wordt gemaakt. Voor het agrarische natuurbeheer heeft de uitwerking betrekking op het niveau van beheerpakketten, voor landschapselementen vindt uitwerking plaats op het niveau van de landschapsbeheertypen.

Gebiedsgericht werken

De aanwijzing en begrenzing van gebieden en percelen in de natuurbeheerplannen hangt mede af van landelijke (zoals Natura 2000) en provinciale beleidskeuzen en -prioriteiten die zijn vastgelegd in de provinciale beleidskaders. Het proces voor het maken van de beleidskeuzes zal normaliter via het gebiedsgerichte werken verlopen, zoals in het kader van het ILG wordt voorgestaan. Voor de 'eerste generatie' natuurbeheerplannen (tot 2010) geldt dat de huidige situatie 'beleidsneutraal' wordt omgezet. Dit is vooral een technische operatie.

Bij de verdere operationalisering van de beleidskeuzen naar het natuurbeheerplan wordt eveneens de gebiedsgerichte aanpak gekozen. Kortom: de basisgedachte is dat de provincie met de partijen in het gebied in overleg gaat over de wijze waarop de doelen gerealiseerd kunnen worden. In het natuurbeheerplan kan de provincie nadere eisen of randvoorwaarden opnemen om de samenwerking in de gebieden te bevorderen als dat noodzakelijk is voor de effectiviteit van het natuur- en landschapsbeheer.

Voorlichting en begeleiding

Afhankelijk van het type gebied kan de provincie ervoor kiezen of zij, naast het formele kader van het natuurbeheerplan, ook sturing wil geven door communicatie, voorlichting en begeleiding in het agrarisch natuurbeheer en landschapsbeheer.

Het werven en begeleiden van deelnemers dient bij voorkeur dicht bij het gebied plaats te vinden.

Dat kan door de provincie zelf of via een ANV, een stichting Landschapsbeheer of DLG. Op die manier kan beter invulling gegeven worden aan sturing op samenhang tussen beheertypen. Voorkomen moet worden dat natuur- en landschapsbeheer door agrariërs verwordt tot alleen het opsturen van aanvraagformulieren. De begeleiding en voorbereiding (conceptbeschikking, getoetst aan natuurbeheerplan en provinciaal beleid) kan door één van genoemde partijen worden opgepakt, terwijl de backoffice (bij DR en/of provincie) de administratie afwikkelt. Deze aanpak betekent persoonlijk contact en advies over wat en waar passend is.

2.5.2 Nadere voorwaarden in het natuurbeheerplan

In het natuurbeheerplan kan de provincie nadere voorwaarden stellen voor het verlenen van subsidie aan de beheerder. Het gaat dan om eisen en randvoorwaarden die van belang zijn voor een effectief beheer zodat de gestelde natuur-, agrarische natuur- en landschapsdoelen in een gebied worden gerealiseerd, zoals:

- nadere keuzes binnen beheertypen;
- verantwoordelijkheden van betrokken partijen;
- afstemming en samenwerking in een gebied.

Nadere keuzes binnen beheertypen

Voor het natuurbeheer kan met de 47 natuurbeheertypen worden volstaan, aangezien aan deze beheertypen geen beheervorschriften zijn gekoppeld. Desondanks kan het in bepaalde situaties, zoals in het dynamische natuurbeheer, wenselijk zijn om nadere afspraken te maken over specifieke doelen.

De agrarische beheertypen kennen een opbouw met voorgeschreven beheermaatregelen (beheerpakketten) en zijn zodanig ruim geformuleerd dat binnen het agrarisch beheertype ruimte is voor lokaal en regionaal maatwerk. In een aantal beheerpakketten zijn verschillende varianten opgenomen. De provincie kan vooraf, vanuit het oogpunt van ecologische effectiviteit, aangeven welke beheerpakketten binnen het betreffende beheertype van toepassing zijn en welke combinaties van beheerpakketten in een gebied gewenst zijn.

Voor de landschapselementen heeft de provincie de mogelijkheid om, vanuit landschappelijk en cultuurhistorisch oogpunt, in het natuurbeheerplan vooraf eisen te stellen aan 'landschappelijke ensembles' door een verplichte combinatie van beheertypen voor te schrijven.

Verantwoordelijkheden

De provincie kan in het natuurbeheerplan nadere uitwerking geven aan specifieke verantwoordelijkheden van de beheerder en betrokken organisaties bij het uit te voeren beheer. Als afstemming tussen beheerders gewenst is kan de provincie ook aangeven hoe de gezamenlijke inbreng en afstemming georganiseerd dient te worden en wie verantwoordelijkheid draagt voor de coördinatie.

Afstemming en samenwerking

De provincie kan in het natuurbeheerplan gebieden aanwijzen waarin zij onderlinge afstemming en samenwerking tussen beheerders noodzakelijk acht. De provincie geeft deze gebieden aan door een contour op de beheertypekaart. Dat doet zij bijvoorbeeld op basis van de problematiek en de opgaven in een bepaald gebied of vanwege de beoogde effectiviteit van het beheer.

De vereiste afstemming kan betrekking hebben op beheerders met dezelfde beheertypen, maar ook tussen agrarische natuurbeheerders en (particuliere) natuurbeheerders.

De individuele aanvrager zal bij zijn subsidieaanvraag aangeven op welke wijze afstemming heeft plaatsgevonden. De provincie beoordeelt of deze afstemming voldoende is.

De onderlinge afstemming kan, afhankelijk van het type beheer en de situatie in een gebied, al dan niet plaatsvinden in een georganiseerd verband. Dit geldt in het bijzonder voor het weidevogel-, ganzen- en akkervogelbeheer (dynamisch beheer), maar kan ook van toepassing zijn op het beheer van landschapselementen.

In deze gebieden kan de provincie verder gaan dan alleen te verlangen dat beheerders onderling hebben afgestemd. De provincie kan de beheerders in dergelijk gebieden verzoeken om een collectief beheerplan op te stellen als uitwerking van het natuurbeheerplan. Dat vereist een goede samenwerking tussen de beheerders in het gebied, waarbij bijvoorbeeld een gecertificeerde ANV of een stichting Landschapsbeheer een belangrijke rol kan vervullen. Het collectieve beheerplan zal –als plan van het gebied- wel door de provincie moeten worden goedgekeurd. Dat plan wordt namelijk de basis voor subsidieverlening aan de individuele beheerders en juridisch gezien is de provincie daarvoor formeel verantwoordelijk. Een plan alleen van een ANV heeft daarvoor onvoldoende juridische basis. Bovendien geeft een door de provincie geaccordeerd plan volledige helderheid voor de uitvoerende instantie DR. Er wordt nader bezien hoe dat provinciale goedkeuringsvereiste zo praktisch mogelijk kan worden ingevuld zonder een zwaar regime (bijvoorbeeld via mandatering).

Specifiek voor het dynamische beheer is een checklist ontwikkeld waarin aandacht wordt besteed aan de doelen, de samenwerking, de verantwoordelijkheden en het collectieve beheerplan. Deze checklist is opgenomen in bijlage 2.

2.5.3 Eerste generatie natuurbeheerplannen

De natuurbeheerplannen zoals beschreven in de voorgaande paragrafen moeten nog worden ontwikkeld en uitgewerkt. Naar verwachting zijn de natuurbeheerplannen in de beoogde vorm nog niet gereed op 1 januari 2010.

Voor de periode tot 2010 zal daarom prioriteit worden gegeven aan de omzetting van de huidige natuurgebiedplannen en beheergebiedplannen naar de 'eerste generatie' natuurbeheerplannen. Op het moment dat de definities van alle beheertypen (inclusief onderliggende pakketten) gereed zijn, is het mogelijk om de gebieden volgens de nieuwe typologie te begrenzen. Tot uiterlijk mei 2009 worden de bestaande natuur- en beheergebiedplannen 'technisch' omgezet naar het nieuwe natuurbeheerplan. Deze operatie zal zoveel mogelijk beleidsneutraal verlopen; immers de natuur- en landschapsdoelen zijn al beschreven in de huidige plannen. Wel zal bij de weidevogels sprake zijn van een –al in 2006- afgesproken beleidsverscherping.

De provincie zal in dit eerste natuurbeheerplan in ieder geval een korte beschrijving geven van de huidige situatie in het gebied en de beoogde doelen van de bestaande natuurgebieden, agrarisch natuurgebieden en landschapselementen op basis van de beheertypen in de Index Natuur & Landschap. Een aantal provincies heeft bestaande natuurgebieden niet op kaart begrensd. De verwachting is dat met behulp van de informatie van DR en de particuliere beheerders deze gebieden alsnog begrensd kunnen worden.

Na het omzetten van de natuur- en beheergebiedplannen worden de nieuwe natuurbeheerplannen via een Awb-procedure ter inzage gelegd. Daarna kunnen nieuwe aanvragen worden ingediend.

2.5.4 Tweede generatie natuurbeheerplannen

Vanaf 2010 wordt gewerkt aan de 'tweede generatie' natuurbeheerplannen. Over dit proces en de doorlooptijd ervan worden nadere afspraken gemaakt tussen rijk en provincies. In de tweede generatie natuurbeheerplannen worden toegevoegd:

- kwaliteitsklassen, voor de beoordeling van natuurkwaliteit;
- gewenste 'ontwikkelopgaven' in het gebied, betrekking hebbende op continuïteit van het reguliere beheer en/of investeringen;

- kwantitatief (meer ha's of functiewijziging);
 - kwalitatief (uitvoeren extra beheermaatregelen), en;
 - gebiedsspecifieke beheermaatregelen (specifieke soorten);
- aspecten ten aanzien van monitoring en evaluatie

Vanaf 2010 zullen de provincies, op basis van de verbeterde landelijke methode, de natuurkwaliteit (de actuele en gewenste) in de natuurbeheerplannen nauwkeuriger vastleggen. Het rijk zal op zijn geactualiseerde natuurdoelenkaart eveneens de actuele en gewenste natuurkwaliteit vastleggen. Op grond daarvan maken provincies en LNV aanvullende afspraken over de kwaliteitsverbetering van bestaande natuur in de EHS met de daaraan gekoppelde financiering.

Het in beeld krijgen van de actuele natuurkwaliteit in alle gebieden zal enige jaren gaan duren. Om die reden zal in de eerste jaren zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van de beschikbare gegevens van zowel overheden en bestaande meetnetten, als de beheerders. Daarmee kan een globale inschatting worden gegeven van de natuurkwaliteit. Op termijn kunnen (via de monitoring) nauwkeurigere beoordelingen worden gegeven over de natuurkwaliteit, en kan het systeem voor natuurkwaliteit worden vervolmaakt.

2.6 Monitoring en evaluatie

Monitoring en evaluatie zijn instrumenten om te bepalen of met het gevoerde beleid het beoogde (internationale, nationale, provinciale) beleidsdoel is bereikt. Met monitoring wordt bedoeld 'het regelmatig verzamelen van gegevens over de (a)biotische toestand van natuur en landschap'.

Hoofdpijnen

De oude monitoringseisen uit de SAN en de SN komen te vervallen. Er wordt een nieuw monitoringsprogramma voor de natuurkwaliteit in de EHS opgezet dat breder van opzet is dan de reikwijdte van Programma Beheer. Onderdelen van dit monitoringsprogramma worden uitgevoerd door gecertificeerde beheerders die daarvoor via het nieuwe subsidiestelsel een toeslag krijgen. De nieuwe systematiek van *doelen* en *beheertypen* vormt de basis van zowel het nieuwe subsidiestelsel als het nieuwe monitoringsprogramma. Implementatie van het monitoringsprogramma is voorzien na inwerkingtreding van het nieuwe subsidiestelsel.

Monitoring in het oude stelsel

Het nieuwe stelsel gaat wel uit van *sturen* op resultaten, maar verlaat de gedachte van *afrekenen* op resultaten uit het oude Programma Beheer. De oude monitoringseisen uit de SAN en SN hebben geen nut meer in het nieuwe stelsel. Deze vorm van monitoring komt dan ook niet terug.

In de SAN en SN werd voor een aantal pakketten de monitoring van doelsoorten verplicht gesteld. De subsidieontvanger werd afgerekend op de aanwezigheid van deze doelsoorten. De monitoring in de oude regelingen is dan ook niet opgezet als beleidsondersteunend element, maar heeft tot doel om afrekening op resultaat mogelijk te maken. De informatie die beschikbaar komt uit deze monitoring is dan ook slecht bruikbaar voor de evaluatie van kwalitatieve beleidsdoelen van de overheid.

Waarborgen natuurkwaliteit en ILG

Rijk en provincies zetten een nieuw monitoringsprogramma op voor het registreren van de kwaliteit van de EHS. Zij willen over het waarborgen van natuurkwaliteit in het ILG afspraken maken. De bestaande afspraken, die enkel gaan over oppervlakten EHS die verworven, ingericht en in beheer zijn genomen, worden aangevuld met kwaliteitsdoelen.

De informatie die dit monitoringsprogramma gaat opleveren maakt het mogelijk om de kwaliteit van de natuur onder te verdelen in drie kwaliteitsklassen (hoog, middel, laag). Op dat niveau kunnen dan bestuurlijke prestatieafspraken gemaakt worden in het kader van het ILG.

Verder kan met behulp van het monitoringsprogramma per gebied bepaald worden wat de zwakste schakel is voor het halen van die kwaliteitsdoelen. Met die informatie kunnen provincies de gelden voor kwaliteitsimpulsen effectiever inzetten. Dan gaat het, naast beheer ook om instrumenten als verwerving, inrichting, verdrogingsbestrijding, milieubeleid en soortenbeleid.

Het nieuwe monitoringsprogramma wordt afgestemd met monitoring voor andere beleidsdoelen, zoals het soortenbeleid en Natura 2000. Het doel is dat de informatie uit het monitoringsprogramma voor de EHS-kwaliteit als basis gebruikt kan worden voor de monitoring van die beleidsdoelen.

Het nieuwe monitoringsprogramma

Rijk en provincies maken een monitoringsprogramma dat zo efficiënt mogelijk gebruik maakt van de beschikbare middelen. Een aantal bestaande landelijke en provinciale monitoringsprogramma's worden daar waar nodig licht aangepast. Het doel is dat ze, naast het beleidsdoel waarvoor ze zijn opgezet, zo veel als mogelijk ook ingezet kunnen worden voor kwaliteitsmonitoring van de EHS. Vervolgens wordt vastgesteld welke aanvullende, vaak gebiedsgerichte, informatie nodig is: de basismonitoring.

Deze basismonitoring, die een aanvulling is op de bestaande programma's, bestaat uit de volgende onderdelen:

- Vlakdekkende vegetatiekarteringen in de meest gevoelige en internationaal belangrijke terreinen, gecombineerd met steekproefsgewijze vegetatiekarteringen in de overige EHS;
- Karteren van vogelsoorten en zo nodig een derde soortgroep (diersoort) die noodzakelijk zijn voor het krijgen van voldoende inzicht in de natuurkwaliteit;
- Metingen van milieucondities en structuurkenmerken van de terreinen. Bij de milieukwaliteit wordt gekeken naar verdroging, verzuring en vermessing. Waar mogelijk wordt de milieukwaliteit bepaald op basis van de vegetatie.

Per beheertype wordt in de Index Natuur & Landschap beschreven in welke mate en in welke vorm verschillende onderdelen van de basismonitoring uitgevoerd moeten worden. Dit maatwerk op beheertypeniveau heeft een efficiencydoel; alleen informatie die echt nodig is om te sturen op de kwaliteit wordt verzameld.

Tevens zal er een monitorprotocol worden ontwikkeld, om ervoor te zorgen dat er op een uniforme wijze gegevens worden verzameld. Daarmee wordt de informatie vergelijkbaar en opeelbaar, en bruikbaar voor de beleidsevaluatie.

Relatie met het nieuwe subsidiestelsel

Provincies willen beheerders stimuleren om de monitoring zelf uit te voeren. Daartoe wordt een toeslag voor monitoring ingesteld in het nieuwe stelsel. Om de kwaliteit van de gegevens te borgen komen enkel gecertificeerde beheerders hiervoor in aanmerking. De toeslag is alleen van toepassing op het biotische deel van de basismonitoring: vegetatie, vogels en derde soortgroep. De hoogte van de toeslag is afhankelijk van het beheertype. Beheerders die van deze mogelijkheid gebruik maken zijn gebonden aan het monitoringsprotocol.

Overige beheerders die subsidie ontvangen via de nieuwe subsidieregeling stellen hun terrein open voor monitoringsactiviteiten van de provincie of in opdracht van de provincie.

Regie en verantwoordelijkheid

Provincies voeren de regie bij het maken van afspraken over de uitvoering van de basismonitoring op gebiedsniveau. Het nieuwe subsidiestelsel dekt slechts een deel van de basismonitoring - niet alle beheerders zijn gecertificeerd. Ook voor de organisatie van de monitoring van het abiotische deel van de basismonitoring zijn provincies verantwoordelijk. Vaak zal de provincie de uitvoering uitbesteden aan beheerders, adviesbureaus of andere overheden.

Rijk en provincies moeten nog afspraken maken wie vervolgens de analyses gaat uitvoeren. De overheid is verantwoordelijk voor het combineren van informatie uit de basismonitoring en de landelijke en provinciale programma's, teneinde de kwaliteit van beheertypen vast te stellen. De kwaliteit wordt op kaarten vastgelegd. De kwaliteitsscores van de beheertypen worden opgeteld tot scores voor de doelen.

Provincies en rijk moeten nog afspraken maken over de dekking van de kosten van het monitoringsprogramma. Om ze te faciliteren wordt in de Index een normbedrag opgenomen per beheertype van zowel het biotische als het abiotische deel van de basismonitoring.

Implementatie en planning

Implementatie van het programma voor monitoring en evaluatie is later aan de orde dan de implementatie van het nieuwe subsidiestelsel.

Per beheertype moet nog worden vastgesteld wat er precies gemonitord moet worden. Zo zal een vegetatiekartering niet bij elk beheertype dezelfde zijn en niet alle beheertypen zijn verdrogingsgevoelig. Bij het bepalen van de basismonitoring zal ook bekeken worden hoe zo goed mogelijk aangesloten kan worden bij andere beleidsdoelen als Natura 2000. Voor de basismonitoring moet vervolgens een protocol worden opgesteld.

Wanneer het monitoringsprogramma gereed is, kunnen per beheertype normbedragen worden vastgesteld. Deze normbedragen zijn nodig bij financierings- en verdelingsvraagstukken en bij subsidiering.

Provincies en rijk moeten nog een bestuurlijk arrangement overeenkomen over hoe de afspraken over kwaliteit en monitoring geïmplementeerd worden in de ILG systematiek.

2.7 Kwaliteitsborging via certificering en controle

De kwaliteit van het beheer is bovenal afhankelijk van de deskundigheid, professionaliteit, toewijding en inzet van de beheerders. De borging van de kwaliteit van het beheer willen de provincies dan ook allereerst vormgeven door gebruik te maken van deze kwaliteiten van de beheerders. De opgave is om gezamenlijk met de beheerders een kwaliteitsborgingsstelsel te ontwikkelen. Dit wordt aangeduid met de term 'certificering'. Die benaming roept bij velen de bureaucrativering rond de ISO-normering op. Het is uitdrukkelijk de bedoeling om tot een simpele eigen vorm van certificering te komen, die nauw aansluit bij de huidige werkwijze en systemen van de beheerders en niet bureaucratisch is. We hebben het in feite over een 'erkenningseis' van professioneel handelen voor natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer.

Uitgangspunt is dat de baten van certificering ruimschoots moeten opwegen tegen de kosten ervan. Daar waar certificering niet of nog niet in de rede ligt, zijn de provincies aangewezen op het uitvoeren van controles op het uitgevoerde beheer.

Gecertificeerde beheerders

Bij certificering staat het begrip vertrouwen centraal. Certificering biedt de overheid vertrouwen in de kwaliteit en professionaliteit van de beheerders en de motivatie en inspanning van de beheerders om kwalitatief goed beheer uit te voeren en transparant en open te zijn over hun werkwijze. Gevolg van de certificering is een hoge mate van zekerheid dat het beheer op juiste wijze wordt uitgevoerd. Dit is in het belang van zowel de provincies als de beheerders, omdat beide gaan voor kwaliteit van het beheer. Daarbij komt dat samenwerking op basis van gefundeerd vertrouwen in plaats van controle vanuit een houding van wantrouwen zich vertaalt in een reductie van controle- en administratieve lasten voor beide partijen.

Certificering kan via een *individueel certificaat* (bijvoorbeeld: Natuurmonumenten, Provinciale Landschappen, particuliere beheerders) of via *groeps-certificering* (bijvoorbeeld: Unie van Bosgroepen en ANV's). In het laatste geval neemt de organisatie een deel van het werkproces over van de beheerder en ziet de organisatie erop toe dat de aangesloten beheerders het afgesproken beheer uitvoeren. Vanwege de Europese kaders zal certificering van organisaties als ANV's verschillen van certificering van de andere natuur- en landschapsbeheerders. In beginsel kunnen alle beheerders in aanmerking komen voor (groeps)certificering.

De kwaliteit van het natuurbeheer wordt vervolgens gewaarborgd via een periodieke audit, waarbij de processen, beschreven in het certificaat, worden gecontroleerd.

Niet-gecertificeerde beheerders

Bij niet-gecertificeerde natuurbeheerders wordt de kwaliteit van het beheer gecontroleerd door middel van steekproefsgewijze controles. Daarom krijgen niet-gecertificeerde natuurbeheerders het standaardsubsidiebedrag en de gecertificeerde een hoger bedrag.

Het streven is dat per 1 januari 2010 zoveel mogelijk beheerders zijn gecertificeerd, dan wel hun certificaat hebben aangevraagd.

2.7.1 Certificering natuurbeheer

Certificering (individueel of via groeps-certificering) biedt zowel voor de beheerder/organisatie met een groeps-certificaat als voor de overheid voordelen. Door certificering profileert de beheerder zich als een professionele organisatie, die door de overheid als volwaardig partner in natuurbeheer wordt beschouwd.

De kern is dat de subsidieontvanger aantoont dat het natuurbeheer wordt uitgevoerd overeenkomstig de doelen van de subsidiegever, zodat controle op de beschikking zelf en de veldsituatie beperkt of geheel achterwege kan blijven. Daarnaast treden de volgende voordelen op:

- Nog voor de aanvraag kunnen gecertificeerde beheerders een bijdrage leveren aan totstandkoming van de door provincies gewenste kaart van beheertypen door hun interne kwaliteitsborgingsysteem te benutten;
- bij de subsidieaanvraag kan worden volstaan met een lijst van oppervlaktes per beheertype en één GIS-kaart per provincie met daarop de grenzen van de gebieden;
- Mutaties door aan- en verkoop hoeven niet door nieuwe aanvragen en aanvullende beschikkingen te worden doorgevoerd, maar door één jaarlijkse melding en één jaarlijkse beschikking;
- Bij de aanvraag zijn geen verantwoordingsgegevens met betrekking tot eigendomsrecht vereist;
- Bij de vaststelling is geen levering van verantwoordingsgegevens vereist.

Daarnaast zal een reductie van de administratieve lasten optreden omdat de aanvraag- en behandelprocedure aanmerkelijk worden ingekort en omdat het aantal correcties op beschikkingen en aantal bezwarenprocedures zal dalen.

2.7.2 Certificering agrarisch natuurbeheer

Voor agrarisch natuurbeheer zijn de voordelen van certificering beperkt, omdat agrarisch natuurbeheer deels wordt gefinancierd vanuit het Europese POP-2. Vanwege de Europese verordening 1975/2006 voor controles bij agrarisch natuur- en landschapsbeheer is het in principe niet mogelijk om door middel van certificering ('zelfcontrole') de controledruk vanuit de overheid omlaag te brengen. In de regeling staat dat 100% van de aanvragen administratief moet worden gecontroleerd en dat 5% van de begunstigden jaarlijks ter plaatse dient te worden gecontroleerd. Meer ruimte is mogelijk indien geen EU-cofinanciering wordt gevraagd. Daarom wordt in het nieuwe stelsel afgezien van EU-cofinanciering voor landschapselementen.

Certificering is vooral relevant voor agrarische natuurverenigingen (ANV's). Bij bepaalde natuur- of landschapsdoelen (akkervogelbeheer, weidevogelbeheer, ganzenbeheer, landschapsbeheer, etc.) is voor de effectieve inzet van beheerpakketten een actieve rol van de ANV gewenst. Bij het realiseren van de provinciale doelen is ruimtelijke samenhang tussen de verschillende pakketten en lokaal maatwerk van groot belang. Maar dat leidt tot hoge uitvoeringskosten en vereist gedetailleerde regelgeving voor de beheerafspraken tussen provincies en beheerders. Gecertificeerde ANV's zijn bij dergelijk agrarisch natuur- en landschapsbeheer in staat om een coördinerende rol te vervullen en daarmee de beoogde kwaliteit op gebiedsniveau te leveren. Detailafspraken zijn daardoor niet meer nodig, waardoor de uitvoeringskosten kunnen worden teruggedrongen. Certificering van de ANV schept het vertrouwen dat de ANV in staat is bepaalde vormen van beheer uit te voeren.

De rol van de gecertificeerde ANV moet de komende tijd nog verder worden uitgewerkt, onder andere in relatie tot de mogelijkheden die Brussel hiertoe biedt. In pilot-projecten wordt in de komende periode meer ervaring opgedaan met certificering van ANV's.

Een gecertificeerde ANV vervult een rol bij de afstemming van het beheer en de administratie van de wijzigingen van maatregelen. Daarmee levert zij een bijdrage aan een betere kwaliteit van het agrarisch natuurbeheer. Dit laat onverlet dat de reguliere controles vanuit Brussel doorgang moeten vinden. In de risicoanalyse bij die controles kan wel rekening worden gehouden met het al dan niet gecertificeerd zijn van een ANV.

2.7.3 De werking van certificering

Bij certificering wordt zoveel mogelijk aangesloten op de werkwijze en bedrijfsvoering van de natuurbeheerder/organisatie op het terrein van kwaliteitsborging. Het is de bedoeling dat het eigen werkproces van de beheerder de maat wordt voor de kwaliteitsborging. Het kwaliteitsplan van de beheerder is daarom 'vormvrij'. Indien bepaalde aspecten al zijn geborgd in een andere certificaatvorm als FSC, CBF of Milieukeur of door andere instrumenten (Natuurschoonwet, Boswet), zullen deze gecertificeerde aspecten worden 'overgenomen'. Zo wordt dubbel werk voorkomen.

Door de gezamenlijke provincies wordt een programma van eisen opgesteld voor certificering van natuurbeherende organisaties, inclusief degene die in aanmerking komen voor groepscertificering. In dat programma worden in elk geval de volgende aspecten van het werkproces van de beheerder meegenomen:

- De wijze waarop de beheerder een relatie legt met de beheerdoelen in het natuurbeheerplan;
- De wijze waarop de beheerder de doelen via beheer behaalt;
- De monitoring;
- De evaluatie van de monitoring en eventuele bijstelling van doelen en beheermaatregelen;
- De eigen controle van het beheersysteem;
- Aanvullende eisen voor groepscertificaathouders;

- De wijze waarop de beheerder projecten opstelt en uitvoert.
De bedrijfsvoering van de beheerder wordt bij de certificering getoetst aan dit programma van eisen.
Voor groeps-certificering worden ook eisen opgesteld voor de wijze waarop afspraken tussen de groeps-certificeerder (bijvoorbeeld ANV's, Unie van Bosgroepen) en de aangesloten beheerders worden gemaakt en deze afspraken worden gecontroleerd en afgerekend.

Het programma van eisen voor certificering van ANV's is in beginsel identiek. Omdat de professionalisering als natuurbeherende organisatie binnen deze 'jonge' verenigingen veelal nog minder ver is gevorderd dan bij de traditionele grote natuurbeheerders, zal de professionalisering meer accent krijgen. Daarbij gaat het om:

1. Procedures en werkwijze van de organisatie;
2. De kwaliteit van de aangesloten beheerders (leden).

De gezamenlijke provincies stellen één landelijke commissie in die beoordeelt of het kwaliteitsborgingsplan van de beheerder voldoet aan het programma van eisen. Er wordt nog nagegaan of GS het certificaat toekent op basis van een bindend advies van deze commissie of dat de commissie dat doet namens GS. De commissie bestaat uit vertegenwoordigers van provinciebesturen en onafhankelijke deskundigen uit het veld van het natuurbeheer. Beheerders die in aanmerking willen komen voor het certificaat dienen hun aanvraag in bij deze commissie. De commissie wordt vanwege het lichte karakter van de certificering niet aangemeld bij de Raad voor Accreditatie (de accreditatieverlener voor certificatie-instellingen).

Controle via audits

Gecertificeerde natuurbeheerders en organisaties worden periodiek beoordeeld via een audit. Dat is een controlebezoek waar wordt nagegaan of de certificaathouder zijn gecertificeerde werkproces op consistente wijze in praktijk brengt en daarmee garant staat voor kwalitatief goed beheer. Het landelijke programma van eisen vormt hierbij de leidraad. Uit de audits zal blijken of de certificering kan worden voortgezet. Ook kunnen aanwijzingen aan het licht komen over interne of externe factoren die de totstandkoming of instandhouding van de natuurdoelen belemmeren. Dit laatste kan dienen als input voor beleidsvorming door provincies. De bevindingen uit de audits hebben geen gevolgen voor reeds verleende subsidies, tenzij sprake is van laakbaar gedrag. In dat geval vervalt het certificaat. Wel kunnen de bevindingen uit de audits aanleiding zijn voor de provincie om nadere afspraken met de beheerders te maken over verbetering van de beheerresultaten.

De provincies zijn verantwoordelijk voor de audits. De provincies hanteren daarbij een landelijk geldende systematiek voor de schaal, frequentie en diepgang van de audits. Tevens houden de provincies rekening met verwerking van de resultaten in de gebiedsgerichte sturing van het natuurbeheer.

De provincies benoemen een landelijke auditcommissie, waarin vertegenwoordigers van of namens de provincie, onafhankelijke deskundigen op het gebied van het natuurbeheer en kenners van de betreffende gebieden/gebiedstypen zitting nemen. Dat kunnen per provincie verschillende auditcommissies zijn, die wel de landelijke systematiek hanteren.

Kosten van certificering

Het traject van certificering vergt naar verwachting van de te certificeren partijen een aanloopinvestering. Omdat de gecertificeerde aanvrager de overheid kosten uit handen neemt door zelf op transparante wijze zorg te dragen voor de kwaliteitsborging, ligt het in de rede dat de overheid hier een bijdrage aan levert met een tijdelijke stimuleringsregeling.

Aangezien de betrokken beheerders zelf ook een belang hebben bij certificering, zal de overheidsbijdrage altijd een gedeeltelijke bijdrage zijn.

2.7.4 Controle van niet-gecertificeerde beheerders

Van aanvragers, die om welke reden dan ook, niet in aanmerking wensen te komen voor (groeps-)certificering wordt bij de subsidieaanvraag inzicht gevraagd over het uit te voeren beheer. De kwaliteit van het beheer wordt gecontroleerd onder verantwoordelijkheid van de provincies. Door de verplichting van instandhouding is er al minder controle (niet meer tellen van soorten, etc.). De controles in het veld zijn vooral gericht op de feitelijke situatie van instandhouding en het naleven van voorwaarden in beschikking en verordening. Deze wijze van controle sluit niet specifiek aan bij de bedrijfsvoering van de aanvrager. In de komende periode wordt het controleprotocol nog verder uitgewerkt. Daarbij zullen onder meer de controleprioriteiten via een risicoanalyse worden bepaald (selectie van de meest kwetsbare en kostbare beheertypen, resultaten vorige controles en dergelijke). Naar aanleiding van de controles kunnen zo nodig adviezen en/of aanwijzingen aan de beheerder worden gegeven om het beheer te verbeteren. De bevindingen uit de controles hebben geen gevolgen voor al verleende subsidies, tenzij sprake is van laakbaar gedrag.

Omdat deze aanvragers vanuit de gecertificeerde bedrijfsvoering geen waarborg bieden voor kwalitatief goed natuurbeheer, is de consequentie dat de controleverantwoordelijkheid en -inspanning geheel bij de overheid ligt, zoals ook in het oude stelsel het geval is. Deze controles kosten geld en moeten -uiteraard- betaald worden uit het ILG-budget.

Omdat de uitvoeringslasten bij de overheid door certificering worden verlaagd, blijft er meer geld over voor beheer. Daarom worden twee subsidietarieven gehanteerd: een standaard tarief voor niet-gecertificeerde natuurbeheerders en een hoger tarief voor gecertificeerde beheerders.

3. De verordening

3.1 Eén verordening voor beheer natuur en agrarische natuurwaarden

In het nieuwe stelsel is sprake van één verordening voor het beheer van bestaande en nieuwe natuur en voor het agrarisch natuurbeheer. De Index vormt de basis voor de verordening en de grondslag voor de subsidie, omdat het -op basis van de maatregelen uit de Catalogus Groenblauwe Diensten- ook standaardkostprijzen voor het beheer aangeeft. In de Index zijn ook de voorwaarden ten aanzien van bemesting, beweiden en monitoring opgenomen. Daardoor worden in de verordening zelf zo weinig mogelijk aanvullende regels opgenomen. Zo wordt het stelsel robuuster en flexibel voor specifieke gebiedswensen. In verband met POP en EU-staatssteunregels vormt het agrarisch natuurbeheer een duidelijk herkenbaar onderdeel van de verordening.

De bestaande natuur- en beheergebiedsplannen worden de komende tijd met een 'vertaaltabel' van de huidige natuurdoelen omgezet naar beheertypen uit de Index, inclusief natuur op landbouwgrond. Deze (eerste generatie) natuurbeheerplannen vormen het toetsingskader voor de verschillende onderdelen van de verordening.

De kwaliteitsimpulsen (inrichting, functieverandering en kwaliteitsverbetering) uit het huidige Programma Beheer worden in de nieuwe situatie in de ILG-verordening ondergebracht.

3.2 Uitgangspunten in de verordening

Bij het opstellen van de verordening zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

1. De verordening moet *voldoen aan artikel 11, 3^e lid van de WILG*. Activiteiten, voorwaarden en bedragen moeten in de verordening worden genoemd;
2. *Uniformiteit in twaalf provincies*. Het gevolg van de ILG decentralisatie naar de provincies mag niet zijn dat vooral landelijk werkende organisaties worden geconfronteerd met grote verschillen in provinciale regelingen. De uniformiteit vereist dat de modelverordening voorrang heeft op eigen provinciale beleidsintenties op het gebied van uniformiteit in subsidiekaders etc.;
3. *Zo simpel mogelijk*, maar wel een gedegen juridische basis voor subsidieverlening;
4. *Geen dubbelingen met de Awb*, maar wel –waar nodig- met nadere uniforme invullingen van soms ruime Awb-bepalingen;
5. *Onderscheid beheerders van natuur en agrarische natuurbeheerders*:
Deze doelgroepbenadering bevordert niet alleen de toegankelijkheid van de verordening, maar is ook om de volgende redenen nodig:
 - a) bij agrarisch natuurbeheer gelden andere, strengere eisen in het kader van de EU-staatssteunregels;
 - b) agrarisch natuurbeheer wordt voor een deel betaald uit POP-gelden; het overig natuurbeheer niet. Voor POP-subsidies geldt een aantal specifieke beleidsregels voor cross compliance, toekenning, controle, handhaving en sanctionering;
 - c) bij agrarisch natuurbeheer gaat het om aanzienlijk meer beheerders en vaak kleine oppervlakten, met name bij het randenbeheer;
 - d) er zijn bijna geen mogelijkheden om via verzamelaanvragen subsidies toe te kennen aan ANV's. De EU eist dat de subsidie geheel bij de eindbegunstigde terecht komt;
 - e) bij agrarisch natuurbeheer is een duurzaam natuurbeheer niet gegarandeerd. Er wordt geen wijziging van de bestemming naar natuur of duurzame vastlegging van de natuurfunctie in een kwalitatieve verbintenis gevraagd. Zou dit wel gevraagd worden dan daalt de grond in waarde en is per definitie sprake van particulier natuurbeheer. De functies natuurbeheer en agrarische productie moeten gecombineerd worden.

6. *Onderscheid gecertificeerde en niet-gecertificeerde beheerders:*

Voor gecertificeerde aanvragers geldt een reductie van de verplichtingen, die bij de aanvraag en gedurende de looptijd van de subsidie moeten worden nagekomen. Zie ook 2.7.3 voor de werking van het certificaat. Voor niet-gecertificeerde beheerders gelden deze voordelen niet.

Natuurbeheerders

Bij de gecertificeerde natuurbeheerders is een aanzienlijke vereenvoudiging mogelijk door veeljarige subsidiering van beheer van natuurterreinen (maximaal 6-jarige beschikkingen) en mogelijk een geïntegreerde subsidiebeschikking voor meerdere doelen. Zij worden vrijgesteld van een aantal verplichtingen.

Bij niet-gecertificeerde natuurbeheerders is meer controle vanuit de overheid noodzakelijk. Daarom krijgen zij een standaardsubsidiebedrag en de gecertificeerde natuurbeheerders een iets hoger bedrag.

Agrarische natuurbeheerders

Agrarische natuurbeheerders met een certificaat zijn ook vrijgesteld van een aantal verplichtingen. Er is sprake van verschillende regimes bij:

- Hoogdynamisch beheer (ganzen, akker- en weidevogels, etc.), waarbij jaarlijks wisseling plaats vindt van percelen (en daarmee ook van het aantal hectares in beheer);
- Laagdynamisch beheer (botanische natuur, landschapselementen), beheer van vaste percelen (vergelijkbaar met natuurbeheer).

3.3 Hoofdlijnen verordening natuur- en landschapsbeheer

Bij beheer van bestaande natuur gaat het om jaarlijks, in principe tot in lengte van jaren, terugkerende kosten en zijn er drie situaties:

- Beheer van natuur en landschapsterreinen (3.3.1)
- Beheer natuur op landbouwgronden (3.3.2)
- Openstelling voor recreatie (3.3.3)

3.3.1 Beheer van natuur en landschap

In de Index Natuur & landschap zijn de 72 beheertypen opgenomen voor het beheer van natuur en landschap. Regulier beheer van bestaande natuur is een structurele taak om de bestaande natuurkwaliteit in stand te houden (2.3.1). Subsidieverzoeken worden getoetst aan de beheertypen in het natuurbeheerplan. In dat plan is aangegeven in welke gebieden voor welke beheertypen subsidie kan worden aangevraagd. In de ILG-bestuursovereenkomsten geven de provincies prioriteit aan het beheer van bestaande natuur en landschapswaarden. Dat betekent dat de huidige subsidiering van bestaande natuur, ook buiten de EHS, gecontinueerd wordt. De provincies kunnen ervoor kiezen om in aanvulling op de rijksmiddelen voor beheer van natuur en landschapswaarden buiten de EHS ook eigen middelen in te zetten. Daarnaast hebben provincies de mogelijkheid om in bijzondere situaties (bijvoorbeeld voor extra bescherming van Natura 2000-gebieden of specifieke soorten) gebiedsspecifieke beheerpakketten toe te voegen, bij voorkeur via de maatregelen uit de catalogus groenblauwe diensten.

Wie mag aanvragen

Aanvragen kunnen worden ingediend door TBO's en particuliere terreinbeheerders, die natuur en/of landschap in (bloot) eigendom, erfpacht (>25 jaar), met beklemdrecht hebben of in tijdelijk gebruik op grond van art. 189 Landinrichtingswet en/of art. 45 Wilg. Waterschappen, waterleidingbedrijven, rijksoverheid (Staatsbosbeheer, Defensie, BBL, Domeinen inclusief Kroondomein) en de provincies zijn uitgesloten.

Gemeenten kunnen voor de natuurterreinen waarvoor zij uit het huidige Programma Beheer op 31 december 2009 een subsidie ontvangen ook in het nieuwe stelsel subsidie voor beheer aanvragen.

Voor terreinen waarvoor op datzelfde tijdstip geen subsidie wordt verstrekt kunnen gemeenten geen beheersubsidie meer aanvragen. Deze uitsluiting geldt voor bestaande én nieuwe natuur.

Alle gronden die vallen onder de definitie van een beheertype waarvan de aanvrager eigenaar of erfpachter is tellen mee, evenals de gronden waarover de aanvrager via volmacht beschikt.

De aanvragen worden per provincie ingediend volgens een landelijk uniform aanvraagformulier. Desgewenst kan door groepen van particulieren gebruik worden gemaakt van de mogelijkheid om één gezamenlijke aanvraag in te dienen (bijvoorbeeld via koepels als de Unie van Bosgroepen, SBNL en via groepen van particulieren).

De subsidie

De grondslag voor de beheersubsidie is gelegen in de standaardkostprijs van het betreffende beheertype in de Index. De hoogte van de subsidie is een vast, landelijk uniform percentage van die standaardkostprijzen. Daarbovenop kan de provincie, in bijzondere gevallen, een toeslag geven voor specifiek, gebiedsgerichte omstandigheden (vaarland, geaccidenteerd terrein) of een gebiedspecifiek doel (bijvoorbeeld voor soortenbescherming).

Voorwaarden

- In dit onderdeel is uitsluitend 'natuurgrond' subsidiabel;
- De gronden zijn in principe opengesteld voor publiek;
- Dit onderdeel wordt alleen voor staatssteun gemeld. Er is dus geen EU-cofinanciering (en de daarbij behorende controle) voor landschapselementen meer.

3.3.2 Beheer natuur op landbouwgronden

In de Index Natuur & landschap zijn ook beheertypen en beheerpakketten voor natuur op landbouwgrond opgenomen. In het natuurbeheerplan is aangegeven in welke gebieden voor welke beheertypen en beheerpakketten subsidie kan worden aangevraagd. Deze pakketten zijn nodig in verband met de EU-regelgeving. De provincie kan ervoor kiezen om in aanvulling op de landelijke generieke pakketten voor agrarisch natuurbeheer voor bijzondere situaties eigen gebiedsspecifieke beheerpakketten toe te voegen. De maatregelen en bijbehorende kosten van deze pakketten zijn gebaseerd op de –door Brussel goedgekeurde- Catalogus Groenblauwe Diensten en komen voor rekening van de provincie.

Wie mag aanvragen

Eigenaren, erfpachters en pachters van agrarische natuur kunnen aanvragen. De beheerder verklaart dat hij gedurende de looptijd (6 jaar) van de beschikking het duurzaam gebruiksrecht heeft.

De subsidie

In het natuurbeheerplan staat aangegeven in welke gebieden welke beheertypen/ beheerpakketten van toepassing zijn. De aanvrager krijgt een subsidiebeschikking voor 6 jaar.

Voor weidevogelgebieden kunnen alleen aanvragen worden gedaan via bemiddeling van organisaties, zoals ANV's. Zij moeten zorgen voor een goede onderliggende afstemming tussen aanvragers in een gebied. Er is sprake van een individuele aanvraag, omdat de uitbetaling op grond van Europese regels rechtstreeks aan de begunstigde moet plaatsvinden. Bekeken wordt of het mogelijk is om jaarlijks de maatregelenpakketten te kunnen rouleren (dat wil zeggen: oppervlakte en locaties aanpassen).

Voorwaarden

- Grond moet voldoen aan de definitie landbouwgrond.
- Probleemgebiedenvergoeding is mogelijk, als deze is gekoppeld aan een agrarische beheersubsidie.
- Quotering inclusief budgetplafond is nodig zolang ruime jasjegebieden aanwezig zijn. In de natuurbeheerplannen wordt (uit oogpunt van effectiviteit en sturing op de gewenste natuurkwaliteit) zwaarder ingezet op de zogenaamde kerngebieden.
- Verplichte controles zijn nodig vanuit POP. Deze worden uitgevoerd door één organisatie, de AID.

3.3.3 Openstelling voor recreatie

In de verordening is een recreatiesubsidie voor openstelling voor het publiek en inrichtingsmaatregelen opgenomen. Deze subsidie kan alleen in combinatie met een beheersubsidie worden aangevraagd.

3.3.4 Aanvraagprocedure

Alle aanvragen worden ingediend bij de provincie of de Dienst Regelingen. Daarbij moet eerst een aantal hoofdvragen worden beantwoord:

- A. *Gaat het om beheer van bestaande (agrarische) natuur of om kwaliteitsimpulsen:*
- Subsidieaanvragen voor kwaliteitsimpulsen worden door de provincie getoetst aan het brede pMJP en de beheertypen in de natuur- en beheergebiedsplannen (2.3.2). De subsidieverlening vindt plaats via de bestaande ILG-subsidieverordening. Het gaat om incidentele investeringen om de kwaliteit van een gebied te verbeteren;
- B. *Behoort de aanvrager tot de doelgroep:*
- Bepaalde groepen zijn uitgesloten voor subsidies in dit kader, zoals waterschappen, drinkwaterbedrijven en gemeenten voor zover het gaat om terreinen, waarvoor zij op 31 december 2009 geen beheersubsidie krijgen.
- C. *Is de aanvrager wel of niet gecertificeerd:*
- Voor gecertificeerde aanvragers geldt een reductie van verplichtingen.
- D. *Valt de subsidie onder de kaders van het POP en/of staatssteun:*
- Bij de afhandeling van subsidieaanvragen is van belang of de subsidie uit POP-middelen wordt gefinancierd en of de begunstigde onder de kaders van staatssteun valt. POP- en staatssteunkaders kunnen extra eisen stellen aan de gegevens die bij de aanvraag moeten worden overlegd.

Om het proces van aanvragen, beschikken en controleren eenvoudiger te maken, zijn er zo min mogelijk eisen en voorwaarden opgenomen in de natuurbeheerplannen en de verordening.

Ook valt er veel administratieve winst te behalen door een vereenvoudigde aanvraagprocedure. Goede voorlichting over subsidiemogelijkheden en- voorwaarden (digitaal en op papier) verhoogt de kwaliteit van de aanvragen. Een aanvrager moet gemakkelijk kunnen achterhalen waar hij welke informatie (helder en concreet) kan vinden. Door ook de aanvraag voor indiening al te checken op het natuurbeheerplan wordt het overgrote deel van de aanvragen op de juiste wijze ingediend. Daardoor kan de beschikking (soms veel) eerder worden afgegeven en krijgt de aanvrager dus eerder duidelijkheid.

Het digitaal aanvragen (met een systeem van een via internet raadpleegbare kaart) door alle beheerders wordt zo veel mogelijk gestimuleerd. Dit zal gelden als eis bij de certificering. Door te werken met een peilmoment, waarop grond aan bepaalde aanvragen wordt toegerekend, zal een groot aantal meldingen van wijzigingen (nu nog op grond van de SAN en de SN) worden voorkomen.

Bij de beoordeling van een aanvraag wordt gezien of de percelen in het juiste gebied liggen en of het juiste beheertype is aangevraagd. Bij gecertificeerde beheerders kan met een lichte toets worden volstaan.

3.3.5 Geïntegreerde beschikking voor meerdere doelen

LNV en SBB werken al enige jaren met een privaatrechtelijk meerjarig contract. Mede daardoor is discussie ontstaan of ook in de (publiekrechtelijke) relatie tussen provincie en gecertificeerde terreinbeheerders via een meerjarenovereenkomst een forse vereenvoudiging te realiseren is. Juridisch zijn overeenkomsten, die beschikkingen vervangen, niet toegestaan. Op grond van alleen een meerjarenovereenkomst kan dus geen subsidie worden verleend. Subsidieverlening met ILG-geld moet plaatsvinden via een beschikking op grond van de subsidieverordening natuur en landschapsbeheer en/of de ILG-verordening. Beide verordeningen moeten voldoen aan de bepalingen van de WILG. Daarin moeten activiteiten, bedragen en voorwaarden zijn geregeld.

Uit oogpunt van vereenvoudiging kan voor gecertificeerde TBO's het afgeven van één (geïntegreerde) beschikking voor meerdere doelen, zoals beheer, inrichting, waardevermindering bij omzetten landbouwgrond, organisatiekosten van belang zijn. Met één subsidieaanvraag en één subsidiebeschikking in plaats van afzonderlijke beschikkingen voor meerdere doelen kan een eenvoudiger administratief regime worden gerealiseerd. Er kan nog sterker worden vereenvoudigd door in de geïntegreerde beschikking te bepalen dat deze wordt gevolgd door een uitvoeringsovereenkomst tussen de provincie en de gecertificeerde TBO. In die overeenkomst worden concrete afspraken gemaakt over de verplichtingen op hoofdlijnen uit de subsidiebeschikking. Daardoor ontstaat voor de beheerder meer flexibiliteit in het meerjarig programmeren en uitvoeren van projecten, omdat minder sprake is van strikte jaarschijven en administratieve rompslomp per project. Dit leidt ook tot minder bezwaar- en beroepsprocedures en minder administratieve lasten bij beheerder en overheid en tot meer speelruimte bij en vertrouwen in de gecertificeerde beheerder.

Bij de keuze voor een geïntegreerde beschikking voor meerdere doelen verdienen de volgende aspecten aandacht.

Over belangrijke activiteiten (zoals verwerving) moet (al eerder) overeenstemming met gebiedspartijen zijn bereikt. Financiering van programma's/projecten om de kwaliteit van de natuur te ontwikkelen (regionaal maatwerk) is alleen mogelijk, als deze projecten aansluiten bij het regionaal (ILG) uitvoeringsprogramma met betrokkenheid van het beheerdersoverleg. Dan is er zekerheid dat deze kwaliteitsimpulsen in breder gebiedsgericht verband zijn beoordeeld.

Het is van belang dat de provincie goed programmeert en voorkomt, dat de niet-gecertificeerde particuliere natuurbeheerders in een ongewenste achterstandpositie komen. Het bieden van veeljarige zekerheid aan gecertificeerde TBO's kan leiden tot minder mogelijkheden voor de provincie om in te spelen op beleidsombuigingen en voortschrijdend inzicht. Het is dan ook aan elke provincie om te bepalen of en zo ja, hoe zij wil omgaan met geïntegreerde beschikkingen voor meerdere doelen aan gecertificeerde beheerders en koepelorganisaties, al of niet gevolgd door een uitvoeringsovereenkomst.

3.4 Overige subsidies in de verordening Natuur- en Landschapsbeheer

3.4.1 Organisatiekosten samenwerking natuur- en landschapsbeheer

In de regeling Organisatiekosten Samenwerkingsverbanden SAN-OS (onderdeel van de (P)SAN) is de mogelijkheid voor ANV's opgenomen om tot 2010 subsidie te krijgen voor organisatiekosten voor een periode van zes jaar.

Het ministerie van LNV beoogt hiermee een tijdelijke impuls tot professionalisering. Inmiddels is duidelijk geworden dat voor het bereiken van de doelstellingen voor agrarisch beheer van natuur en landschap continuering van de subsidie noodzakelijk is. Het nieuwe stelsel leidt tot een andere werkwijze bij het agrarisch natuurbeheer. De provincie geeft in het natuurbeheerplan aan in welke gebieden sprake is van subsidieverlening voor collectief agrarisch natuurbeheer op basis van een collectief beheerplan. Daar is samenwerking van individuele beheerders noodzakelijk vanwege een goed rendement van beheer en het begeleiden van subsidieaanvragen. De provincie kan –na overleg met de betrokkenen in het gebied- aangeven welke instantie optreedt als gecertificeerd gebiedscoördinator. Dat zal in veel gevallen een ANV zijn. Maar ook andere gecertificeerde collectieven en organisaties, die een vergelijkbare rol spelen, kunnen die taak op zich nemen. Zo valt te denken aan een TBO met een natuurterrein als kerngebied voor weidevogels of een koepelorganisatie agrarisch natuurbeheer of een provinciale stichting landschapsbeheer. En in het uiterste geval, als andere mogelijkheden niet voorhanden zijn, kan een provinciale ambtenaar optreden als gebiedscoördinator. Het onderdeel waarbij de gebiedscoördinator subsidie kan krijgen voor de coördinatie van agrarisch natuurbeheer is nieuw.

Voor de verdere professionalisering van de ANV's (gecertificeerd of niet) bestaat in het verlengde van de huidige SAN-OS de mogelijkheid subsidie aan te vragen voor organisatiekosten. Een gecertificeerde ANV, die tevens gebiedscoördinator is voor het eigen gebied of een groter gebied, kan volstaan met één subsidieaanvraag voor beide onderdelen.

Bij de Midterm Review van het ILG zullen voor de periode na 2013 afspraken worden gemaakt over de (blijvende) rol van de ANV's in het gebiedsgericht agrarisch natuurbeheer en de financiering daarvan.

De hoogte van de subsidie in de huidige SAN-OS is gebaseerd op de aangevraagde hectares. Maar de taken van de verschillende gebiedscoördinatoren worden door maatwerk bepaald. En lang niet alle werkzaamheden van een ANV hebben een relatie met de gezamenlijke hectares beheer. Daarom is voor de onderdelen subsidie organisatiekosten ANV's en subsidie gebiedscoördinator een maximaal 6-jarig werkprogramma met mogelijkheid van jaarlijkse aanpassingen de basis voor verlening en verantwoording van de subsidie. Daarvoor wordt een duidelijk normenkader voor de subsidiering opgesteld.

Subsidie organisatiekosten ANV's

Net als voorheen wordt aan ANV's subsidie verstrekt voor de organisatie van activiteiten in het gebied gericht op:

1. kennisbevordering, professionalisering en ecologische en/of landschappelijke sturing (toezicht);
2. draagvlak, promotie en samenwerking (intern en extern);
3. werving, aanvraagbegeleiding en administratie;
4. kwaliteitsborging (certificering), monitoring en rapportage.

Deze activiteiten worden uitgewerkt in een werkprogramma dat – indien gewenst - de gehele subsidieperiode voor beheer door de leden omvat; dus elke maximaal 6 jaar per nieuwe (gebundelde) aanvraag voor collectief agrarisch natuurbeheer. Het werkprogramma moet per jaarschijf aangeven welke activiteiten worden uitgevoerd. Jaarlijks moet worden aangegeven welke concrete resultaten zijn behaald en welke kosten er mee gemoeid zijn. Afrekening gebeurt op jaarbasis.

Wie kan aanvragen:

De subsidie voor organisatiekosten kan worden aangevraagd door privaatrechtelijke rechtspersonen, zijnde een (coöperatieve) vereniging of stichting met als doelstelling het (collectief) agrarisch beheer van natuur en landschap en de kennis van dat beheer.

De subsidie:

Subsidiabel zijn de werkelijk gemaakte kosten (eventueel inclusief BTW), die direct voortvloeien uit de jaarschijven van het maximaal 6-jarige werkprogramma. Afrekening gebeurt op jaarbasis. De hoogte van de subsidie is gekoppeld aan de aard van de beschreven en uitgevoerde activiteiten. Deze wordt per provincie per aanvraag vastgesteld.

Subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer door gebiedscoördinatoren

Meestal is een ANV gebiedscoördinator. En in bepaalde gevallen geven GS in het natuurbeheerplan aan dat het beheer in een groter gebied moet worden afgestemd tussen TBO's, ANV's en particuliere beheerders. In die gevallen kan een andere gebiedscoördinator dan een ANV de vereiste samenhang in het beheer aanbrengen. De gebiedscoördinator kan voor zijn coördinerende werkzaamheden een subsidie ontvangen. De activiteiten worden uitgewerkt in een maximaal 6-jarig werkprogramma. Dat programma moet per jaarschijf aangeven welke activiteiten worden uitgevoerd. Jaarlijks moet worden aangegeven welke concrete resultaten zijn behaald en welke kosten er mee gemoeid zijn. Afrekening gebeurt op jaarbasis.

De hoogte van de subsidie is gekoppeld aan de aard van de beschreven en uitgevoerde activiteiten. Deze wordt per provincie per aanvraag vastgesteld.

Wie kan aanvragen:

Deze subsidie kan worden aangevraagd door een gecertificeerde ANV en een gecertificeerde privaatrechtelijke rechtspersoon, zoals een regionale koepelorganisatie van ANV's, een provinciale stichting Landschapsbeheer of een TBO, als een natuurterrein een grote rol speelt bij de coördinatie van collectief natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer.

De subsidie:

Subsidiabel zijn de werkelijk gemaakte kosten (eventueel inclusief BTW), die direct voortvloeien uit de jaarschijven van het maximaal 6-jarige werkprogramma. Afrekening gebeurt op jaarbasis. De hoogte van de subsidie is gekoppeld aan de aard van de beschreven en uitgevoerde activiteiten. Deze wordt per provincie per aanvraag vastgesteld.

3.4.2 Financiële steun koepelorganisaties natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer

Zoals nu ook al vaak het geval is, blijft het ook in het nieuwe stelsel mogelijk om via programma's en projecten de kosten of een deel daarvan, die koepelorganisaties maken bij de ondersteuning van de uitvoering van het beheer door hun leden, vergoed te krijgen.

3.5 Hoofdpijnen kwaliteitsimpulsen in de ILG-verordening

3.5.1 Algemeen

De kwaliteitsimpulsen (inrichting, zware kwaliteitsinvesteringen en functieverandering) verlopen via het gebiedsgericht proces en worden via de ILG-systematiek gefinancierd via de provinciale ILG-verordening. Daarom wordt het budget voor inrichting en functieverandering uit het huidige Programma Beheer toegevoegd aan het integrale ILG-budget onder het pmJP.

De aanvragen voor inrichting en functieverandering worden door de provincie getoetst aan het brede pmJP en de doelen in het natuurbeheerplan.

In dat plan wordt ook aangegeven waar nog nieuwe natuur of agrarische natuur en landschapselementen aangelegd worden of waar nog een kwaliteitsimpuls moet plaatsvinden.

De belangrijkste verschillen met beheer zijn:

- bij functieverandering en inrichting gaat het om eenmalige kosten (zij het dat de kosten van functieverandering in 30 jaartermijnen worden afbetaald), terwijl het bij beheer om continue, jaarlijkse kosten gaat;
- voor beheer gelden jaarlijks vaste subsidies per ha (Index Natuur & Landschap). Voor inrichting en functieverandering wordt een subsidie op maat gegeven op basis van informatie over de ingrepen (beschreven in het projectplan) respectievelijk de waardedaling (via taxatie).

3.5.2 Inrichtingsprojecten

Er kan subsidie worden gegeven voor inrichtingsprojecten ten behoeve van omvorming, herstel en behoud van bestaande natuur, landschap en recreatie en/of voor realisatie van nieuwe natuur en landschap. Het project moet worden uitgevoerd binnen een nationaal landschap en/of binnen een door de provincie begrensd natuur- of beheergebied en moet bijdragen aan de realisatie van de beoogde natuur. Bij eenvoudige investeringen is sprake van een rechtstreekse relatie met de provincie en rechtstreekse toetsing door de provincie aan de brede pMJP doelen en de doelen in het natuurbeheerplan. Voor meer complexe inrichtingsprojecten geldt, dat er afstemming plaats moet vinden met de opgave voor ontwikkeling en (her)inrichting van het landelijk gebied, waaronder de maatregelen om de milieu- en waterkwaliteit te verbeteren. Die afstemming vindt plaats op het niveau van de ILG-gebiedscommissie en het ILG-uitvoeringsprogramma.

Subsidies voor natuurinrichtingsprojecten zijn ook mogelijk voor inrichtingsprojecten gelegen in landinrichtingsgebieden. Het is immers vaak niet noodzakelijk en niet wenselijk dat de inrichting van een nieuw natuurgebied moet wachten tot het moment dat de landinrichtingsmaatregelen concreet gerealiseerd worden.

De inrichting van EHS-nieuwe natuur kan in principe ook via gebiedsgerichte, integrale projectopdrachten plaatsvinden. Vooral bij grote herinrichtingsprojecten waarbij ook terreinen van anderen (bijvoorbeeld gemeenten, particulieren, waterschappen, andere TBO) en inrichting voor andere doelen (water, cultuurhistorie, landschap) zijn betrokken kan het een voordeel zijn om één opdracht voor herinrichting (bijvoorbeeld via DLG) aan te besteden in plaats van een reeks los naast elkaar lopende inrichtingsprojecten te laten uitvoeren. Het inrichtingsbudget moet daarom apart staan en apart geadministreerd worden. Het moet in voorkomende gevallen via opdrachtverlening ook voor grotere of meer integrale inrichtingsprojecten ingezet kunnen worden.

Sturing door de provincie

Beheerders stemmen hun investeringsprogramma af in het beheerdersoverleg. De meer complexe inrichtingsprojecten worden afgestemd met het gebied en opgenomen in het uitvoeringsprogramma, al dan niet van ILG. 'Lichte' inrichtingsprojecten moeten wel passen binnen de ILG-doelen, maar hoeven niet via de gebiedscommissies te lopen. De sturing door de provincie kan –al of niet met inschakeling van DLG- daarnaast gestalte krijgen door:

- toetsing/advisering van ingediende projecten op omgevingsfactoren, doelmatigheid en kosten;
- toezicht op tijdige uitvoering van het project;
- toetsing resultaat bij oplevering van het project.

Wie kan aanvragen

Dit onderdeel van de verordening is opgezet voor beheerders (TBO's, agrariër en particulier), die landbouwgrond, natuurgrond en/of landschapselementen in eigendom of erfpacht (meer dan 25 jaar) hebben. Dit geldt ook voor Staatsbosbeheer. De waterleidingmaatschappijen, waterschappen, Defensie, BBL, Domeinen inclusief Kroondomein, gemeenten en provincies zijn uitgesloten van deze subsidie.

De subsidie

De subsidie bedraagt maximaal 95% van de subsidiabele kosten (inclusief btw). Daarbij geldt conform de ILG-verordening een zelfde maximum bedrag per ha als bij andere ILG-projecten.

Alle kosten die doelmatig en/of noodzakelijk zijn voor de realisatie van de beoogde natuur en beheertypen zijn subsidiabel. De projecten hebben een doorlooptijd van minimaal 1 en maximaal 6 jaar (afhankelijk van het soort project).

3.5.3 Functieverandering

Subsidie voor functieverandering wordt verleend voor percelen die worden omgevormd van landbouwgrond tot grond met de in het natuurbeheerplan aangegeven natuurdoelen. Provincies geven een vergoeding voor de waardevermindering die optreedt door deze functieverandering. Hiermee beschikken de provincies over een belangrijk instrument waarmee zij particulier natuurbeheer kunnen stimuleren.

Wie kan aanvragen

Dit onderdeel van de verordening is opgezet voor beheerders (agrariër en particulier) die landbouwgrond in eigendom of erfpacht van meer dan 25 jaar hebben.

De waterleidingmaatschappijen, waterschappen, de rijksoverheid (Defensie, SBB, BBL, Domeinen inclusief Kroondomein), provincies, gemeenten en TBO's, die in beginsel in aanmerking komen voor subsidies voor grondverwerving, zijn uitgesloten van deze subsidie.

De subsidie

De subsidie wordt, binnen de staatssteunregels, gegeven als vergoeding van de waardevermindering van de grond door de omvorming van landbouwgrond naar natuurgrond. De waardevermindering is het verschil tussen de getaxeerde landbouwkundige waarde en de restwaarde die de toekomstige natuur vertegenwoordigt. Bij de subsidie geldt conform de ILG-verordening een zelfde maximum bedrag per ha als bij andere ILG-projecten.

De subsidie wordt na het ondertekenen van de kwalitatieve verplichting in een keer uitbetaald aan de beheerder. De provincie kan ervoor kiezen om hierbij het Groenfonds in te schakelen. In dat geval betaalt het Groenfonds het bedrag aan de beheerder en betaalt de provincie aan het Groenfonds het uitgeleende subsidiebedrag met rente in 30 jaarlijkse termijnen terug.

Met de beheerder wordt binnen een jaar na toekenning van deze subsidie een kwalitatieve verplichting afgesloten met daarin opgenomen een boeteclausule. Die treedt in werking indien in de toekomst op de betreffende grond het gewenste natuurdoel wordt geschaad en/of deze grond weer landbouwkundig wordt gebruikt.

Voorwaarden

- Cumulatie van subsidie boven 100% van de landbouwkundige waarde is niet toegestaan;

- De functieveranderingsprojecten waarbij grondruil nodig is en/of inrichtingswerken nodig zijn en waarbij andere grondeigenaren betrokken zijn worden opgenomen in het uitvoeringsprogramma en de daaraan gekoppelde gebiedsgerichte aanpak van de uitvoering.

4 Winst van het nieuwe stelsel

In de strategische visie worden drie pijlers voor het nieuwe stelsel genoemd: een integrale gebiedsgerichte benadering, sturing minder op detail en een regionale basis voor veeljarige en vereenvoudigde financiering.

In de uitwerking zijn deze zaken gerealiseerd. Daarnaast is ook winst geboekt door één nieuwe natuurtaal (zie 2.3) voor beheerders, provincies en rijk, een betere sturing op doelen (zie 2.5), waarbij alle provincies dezelfde systematiek gebruiken, een betere afstemming van beheer (zie 2.2.) en doordat het investeringsspoor goed is ingebed in de provinciale ILG-structuur.

Voor de belangrijkste problemen bij de huidige uitvoering van de SN en de SAN zijn oplossingen gevonden, wat ook winst van het nieuwe stelsel is. Zie hiervoor ook 5.1 uitvoeringskosten en organisatie.

Zowel SN als SAN worden gezien als star, complex, duur en streng. Belangrijke knelpunten zijn discussies over de verschillende natuurdoelen, de beloning per natuurdoel, openstelling-beleefbaarheid natuur en over referentiebestanden.

Specifiek met betrekking tot de SAN spelen daarnaast ook nog de volgende knelpunten: tijdelijke grondruil, het beheerdersbegrip, de oppervlakteproblematiek, aanvragen door ANV's, sanctionering, gedetailleerde pakketten, geen duidelijke begrenzing in gebiedsplannen en beleidsonduidelijkheid door vele wijzigingen.

Bij het **natuurbeheer** ligt de **winst** van het nieuwe stelsel in de volgende aspecten:

- De beheertypen zijn gestandaardiseerd in de Index natuur en landschap;
- Er wordt gewerkt met standaardvergoedingen op basis van standaardkostprijs;
- Het natuurbeheerplan geeft duidelijk begrenzing en beschrijving aan (provincie bepaalt wat en waar);
- Beoordeling aanvragen simpeler door goede voorlichting en door provincie verschaffen van goed kaartmateriaal;
- Minder administratieve en controleverplichtingen (via certificering nog minder);
- Basis is vertrouwen;
- Er wordt alleen getoetst op beheer, en niet op resultaat;
- Gedurende de looptijd geen discussies;
- Op den duur lagere uitvoeringskosten.

Bij het **agrarisch natuurbeheer** zit de **winst** van het nieuwe stelsel in de volgende aspecten:

- Alleen toetsen op beheer, niet op resultaat;
- Minder controle; pakketten controletechnisch eenvoudig houden;
- Duidelijke gestandaardiseerde definities;
- Het natuurbeheerplan geeft duidelijk begrenzing en beschrijving aan (provincie bepaalt wat en waar);
- Slimme methodiek om gegevens in te winnen door:
 - jaarlijkse opgave van steunaanvraag en/of wijzigingen via e-GDI (gecombineerde data-inwinning),
 - slechts één intekening van een oppervlakte,
 - compatibele aanvragen,
 - EU conform: jaarlijkse betalingsaanvraag.
- Flexibiliteit bij weidevogelpakketten;
- Administratieve lastenverlichting;
- Nieuwe aanvragen verlopen zo veel mogelijk via gecertificeerde ANV's;
- Nagegaan zal worden of en op welke wijze het tussentijds overstappen van agrarisch naar particulier natuurbeheer weer mogelijk wordt zonder nadelige consequenties voor de aanvrager;
- Op den duur goedkopere uitvoering.

Samengevat betekent dit bij natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer de volgende voordelen:

- Duidelijke gebiedsplannen (definities en begrenzing) voorkomen veel problemen;
- Brussel blijft meekijken in de 'SAN', maar het meekijken wordt vereenvoudigd;
- Slim gegevens inwinnen lost veel problemen op;
- Gebiedsgericht maatwerk is mogelijk;
- Meer flexibiliteit;
- Uitvoering op den duur goedkoper.

In onderstaand schema worden de voordelen van het nieuwe stelsel ten opzichte van de SN/SAN aangegeven.

VOORDELEN TEN OPZICHTE VAN SN/SAN

Nieuw Stelsel Natuur & Landschap	Oude SN/SAN	Voordeel
Natuurbeheer: Subsidie wordt verleend voor instandhouding natuurbeheertypen op basis van door provincie begrensde kaart	Afrekenen zowel op uitgevoerd beheer als op behaalde natuurdoelen	<ul style="list-style-type: none"> • Sturing door de provincie op natuurdoelen • Geen dubbele afrekening meer • controle alleen op in stand houden • lagere administratieve lasten • lagere controlelasten
Agrarisch natuurbeheer: afrekenen op gevoerd beheer op basis van beheerpakketten met concrete beheervoorschriften	Afrekenen zowel op uitgevoerd beheer als op behaalde natuurdoelen	<ul style="list-style-type: none"> • Sturing door de provincie op natuurdoelen • Geen dubbele afrekening meer • Controle alleen op beheermaatregelen • Lagere administratieve lasten • Lagere controlelasten
Jaarlijkse ambtshalve vaststelling van subsidie	Subsidie voor natuurbeheer wordt aan het einde van 6 jaar vastgesteld	<ul style="list-style-type: none"> • helderheid voor begunstigde • sancties per jaar in plaats van over 6 jaar
Landschapselementen niet met EU-cofinanciering	Landschapselementen onder SAN met EU-cofinanciering	<ul style="list-style-type: none"> • controle-eisen POP-verordening niet van toepassing op landschapselementen
Jaarlijkse vaststelling van subsidie voor agrarisch natuurbeheer op basis van betalingsaanvraag in GDI	Subsidie voor agrarisch natuurbeheer wordt aan het einde van 6 jaar vastgesteld	<ul style="list-style-type: none"> • versimpeling tijdelijke grondruil • flexibiliteit afrekenen weidevogelpakketten • administratieve tijdswinst kruiscontroles
Eenvoudige verlengingsprocedure	Continueringsaanvragen moeten dezelfde procedure doorlopen als nieuwe aanvragen	<ul style="list-style-type: none"> • lagere administratieve lasten voor aanvrager en uitvoerder • lagere controlelast
De aanvrager is verantwoordelijk voor zijn contract, ook al wordt het	Tijdelijke grondruil vormt een knelpunt in de oude SAN. Circa 10% van de huidige	<ul style="list-style-type: none"> • jaarlijks invullen van overdrachtsformulieren niet meer nodig,

gebruiksrecht uit handen gegeven.	bezwaren heeft hierop betrekking	
Voor gebiedscoördinator en boeren wordt het mogelijk om het agrarisch natuurbeheer aan te passen aan de feitelijke situatie	Weidevogelbeheer/ganzen ligt voor 6 jaar vast	<ul style="list-style-type: none"> • flexibiliteit • ecologisch beter resultaat
Oppervlak percelen waarvoor subsidie wordt aangevraagd wordt bepaald op basis van digitale kaart	Subsidie op basis van opgave aanvrager die bij controle wordt nagemeten (80% van de bezwaren)	<ul style="list-style-type: none"> • geen controle op perceelsgrootte en dergelijke • lagere controlelast
Voor gecertificeerde organisaties (natuurbeheer) versimpelde aanvraag en controle regime, digitale aanvraag	Geen certificering	<ul style="list-style-type: none"> • lagere administratieve lasten voor aanvrager en uitvoerder • lagere controlelast
Door heldere pakketten geen situatie waarbij er natuurbeheer plaatsvindt op landbouwgrond of landbouw op natuurterreinen.	Overlap agrarisch natuurbeheer en natuurbeheer (zelfde pakketten komen binnen SN en SAN voor)	<ul style="list-style-type: none"> • helderheid • meer EU-proof • (gevolgen in veld mogelijk onwenselijk zie discussie met commissie over toeslagrechten op heidevelden)
De pakketten zijn controletechnisch eenvoudig	De objectivering van pakketten is niet robuust, waardoor er veel conflicten zijn t.a.v. herstelbaarheid en gevolgen van bijzondere weersomstandigheden (dode bomen, droogvallende poelen e.d.)	<ul style="list-style-type: none"> • Lagere controlelast • minder bezwaarschriften

5 Financiële consequenties en uitvoering van nieuw stelsel

5.1 Programmakosten

Uitgangspunt is een budgetneutrale omvorming op basis van de huidige ILG bestuursovereenkomsten tussen LNV met de 12 provincies. Bij de overdracht van programma beheer aan de provincies is afgesproken dat bij de ILG midtermreview in 2009 herziening van de financiële afspraken mogelijk is. Daarbij worden de gevolgen van de evaluatie, Europese verplichtingen en de geconstateerde afwijkingen in uitvoeringstempo van de verschillende instrumenten van het Programma Beheer meegenomen. Bij de midtermreview kan ook de verdeling van de middelen over de provincies –indien nodig- worden bijgesteld en kunnen nadere afspraken worden gemaakt over een flexibele interprovinciale budgettering.

Voor elk van de natuurbeheertypen uit de Index zijn standaardkostprijzen voor beheer berekend. In deze standaardkostprijzen is onder andere rekening gehouden met de inflatie over de afgelopen jaren, maar ook met inkomsten uit verpachting, opbrengsten uit hooi, vee en hout, etc. De standaardkostprijzen van de natuurbeheertypen uit de Index zijn ge-audit door de commissie Brabers en vervolgens herberekend door de commissie Verheijen.

De vergoedingen voor de agrarische beheertypen worden berekend op basis van de jaarlijkse aanpassing van de tarieven. Op basis van de nieuwe beheerpakketten is een eerste berekening gemaakt en getoetst.

Voor de landschapsbeheertypen is op basis van de beste inzichten van kosten en kostensoorten een berekening gemaakt van de kostprijzen voor het beheer van landschapselementen. Daarbij is ook gebruik gemaakt van de bevindingen van de commissie Verheijen.

Op basis van de herberekende standaardkostprijzen wordt bepaald wat de landelijke subsidiepercentages voor het natuurbeheer zijn. Samen met de berekende vergoedingen voor het agrarisch natuurbeheer en landschapselementen zal vervolgens de omvang van het benodigde programmabudget voor het natuur- en landschapsbeheer worden berekend.

Op grond van de berekeningen van de vergoedingen en het programmabudget vindt bestuurlijk overleg tussen IPO en LNV plaats of en wanneer (bijvoorbeeld via de midtermreview van het ILG) er wijziging van beheervergoedingen nodig is.

LNV maakt voor de beheervergoedingen aan Staatsbosbeheer gebruik van dezelfde Index.

Het rijks-ILG-geld voor beheer (waarmee de provincie rijksdoelen realiseert) wordt door de provincies ingezet voor gestandaardiseerd beheer:

- voor vergoeding natuurbeheer op grond van de 47 natuurbeheertypen;
- voor vergoeding van de landelijk gestandaardiseerde pakketten agrarisch natuurbeheer;
- voor vergoeding van het beheer van landschapselementen op basis van 20 landelijke landschapsbeheertypen.

Daarnaast kan rijksgeld worden ingezet voor regionaal maatwerk als er binnen de rijksprioritaire gebieden een rijksdoel van toepassing is.

De subsidie- en uitvoeringskosten van het regionale maatwerk komen voor rekening van de regionale partijen. De provincie kan daarbij andere partners (publiek en privaat) verzoeken om ook financieel bij te dragen. Een overzicht van regionale financieringsmogelijkheden is als bijlage 3 bijgevoegd.

In de zomer van 2009 moet een voorstel gereed zijn voor het beheer van de Index en daarmee samenhangende standaardkostprijzen. Tevens wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van een eenduidige financiële grondslag voor de Index en de Catalogus Groenblauwe Diensten.

5.2 Uitvoeringskosten en -organisatie

Een van de doelen van het nieuwe stelsel is reductie van de uitvoeringskosten (kosten DR/DLG). Uit het onderzoek uitvoeringsorganisaties Programma beheer (fase 1 uitvoering agrarisch natuurbeheer en fase 2 uitvoering natuurbeheer) is gebleken dat – op termijn- de uitvoeringskosten substantieel kunnen worden verlaagd als gevolg van het nieuwe stelsel. Bij agrarisch natuurbeheer gaat het om een besparing van ca 25% (ruim 5 miljoen euro) en bij natuurbeheer van ca 50 % (ruim 2,5 miljoen euro). Dat grote verschil wordt gedeels verklaard door de Europese verplichtingen bij het agrarische natuurbeheer.

Dat verschil is ook aan de orde bij de hoogte van de administratieve lasten voor degenen die subsidie ontvangen. Uit een advies van het Adviescollege toetsing administratieve lasten (Actal) over de nieuwe Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer is gebleken dat de totale administratieve lasten per aanvraag voor agrarisch natuurbeheer €447 (2,2% van het gemiddelde subsidiebedrag) en per aanvraag voor natuurbeheer €242 (0,1 % van het gemiddelde subsidiebedrag) bedragen.

Die besparingen kunnen worden gerealiseerd door het wegvallen van resultaatbeloning en controles op natuurresultaat. Daardoor worden de controles eenvoudiger en zal ook minder bezwaar en beroep worden ingesteld. Verder wordt het gedigitaliseerde aanvraag- en controleproces sterk vereenvoudigd.

Voor het agrarisch natuurbeheer zijn ook de volgende factoren van belang:

- gebruik van de GDI en integratie uitvoering pijler 1 en pijler 2;
- het zo eenvoudig mogelijk houden van de beheerpakketten;
- minder controles door verzwaring van weidevogelbeheer en indikking ruime jasgebieden.

Wel moet nog nader worden gezien of de uitvoering van het nieuwe stelsel leidt tot een toename van lasten bij de provincies.

Bij de overdracht van programma beheer aan de provincies is afgesproken dat de minister van LNV tijdig voor de inwerkingtreding van het nieuwe stelsel aangeeft of en zo ja op welke wijze zij inhoud wil geven aan de in de Nota van wijzigingen van de WILG genoemde mogelijkheid ook een uitvoeringsbudget ter beschikking te stellen aan de provincies, waaruit DR wordt betaald. Tussen IPO en LNV vindt op korte termijn bestuurlijk overleg plaats over de kosten van de uitvoeringsorganisatie conform de afspraken bij de overdracht van programma beheer en de programmakosten van het nieuwe stelsel.

Uit het onderzoek uitvoeringsorganisaties blijkt duidelijk dat er forse efficiencywinst optreedt door centrale uitvoering via één uitvoeringsorganisatie. Bij het agrarisch natuurbeheer is het door Europa vereist om hiervoor een Europees betaalorgaan in te schakelen (in dit geval DR). Verder is het hoofdprincipe van het nieuwe stelsel: één systeem, dat efficiënter door één uitvoeringsorganisatie kan worden uitgevoerd (betere controle op cumulatie, expertise, ervaring en efficiëntere bedrijfsvoering - GIS, ICT, etc.). Daarom hebben de provincies besloten de regeling in de nieuwe Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer wederom te laten uitvoeren door DR, DLG en AID. De resterende controletaken van DLG bij het agrarisch natuurbeheer worden overgenomen door AID, zodat bij de agrariërs er een controle-instantie is.

6 Eigen ruimte provincies

Ondanks het uitgangspunt van de gewenste interprovinciale uniformiteit (vooral van belang voor standaardisatie en lagere uitvoeringskosten, maar ook voor de landelijk werkende organisaties van beheerders) is er zeker ook eigen ruimte voor de provincies om invulling te geven aan het nieuwe stelsel:

- Er wordt aangehaakt bij de provinciale ILG gebiedsorganisatie en gebiedsprogrammering. Daarmee wordt recht gedaan aan de eigen provinciale cultuur en werkwijze;
- Per provincie of per onderdeel van de provincie wordt bezien hoe invulling wordt gegeven aan de gebiedsgerichte samenwerking op lokaal en regionaal niveau en aan de wenselijkheid/noodzaak van beheerdersoverleg. Elke provincie is zelf het beste in staat om -in overleg met alle beheerders- daarvoor de meest adequate en efficiënte structuur te vinden;
- De opzet van het nieuwe stelsel geeft de provincies de ruimte voor regionaal maatwerk. In het landelijk uniforme stelsel is bijvoorbeeld rekening gehouden met afwijkende condities, zoals vaarland en geaccidenteerd terrein, waarvoor landelijk uniforme toeslagen gelden. Het stelsel biedt ook de mogelijkheid om voor bepaalde rijksdoelen, bijvoorbeeld voor soortenbescherming en Natura-2000, gebiedsspecifieke beheermaatregelen te ontwikkelen.

De provincie heeft daarnaast de mogelijkheid om eigen aanvullende regionale pakketten te ontwikkelen als invulling van het eigen regionale beleid. De uitvoerings- en beheerkosten zijn dan voor de provincie zelf;

- Er is ruimte voor een eigen provinciaal stimuleringskader groenblauwe diensten. De kosten daarvan hoeven niet alleen voor rekening van de provincie te komen. Ook andere partijen kunnen daarin bijdragen. De mogelijkheden van een regionale 'variant' staan beschreven in 2.4.1 en mogelijkheden voor regionale financiering in bijlage 3;
- Per provincie kan bepaald worden in hoeverre en in welke mate gebiedssamenwerking gewenst c.q. noodzakelijk is bij het weidevogelbeheer;
- Elke provincie kan zelf bepalen welke financiële steun wordt gegeven aan koepelorganisaties van particulier en agrarisch natuurbeheer en aan ANV's.

Bijlage 1: Index Natuur & Landschap**ONDERDEEL NATUUR (N)****Natuurtype N01: Grootschalige dynamische natuur**

Beheertype N01.01:	Zee en wad
Beheertype N01.02:	Duin- en kwelderlandschap
Beheertype N01.03:	Rivier- en moeraslandschap
Beheertype N01.04:	Zand- en kalklandschap

Natuurtype N02: Rivieren

Beheertype N02.01:	Rivier
--------------------	--------

Natuurtype N03: Beken en bronnen

Beheertype N03.01:	Beek en bron
--------------------	--------------

Natuurtype N04: Stilstaande wateren

Beheertype N04.01:	Kranswierwater
Beheertype N04.02:	Zoete plas
Beheertype N04.03:	Brak water
Beheertype N04.04:	Afgesloten zeearm

Natuurtype N05: Moerassen

Beheertype N05.01:	Moeras
Beheertype N05.02:	Gemaaid rietland

Natuurtype N06: Voedselarme venen en vochtige heiden

Beheertype N06.01:	Veenmosrietland en moerasheide
Beheertype N06.02:	Trilveen
Beheertype N06.03:	Hoogveen
Beheertype N06.04:	Vochtige heide
Beheertype N06.05:	Zwakgebufferd ven
Beheertype N06.06:	Zuur ven of hoogveenven

Natuurtype N07: Droge heiden

Beheertype N07.01:	Droge heide
Beheertype N07.02:	Zandverstuiving

Natuurtype N08: Open duinen

Beheertype N08.01:	Strand en embryonaal duin
Beheertype N08.02:	Open duin
Beheertype N08.03:	Vochtige duinvallei
Beheertype N08.04:	Duinheide

Natuurtype N09: Schorren of kwelders

Beheertype N09.01:	Schor of kwelder
--------------------	------------------

Natuurtype N10: Vochtige schraalgraslanden

Beheertype N10.01: Nat schraalland
 Beheertype N10.02: Vochtig hooiland

Natuurtype N11: Droge schraalgraslanden

Beheertype N11.01: Droge schraalgrasland

Natuurtype N12: Rijke graslanden en akkers

Beheertype N12.01: Bloemdijk
 Beheertype N12.02: Kruiden- en faunarijk grasland
 Beheertype N12.03: Glashaverhooiland
 Beheertype N12.04: Zilt- en overstromingsgrasland
 Beheertype N12.05: Kruiden- en faunarijke akker
 Beheertype N12.06: Ruigteveld

Natuurtype N13: Vogelgraslanden

Beheertype N13.01: Vochtig weidevogelgrasland
 Beheertype N13.02: Wintergastenweide

Natuurtype N14: Vochtige bossen

Beheertype N14.01: Rivier- en beekbegeleidend bos
 Beheertype N14.02: Hoog- en laagveenbos
 Beheertype N14.03: Haagbeuken- en essenbos

Natuurtype N15: Droge bossen

Beheertype N15.01: Duinbos
 Beheertype N15.02: Dennen-, eiken- en beukenbos

Natuurtype N16: Bossen met productiefunctie

Beheertype N16.01: Droog bos met productie
 Beheertype N16.02: Vochtig bos met productie

Natuurtype N17: Cultuurhistorische bossen

Beheertype N17.01: Vochtig hakhout en middenbos
 Beheertype N17.02: Droog hakhout
 Beheertype N17.03: Park- en stinzenbos
 Beheertype N17.04: Eendenkooi

Natuurtype N00: Nog om te vormen naar natuur

Beheertype N00.01: Nog om te vormen naar natuur

Recreatietypen

Recreatietype R0: Afgesloten terrein
 Recreatietype R1: Opengesteld, beperkt
 Recreatietype R2: Opengesteld, basis
 Recreatietype R3: Opengesteld, plus
 Recreatietype R4: Recreatie om de Stad (RodS)

ONDERDEEL AGRARISCH NATUURBEHEER (A)**Agrarisch natuurtype A01: Agrarische faunagebieden****BEHEERTYPE A01.01: WEIDEVOGELGEBIED***Beheerpakket A01.01.01: Weidevogelgrasland met rustperiode*

- A01.01.01a De rustperiode loopt van 1 april tot 1 juni;
- A01.01.01b De rustperiode loopt van 1 april tot 8 juni;
- A01.01.01c De rustperiode loopt van 1 april tot 15 juni;
- A01.01.01d De rustperiode loopt van 1 april tot 22 juni;
- A01.01.01e De rustperiode loopt van 1 april tot 1 juli;
- A01.01.01f De rustperiode loopt van 1 april tot 15 juli;
- A01.01.01g De rustperiode loopt van 1 april tot 1 augustus.

Beheerpakket A01.01.02: Weidevogelgrasland met voorweiden

- A01.01.02a De rustperiode loopt van 1 mei tot 15 juni;
 - A01.01.02b De rustperiode loopt van 8 mei tot 22 juni.
- Optioneel: Toeslag ruige mest

Beheerpakket A01.01.03: Plas-dras

- A01.01.03a De inundatieperiode loopt van 15 februari tot 15 april;
- A01.01.03b De inundatieperiode loopt van 15 februari tot 15 mei;
- A01.01.03c De inundatieperiode loopt van 15 februari tot 15 juni;
- A01.01.03d De inundatieperiode loopt van 15 februari tot 1 augustus.

Beheerpakket A01.01.04: Landbouwgrond met legselbeheer

- A01.01.04a Legselbeheer op grasland;
 - A01.01.04b Legselbeheer op bouwland.
- Optioneel: Toeslag kuikenstroken

Beheerpakket A01.01.05: Kruidenrijk weidevogelgrasland

Optioneel: Toeslag ruige mest

*Beheerpakket A01.01.06: Extensief beweid weidevogelgrasland***BEHEERTYPE A01.02: AKKERFAUNAGEBIED***Beheerpakket A01.02.01: Bouwland met broedende akkervogels*

- A01.02.01a Jaarlijks dient 20-50% van de beheereenheid opnieuw tussen 1 maart en 15 april worden geploegd en opnieuw ingezaaid met een in het natuurbeheerplan voorgeschreven zaaimengsel;
- A01.02.01b Jaarlijks dient 20-50% van de beheereenheid opnieuw tussen 1 maart en 15 april te worden geploegd;
- A01.02.01c In het derde of vierde jaar dient de gehele beheereenheid tussen 1 maart en 15 april te worden geploegd en opnieuw ingezaaid met een in het natuurbeheerplan voorgeschreven zaaimengsel.

*Beheerpakket A01.02.02: Bouwland met doortrekkende en overwinterende akkervogels**Beheerpakket A01.02.03: Bouwland voor hamsters*

- A01.02.03a Bouwland voor hamsters
- A01.02.03b Opvangstrook voor hamsters

BEHEERTYPE A01.03: GANZENFOERAGEERGEBIED

Beheerpakket A01.03.01: Overwinterende ganzen

- A01.03.01a Ganzen op grasland.
- A01.03.01b Ganzen op bouwland.
- A01.03.01c Ganzen op vroege groenbemester.
- A01.03.01d Ganzen op late groenbemester.

Agrarisch natuurtype A02: Agrarische floragebieden

BEHEERTYPE A02.01: BOTANISCH WAARDEVOL GRASLAND

Beheerpakket A02.01.01: Botanisch weiland

Beheerpakket A02.01.02: Botanisch hooiland

Beheerpakket A02.01.03: Botanische weide- of hooilandrand

- A02.01.03a Voor botanische weiderand geldt: beweiding is toegestaan;
- A02.01.03b Voor hooilandrand geldt: beweiding is niet toegestaan.

Beheerpakket A02.01.04: Botanisch bronbeheer

BEHEERTYPE A02.02: BOTANISCH WAARDEVOL AKKERLAND

Beheerpakket A02.02.01: Akker met waardevolle flora

- A02.02.01a Drie van de zes jaar graan: In tenminste drie van de zes jaren van beheerperiode wordt graan verbouwd.
- A02.02.01b Vier van de zes jaar graan: In tenminste vier van de zes jaren van de beheerperiode wordt graan verbouwd.
- A02.02.01c Vijf van de zes jaar graan: In tenminste vijf van de zes jaren van de beheerperiode wordt graan verbouwd.

Beheerpakket A02.02.02: Chemie en kunstmestvrij land

- A02.02.02a Drie van de zes jaar graan;
- A02.02.02b Vier van de zes jaar graan;
- A02.02.02c Vijf van de zes jaar graan.

Beheerpakket A02.02.03: Akkerflora randen

ONDERDEEL LANDSCHAPSELEMENTEN (L)**Landschapselemententype L01: Groen-blauwe landschapselementen**

Beheertype L01.01: Poel en kleine historisch water

L01.01.01 Oppervlakte poel < 175 m²

L01.01.02 Oppervlakte poel > 175 m²

Beheertype L01.02: Houtwal en houtsingel

L01.02.01 Houtsingel en houtwal

L01.02.02 Hoge houtwal

L01.02.03 Holle weg en graft

Beheertype L01.03: Elzensingel

L01.03.01 Bedekking elzensingel 30-50%

L01.03.02 Bedekking elzensingel 50%-75%

L01.03.03 Bedekking elzensingel > 75%

Beheertype L01.04: Bossingel en bosje

L01.04.01 Bossingel en bosje

Beheertype L01.05: Knip- of scheerheg

L01.05.01 Heg jaarlijks scheren of knippen

L01.05.02 Heg eenmaal per 2-3 jaar scheren of knippen

Beheertype L01.06: Struweelhaag

L01.06.01 Struweelhaag snoeicyclus 5-7 jaar

L01.06.02 Struweelhaag snoeicyclus > 12 jaar

Beheertype L01.07: Laan

L01.07.01 Gemiddelde stamdiameter bomen < 20 cm

L01.07.02 Gemiddelde stamdiameter bomen 20-60 cm

L01.07.03 Gemiddelde stamdiameter bomen > 60 cm

Beheertype L01.08: Knotboom

L01.08.01 Gemiddelde stamdiameter knotboom < 20 cm

L01.08.02 Gemiddelde stamdiameter knotboom 20-60 cm

L01.08.03 Gemiddelde stamdiameter knotboom > 60 cm

Beheertype L01.09: Hoogstamboomgaard

L01.09.01 Hoogstamboomgaard

Beheertype L01.10: Struweelrand

L01.10.01 Struweelrand

Beheertype L01.11: Hakhoutbosje

L01.11.01 Droog hakhoutbosje (zomereik dominant)

L01.11.01 Vochtig en nat hakhoutbosje (zwarte els en/of gewone es dominant)

Beheertype L01.12: Griendje

L01.12.01 Griendje

Beheertype L01.13: Bomenrij en solitaire boom

L01.13.01 Gemiddelde stamdiameter knotboom < 20 cm

L01.13.02 Gemiddelde stamdiameter knotboom 20-60 cm

L01.13.03 Gemiddelde stamdiameter knotboom > 60 cm

Beheertype L01.14: Rietzoom en klein rietperceel

L01.14.01 Smalle rietzoom (< 5 meter)

L01.14.02 Brede rietzoom (> 5 meter) en klein rietperceel

Beheertype L01.15: Natuurvriendelijke oever

L01.15.01 Natuurvriendelijke oever

Landschapselementtype L02: Historische gebouwen en omgeving

Beheertype L02.01: Fortterrein

Beheertype L02.02: Historisch bouwwerk en erf

Beheertype L02.03: Historische tuin

Landschapselementtype L03: Aardwerken

Beheertype L03.01: Aardwerk en groeve

Landschapselementtype L04: Recreatieve landschapselementen

Beheertype L04.01: Wandelpad over boerenland

L04.01.01 Wandelpad over boerenland

Bijlage 2: Checklist voor het dynamische beheer

- ☑ Doelen en ambities zijn vastgelegd in de provinciale beleidskaders:
 - Behoud of groeidoelstellingen in diverse gebieden
- ☑ Selectie van de gebieden voor weide- en akkervogelbeheer in het natuurbeheerplan. Beoordeling op basis van:
 - Biotiek (vogelstand, dichtheden, aantallen)
 - A-biotiek (landschap, water- en milieucondities)
 - Ruimtelijk samenhang (doorsnijdingen, ligging bij reservaatgebied)
 - Omvang van het gebied
- ☑ Vaststellen van de doelen en de beoogde resultaten op gebiedsniveau en hoe deze te bereiken, rekening houdende met:
 - Dichtheden (aantal broedparen per 100 ha) en/of potenties van het gebied;
 - Soorten en kritische soorten;
- ☑ Vastleggen op welke wijze monitoring en evaluatie plaatsvindt in het kader van de doelbereiking;
- ☑ Bepalen van de spelregels over de samenwerking tussen betrokken beheerders en tussen provincie en beheerders;
- ☑ Bepalen wie initiatiefnemer in het gebied is om een beheerplan op te stellen:
 - Individuele beheerders;
 - Een gecertificeerde beheerder (ANV óf terreinbeheerder);
 - Een weidevogelkring (ANV én terreinbeheerder);
- ☑ Vastleggen van de beheertypen en keuzes van mogelijke varianten die binnen de beheerpakketten geboden worden.
- ☑ Beschrijven van nadere specificaties bij de beheertypen en varianten, voorzover dat geen gevolgen heeft voor de vergoeding. Het gaat hierbij vaak om situationele aspecten, bijvoorbeeld:
 - afmetingen en percentages die in de pakketten zijn genoemd;
 - een hoger minimum oppervlakte en/of een maximale oppervlakte;
 - vorm van het beheer (vlakken of stroken);
 - het gewenste waterpeil bij plas-dras situaties;
 - de gewenste zaaidichtheid;
 - de mate waarin gerouleerd kan worden met percelen.
- ☑ Nadere beschrijving van bepalingen die voor de ecologische effectiviteit van het beheer in een bepaald gebied relevant zijn, zoals:
 - Keuze voor methode, instrumenten en meest recente inzichten om tot een effectief mozaïek te komen (inbreng van actuele expertise);
 - Een verdeling over vast beheer, flexibel beheer, last minute-beheer;
 - Een verdeling over de verhouding tussen de verschillende beheertypen.
- ☑ Bepalen of alle beheertypen en varianten worden opengesteld of een selectie daarvan, na afweging van wat nodig/gewenst is (effectiviteit) en de kosten/budget.
- ☑ Het collectieve beheerplan is, als uitwerking van het natuurbeheerplan, de basis voor subsidieaanvraag:
 - Het beheerplan wordt (al dan niet via ambtelijk mandaat) getoetst door de provincie op de door haar vastgelegde inhoudelijke en financiële randvoorwaarden;
 - Aanvragen kunnen slechts worden ingediend door agrariërs, niet door ANV's (verordening). Uiteraard spelen ANV's wel een belangrijke rol bij gebundelde individuele aanvragen en om het juiste beheer op de juiste plaats te krijgen;
 - De agrariërs krijgen een beschikking van waarbij het beheer voor 6 jaar wordt vastgelegd (beheertype en plaats). Een aantal pakketten kunnen daarna jaarlijks op andere plaatsen worden gelegd (de mate waarin wordt bepaald via beheerplan), waarbij de totale oppervlakte binnen bepaalde marges dezelfde blijft (verordening/bijlagen);
 - De jaarlijkse betaalaanvragen verlopen via de GDI van DR;

- Jaarlijks dienen de individuele agrariërs in nov/dec. bij de ANV een aanvraag tot wijziging in (verordening). De ANV stuurt de kaart met alle wijzigingen aan de provincie, met advies over de voorgestelde wijzigingen;
- De provincie toetst het mozaïek op de doelstellingen in het natuurbeheerplan en stelt de wijzigingen al dan niet vast (eventueel via ambtelijk mandaat), en stuurt de definitieve kaart aan DR;
- De agrariërs kunnen vervolgens op basis van deze kaart een verzoek tot wijziging indienen;
- Tussen 1 mei en eind juni kunnen wijzigingen of aanvullingen in het beheer wenselijk zijn, vanwege bijv. weersinvloeden of specifieke omstandigheden. Onder regie van de ANV kunnen dan wijzigingen worden doorgevoerd, door de allocatie van beheerpakketten te wijzigen. De mutaties van dit 'last minute' beheer worden tijdens het seizoen voortdurend bijgehouden door de betrokken agrariër (t.b.v. de controle) en worden na het seizoen ingezonden door de ANV (verordening).

BIJLAGE 3: Overzicht regionale financieringsmogelijkheden

Matrix aanvullende financieringsstromen en/of financieringsvormen

	grondverwerving / afwaardering grond	inrichting	beheer	schatting € mln. per jaar	toepasbaar	initiatief ligt bij:	aansluiting nieuw stelsel
Beleggen, financieren, fiscaal							
<i>Beleggen in natuur</i>	++	+	+/-	100 mln.	<1 jr.	regio	in combinatie met
<i>Groenfinanciering</i>	++	+	+	100 mln.	direct	particuliere initiatiefnemer	in combinatie met
<i>Natuur en landgoedparticipaties</i>	++	+	-	50 - 100 mln.	1-3 jr.	particuliere initiatiefnemer	in combinatie met
<i>Natuurschoonwet 1928</i>	++	+	+	12 mln.	direct	particuliere initiatiefnemer	in combinatie met
Grondinstrumenten							
<i>Termijnmarkt</i>	++	-	++	< pm >	1-3 jr	provincie	losstaand van
<i>Grondbank en erfpacht</i>	-	-	++	< pm >	<1 jr.	provincie	losstaand van
<i>Grondbank en kavelruil</i>	++	-	-	< pm >	direct	provincie	in combinatie met
<i>Optiebeurs</i>	< pm >	< pm >	< pm >	< pm >	> 3 jr.		
Projectontwikkeling							
<i>Groene projectontwikkeling</i>	+	+	+	per project te bepalen	direct	particuliere initiatiefnemer	losstaand van
<i>Groen door rood</i>	+	+	+/-	per project te bepalen	direct	particuliere initiatiefnemer	losstaand van
<i>Publiek private handelsonderneming</i>	+/-	+	+	niet van toepassing	1- 3 jr	particuliere initiatiefnemer	losstaand van
Regionale publieke middelen							
<i>Provinciale Groen en Blauwe Diensten</i>	+	+	++	50 mln.	direct	provincie	in combinatie met
<i>Waterschappen</i>	+	+	++	15 mln.	direct	waterschap	in combinatie met
<i>Gemeenten</i>	+	+	++	50 mln.	direct	gemeente	in combinatie met
Private middelen							
<i>Sponsoring</i>	++	++	+/-	tezamen > 250 mln.	direct	particuliere organisaties	in combinatie met
<i>Giften</i>	++	++	+/-		direct	particuliere organisaties	in combinatie met
<i>Private Fondsen</i>	++	++	+/-		direct	particuliere organisaties	in combinatie met
<i>Bestemmingsrekening</i>	+/-	+/-	++		direct	overheden/part. org.	in combinatie met
Europa							
<i>Interreg</i>	+/-	+/-	+/-	< pm >	direct	regio	losstaand van
<i>POP</i>	+/-	+	+	30 mln.	direct	provincie en regio	als onderdeel van
<i>Leader+</i>	< pm >	< pm >	< pm >	onderdeel van POP	direct	regio	losstaand van
Aanbesteding							
<i>Aanbesteding</i>	+/-	+	+	niet van toepassing	<1 jr.	overheden	losstaand van

Legenda

- ++ = geschikt
- + = mogelijk
- +/- = beperkt
- = niet mogelijk
- <pm> = onbekend

Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer

Indeling Subsidieverordening natuur en landschapsbeheer:

- Hoofdstuk 1 Algemene bepalingen
- Hoofdstuk 2 Natuurbeheerplan
- Hoofdstuk 3 Natuurbeheer
- Hoofdstuk 4 Agrarisch natuurbeheer
 - Paragraaf 4.1 Subsidie agrarisch natuurbeheer
 - Afdeling 4.1.1 Algemene bepalingen inzake subsidies agrarisch natuurbeheer
 - Afdeling 4.1.2 Bepalingen inzake collectief agrarisch natuurbeheer
 - Paragraaf 4.2 Probleemgebiedensubsidie
- Hoofdstuk 5 Landschapsbeheer
- Hoofdstuk 6 Coördinatie agrarisch natuurbeheer en subsidie organisatiekosten
 - Paragraaf 6.1 Subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer
 - Paragraaf 6.2 Subsidie organisatiekosten
- Hoofdstuk 7 Wijziging en intrekking
- Hoofdstuk 8 Certificering
- Hoofdstuk 9 Collectief beheerplan
- Hoofdstuk 10 Verlaging subsidie
- Hoofdstuk 11 Controle
- Hoofdstuk 12 Overgangs- en slotbepalingen

Hoofdstuk 1 Algemene bepalingen

Artikel 1.1 (*begripsbepalingen*)

In deze verordening wordt verstaan onder:

- a. agrarisch beheerpakket: in bijlage 3, onderdeel B, opgenomen pakket bestaande uit instapeisen, beheereisen en administratieve verplichtingen;
- b. agrarisch beheertype: in bijlage 3, onderdeel A, tweede kolom, opgenomen omschrijving voor een groep agrarische beheerpakketten die eenzelfde doel hebben;
- c. agrarische natuurvereniging: rechtspersoon met als doel ondersteuning en ontwikkeling van agrarisch natuurbeheer;
- d. begunstigde: potentiële subsidieontvanger;
- e. beheereenheid: aaneengesloten oppervlakte waarop een agrarisch beheerpakket of een beheerpakket landschap wordt of gaat worden uitgevoerd;
- f. beheerjaar: periode van 365 dagen, dan wel van 366 dagen, indien het jaar de datum van 29 februari bevat;
- g. beheerpakket landschap: in bijlage 6, onderdeel B, opgenomen pakket bestaande uit instapeisen en beheerverplichtingen;
- h. collectief agrarisch natuurbeheer: agrarisch natuurbeheer waarover op grond van artikel 2.1, derde lid, in het natuurbeheerplan nadere voorschriften zijn opgenomen;
- i. collectief beheerplan: plan inzake de coördinatie en afstemming van collectief agrarisch natuurbeheer, opgesteld door een gebiedscoördinator;
- j. gebiedscoördinator: rechtspersoon die collectief agrarisch natuurbeheer coördineert en beschikt over een geldig certificaat coördinatie agrarisch natuurbeheer, afgegeven overeenkomstig hoofdstuk 8;
- k. gecertificeerde begunstigde: begunstigde als bedoeld in artikel 3.3, onderdeel a of b, die beschikt over een geldig certificaat natuurbeheer respectievelijk certificaat samenwerkingsverband natuurbeheer, afgegeven overeenkomstig hoofdstuk 8;
- l. landbouwactiviteit: activiteit als bedoeld in artikel 2, onderdeel c, van Verordening (EG) nr. 1782/2003 van de Raad van de Europese Unie van 29 september 2003 tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor regelingen inzake rechtstreekse steunverlening in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en tot vaststelling van bepaalde steunregelingen voor landbouwers en houdende wijziging van de Verordening (EEG) nr. 2019/93, (EG) nr. 1452/2001, (EG) nr. 1453/2001, (EG) nr. 1454/2001, (EG) nr. 1868/94, (EG) nr. 1251/1999, (EG) nr. 1254/1999, (EG) nr. 1673/2000, (EEG) nr. 2358/71 en (EG) nr. 2529/2001 (PbEU L 270);
- m. landbouwer: natuurlijke persoon of rechtspersoon, dan wel een samenwerkingsverband van natuurlijke personen of rechtspersonen, die een landbouwactiviteit uitoefent;
- n. landbouwgrond: in provincie Drenthe gelegen stuk grond, waarop een landbouwactiviteit wordt uitgeoefend, niet zijnde een natuurterrein, niet zijnde grond met als functie natuur en niet zijnde grond waarvoor een aanspraak bestaat op een vergoeding voor het waardeverschil tussen agrarische grond en grond met als functie natuur;
- o. landschapsbeheertype: in bijlage 6, onderdeel A, eerste kolom, opgenomen omschrijving van een groep landschapselementen;
- p. landschapselement: in bijlage 6, onderdeel A, tweede kolom, omschreven element;
- q. minister: Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit;
- r. natuurbeheerplan: plan als bedoeld in artikel 2.1;
- s. natuurbeheertype: in bijlage 1, tweede kolom, opgenomen soort natuur zoals nader is beschreven in de Index Natuur en Landschap;

- t. natuurterrein: in de provincie Drenthe gelegen grond met als functie natuur of grond waarvoor een aanspraak bestaat op een vergoeding voor het waardeverschil tussen agrarische grond en grond met als functie natuur, die ingevolge artikel 2.1, tweede lid, onderdeel a, is begrensd;
- u. peildatum: 15 mei;
- v. plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013: Nederlands plattelandsontwikkelingsprogramma als bedoeld in artikel 15 van verordening (EG) nr. 1698/2005;
- w. probleemgebied: gebied met een natuurlijke handicap als bedoeld in artikel 36, onderdeel a, onder ii, van verordening (EG) nr. 1698/2005, dat als zodanig is aangemerkt in het plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013;
- x. probleemgebiedensubsidie: subsidie voor de uitoefening van landbouwactiviteiten op landbouwgrond in een probleemgebied;
- y. recreatiepakket: in bijlage 2 opgenomen pakket bestaande uit verplichtingen inzake recreatie;
- z. subsidie agrarisch natuurbeheer: subsidie voor het uitvoeren van een agrarisch beheerpakket op landbouwgrond;
- aa. subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer: subsidie voor activiteiten die zijn gericht op de coördinatie van collectief agrarisch natuurbeheer;
- bb. subsidie agrarisch landschapsbeheer: subsidie voor het uitvoeren van een beheerpakket landschap;
- cc. subsidie landschapsbeheer: subsidie voor het beheer ten behoeve van de instandhouding van op een natuurterrein gelegen landschapselement;
- dd. subsidie natuurbeheer: subsidie voor het beheer ten behoeve van de instandhouding van op een natuurterrein aanwezig natuurbeheertype, eventueel vermeerderd met een vergoeding voor de uitvoering van activiteiten op het gebied van recreatie op dat natuurterrein of de monitoring van de kwaliteit van het op dat natuurterrein aanwezige natuurbeheertype;
- ee. subsidie organisatiekosten: subsidie voor de organisatie van activiteiten gericht op ondersteuning en ontwikkeling van agrarisch natuurbeheer;
- ff. verordening (EG) nr. 1698/2005: verordening (EG) nr. 1698/2005 van de Raad van de Europese Unie van 20 september 2005 inzake steun voor plattelandsontwikkeling in het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) (PbEU L 277);
- gg. verordening (EG) nr. 1974/2006: verordening (EG) nr. 1974/2006 van de Europese Commissie van 15 december 2006 tot vaststelling van uitvoeringsbepalingen van Verordening (EG) nr. 1698/2005 van de Raad inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) (PbEU L 368);
- hh. verordening (EG) nr. 1975/2006: verordening (EG) nr. 1975/2006 van de Europese Commissie van 7 december 2006 houdende uitvoeringsbepalingen van Verordening (EG) nr. 1698/2005 van de Raad met betrekking tot de toepassing van controlebepalingen en van de randvoorwaarden in het kader van de steunmaatregelen voor plattelandsontwikkeling (PbEU L 368).

Artikel 1.2 (*verhouding provinciaal subsidiekader*)

Op subsidies die worden verstrekt op grond van deze verordening is de Algemene Subsidieverordening Drenthe 2007 niet van toepassing.

Artikel 1.3 (*subsidieplafond en openstelling*)

1. Op grond van deze verordening kan uitsluitend subsidie worden verstrekt als gedeputeerde staten de mogelijkheid tot het doen van een aanvraag hebben opengesteld door vaststelling van een subsidieplafond en van een openstellingsperiode voor de indiening van de aanvraag.
2. Gedeputeerde staten kunnen verschillende subsidieplafonds vaststellen voor verschillende soorten subsidies, natuurbeheertypen, agrarische beheertypen, landschapsbeheertypen, agrarische beheerpakketten, beheerpakketten landschap, categorieën van aanvragers of gebieden.

3. Gedeputeerde staten maken uiterlijk zes weken voor aanvang van de openstellingsperiode een besluit als bedoeld in dit artikel bekend in het Provinciaal Blad.

Artikel 1.4 (*rangschikking: volgorde van ontvangst*)

1. Gedeputeerde staten rangschikken aanvragen tot subsidieverlening die in een zelfde openstellingsperiode zijn ingediend per subsidieplafond in volgorde van ontvangst, waarbij aanvragen met dezelfde ontvangstdatum worden gerangschikt door loting voor zover op die datum het subsidieplafond wordt overschreden.
2. Als overeenkomstig het eerste lid de rangschikking door loting wordt bepaald, worden aanvragen voor subsidie gedaan in het kader van collectief agrarisch natuurbeheer die behoren tot een zelfde goedgekeurd collectief beheerplan, geacht één aanvraag te zijn.
3. Volgens de rangschikking, bedoeld in het eerste en tweede lid, komt de hoogst gerangschikte aanvraag het eerst voor subsidie in aanmerking.
4. Als een aanvraag naar het oordeel van gedeputeerde staten onvolledig is, wordt de aanvraag voor de toepassing van het eerste lid geacht te zijn ontvangen op de datum waarop eerste indiening heeft plaatsgehad plus het aantal dagen tussen de dag dat de aanvrager op grond van artikel 4:5 van de Algemene wet bestuursrecht op de hoogte is gesteld van de onvolledigheid van de aanvraag en de dag waarop gedeputeerde staten de ontbrekende gegevens en bescheiden hebben ontvangen.

Artikel 1.5 (*indiening aanvraag*)

1. Aanvragen tot subsidieverlening, wijziging of intrekking van een subsidieverlening, subsidievaststelling, ontheffing van subsidieverplichtingen, voorschotverlening of goedkeuring worden ingediend met gebruikmaking van een daartoe door of vanwege gedeputeerde staten vastgesteld formulier.
2. Als een aanvraag wordt ingediend door een gemachtigde gaat de aanvraag vergezeld van een bewijs van machtiging.

Artikel 1.6 (*beslistermijn*)

1. Gedeputeerde staten beslissen binnen tien weken op een aanvraag, waarbij de beslissing eenmaal met ten hoogste tien weken kan worden verdaagd.
2. In afwijking van het eerste lid beslissen gedeputeerde staten binnen tien weken na afloop van een beheerjaar op een aanvragen als bedoeld in de artikelen 4.1.1.6 en 4.2.4, waarbij de beslissing eenmaal met ten hoogste tien weken kan worden verdaagd.

Artikel 1.7 (*bewaren subsidiedocumenten*)

Een ontvanger van een subsidie bewaart alle documenten inzake een door hem op grond van deze verordening verstrekte subsidie gedurende een periode van ten minste vijf jaar nadat de betreffende subsidie is vastgesteld.

Artikel 1.8 (*minimale hoogte subsidie*)

1. Geen subsidie wordt verstrekt als het jaarlijks te betalen voorschot dat op grond van deze verordening of de verordeningen inzake natuur- en landschapsbeheer van een of meerdere andere provincies zou kunnen worden verstrekt, samen minder dan €200,- bedraagt.
2. Het eerste lid is niet van toepassing voor probleemgebiedensubsidies of gevallen waarin een verleende subsidie op grond van hoofdstuk 7 wordt gewijzigd.

Artikel 1.9 (*uitsluitingen begunstigden*)

1. Een subsidie ingevolge deze verordening wordt niet verstrekt aan:
 - a. publiekrechtelijke rechtspersonen;

- b. rechtspersonen die waterwinning als doelstelling hebben;
 - c. privaatrechtelijke rechtspersonen die kennelijk zijn opgericht ten behoeve van het beheer van grond of water, waarvan de eigendom geheel of gedeeltelijk berust bij de rechtspersonen, bedoeld in de onderdelen a en b.
2. In afwijking van het eerste lid, onderdeel a, kan subsidie worden verstrekt aan gemeenten en samenwerkingsverbanden als bedoeld in de Wet gemeenschappelijke regelingen, waaraan in meerderheid gemeenten deelnemen, voor zover deze voor het perceel waarvoor subsidie wordt aangevraagd, al subsidie voor het beheer van dat perceel ontvingen in 2009.

Artikel 1.10 (*anti-cumulatie*)

Als voor de activiteit waarvoor subsidie wordt aangevraagd subsidie is verstrekt door gedeputeerde staten op grond van een andere regeling of door andere overheden, waardoor het totaal aan subsidie voor de betreffende activiteit meer bedraagt dan:

- a. de werkelijke kosten die de activiteiten met zich brengen;
- b. de maximale vergoeding die op grond van Europese voorschriften mag worden gegeven, of
- c. de maximale vergoeding die op grond van het plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 mag worden gegeven,

wordt de subsidie op grond van deze verordening zoveel lager verstrekt als noodzakelijk om betaling boven de werkelijke kosten dan wel de Europese maxima te voorkomen.

Hoofdstuk 2 Natuurbeheerplan

Artikel 2.1 (*natuurbeheerplan*)

1. Gedeputeerde Staten stellen een natuurbeheerplan vast.
2. In het natuurbeheerplan is ten minste opgenomen een kaart met een topografische ondergrond van 1:10.000, waarop is aangeduid:
 - a. op welke percelen een subsidie natuurbeheer kan worden verstrekt en tot welke natuurbeheertypen deze percelen behoren;
 - b. op welke percelen een subsidie agrarisch natuurbeheer kan worden verstrekt en tot welke agrarische beheertypen deze percelen behoren;
 - c. voor welke landschapsbeheertypen binnen welke gebieden of op welke percelen een subsidie landschapsbeheer kan worden verstrekt;
 - d. voor welke landschapsbeheertypen binnen welke gebieden of op welke percelen een subsidie agrarisch landschapsbeheer kan worden verstrekt;
 - e. binnen welke gebieden een probleemgebiedensubsidie kan worden verstrekt.
3. In het natuurbeheerplan kan tevens worden bepaald:
 - a. welke percelen natuurterrein, die zijn aangewezen overeenkomstig het tweede lid, onderdeel a, subsidieontvangers om redenen, opgenomen in artikel 3.6, vierde lid, onderdeel a, ten minste zijn vrijgesteld van de subsidieverplichting, bedoeld in artikel 3.6, eerste lid, onderdeel e;
 - b. op welke percelen natuurterrein tarieven als bedoeld in artikel 3.8. tweede lid, de onderdelen b en c, kunnen worden toegepast;
 - c. op welke percelen landbouwgrond tarieven als bedoeld in artikel 4.1.1.8. tweede lid, kunnen worden toegepast.
4. In het natuurbeheerplan kan in het kader van collectief agrarisch natuurbeheer tevens worden bepaald:
 - a. dat voor het uitvoeren van één of meerdere soorten agrarische beheerpakketten binnen een in het natuurbeheerplan begrensde gebied enkel subsidie kan worden verstrekt als

- binnen dat gebied in totaal voor ten minste een bepaald aantal hectares subsidie voor deze agrarische beheerpakketten wordt verstrekt;
- b. welke soorten agrarische beheerpakketten binnen het op grond van onderdeel a vastgestelde gebied moeten voorkomen en in welke verhouding de verschillende soorten agrarische beheerpakketten aanwezig moeten zijn.

Hoofdstuk 3 Natuurbeheer

Artikel 3.1 (*grondslag subsidie*)

Gedeputeerde staten kunnen op aanvraag een subsidie natuurbeheer verstrekken.

Artikel 3.2 (*duur subsidie*)

Een subsidie natuurbeheer wordt verstrekt voor de duur van zes aaneengesloten kalenderjaren.

Artikel 3.3 (*begunstigden*)

1. Een subsidie natuurbeheer kan worden verstrekt aan:
 - a. natuurlijke personen of rechtspersonen die bij aanvang van de subsidie zeggenschap hebben over het te voeren beheer van het natuurterrein waarvoor subsidie wordt aangevraagd, krachtens:
 - i. eigendom;
 - ii. erfpacht;
 - iii. een recht van beklemming;
 - iv. artikel 45 van de Wet inrichting landelijk gebied, of
 - v. een plan van tijdelijk gebruik als bedoeld in artikel 189 van de Landinrichtingswet zoals die gold tot 1 januari 2007,en voorts gedurende de zes aaneengesloten kalenderjaren waarvoor de subsidie wordt verleend ten minste op de peildatum van ieder kalenderjaar die zeggenschap heeft;
 - b. samenwerkingsverbanden met rechtspersoonlijkheid, van natuurlijke personen of rechtspersonen, bedoeld in onderdeel a.
2. In afwijking van het eerste lid kan het onderdeel van de subsidie natuurbeheer dat ziet op de monitoring van de kwaliteit van een natuurbeheertype alleen worden verstrekt aan begunstigden als bedoeld in het eerste lid, die in het bezit zijn van een geldig certificaat natuurbeheer of certificaat samenwerkingsverband natuurbeheer.

Artikel 3.4 (*aanvraag subsidie*)

1. Een aanvraag tot verlening van een subsidie natuurbeheer gaat vergezeld van een kaart met een topografische ondergrond, waarop zijn aangegeven de grenzen van de natuurterreinen waarvoor subsidie wordt aangevraagd en een nummering van die natuurterreinen.
2. Als van een aanvraag tot verlening van een subsidie natuurbeheer onderdeel uitmaakt een aanvraag tot subsidieverlening ten behoeve van de uitvoering van activiteiten op het gebied van recreatie en de begrenzing van het gebied waarop deze activiteiten worden uitgeoefend afwijkt van de begrenzing van het natuurterrein waarvoor ingevolge het eerste lid subsidie wordt aangevraagd, zijn op de op grond van het eerste lid ingediende kaart tevens deze afwijkende grenzen aangegeven.
3. In afwijking van het eerste en tweede lid, gaat een aanvraag tot verlening van een subsidie natuurbeheer van een gecertificeerde begunstigde vergezeld van:
 - a. een lijst van oppervlaktes per natuurbeheertype;
 - b. de totale oppervlakte waarvoor de gecertificeerde begunstigde een vergoeding wil ontvangen voor het verrichten van activiteiten op het gebied van recreatie;

- c. een lijst van oppervlaktes per natuurbeheertype waarvoor de gecertificeerde begunstigde een vergoeding wil ontvangen voor het verrichten van activiteiten op het gebied van monitoring, en
- d. een of meerdere elektronische topografische kaarten waarvoor bij besluit van gedeputeerde staten nadere technische specificaties kunnen worden aangegeven, met daarop de buitengrenzen van de natuurterreinen waarvoor in het kader van de subsidie natuurbeheer een vergoeding wordt aangevraagd ten behoeve van:
 - i. het beheer van natuurterreinen, en
 - ii. het uitvoeren van het recreatiepakket.

Artikel 3.5 (voorwaarden voor deelname)

1. Een subsidie natuurbeheer kan worden verstrekt:
 - a. als het natuurbeheerplan, zoals dat zes weken voor de openstelling voor betreffende subsidie gold, voorziet in de verstrekking van de betreffende subsidie op het betreffende natuurterrein.
 - b. voor zover de aanvrager in het jaar voorafgaande aan de aanvraag tot subsidie niet opzettelijk een onjuiste aanvraag tot subsidieverlening inzake natuurbeheer of opzettelijk onjuiste gegevens inzake een subsidie natuurbeheer heeft ingediend.
2. Een subsidie natuurbeheer wordt niet verstrekt voor op natuurterreinen aanwezige beheertypen natuur als ten aanzien van die natuurbeheertypen nog verplichtingen van toepassing zijn op grond van de:
 - a. Subsidieregeling natuurbeheer Drenthe;
 - b. Subsidieregeling natuurbeheer 2000 van de minister;
 - c. Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden, of
 - d. Beschikking ter zake van het uit productie nemen van bouwland.

Artikel 3.6 (subsidieverplichtingen)

1. De ontvanger van een subsidie natuurbeheer:
 - a. draagt er zorg voor dat alle beheeractiviteiten worden verricht die noodzakelijk zijn voor de instandhouding van het op het natuurterrein aanwezige natuurbeheertype waarvoor subsidie wordt verstrekt en dat geen handelingen worden verricht of gedoogd die afbreuk doen aan de instandhouding van het natuurbeheertype;
 - b. draagt er zorg voor dat, als voor het gehele natuurterrein of een gedeelte daarvan, subsidie wordt verstrekt voor het recreatiepakket, op het betreffende gehele natuurterrein of gedeelte daarvan, wordt voldaan aan bijlage 2;
 - c. draagt er zorg voor dat als voor het natuurterrein subsidie wordt verstrekt voor de monitoring van de kwaliteit van een natuurbeheertype, deze monitoring wordt verricht overeenkomstig door gedeputeerde staten nader vast te stellen voorschriften;
 - d. draagt er zorg voor dat wordt toegestaan dat door of vanwege gedeputeerde staten monitoringswerkzaamheden worden uitgevoerd op het natuurterrein waarvoor subsidie wordt verstrekt;
 - e. draagt er zorg voor dat het natuurterrein waarvoor subsidie wordt verstrekt ten minste 358 dagen per jaar kosteloos open wordt gesteld en de toegankelijkheid in stand wordt gehouden;
 - f. draagt er zorg voor dat op verzoek van gedeputeerde staten inzage wordt gegeven in het uitgevoerde dan wel uit te voeren beheer ten behoeve van de instandhouding van het op het natuurterrein aanwezige natuurbeheertype;
 - g. meldt aan gedeputeerde staten de omstandigheden als gevolg waarvan hij redelijkerwijs niet kan worden voldaan aan één of meerdere subsidieverplichtingen en doet dit binnen tien werkdagen na de dag dat dit voor hem mogelijk is;

- h. meldt aan gedeputeerde staten de datum waarop weer aan de subsidieverplichtingen kan worden voldaan, en doet dit binnen tien werkdagen na de betreffende datum, en
 - i. draagt er zorg voor dat een ambtenaar als bedoeld in artikel 5:11 van de Algemene wet bestuursrecht niet wordt verhinderd controles uit te voeren in het kader van het toezicht op de naleving.
2. In afwijking van het eerste lid, de onderdelen g en h, kan een subsidieontvanger, die in het bezit is van een geldig certificaat natuurbeheer of certificaat samenwerkingsverband natuurbeheer, eenmaal per kalenderjaar uiterlijk 31 oktober bij gedeputeerde staten de in het eerste lid, de onderdelen g en h, bedoelde gegevens melden.
 3. Een samenwerkingsverband als bedoeld in artikel 3.3, eerste lid, onderdeel b, dat het beheer laat uitvoeren door een of meerdere natuurlijke personen of rechtspersonen als bedoeld in artikel 3.3, eerste lid, onderdeel a, komt gedurende de zes beheerjaren met elk van deze natuurlijke personen of rechtspersonen voor zover deze op de peildatum de zeggenschap hebben over het beheer, schriftelijk overeen dat:
 - a. de natuurlijke persoon of rechtspersoon de verplichtingen naleeft als bedoeld in het eerste lid, de onderdelen a, b en d tot en met f;
 - b. de natuurlijke persoon of rechtspersoon een vergoeding ontvangt voor de naleving van de verplichtingen als bedoeld in het eerste lid, de onderdelen a, b en d tot en met f;
 - c. de natuurlijke persoon of rechtspersoon garant staat voor het terugbetalen van de in onderdeel b bedoelde vergoeding, als gedeputeerde staten de subsidie lager vaststellen of geheel of gedeeltelijk intrekken.
 4. Als:
 - a. gehele of gedeeltelijke sluiting van het natuurterrein noodzakelijk is ter voldoening aan de bij of krachtens de Flora- en faunawet gestelde regels voor soortenbescherming of de krachtens de artikelen 10, 10a, 19, 19a en 21 van de Natuurbeschermingswet 1998 voor beschermde natuurmonumenten of Natura-2000-gebieden vastgestelde instandhoudingsdoelstellingen en toegangsbeperkingen;
 - b. gehele of gedeeltelijke sluiting van het natuurterrein noodzakelijk is omdat het natuurterrein niet bereikbaar of naar zijn aard niet begaanbaar is, of
 - c. sluiting ten hoogste één hectare van het natuurterrein betreft en wenselijk is vanwege bescherming van de persoonlijke levenssfeer,
 is de ontvanger van een subsidie natuurbeheer voor dat betreffende gedeelte van het natuurterrein vrijgesteld van de verplichting, bedoeld in het eerste lid, onderdeel e.
 5. Een ontvanger van een subsidie natuurbeheer, niet zijnde een subsidieontvanger, die in het bezit is van een geldig certificaat natuurbeheer of certificaat samenwerkingsverband natuurbeheer, stelt gedeputeerde staten onverwijld op de hoogte van een sluiting op grond van het vierde lid, tenzij het gebied is aangewezen in het natuurbeheerplan overeenkomstig artikel 2.1, derde lid, onderdeel a.
 6. Een ontvanger van een subsidie natuurbeheer kan een aanvraag indienen tot ontheffing van de verplichting, bedoeld in het eerste lid, onderdeel e, als hij daarvan om andere redenen dan de redenen, genoemd in het vierde lid, wenst te worden ontheven.
 7. Een melding als bedoeld in het vijfde lid en een aanvraag als bedoeld in het zesde lid, gaat vergezeld van een topografische kaart waarop het niet-opengestelde deel van het natuurterrein is aangegeven.

Artikel 3.7 (hoogte subsidie natuurbeheer)

1. Een subsidie natuurbeheer bedraagt de som van zes jaarvergoedingen, elk behorend bij één van de zes kalenderjaren waarvoor de subsidie is verstrekt.
2. Een jaarvergoeding is het product van het tarief, zoals dat is vastgesteld op grond van artikel 3.8, eerste lid, onderdeel a, voor het eerste kalenderjaar van de in artikel 3.2 bedoelde periode van

zes kalenderjaren voor het desbetreffende natuurbeheertype is vastgesteld, en het aantal hectares waarvoor voor dat betreffende natuurbeheertype subsidie wordt verstrekt, eventueel vermeerderd met:

- a. het product van het tarief, bedoeld in artikel 3.8, eerste lid, onder b, zoals dat voor het eerste kalenderjaar van de in artikel 3.2 bedoelde periode van zes kalenderjaren voor het desbetreffende natuurbeheertype is vastgesteld, en het aantal hectares waarop in het kader van de subsidie het recreatiepakket wordt uitgevoerd, en
 - b. het product van het tarief, bedoeld in artikel 3.8, eerste lid, onder c, en het aantal hectares waarop in het kader van de subsidie monitoringswerkzaamheden worden uitgevoerd.
3. Gedeputeerde staten keren uiterlijk tien weken na afloop van elk van de eerste vijf kalenderjaren de jaarvergoeding behorende bij het betreffende kalenderjaar als voorschot uit.

Artikel 3.8 (*hoogte tarief per kalenderjaar*)

1. Gedeputeerde staten stellen jaarlijks voor nieuw te verstrekken subsidie natuurbeheer vast:
 - a. de tarieven per kalenderjaar voor de verschillende natuurbeheertypen, uitgedrukt in een bedrag per hectare;
 - b. het tarief per kalenderjaar voor het recreatiepakket, uitgedrukt in een bedrag per hectare;
 - c. de tarieven per kalenderjaar voor de monitoring van de kwaliteit van de verschillende natuurbeheertypen, uitgedrukt in een bedrag per hectare.
2. Gedeputeerde Staten kunnen:
 - a. voor subsidieontvanger, die in het bezit is van een geldig certificaat natuurbeheer of certificaat samenwerkingsverband natuurbeheer een hoger tarief vaststellen dan voor niet subsidieontvangers die niet in het bezit zijn van een dergelijk certificaat;
 - b. hogere tarieven vaststellen voor natuurbeheertypen die worden uitgevoerd op natuurterreinen die enkel varend kunnen worden bereikt als gevolg waarvan het reguliere tarief voor het betreffende natuurbeheertype niet toereikend is;
 - c. hogere tarieven vaststellen voor natuurbeheertypen voor zover het beheer ten behoeve van de instandhouding van dat natuurbeheertype wordt uitgevoerd met gebruikmaking van schaapskuddes als gevolg waarvan het reguliere tarief voor het betreffende natuurbeheertype niet toereikend is.
3. Gedeputeerde staten kunnen de tarieven, bedoeld in het tweede lid, de onderdelen b en c, toepassen voor percelen natuurterrein die als zodanig zijn aangewezen in het natuurbeheerplan.
4. Van een besluit als bedoeld in het eerste en tweede lid wordt uiterlijk zes weken voorafgaande aan de openstellingsperiode mededeling gedaan door plaatsing in het provinciaal Blad.

Artikel 3.9 (*nadere uitwerking beheer*)

1. Een beschikking tot verlening van een subsidie natuurbeheer vermeldt in elk geval :
 - a. het natuurbeheertype waarvoor subsidie wordt verleend;
 - b. de hoogte van de subsidie, en
 - c. dat gedeputeerde staten gedurende de looptijd van de subsidie een nadere uitwerking kunnen geven van de in artikel 3.6, eerste lid, onderdeel a, bedoelde beheeractiviteiten die noodzakelijk zijn voor de instandhouding van het natuurbeheertype.
2. Als gedeputeerde staten een subsidieontvanger een subsidie verlenen op basis van een tarief als bedoeld in artikel 3.8, tweede lid, onderdeel c, vermeldt een beschikking tot subsidieverlening tevens de beheeractiviteiten die de subsidieontvanger moet uitvoeren in verband met dat tarief.

Artikel 3.10 (*ambtshalve vaststellen*)

1. Gedeputeerde staten stellen binnen tien weken na afloop van de zes aaneengesloten kalenderjaren waarvoor de beheersubsidie natuur is verstrekt, de subsidie natuurbeheer ambtshalve vast.

2. De vaststelling, bedoeld in het eerste lid, kan eenmaal met ten hoogste tien weken worden verdaagd.

Hoofdstuk 4 Agrarisch natuurbeheer

Paragraaf 4.1 Subsidie agrarisch natuurbeheer

Afdeling 4.1.1 Algemene bepalingen inzake subsidie agrarisch natuurbeheer

Artikel 4.1.1.1 (grondslag subsidie)

Gedeputeerde staten kunnen op aanvraag een subsidie agrarisch natuurbeheer verstrekken.

Artikel 4.1.1.2 (duur subsidie)

Een subsidie agrarisch natuurbeheer wordt verstrekt voor de duur van zes aaneengesloten beheerjaren.

Artikel 4.1.1.3 (begunstigden)

Een subsidie agrarisch natuurbeheer kan worden verstrekt aan landbouwers, die de landbouwgrond waarvoor subsidie wordt aangevraagd bij aanvang van de subsidie beheren krachtens een zakelijk recht of een persoonlijk recht, en voorts gedurende de zes aaneengesloten beheerjaren waarvoor de subsidie is verleend ten minste op de peildatum van ieder beheerjaar de landbouwgrond beheert krachtens een zakelijk of persoonlijk recht.

Artikel 4.1.1.4 (aanvraag subsidie)

Een aanvraag tot subsidieverlening gaat vergezeld van een kaart met een topografische ondergrond, waarop zijn aangegeven de grenzen van de beheereenheden waarvoor subsidie wordt aangevraagd en een nummering van de beheereenheden.

Artikel 4.1.1.5 (voorwaarden voor deelname)

1. Een subsidie agrarisch natuurbeheer, kan worden verstrekt:
 - a. als het natuurbeheerplan, zoals dat zes weken voor de openstelling voor de betreffende subsidie gold, voorziet in de verstrekking van de betreffende subsidie;
 - b. als is voldaan aan de instapvoorwaarden van het betreffende agrarisch beheerpakket, en
 - c. voor zover de aanvrager in het jaar voorafgaande aan de aanvraag tot subsidieverlening niet opzettelijk onregelmatigheden inzake agrarisch natuurbeheer heeft begaan.
2. Een subsidie agrarisch natuurbeheer wordt niet verstrekt voor landbouwgrond waarop nog verplichtingen van toepassing zijn op grond van:
 - a. de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer Drenthe;
 - b. de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer van de minister;
 - c. de Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden, of
 - d. een beschikking ter zake van het uit productie nemen van bouwland.

Artikel 4.1.1.6 (subsidieverplichtingen)

1. De ontvanger van een subsidie agrarisch natuurbeheer:
 - a. draagt er zorg voor dat wordt voldaan aan de verplichtingen, behorend bij het agrarische beheerpakket waarvoor hij subsidie ontvangt;
 - b. draagt er zorg voor dat op de grond waarvoor hij subsidie ontvangt en op zijn gehele bedrijf wordt voldaan aan de voorschriften, opgenomen in artikel 6 en bijlage I, van de Regeling GLB inkomenssteun 2006;

- c. draagt er zorg voor dat wordt toegestaan dat door of vanwege Gedeputeerde Staten monitoringswerkzaamheden worden uitgevoerd op de landbouwgrond waarvoor hij een subsidie ontvangt;
 - d. meldt aan gedeputeerde staten de omstandigheden als gevolg waarvan redelijkerwijs niet kan worden voldaan aan één of meerdere subsidieverplichtingen en doet dit binnen tien werkdagen na de dag dat dit voor hem mogelijk is;
 - e. meldt aan gedeputeerde staten de datum waarop weer aan de subsidieverplichtingen kan worden voldaan, en doet dit binnen tien werkdagen na de betreffende datum, en
 - f. draagt er zorg voor dat een ambtenaar als bedoeld in artikel 5:11 van de Algemene wet bestuursrecht niet wordt verhinderd controles uit te voeren in het kader van het toezicht op de naleving.
2. De ontvanger van een subsidie agrarisch natuurbeheer, die subsidie ontvangt voor het uitvoeren van een van de in bijlage 3, onderdeel B.1, opgenomen agrarische beheerpakket, draagt er zorg voor dat op de grond waarvoor hij subsidie ontvangt en op zijn gehele bedrijf tevens wordt voldaan aan de voorschriften, opgenomen in bijlage 4, onderdeel A.
 3. De ontvanger van een subsidie agrarisch natuurbeheer dient uiterlijk op de peildatum van ieder beheerjaar via aanvraagformulier zoals deze door gedeputeerde staten is vastgesteld, bij gedeputeerde staten een verzoek in tot betaling van de bij dat beheerjaar behorende jaarvergoeding, waarbij de artikelen 7 en 8 van verordening (EG) nr. 1975/2006 van toepassing zijn op met Europese middelen gefinancierde subsidies, tenzij in dat agrarische beheerpakket of onderdeel daarvan iets anders is vermeld.

Artikel 4.1.1.7 (*hoogte subsidie agrarisch natuurbeheer*)

1. Een subsidie agrarisch natuurbeheer bedraagt de som van zes jaarvergoedingen, elk behorend bij één van de zes beheerjaren waarvoor de subsidie is verstrekt.
2. Een jaarvergoeding is het product van het op grond van artikel 4.1.1.8, eerste lid, voor het desbetreffende beheerjaar vastgestelde tarief voor het desbetreffende agrarische beheerpakket, en het aantal hectares waarvoor voor de betreffende subsidie wordt verstrekt.
3. Gedeputeerde staten keren uiterlijk tien weken na afloop van elk van de eerste vijf beheerjaren de jaarvergoeding voor het betreffende beheerjaar als voorschot uit.

Artikel 4.1.1.8 (*hoogte tarief per beheerjaar*)

1. Gedeputeerde staten stellen jaarlijks voor verleende subsidies agrarisch natuurbeheer en voor nieuw te verlenen subsidies agrarisch natuurbeheer de tarieven vast voor het komende beheerjaar, behorend bij de verschillende agrarische beheerpakketten, of onderdelen daarvan, uitgedrukt in een bedrag per hectare.
2. Gedeputeerde Staten kunnen hogere tarieven vaststellen voor agrarische beheerpakketten die worden uitgevoerd op landbouwgrond die enkel varend kan worden bereikt als gevolg waarvan de reguliere tarieven voor de betreffende agrarische beheerpakketten niet toereikend zijn.
3. Gedeputeerde staten kunnen de tarieven, bedoeld in het tweede lid, toepassen voor percelen landbouwgrond die als zodanig zijn aangewezen in het natuurbeheerplan.
4. Van een besluit als bedoeld in het eerste en tweede lid wordt uiterlijk zes weken voorafgaande aan de openstellingsperiode of een nieuw beheerjaar mededeling gedaan door plaatsing in het provinciaal Blad.

Artikel 4.1.1.9 (*beschikking tot subsidieverlening*)

Een beschikking tot verlening van een subsidie agrarisch natuurbeheer vermeldt in elk geval:

- a. het agrarische beheerpakket waarvoor subsidie wordt verleend;
- b. de hoogte van de jaarvergoeding die behoort bij het eerste beheerjaar;

- c. in afwijking van artikel 4:31 van de Algemene wet bestuursrecht, de wijze waarop de tarieven, bedoeld in artikel 4.1.1.8, voor het tweede tot en met zesde beheerjaar worden berekend;
- d. of een subsidie wordt verstrekt in het kader van de uitvoering van het Plattelandsontwikkelingsprogramma en of ze gedeeltelijk wordt gefinancierd met Europese middelen.

Artikel 4.1.1.10 (*ambtshalve vaststellen*)

1. Gedeputeerde staten stellen binnen tien weken na afloop van de zes aaneengesloten beheerjaren waarvoor subsidie is verstrekt, een subsidie agrarisch natuurbeheer ambtshalve vast.
2. De vaststelling, bedoeld in het eerste lid, kan eenmaal met ten hoogste tien weken worden verdaagd.

Afdeling 4.1.2 Bepalingen inzake collectief agrarisch natuurbeheer

Artikel 4.1.2.1 (*subsidieaanvraag collectief beheer*)

Een aanvraag tot verlening van een subsidie agrarisch natuurbeheer in het kader van collectief agrarisch natuurbeheer:

- a. gaat vergezeld van een overeenkomstig hoofdstuk 9 vastgesteld collectief beheerplan;
- b. wordt ingediend namens de in artikel 4.1.1.3 bedoelde landbouwers door een gebiedscoördinator, en
- c. wordt ingediend tezamen met alle aanvragen tot verlening van de subsidies agrarisch natuurbeheer die onderdeel uitmaken van het onder a bedoelde collectief beheerplan.

Artikel 4.1.2.2 (*voorwaarden voor deelname*)

Een subsidie agrarisch natuurbeheer in het kader van collectief agrarisch natuurbeheer kan worden verleend als het bij de aanvraag behorende vastgestelde collectief beheerplan voorziet in de verlening van de betreffende subsidie.

Paragraaf 4.2 Probleemgebiedensubsidie

Artikel 4.2.1 (*grondslag subsidie*)

Gedeputeerde staten kunnen op aanvraag een probleemgebiedensubsidie verstrekken.

Artikel 4.2.2 (*duur subsidie*)

Een probleemgebiedensubsidie wordt verstrekt voor een kalenderjaar.

Artikel 4.2.3 (*begunstigde*)

Een probleemgebiedensubsidie kan worden verstrekt aan landbouwers, die de landbouwgrond waarvoor subsidie wordt aangevraagd, op de peildatum van een kalenderjaar beheren krachtens een zakelijk recht of een persoonlijk recht.

Artikel 4.2.4 (*aanvraag subsidie*)

In afwijking van artikel 1.5 wordt een aanvraag tot verstrekking en tevens betaling van een probleemgebiedensubsidie uiterlijk op de peildatum van een kalenderjaar ingediend via een aanvraagformulier zoals dat door gedeputeerde staten is vastgesteld, waarbij de artikelen 7 en 8 van verordening (EG) nr. 1975/2006 van toepassing zijn.

Artikel 4.2.5 (*voorwaarden voor deelname*)

1. Een probleemgebiedensubsidie kan worden verstrekt als is voldaan aan elk van de volgende voorwaarden:
 - a. het natuurbeheerplan zoals dat zes weken voor de openstelling voor de betreffende subsidie gold, voorziet in de verstrekking van de probleemgebiedensubsidie ;
 - b. de landbouwgrond een aaneengesloten oppervlakte heeft van ten minste 0,5 hectare;
 - c. voor de landbouwgrond waarvoor een probleemgebiedensubsidie is aangevraagd, ontvangt de landbouwer een subsidie agrarisch natuurbeheer;
 - d. de aanvrager heeft in het jaar voorafgaande aan de aanvraag tot subsidieverlening niet opzettelijk onregelmatigheden inzake een probleemgebiedensubsidie begaan.
2. Een probleemgebiedensubsidie wordt niet verstrekt voor de landbouwgrond waarvoor een vergelijkbare subsidie wordt ontvangen op grond van de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer van de minister zoals die regeling tot 1 januari 2007 gold.

Artikel 4.2.6 (*subsidieverplichtingen*)

Een landbouwer die een probleemgebiedensubsidie ontvangt:

- a. draagt er zorg voor dat gedurende het gehele kalenderjaar waarvoor de probleemgebiedensubsidie wordt verstrekt, op de landbouwgrond waarvoor hij subsidie ontvangt en op zijn gehele bedrijf wordt voldaan aan de voorschriften, opgenomen in artikel 6 en bijlage I, van de Regeling GLB inkomenssteun 2006;
- b. zet zijn landbouwactiviteiten gedurende ten minste vijf jaar voort, te rekenen vanaf de eerste subsidie die hij ontvangt in het kader van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 voor het uitoefenen van een landbouwactiviteit op een probleemgebied;
- c. meldt aan gedeputeerde staten de omstandigheden als gevolg waarvan redelijkerwijs niet kan worden voldaan aan één of meerdere subsidieverplichtingen, en doet dit binnen tien werkdagen na de dag dat dit voor hem mogelijk is, en
- d. meldt aan gedeputeerde staten de datum waarop weer aan de subsidieverplichtingen kan worden voldaan, en doet dit binnen tien werkdagen na de betreffende datum.

Artikel 4.2.7 (*hoogte*)

1. Gedeputeerde staten stellen jaarlijks de hoogte van de probleemgebiedensubsidie per hectare per kalenderjaar vast.
2. Van een besluit als bedoeld in het eerste lid wordt uiterlijk zes weken voorafgaande aan de openstellingsperiode mededeling gedaan door plaatsing in het Provinciaal Blad.

Artikel 4.2.8 (*ambtshalve vaststelling*)

1. Gedeputeerde staten stellen binnen tien weken na afloop van het kalenderjaar de probleemgebiedensubsidie ambtshalve vast.
2. De vaststelling, bedoeld in het eerste lid, kan eenmaal met ten hoogste tien weken worden verdaagd.

Hoofdstuk 5 Landschapsbeheer

Artikel 5.1 (*grondslag subsidies*)

Gedeputeerde staten kunnen op aanvraag verstrekken:

- a. een subsidie landschapsbeheer;
- b. een subsidie agrarisch landschapsbeheer.

Artikel 5.2 (*duur subsidie*)

Een subsidie landschapsbeheer of een subsidie agrarisch landschapsbeheer wordt verstrekt voor de duur van zes aaneengesloten kalenderjaren.

Artikel 5.3 (*begunstigden*)

1. Een subsidie landschapsbeheer kan worden verstrekt aan:
 - a. natuurlijke personen of rechtspersonen die bij aanvang van de subsidie zeggenschap hebben over beheer van het natuurterrein waarop de landschapselementen waarvoor subsidie wordt aangevraagd, zijn gelegen, krachtens:
 - i. eigendom;
 - ii. erfpacht;
 - iii. een recht van beklemming;
 - iv. artikel 45 van de Wet inrichting landelijk gebied, of
 - v. een plan van tijdelijk gebruik als bedoeld in artikel 189 van de Landinrichtingswet zoals die gold tot 1 januari 2007,en voorts gedurende de zes aaneengesloten kalenderjaren waarvoor de subsidie wordt verleend ten minste op de peildatum van ieder kalenderjaar die zeggenschap heeft;
 - b. samenwerkingsverbanden met rechtspersoonlijkheid, van natuurlijke personen of rechtspersonen als bedoeld in onderdeel a.
2. Een subsidie agrarisch landschapsbeheer kan worden verstrekt aan landbouwers, die de landschapselementen waarvoor ze subsidie aanvragen, bij aanvang van de subsidie beheren krachtens een zakelijk of persoonlijk recht, en gedurende de zes aaneengesloten kalenderjaren waarvoor de subsidie is verleend ten minste op de peildatum van ieder kalenderjaar beheren krachtens een zakelijk of persoonlijk recht.

Artikel 5.4 (*aanvraag subsidie*)

1. Een aanvraag tot subsidieverlening gaat vergezeld van een kaart met een topografische ondergrond waarop zijn aangegeven de grenzen van de landschapselementen waarvoor subsidie wordt aangevraagd en een nummering van de landschapselementen.
2. In afwijking van het eerste lid, gaat een aanvraag tot verlening van een subsidie landschapsbeheer van een gecertificeerde begunstigde vergezeld van:
 - a. een lijst van oppervlaktes, meters of aantallen landschapselementen;
 - b. een of meerdere elektronische topografische kaarten waarvoor bij besluit van gedeputeerde staten nadere technische specificaties kunnen worden aangegeven, met daarop de buitengrenzen van de natuurterreinen waarvoor in het kader van de subsidie landschapsbeheer een vergoeding wordt aangevraagd ten behoeve van het beheer van de landschapselementen.

Artikel 5.5 (*voorwaarden voor deelname en uitsluitingen*)

1. Een subsidie landschapsbeheer of een subsidie agrarisch landschapsbeheer kan worden verstrekt:
 - a. als het natuurbeheerplan, zoals dat zes weken voor de openstelling voor de betreffende subsidie gold, voorziet in de verstrekking van de betreffende subsidie, en
 - b. voor zover de aanvrager in het jaar voorafgaande aan de aanvraag tot subsidieverlening niet opzettelijk onregelmatigheden inzake landschapsbeheer heeft begaan.
2. Een subsidie landschapsbeheer of een subsidie agrarisch landschapsbeheer wordt niet verstrekt voor landschapselementen:
 - a. waarop nog verplichtingen van toepassing zijn op grond van:
 - i. de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer Drenthe;
 - ii. de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer van de minister;

- iii. de Subsidieregeling natuurbeheer Drenthe;
 - iv. de Subsidieregeling natuurbeheer 2000 van de minister;
 - v. de Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden, of
 - vi. een beschikking ter zake het uit productie nemen van bouwland.
- b. die zijn gelegen op erven.

Artikel 5.6 (*subsidieverplichtingen*)

1. De ontvanger van een subsidie landschapsbeheer:
 - a. draagt er zorg voor dat alle beheeractiviteiten worden verricht die noodzakelijk zijn voor de instandhouding van het op het natuurterrein aanwezige landschapselement waarvoor subsidie wordt verstrekt en dat geen handelingen worden verricht of gedoogd die afbreuk doen aan de instandhouding van het landschapselement;
 - b. draagt er zorg voor dat wordt toegestaan dat door of vanwege gedeputeerde staten monitoringswerkzaamheden worden uitgevoerd op het natuurterrein waarvoor subsidie wordt verstrekt;
 - c. draagt er zorg voor dat op verzoek van gedeputeerde staten inzage wordt gegeven in het uitgevoerde dan wel uit te voeren beheer ten behoeve van de instandhouding van het op het natuurterrein aanwezige landschapselement;
 - d. meldt aan gedeputeerde staten de omstandigheden als gevolg waarvan hij redelijkerwijs niet kan worden voldaan aan één of meerdere subsidieverplichtingen en doet dit binnen tien werkdagen na de dag dat dit voor hem mogelijk is;
 - e. meldt aan gedeputeerde staten de datum waarop weer aan de subsidieverplichtingen kan worden voldaan, en doet dit binnen tien werkdagen na de betreffende datum, en
 - f. draagt er zorg voor dat een ambtenaar als bedoeld in artikel 5:11 van de Algemene wet bestuursrecht niet wordt verhinderd controles uit te voeren in het kader van het toezicht op de naleving.
2. In afwijking van het eerste lid, de onderdelen d en e, kan een ontvanger van een subsidie landschapsbeheer, die in het bezit is van een geldig certificaat natuurbeheer of certificaat samenwerkingsverband natuurbeheer, eenmaal per kalenderjaar uiterlijk 31 oktober bij gedeputeerde staten de in het eerste lid, de onderdelen d en e, bedoelde gegevens melden.
3. Een samenwerkingsverband als bedoeld in artikel 5.3, eerste lid, onderdeel b, dat het beheer laat uitvoeren door een of meerdere natuurlijke personen of rechtspersonen als bedoeld in artikel 5.3, eerste lid, onderdeel a, komt gedurende de zes beheerjaren met elk van deze natuurlijke personen of rechtspersonen voor zover deze op de peildatum de zeggenschap hebben over het beheer, schriftelijk overeen dat:
 - a. de natuurlijke persoon of rechtspersoon de in het eerste, onderdelen a tot en met d en g, bedoelde verplichtingen naleeft;
 - b. de natuurlijke persoon of rechtspersoon een vergoeding voor de naleving van de in het eerste, onderdelen a tot en met d en g, bedoelde verplichtingen ontvangt;
 - c. garant staat voor het terugbetalen van de in onderdeel b bedoelde vergoeding, als Gedeputeerde Staten de subsidie lager vaststellen of geheel of gedeeltelijk intrekken.
4. De ontvanger van een subsidie agrarisch landschapsbeheer:
 - a. draagt er zorg voor dat wordt voldaan aan de verplichtingen, behorend bij het beheerpakket landschap, waarvoor hij subsidie ontvangt,;
 - b. draagt er zorg voor dat op zijn gehele bedrijf wordt voldaan aan de voorschriften, opgenomen in artikel 6 en bijlage I, van de Regeling GLB inkomenssteun
 - c. draagt er zorg voor dat wordt toegestaan dat door of vanwege Gedeputeerde Staten monitoringswerkzaamheden worden uitgevoerd met betrekking tot de landschapselementen waarvoor hij een subsidie ontvangt;

- d. meldt aan gedeputeerde staten de omstandigheden als gevolg waarvan redelijkerwijs niet kan worden voldaan aan één of meerdere subsidieverplichtingen en doet dit binnen tien werkdagen na de dag dat dit voor hem mogelijk is;
 - e. meldt aan gedeputeerde staten de datum waarop weer aan de subsidieverplichtingen kan worden voldaan, en doet dit binnen tien werkdagen na de betreffende, en
 - f. draagt er zorg voor dat een ambtenaar als bedoeld in artikel 5:11 van de Algemene wet bestuursrecht niet wordt verhinderd controles uit te voeren in het kader van het toezicht op de naleving.
5. De ontvanger van een subsidie agrarisch landschapsbeheer, die subsidie ontvangt voor het uitvoeren van een van de in bijlage 6, onderdeel B.1, opgenomen beheerpakketten landschap, draagt er zorg voor dat op de grond waarvoor hij subsidie ontvangt en op zijn gehele bedrijf tevens wordt voldaan aan de voorschriften, opgenomen in bijlage 4, onderdeel A.

Artikel 5.7 (hoogte subsidie landschapsbeheer en subsidie agrarisch landschapsbeheer)

1. Een subsidie landschapsbeheer of een subsidie agrarisch landschapsbeheer bestaat uit de som van zes jaarvergoedingen, elk behorend bij een kalenderjaar.
2. Een jaarvergoeding bestaat uit het product van het tarief, bedoeld in artikel 5.8, eerste lid, zoals dat voor het eerste kalenderjaar van de in artikel 5.2 bedoelde periode van zes kalenderjaren voor het desbetreffende landschapselement is vastgesteld, en het aantal eenheden landschapselementen, uitgedrukt in hectares, meters of stuks, waarvoor subsidie landschapsbeheer of subsidie agrarisch landschapsbeheer wordt verstrekt.
3. Gedeputeerde staten keren uiterlijk tien weken na afloop van elk van de eerste vijf kalenderjaren de jaarvergoeding behorende bij het betreffende kalenderjaar als voorschot uit.

Artikel 5.8 (hoogte tarief per kalenderjaar)

1. Gedeputeerde staten stellen jaarlijks voor nieuw te verstrekken subsidies landschapsbeheer of subsidies agrarisch landschapsbeheer vast de tarieven per kalenderjaar voor de verschillende landschapselementen, uitgedrukt in een bedrag per hectare, meter of stuk.
2. Van een besluit als bedoeld in het eerste lid wordt uiterlijk zes weken voorafgaande aan de openstellingsperiode mededeling gedaan door plaatsing in het Provinciaal Blad.

Artikel 5.9 (beschikking tot subsidieverlening)

Een beschikking tot verlening van een subsidie landschapsbeheer of een subsidie agrarisch landschapsbeheer vermeldt in elk geval:

- a. het landschapselement waarvoor subsidie wordt verleend, en
- b. de hoogte van de subsidie.

Artikel 5.10 (ambtshalve vaststelling)

1. Gedeputeerde staten stellen binnen tien weken na afloop van de zes aaneengesloten kalenderjaren waarvoor de subsidie landschapsbeheer of de subsidie agrarisch landschapsbeheer is verstrekt, de subsidie landschapsbeheer of de subsidie agrarisch landschapsbeheer ambtshalve vast.
2. De vaststelling, bedoeld in het eerste lid, kan eenmaal met ten hoogste tien weken worden verdaagd.

Hoofdstuk 6 Coördinatie agrarisch natuurbeheer en subsidie organisatiekosten

Paragraaf 6.1 Subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer

Artikel 6.1.1 (grondslag subsidie)

Gedeputeerde staten kunnen op aanvraag een subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer verstrekken.

Artikel 6.1.2 (begunstigden)

Een subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer kan worden verstrekt aan gebiedscoördinatoren.

Artikel 6.1.3 (aanvraag subsidie)

Een aanvraag tot subsidieverlening gaat vergezeld van:

- a. een beschrijving van het gebied waar de gebiedscoördinator collectief beheer coördineert of gaat coördineren;
- b. een activiteitenplan gericht op het coördineren van het collectief beheer, waarin ten minste voor de periode waarvoor subsidie wordt aangevraagd per kalenderjaar staat beschreven voor welke coördinatieactiviteiten subsidie wordt gevraagd, en,
- c. een begroting, waarin uitgesplitst per kalenderjaar de uitgaven en inkomsten staan beschreven.

Artikel 6.1.4 (duur subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer)

Een subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer wordt verstrekt voor een periode van maximaal zes kalenderjaren.

Artikel 6.1.5 (subsidieverplichtingen)

De ontvanger van een subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer voert de onderdelen ten behoeve waarvan subsidie wordt verstrekt uit conform het activiteitenplan en de daarbij behorende begroting, bedoeld in artikel 6.1.3, de onderdelen b en c.

Artikel 6.1.6 (subsidiabele kosten)

Als subsidiabele kosten komen in aanmerking de kosten voor coördinatieactiviteiten ten behoeve van het collectief agrarisch natuurbeheer.

Artikel 6.1.7 (hoogte)

Een subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer bedraagt ten hoogste 100 procent van de werkelijk gemaakte kosten.

Artikel 6.1.8 (aanvraag tot tussentijdse betaling)

Gedeputeerde staten kunnen ten hoogste eenmaal per jaar op aanvraag een voorschot verstrekken waarbij het totaal van de aan een ontvanger verleende voorschotten ten hoogste 80% van de in de begroting voor dat kalenderjaar opgenomen subsidiabele kosten mag bedragen.

Artikel 6.1.9 (subsidievaststelling)

1. Gedeputeerde staten kunnen de subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer jaarlijks vaststellen voor dat gedeelte dat ziet op de in het afgelopen kalenderjaar gemaakte kosten.
2. Een aanvraag tot subsidievaststelling wordt ingediend uiterlijk drie maanden na afloop van een kalenderjaar of drie maanden na afloop van de termijn waarvoor de subsidie is verleend.
3. Een aanvraag tot subsidievaststelling gaat vergezeld van een overzicht van de gemaakte subsidiabele kosten en een verslag van de uitgevoerde activiteiten.

Paragraaf 6.2 Subsidie organisatiekosten

Artikel 6.2.1 (*grondslag subsidie*)

Gedeputeerde staten kunnen op aanvraag een subsidie organisatiekosten verstrekken.

Artikel 6.2.2 (*begunstigden*)

Een subsidie organisatiekosten kan worden verstrekt aan een agrarische natuurvereniging.

Artikel 6.2.3 (*aanvraag subsidie*)

1. Een aanvraag tot subsidieverlening wordt ingediend uiterlijk 31 oktober direct voorafgaand aan het eerste kalenderjaar waarop de aanvraag betrekking heeft.
2. Een aanvraag tot subsidieverlening gaat vergezeld van:
 - a. een activiteitenplan, waarin ten minste voor de periode waarvoor subsidie wordt aangevraagd per kalenderjaar staat beschreven voor welke activiteiten subsidie wordt aangevraagd, en
 - b. een begroting, waarin uitgesplitst per kalenderjaar de uitgaven en inkomsten staan beschreven.

Artikel 6.2.4 (*duur subsidie organisatiekosten*)

Een subsidie organisatiekosten wordt verstrekt voor een periode van maximaal zes kalenderjaren.

Artikel 6.2.5 (*subsidieverplichtingen*)

De ontvanger van een subsidie organisatiekosten voert de activiteiten ten behoeve waarvan een subsidie wordt verstrekt conform het activiteitenplan, bedoeld in artikel 6.2.3, tweede lid.

Artikel 6.2.6 (*subsidiabele kosten*)

Als subsidiabele kosten komen in aanmerking de kosten voor de organisatie van activiteiten ten behoeve waarvan de subsidie wordt verstrekt, gericht op:

- a. kennisbevordering, kwaliteitsborging en professionalisering van agrarisch natuurbeheer;
- b. werving en aanvraagbegeleiding, van agrarische natuurbeheerders;
- c. promotie, draagvlak en samenwerking in een gebied;
- d. monitoring en toezicht ten behoeve van de ecologische sturing in het gebied.

Artikel 6.2.7 (*hoogte*)

Een subsidie organisatiekosten bedraagt ten hoogste 100 procent van de werkelijk gemaakte kosten.

Artikel 6.2.8 (*aanvraag tot tussentijdse betaling*)

Gedeputeerde staten kunnen ten hoogste eenmaal per kalenderjaar op aanvraag een voorschot verstrekken waarbij het totaal van de verleende voorschotten ten hoogste 80% van de in de begroting voor dat kalenderjaar opgenomen subsidiabele kosten mag bedragen.

Artikel 6.2.9 (*aanvraag tot subsidie vaststelling*)

1. Gedeputeerde staten kunnen de subsidie organisatiekosten jaarlijks vaststellen voor dat gedeelte dat ziet op de in het afgelopen kalenderjaar gemaakte kosten.
2. Een aanvraag tot subsidie vaststelling wordt ingediend uiterlijk drie maanden na afloop van een kalenderjaar of drie maanden na afloop van de termijn waarvoor de subsidie is verleend.
2. Een aanvraag tot subsidie vaststelling gaat vergezeld van een overzicht van de gemaakte subsidiabele kosten en een verslag van de uitgevoerde activiteiten.

Hoofdstuk 7 Wijziging en intrekking

Artikel 7.1 (*overmacht*)

1. Een ontvanger van een subsidie natuurbeheer of een subsidie landschapsbeheer kan, indien sprake is van overmacht of uitzonderlijke omstandigheden, een aanvraag indienen tot wijziging of intrekking van de subsidie vanaf het moment dat de overmacht zich voordoet of de uitzonderlijke omstandigheden zich voordoen.
2. Een ontvanger van een subsidie agrarisch natuurbeheer, probleemgebiedensubsidie of subsidie agrarisch landschapsbeheer, kan, als sprake is van overmacht of uitzonderlijke omstandigheden als bedoeld in artikel 47, eerste lid, van verordening (EG) nr. 1974/2006, een aanvraag indienen tot wijziging of intrekking van de subsidie vanaf het moment dat de overmacht zich voordoet of de uitzonderlijke omstandigheden zich voordoen.
3. Gedeputeerde staten kunnen een aanvraag als bedoeld in het eerste en tweede lid honoreren, zonder dat teruggave van de jaarvergoedingen behorende bij de voorgaande beheerjaren of kalenderjaren wordt verlangd, als de overmacht of uitzonderlijke omstandigheden van dien aard is dat het doel van de betreffende subsidie niet kan worden behaald.

Artikel 7.2 (*overlijden subsidieontvanger*)

1. Als een ontvanger van een subsidie natuurbeheer, subsidie agrarisch natuurbeheer, subsidie landschapsbeheer of subsidie agrarisch landschapsbeheer overlijdt, kan diens rechtsopvolger onder algemene titel een aanvraag indienen tot overname van de rechten en verplichtingen die zijn verbonden aan de betreffende subsidie van de overledene voor de resterende looptijd van die subsidie.
2. Als een rechtsopvolger als bedoeld in het eerste lid al een subsidie natuurbeheer, subsidie agrarisch natuurbeheer, subsidie landschapsbeheer of subsidie agrarisch landschapsbeheer ontvangt voor een natuurterrein dat grenst, voor landbouwgrond die grenst of voor landschapselementen die grenzen aan het nieuwe natuurterrein, de nieuwe landbouwgrond of de nieuwe landschapselementen, en de subsidieverplichtingen zijn identiek, kan hij als onderdeel van de in het eerste lid bedoelde aanvraag een aanvraag indienen om:
 - a. in afwijking van het eerste lid, de beide subsidies samen te voegen door de looptijd, de subsidieverplichtingen en de tarieven, van de subsidie die hij wenst over te nemen, gelijk te stellen aan de subsidie die hij reeds ontvangt, op voorwaarde dat de looptijd van de subsidie die hij reeds ontvangt groter is dan de looptijd van de subsidie die hij wenst over te nemen, of
 - b. de beide subsidies samen te voegen door de looptijd, de subsidieverplichtingen en de tarieven, van de subsidie die hij reeds ontvangt, te wijzigen en gelijk te stellen aan de subsidie die hij wenst over te nemen, op voorwaarde dat de looptijd van de subsidie die hij wenst over te nemen groter is dan de looptijd van de subsidie die hij reeds ontvangt.
3. Gedeputeerde staten kunnen een aanvraag als bedoeld in het eerste en tweede lid honoreren als voldaan is aan de voorwaarden inzake de verstrekking van de betreffende subsidie.
4. Als in geval van overlijden van een ontvanger van een subsidie natuurbeheer, subsidie agrarisch natuurbeheer, subsidie landschapsbeheer of subsidie agrarisch landschapsbeheer niet binnen een termijn van zes maanden na dat overlijden door de rechtsopvolger, een aanvraag is ingediend als bedoeld in het eerste lid, trekken gedeputeerde staten de subsidie in met ingang van de datum van het overlijden en stellen gedeputeerde staten de subsidie ambtshalve vast zonder dat teruggave van de jaarvergoedingen behorende bij de voorgaande beheerjaren of kalenderjaren wordt verlangd.
5. Gedeputeerde Staten kunnen, in afwijking van de artikelen 3.7, 3.10 4.1.1.7, 4.1.1.10, 5.7 en 5.10, de uitbetaling van een voorschot of de vaststelling van een subsidie, opschorten tot de termijn, genoemd in het vierde lid, is verstreken.

Artikel 7.3 (*overdracht aan andere beheerder*)

1. Als een ontvanger van een subsidie natuurbeheer of subsidie landschapsbeheer de zeggenschap over het beheer of het beheer overdraagt aan een derde, waardoor hij op de peildatum van een kalenderjaar niet kan worden aangemerkt als begunstigde, kan hij tezamen met de derde een aanvraag indienen tot gehele of gedeeltelijke overdracht van de rechten en verplichtingen die zijn verbonden aan de betreffende subsidie voor de resterende looptijd van de subsidie.
2. Als een ontvanger van een subsidie agrarisch natuurbeheer of een subsidie agrarisch landschapsbeheer het beheer overdraagt aan een derde waardoor hij op de peildatum van een beheerjaar niet kan worden aangemerkt als begunstigde, kan hij tezamen met de derde een aanvraag indienen tot gehele of gedeeltelijke overdracht van de van de rechten en verplichtingen die zijn verbonden aan de betreffende subsidie voor de resterende looptijd van de subsidie.
3. Een aanvraag tot overdracht als bedoeld in het eerste lid wordt uiterlijk 1 juli van het betreffende kalenderjaar gedaan.
4. Een aanvraag tot overdracht als bedoeld in het tweede lid wordt uiterlijk op de peildatum van het betreffende beheerjaar gedaan.
5. Als een derde als bedoeld in het eerste of tweede lid al een subsidie natuurbeheer, subsidie agrarisch natuurbeheer, subsidie landschapsbeheer of subsidie agrarisch landschapsbeheer ontvangt voor een natuurterrein, landbouwgrond of landschapselementen, dat grenst aan het nieuwe natuurterrein, de nieuwe landbouwgrond of de nieuwe landschapselementen, en de subsidieverplichtingen zijn identiek, kan hij in geval van overdracht voor de resterende looptijd van de betreffende subsidie als onderdeel van de in het eerste lid bedoelde aanvraag, een aanvraag indienen om:
 - a. in afwijking van het eerste lid, de beide subsidies samen te voegen door de looptijd, de subsidieverplichtingen en de tarieven, van de subsidie die hij wenst over te nemen te wijzigen en gelijk te stellen aan de subsidie die hij reeds ontvangt, op voorwaarde dat de looptijd van de subsidie die hij reeds ontvangt groter is dan de looptijd van de subsidie wenst over te nemen, of
 - b. de beide subsidies samen te voegen door de looptijd, de subsidieverplichtingen en de tarieven, van de subsidie die hij reeds ontvangt te wijzigen en gelijk te stellen aan de subsidie wenst over te nemen, op voorwaarde dat de looptijd van de subsidie die hij wenst over te nemen groter is dan de looptijd van de subsidie die hij reeds ontvangt.
6. Gedeputeerde staten kunnen een aanvraag als bedoeld in het eerste of tweede lid honoreren als voldaan is aan de voorwaarden inzake de verstrekking van de betreffende subsidie.
7. Als gedeputeerde staten een aanvraag als bedoeld in het eerste of tweede lid honoreren, wordt de subsidie overgedragen met ingang van:
 - a. het kalenderjaar volgend op het verzoek tot overdracht, als de overdracht na de peildatum van een beheerjaar of kalenderjaar en voor de ingang van een nieuw beheerjaar of kalenderjaar is gelegen;
 - b. het moment waarop de derde als begunstigde kan worden aangemerkt, als de overdracht na de ingang van een beheerjaar of kalenderjaar en voor de peildatum van het betreffende beheerjaar of kalenderjaar is gelegen.
8. In geval van overdracht van een subsidie gedurende een beheerjaar of kalenderjaar, ontvangt degene die op de peildatum begunstigde is, de jaarbetaling voor het betreffende beheerjaar of kalenderjaar.
9. In afwijking van het zesde lid honoreren gedeputeerde staten een aanvraag als bedoeld in het eerste lid niet met betrekking tot het gedeelte van een subsidie natuurbeheer dat ziet op de uitvoering van monitoringswerkzaamheden, als de nieuwe ontvanger van de subsidie niet gecertificeerd begunstigde is.

Artikel 7.4 (overdracht aan staatsbosbeheer, TBO of BBL)

1. Een ontvanger van een subsidie natuurbeheer, subsidie agrarisch natuurbeheer, subsidie landschapsbeheer of subsidie agrarisch landschapsbeheer kan, als hij de zeggenschap over het beheer of het beheer geheel of gedeeltelijk overdraagt aan Staatsbosbeheer, het Bureau beheer landbouwgronden of een instelling als bedoeld in artikel 3, eerste en tweede lid, van de Regeling subsidies particuliere terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties zoals dat artikel tot 1 januari 2008 luidde, een aanvraag indienen tot intrekking of wijziging van de subsidie vanaf het moment van de overname.
2. Gedeputeerde staten kunnen aanvraag als bedoeld in het eerste lid met betrekking tot een subsidie agrarisch natuurbeheer of subsidie agrarisch landschapsbeheer, honoreren zonder dat teruggave van de jaarvergoedingen behorende bij de voorgaande beheerjaren of kalenderjaren wordt verlangd, als voldaan is aan de voorwaarde, genoemd in artikel 44, tweede lid, onderdeel a, van verordening (EG) nr. 1974/2006.

Artikel 7.5 (wijziging subsidie ivm vergroting areaal)

1. Een ontvanger van een subsidie natuurbeheer, subsidie agrarisch natuurbeheer, subsidie landschapsbeheer of subsidie agrarisch landschapsbeheer kan eenmaal per jaar een aanvraag indienen tot wijziging van de beschikking tot subsidieverlening met ingang van het volgend kalenderjaar of beheerjaar, gericht op de vergroting van het areaal natuurterrein, het areaal landbouwgrond of het aantal eenheden landschapselementen, dat wordt beheerd.
2. Gedeputeerde staten kunnen een aanvraag als bedoeld in het eerste lid ten aanzien van een subsidie natuurbeheer of subsidie landschapsbeheer honoreren als:
 - a. met betrekking tot het nieuwe areaal natuurterrein of het aantal nieuwe eenheden landschapselementen, is voldaan aan de voorwaarden inzake de verstrekking van de betreffende subsidie, en
 - b. de wijziging van de subsidie leidt tot een verhoging van het jaarlijks te betalen voorschot dat op grond van deze verordening of de verordeningen inzake natuur- en landschapsbeheer van een of meerdere andere provincies zou kunnen worden verstrekt, van ten minste €50,- per kalenderjaar of beheerjaar.
3. Gedeputeerde staten kunnen een aanvraag als bedoeld in het eerste lid ten aanzien van een subsidie agrarisch natuurbeheer of subsidie agrarisch landschapsbeheer honoreren als:
 - a. met betrekking tot het nieuwe areaal landbouwgrond of het aantal eenheden landschapselementen, is voldaan aan de voorwaarden inzake de verstrekking van de betreffende subsidie;
 - b. het nieuwe areaal landbouwgrond niet meer dan twee hectare bedraagt en evenmin meer dan 10% van het bestaande areaal landbouwgrond waarvoor de subsidieontvanger al subsidie ontvangt of het aantal eenheden landschapselementen niet meer dan 10% bedraagt van het aantal eenheden landschapselementen waarvoor de subsidieontvanger al subsidie ontvangt, en
 - c. de wijziging van de subsidie leidt tot een verhoging van het jaarlijks te betalen voorschot dat op grond van deze verordening of de verordeningen inzake natuur- en landschapsbeheer van een of meerdere andere provincies zou kunnen worden verstrekt, van ten minste €50,- per kalenderjaar of beheerjaar.

Artikel 7.6 (wijziging subsidie ivm verkleining areaal)

1. Een ontvanger van een subsidie natuurbeheer of subsidie landschapsbeheer kan een aanvraag tot wijziging of intrekking van de beschikking tot subsidieverlening indienen met het oog op de verkleining van het areaal natuurterrein of verkleining van het aantal door hem beheerde landschapselementen als gevolg van een werk van algemene nutte.
2. Een ontvanger van een subsidie agrarisch natuurbeheer kan een aanvraag tot wijziging of intrekking van de beschikking tot subsidieverlening indienen met het oog op de verkleining van het

areaal landbouwgrond als gevolg van omstandigheden, bedoeld in artikel 45, vierde lid, van verordening (EG) nr. 1974/2006.

3. Een ontvanger van een subsidie agrarisch landschapsbeheer kan een aanvraag tot wijziging of intrekking van de beschikking tot subsidieverlening indienen met het oog op de verkleining van het aantal door hem beheerde eenheden landschapselementen als gevolg van omstandigheden, bedoeld in artikel 45, vierde lid, van verordening (EG) nr. 1974/2006.

Artikel 7.7 (*beëindiging subsidie natuurbeheer ivm wijziging natuurbeheertype*)

1. Een ontvanger van een subsidie natuurbeheer kan een aanvraag indienen tot gehele of gedeeltelijke intrekking van de subsidie, als hij op het natuurterrein waarvoor hij subsidie ontvangt of een deel daarvan, maatregelen treft gericht op de wijziging van het natuurbeheertype van het betreffende natuurterrein.
2. Gedeputeerde staten kunnen een aanvraag als bedoeld in het eerste lid honoreren zonder dat teruggave van de jaarvergoedingen behorende bij de voorgaande kalenderjaren wordt verlangd, als:
 - a. de wijziging op grond van het natuurbeheerplan van het natuurbeheertype is toegestaan;
 - b. de wijziging van het natuurbeheertype gericht is op een versterkte bescherming van de natuur, en
 - c. de beheerder verklaart ten minste zes jaar na afronding van de inrichtingsmaatregelen beheer gericht op de instandhouding van het gewijzigde natuurbeheertype te blijven voeren.

Artikel 7.8 (*beëindiging subsidie agrarisch natuurbeheer ivm aangaan aanvraag ander type subsidie agrarisch natuurbeheer*)

1. Een ontvanger van een subsidie agrarisch natuurbeheer kan een aanvraag indienen tot gehele voortijdige vaststelling van de subsidie als hij een ander agrarisch beheerpakket wil uitvoeren.
2. Gedeputeerde staten kunnen een aanvraag als bedoeld in het eerste lid honoreren zonder dat teruggave van de jaarvergoedingen behorende bij de voorgaande beheerjaren wordt verlangd, als:
 - a. bij de aanvraag tot wijziging een aanvraag is gevoegd tot verlening van een nieuwe subsidie agrarisch natuurbeheer en die betreffende subsidie op grond van de in deze verordening opgenomen voorwaarden wordt verleend, en
 - b. is voldaan aan de voorwaarden opgenomen in artikel 27, elfde lid, van verordening (EG) nr. 1974/2006, waarbij het artikel 27, elfde lid, onderdeel c alleen geldt voor subsidie agrarisch natuurbeheer die onderdeel uitmaken van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013.

Artikel 7.9 (*wijziging beheer binnen agrarisch beheertype*)

1. Een ontvanger van een subsidie agrarisch natuurbeheer die zijn beheer uitvoert in het kader van collectief agrarisch natuurbeheer, kan uiterlijk twee maanden voor aanvang van een volgend beheerjaar ten behoeve van het beheer voor de volgende beheerjaren een aanvraag indienen tot wijziging van de beschikking tot subsidieverlening in verband met een wijziging van:
 - a. het te voeren beheer binnen een zelfde agrarisch beheertype, of
 - b. de percelen waar het beheer op wordt uitgevoerd.
2. Een aanvraag tot wijziging van de subsidie gaat vergezeld van een door de gebiedscoördinator digitaal ingediend en op grond van artikel 9.2 goedgekeurd collectief beheerplan.
3. Gedeputeerde staten kunnen een aanvraag als bedoeld in het eerste lid honoreren als het gewijzigde beheer op basis van het op grond van het tweede lid ingediende goedgekeurde collectief beheerplan is toegestaan.

Artikel 7.10 (*wijziging baseline*)

1. Gedeputeerde staten kunnen de subsidievoorwaarden en de hoogte van een subsidie agrarisch natuurbeheer of subsidie agrarisch landschapsbeheer, aanpassen als dit ingevolge artikel 46 van Verordening (EG) nr. 1974/2006 noodzakelijk is.
2. Als de ontvanger van een subsidie de in het eerste lid bedoelde wijzigingen niet aanvaardt, trekken gedeputeerde staten de subsidie overeenkomstig artikel 46, tweede alinea, van verordening (EG) nr. 1974/2006 in met ingang van de datum dat de wijziging van de beschikking tot subsidieverlening zou moeten ingaan, en stellen de subsidie ambtshalve vast zonder dat teruggave van de jaarvergoedingen behorende bij de voorgaande beheerjaren wordt verlangd.

Artikel 7.11 (*wijziging*)

1. Een ontvanger van een subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer of subsidie organisatiekosten kan jaarlijks een aanvraag tot wijziging van de subsidie indienen.
2. De aanvraag tot wijziging wordt ingediend uiterlijk op 31 oktober voorafgaande aan het jaar waarvoor de wijziging wordt aangevraagd.
3. De aanvraag tot wijziging gaat vergezeld van:
 - a. een onderbouwing van de wijziging;
 - b. gewijzigd activiteitenplan, en
 - c. een gewijzigde begroting.

Hoofdstuk 8 Certificering

Artikel 8.1 (*bevoegdheid tot certificering*)

Gedeputeerde Staten kunnen op aanvraag afgeven:

- a. een certificaat natuurbeheer;
- b. een certificaat samenwerkingsverband natuurbeheer;
- c. een certificaat coördinatie agrarisch natuurbeheer.

Artikel 8.2 (*wie kunnen worden gecertificeerd*)

1. Voor een certificaat natuurbeheer komen in aanmerking begunstigden als bedoeld in artikel 3.3, eerste lid, onderdeel a.
2. Voor een certificaat samenwerkingsverband natuurbeheer komen in aanmerking begunstigden als bedoeld in artikel 3.3, eerste lid, onderdeel b.
3. Voor een certificaat coördinatie agrarisch natuurbeheer komen in aanmerking rechtspersonen.

Artikel 8.3 (*certificeringsvoorwaarden*)

1. Gedeputeerde staten kunnen een certificaat natuurbeheer verlenen als is voldaan aan de voorwaarden opgenomen in het programma van eisen, onderdeel natuurbeheer, zoals dat door Gedeputeerde staten is vastgesteld en gepubliceerd in het Provinciaal Blad
2. Gedeputeerde staten kunnen een certificaat samenwerkingsverband natuurbeheer verlenen als is voldaan aan de voorwaarden opgenomen in het programma van eisen, onderdeel samenwerkingsverband natuurbeheer, zoals dat door Gedeputeerde staten is vastgesteld en gepubliceerd in het Provinciaal Blad
3. Gedeputeerde staten kunnen een certificaat coördinatie agrarisch natuurbeheer verlenen als is voldaan aan de voorwaarden opgenomen in het programma van eisen, onderdeel coördinatie agrarisch natuurbeheer, zoals dat door Gedeputeerde staten is vastgesteld en gepubliceerd in het Provinciaal Blad.

Artikel 8.4 (*verplichtingen gecertificeerden*)

Een gecertificeerde:

- a. draagt er zorg voor dat hij blijft voldoen aan de certificeringsvoorwaarden bedoeld in artikel 8.3;
- b. verleent medewerking aan periodieke audits in het kader van de instandhouding van de certificering.

Artikel 8.5 (*schorsing en intrekking certificaat*)

1. Gedeputeerde staten kunnen de certificering schorsen als binnen een door hen te bepalen termijn de gecertificeerde begunstigde niet voldoet aan één of meer certificeringsvoorwaarden.
2. Gedeputeerde staten kunnen het certificaat intrekken indien:
 - a. na afloop van de schorsing, bedoeld in het eerste lid, blijkt dat de gecertificeerde begunstigde nog steeds niet voldoet aan één of meer certificeringsvoorwaarden;
 - b. blijkt dat binnen een periode van twaalf maanden na afloop van de schorsingstermijn, bedoeld in het eerste lid, de gecertificeerde begunstigde opnieuw niet voldoet aan één of meer certificeringsvoorwaarden of de subsidieverplichtingen;
3. Voordat een besluit tot schorsing of intrekking wordt genomen, wordt de gecertificeerde begunstigde in de gelegenheid gesteld binnen een bepaalde termijn alsnog aan de certificeringsvoorwaarden of de subsidieverplichtingen te voldoen.

Artikel 8.6 (*rechtsgevolgen intrekken*)

Als gedeputeerde staten een certificaat natuurbeheer of een certificaat samenwerkingsverband natuurbeheer intrekken, wordt de subsidieverleningsbeschikking ingetrokken met ingang van de intrekking van het certificaat, tenzij de begunstigde binnen twee maanden na intrekking van het certificaat verzoekt om met ingang van het moment van intrekking van het certificaat de subsidieverleningsbeschikking te wijzigen in een subsidieverleningsbeschikking onder de voorwaarden die gelden voor niet gecertificeerden, in welk geval hij alsnog de informatie verstrekt die hij bij de aanvraag van de subsidie op grond van deze verordening had moeten verstrekken als hij niet was gecertificeerd.

Hoofdstuk 9 Collectief beheerplan

Artikel 9.1

1. Een gebiedscoördinator kan bij gedeputeerde staten een aanvraag indienen tot vaststelling van:
 - a. een collectief beheerplan;
 - b. een wijziging van een op grond van artikel 9.2 vastgesteld collectief beheerplan.
2. Een aanvraag als bedoeld in:
 - a. het eerste lid, onderdeel a, gaat vergezeld van een collectief beheerplan;
 - b. het eerste lid, onderdeel b, gaat vergezeld van een wijziging van een op grond van artikel 9.2 vastgesteld collectief beheerplan.

Artikel 9.2

Gedeputeerde staten kunnen een collectief beheerplan dan wel een wijziging van een op grond van dit artikel vastgesteld collectief beheerplan vaststellen als:

- a. de aanvraag tot vaststelling is ingediend door een gebiedscoördinator die het beheer in het betreffende beheergebied coördineert;
- b. de aanvraag is ingediend uiterlijk drie maanden voorafgaande aan een beheerjaar;
- c. het collectief beheerplan dan wel de wijziging van een op grond van dit artikel vastgesteld collectief beheerplan past binnen het natuurbeheerplan, en

- d. het collectief beheerplan dan wel de wijziging van een op grond van dit artikel vastgesteld collectief beheerplan voldoet aan de eisen genoemd in bijlage 5.

Hoofdstuk 10 Verlaging subsidies

Artikel 10.1 (*verlagen voorschot en bedrag subsidievaststelling*)

1. Gedeputeerde staten verlagen:
 - a. de jaarvergoeding, bedoeld in de artikelen 3.7, tweede lid, 4.1.1.7, tweede lid of 5.7, tweede lid, die na afloop van ieder kalenderjaar of beheerjaar wordt uitgekeerd of de som van de zes jaarvergoedingen die ingevolge artikel 3.10, 4.1.1.10 of 5.10 wordt vastgesteld;
 - b. het bedrag dat ingevolge artikel 4.2.8 wordt uitgekeerd, als een ontvanger van een subsidie niet heeft voldaan aan één of meerdere van de verplichtingen die zijn verbonden aan het ontvangen van de betreffende subsidie, niet zijnde de verplichtingen, bedoeld in de artikelen 4.1.1.6, eerste lid, onderdeel b, tweede en derde lid, 4.2.6, onderdeel a, en 5.6, vierde lid, de onderdelen b en c.
2. De hoogte van de verlaging op basis van het eerste lid is afhankelijk van de ernst, de omvang en het permanent karakter van de niet-naleving en het al dan niet aanwezig zijn van gemelde gevallen overmacht of onvoorziene omstandigheden.
3. Als een subsidie overeenkomstig artikel 7.3, zevende lid, onderdeel b, wordt overgedragen wordt de jaarvergoeding als bedoeld in het eerste lid, onderdeel a of het bedrag, bedoeld in onderdeel b, dat wordt uitgekeerd aan de nieuwe subsidieontvanger ook verlaagd als gedurende het beheerjaar of het kalenderjaar maar voorafgaand aan de overdracht van de subsidie overtredingen zijn begaan door de oorspronkelijke subsidieontvanger.

Artikel 10.2 (*randvoorwaarden*)

1. Gedeputeerde staten verlagen:
 - a. de jaarvergoeding, bedoeld in de artikelen 4.1.1.7, tweede lid of 5.7, tweede lid, die na afloop van ieder kalenderjaar of beheerjaar wordt uitgekeerd;
 - b. bedrag dat ingevolge artikel 4.2.8 wordt uitgekeerd, overeenkomstig artikel 23 van verordening (EG) nr. 1975/2006 en stellen de verlaging vast overeenkomstig de Beleidsregels normenkader randvoorwaarden GLB.
2. Daar waar de niet naleving een of meerdere voorschriften betreft als bedoeld in artikel 4.1.1.6, tweede lid, of 5.6, vierde lid, onderdeel c, geldt het bepaalde in bijlage 4, onderdeel B, inzake:
 - a. het wetgevingskader, de artikelen en het onderwerp van controle;
 - b. het randvoorwaardenterrein;
 - c. de ernst, de omvang en het permanente karakter;
 - d. de initiële korting, en
 - e. de opzet;als was het onderdeel van de bijlage bij de Beleidsregels normenkader randvoorwaarden GLB.
3. Als een subsidie overeenkomstig artikel 7.3, zevende lid, onderdeel b, is overgedragen, wordt de jaarvergoeding als bedoeld in het eerste lid, onderdeel a, of het bedrag, bedoeld in het eerste lid, onderdeel b, dat wordt uitgekeerd aan de nieuwe subsidieontvanger ook verlaagd als gedurende het beheerjaar of het kalenderjaar waarbij de jaarvergoeding behoort, maar voorafgaand aan de overdracht van de subsidie overtredingen zijn begaan door de oorspronkelijke subsidieontvanger.

Artikel 10.3 (*indienen aanvraag jaarvergoeding of betaling probleemgebiedensubsidie*)

Gedeputeerde staten verlagen:

- a. de jaarvergoeding, bedoeld in de artikelen 4.1.1.6, derde lid, die na afloop van ieder beheerjaar wordt uitgekeerd;
 - b. het bedrag dat ingevolge artikel 4.2.8 wordt uitgekeerd,
- overeenkomstig artikel 7 van verordening (EG) nr. 1975/2006 als de subsidieontvanger de aanvraag tot betaling niet of niet tijdig indient.

Hoofdstuk 11 Controle

Artikel 11.1 (*toezicht op de beheersvoorschriften*)

1. Met het toezicht op de naleving van het bepaalde bij of krachtens deze verordening, met uitzondering van de bepalingen, bedoeld in de artikelen 4.1.1.6, eerste lid, onderdeel b, en tweede lid, en 4.2.6, onderdeel a, zijn belast de bij besluit van gedeputeerde staten aangewezen ambtenaren.
2. Van een besluit als bedoeld in het eerste lid wordt mededeling gedaan door plaatsing in het provinciaal Blad.

Hoofdstuk 12 Overgangs- en slotbepalingen

Artikel 12.1 (*intrekken PSN en PSAN*)

De Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer Drenthe en de Subsidieregeling natuurbeheer Drenthe worden ingetrokken met ingang van 1 januari 2010.

Artikel 12.2 (*uitdienen onder bestaande voorwaarden*)

1. Bestaande aanspraken en verplichtingen op grond van de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer Drenthe en de Subsidieregeling natuurbeheer Drenthe blijven in stand en worden uitgediend onder de voorwaarden die golden onder de genoemde regelingen.
2. Op subsidieaanvragen ingediend op grond van de regelingen, genoemd in het eerste lid, blijft het recht van toepassing zoals dat gold voorafgaande aan de inwerkingtreding van deze verordening.

Artikel 12.3 (*vrijwillig overstappen mogelijk*)

1. Een ontvanger van een subsidie inzake het natuurbeheer of het beheer van landschapselementen, verleend op grond van de Subsidieregeling Natuurbeheer Drenthe kan bij gedeputeerde staten een verzoek indienen om voor de resterende tijd van de bestaande aanspraak, eventueel aangevuld met de periode tussen het einde van deze aanspraak en de daarbij behorende rechten en verplichtingen te wijzigen in de rechten en verplichtingen die behoren bij een subsidie natuurbeheer of een subsidie landschapsbeheer, als deze wijziging past binnen het natuurbeheerplan.
2. Een ontvanger van een subsidie inzake het agrarisch natuurbeheer of het beheer van agrarische landschapselementen, verleend op grond van de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer Drenthe kan bij gedeputeerde staten een verzoek indienen om voor de resterende looptijd van de bestaande aanspraak, eventueel aangevuld met de periode tussen het einde van deze aanspraak en de ingang van een nieuwe beheerjaar of kalenderjaar, deze aanspraak en de daarbij behorende rechten en verplichtingen te wijzigen in de rechten en verplichtingen die behoren bij een subsidie agrarisch natuurbeheer of een subsidie agrarisch landschapsbeheer als deze wijziging past binnen het natuurbeheerplan en de wijziging- voor zover van toepassing- voldoet aan de voorwaarden opgenomen in artikel 27, twaalfde lid, van (EG) nr. verordening 1974/2006.

Artikel 12.4 (*langere looptijd subsidie*)

Als een begunstigde aansluitend op een subsidie inzake het beheer van natuur of agrarische natuur op grond van:

- a. de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer Drenthe;
- b. de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer van de minister;
- c. de Subsidieregeling natuurbeheer Drenthe;
- d. de Subsidieregeling natuurbeheer 2000 van de minister;

een aanvraag indient voor een subsidie natuurbeheer, subsidie agrarisch natuurbeheer, een subsidie landschapsbeheer of een subsidie agrarisch landschapsbeheer, kunnen gedeputeerde staten op aanvraag en in afwijking van de artikelen 3.2, 4.1.1.2 en 5.2 de betreffende subsidie verstrekken voor de duur van zes kalenderjaren of zes beheerjaren, aangevuld met de periode tussen het einde van de oude aanspraak en de datum waarop subsidie natuurbeheer, subsidie agrarisch natuurbeheer, subsidie landschapsbeheer of subsidie agrarisch landschapsbeheer, ingaat.

Artikel 12.5 (*niet gecertificeerden tot 1 oktober 2010*)

1. Tot 1 oktober 2010 wordt een begunstigde als bedoeld in artikel 3.3 die een aanvraag indient voor een beheersubsidie natuur behandeld als was hij gecertificeerd begunstigde als hij op het moment van indiening van de aanvraag een verzoek tot certificering heeft ingediend bij gedeputeerde staten.
2. Tot 1 oktober 2010 wordt een natuurlijk persoon of rechtspersoon die een aanvraag indient tot vaststelling van een collectief beheerplan, behandeld als was hij gebiedscoördinator als hij op het moment van indiening van de aanvraag tot vaststelling een verzoek tot certificering heeft ingediend bij gedeputeerde staten en nog niet is besloten op deze aanvraag.
3. Als de uitkomst van het certificeringstraject is dat de aanvrager niet wordt gecertificeerd, wordt voor begunstigten als bedoeld in het eerste lid de subsidieverleningsbeschikking met terugwerkende kracht ingetrokken, tenzij de begunstigde verzoekt om wijziging met terugwerkende kracht in een subsidieverleningsbeschikking voor niet gecertificeerden, in welk geval hij alsnog de informatie verstrekt die hij bij de aanvraag van de subsidie op grond van deze verordening had moeten verstrekken als hij niet was gecertificeerd of als zodanig was behandeld.
4. Als er in een gebied geen gebiedscoördinator is of geen natuurlijk persoon of rechtspersoon die voldoet aan het tweede lid, kan tot 31 december 2011 een daartoe door Gedeputeerde Staten aangewezen ambtenaar optreden als gebiedscoördinator.

Artikel 12.6

In afwijking van artikel 1.6, eerste lid, beslissen gedeputeerde staten binnen 20 weken op een aanvraag als die aanvraag binnen één jaar na de inwerkingtreding van deze verordening is ontvangen, waarbij de beslissing eenmaal met ten hoogste tien weken kan worden verdaagd.

Artikel 12.7

Deze verordening treedt in werking met ingang van 1 januari 2010

Artikel 12.8

Deze verordening wordt aangehaald als: Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer

Bijlage 1: Beheertypen natuur

Natuurtype	Natuurbeheertype
N01 Grootschalige, dynamische natuur	
	N01.01 Zee en wad N01.02 Duin- en kwelderlandschap N01.03 Rivier- en moeraslandschap N01.04 Zand- en kalklandschap
N02 Rivieren	
	N02.01 Rivier
N03 Beken en bronnen	
	N03.01 Beek en Bron
N04 Stilstaande wateren	
	N04.01 Kranswierwater N04.02 Zoete Plas N04.03 Brak water N04.04 Afgesloten zeearm
N05 Moerassen	
	N05.01 moeras N05.02 Gemaaid rietland
N06 Voedselarme venen en vochtige heiden	
	N06.01 Veenmosrietland en moerasheide N06.02 Trilveen N06.03 Hoogveen N06.04 Vochtige heide N06.05 Zwakgebufferd ven N06.06 Zuur ven of hoogveenven
N07 Droge heiden	
	N07.01 Droge heide N07.02 Zandverstuiving
N08 Open duinen	
	N08.01 Strand en embryonaal duin N08.02 Open duin N08.03 Vochtige duinvallei N08.04 Duinheide
N09 Schorren of kwelders	
	N09.01 Schor of kwelder
N10 Vochtige schraalgraslanden	
	N10.01 Nat schraalland N10.02 Vochtig schraalland
N11 Droge schraalgraslanden	
	N11.01 Droog schraalland
N12 Rijke graslanden en akkers	
	N12.01 Bloemdijk N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland N12.03 Glanshaverhooiland N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland N12.05 Kruiden- en faunarijke akker N12.06 Ruigteveld

N13 Vogelgraslanden	
	N13.01 Vochtig weidevogelgrasland N13.02 Wintergastenweide
N14 Vochtige bossen	
	N14.01 Rivier- en beekbegeleidend bos N14.02 Hoog- en laagveenbos N14.03 Haagbeuken- en essenbos
N15 Droge bossen	
	N15.01 Duinbos N15.02 Dennen-, eiken-, en beukenbos
N16 Bossen met productiefunctie	
	N16.01 Droog bos met productie N16.02 Vochtig bos met productie
N17 Cultuurhistorische bossen	
	N17.01 Vochtig hakhout en middenbos N17.02 Droog hakhout N17.03 Park- en stinzenbos N17.04 Eendenkooi

Bijlage 2 Recreatiepakket

Voorschriften recreatiepakket (artikel 3.6, eerste lid, onderdeel b):

1. Het natuurterrein is niet ingevolge het natuurbeheerplan of artikel 3.6, vierde lid, vrijgesteld van de openstellingsplicht.
2. Voor openstelling van het natuurterrein is geen ontheffing verkregen als bedoeld in artikel 3.6, zesde lid.
3. Het natuurterrein is voldoende toegankelijk en bevat voldoende wegen, vaarwegen en paden, die recreatief gebruik mogelijk maken.
4. De ontvanger van de subsidie onderhoudt de onder punt 3 genoemde wegen, vaarwegen en paden.
5. De ontvanger van de subsidie verleent – indien van toepassing – medewerking aan de aanleg, markering en het beheer van doorgaande routes voor wandelen en fietsen in het kader van de landelijke afstandswandelpaden (LAW's) en lange fietsroutes (LF).

Bijlage 3: Agrarisch natuurbeheer

Onderdeel A:

Agrarisch natuurtype en bijbehorend agrarische beheertypen:

Agrarisch natuurtype	Agrarisch beheertype
A01 Agrarische Faunagebieden	A01.01 Weidevogelgebied A01.02 Akkerfaunagebied A01.03 Ganzenfourageergebied
A02 Agrarische floragebieden	A02.01 Botanisch waardevol grasland A02.02 Botanisch waardevol akkerland

Onderdeel B:

Onderdeel B.1. Agrarische beheertypen en bijbehorende agrarische beheerpakketten die zijn toegestaan in de gebieden zoals aangewezen in het onder het plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 in het kader van maatregel 214 van het plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013

Agrarische beheertypen	Agrarische beheerpakketten
A01.01 Weidevogelgebied	
	A01.01.01 Weidevogelgrasland met rustperiode A01.01.02 Weidevogelgrasland met voorweiden A01.01.03 Plas-dras A01.01.04 Landbouwgrond met legselbeheer A01.01.05 Kruidenrijk weidevogelgrasland A01.01.06 Extensief beweid weidevogelgrasland
A01.02 Akkerfaunagebied	
	A01.02.01 Bouwland met broedende akkervogels A01.02.02 Bouwland met doortrekkende en overwinterende akkervogels A01.02.03 Bouwland voor hamsters
A01.03 Ganzenfourageergebied	
	A01.03.01 Overwinterende ganzen
A02.01 Botanisch waardevol grasland	
	A02.01.01 Botanisch weiland A02.01.02 Botanisch hooiland A02.01.03 Botanische weide- of hooilandrand A02.01.04 Botanisch bronbeheer
A02.02 Botanisch waardevol akkerland	
	A02.02.01 Akker met waardevolle flora A02.02.02 Chemie en kunstmestvrij land A02.02.03 Akkerflora randen

Onderdeel B.2. Agrarische beheertypen en bijbehorende regionale agrarische beheerpakketten

Agrarische beheertypen	Agrarische beheerpakketten (regionaal)
A01.01 Weidevogelgebied	
A01.02 Akkerfaunagebied	
A01.03 Ganzenfourageergebied	
A02.01 Botanisch waardevol grasland	
A02.02 Botanisch waardevol akkerland	

Bijlage 4: Aanvullende randvoorwaarden als bedoeld in de artikelen 4.1.1.6, tweede lid en 5.6, derde lid

Onderdeel A

1. Artikel 7 van de Meststoffenwet in samenhang met art.8 onder c, 11 en 12, lid 4 en 5 en in samenhang met art.30 t/m 35 van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet (gebruiksnorm fosfaatbemesting)
2. Artikel 76 lid 1 van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden (vakbekwaamheidseis voor beroeps- of bedrijfsmatig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen)
3. Artikel 18 van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden (het controleaspect is een juiste en veilige opslag van gewasbeschermingsmiddelen en biociden)
4. Artikel 13 van het Lozingenbesluit open teelt en veehouderij (teeltvrije zone)
5. Artikel 15 van het Lozingenbesluit open teelt en veehouderij (voorschriften gebruik gewasbeschermingsmiddelen bij open water of andere gevoelige locaties)

Onderdeel B

	Wetgevings-kader	Artikelen	Onderwerp controle	Randvoorwaarden-terrein	Ernst	Omvang	Permanente karakter	Initiële korting	Opzet
1	Meststoffenwet	Art.7 in samenhang met art.8 onder c, 11 en 12, lid 4 en 5 en in samenhang met art.30 t/m 35 van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet	Het verbod om in enig kalenderjaar op een bedrijf (fosfaathoudende) meststoffen op of in de bodem te brengen.	Milieu	3	1	1	5%	Nee
2	Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden	Art.76 lid 1	Het verbod op het ontvangen, voorhanden hebben of gebruiken van gewasbeschermingsmiddelen of biociden zonder een geldig bewijs van vakbekwaamheid	Gezondheid	2	1	0	3%	Nee
3	Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden	Art.18	De verplichting om voldoende zorg in acht te nemen voor een juiste en veilige opslag van gewas-beschermings-middelen en biociden	Gezondheid	3	1	0	3%	Nee
4	Lozingenbesluit open teelt en veehouderij	Art. 13	De verplichting bij het gebruik van gewas-beschermingsmiddelen een teeltvrije zone aan te houden	Gezondheid	3	1	1	5%	Nee
5	Lozingenbesluit open teelt en veehouderij	Art. 15	De verplichting, bij het gebruiken van gewasbeschermingsmiddelen binnen een afstand van 14 m vanaf de insteek van het oppervlaktewater, de daarbij horende voorschriften na te leven.	Gezondheid	3	1	1	5%	Nee

Bijlage 5: Eisen collectief beheerplan

A. Een collectief beheerplan voldoet aan de volgende eisen:

- a. onderdeel van het collectief beheerplan maakt uit een digitale topografische kaart waarvan gedeputeerde staten de technische specificaties nader kunnen aangeven, waarop is aangegeven op welke percelen de deelnemende landbouwers welke agrarische beheerpakketten of onderdelen daarvan wensen uit te voeren;
- b. het collectief beheerplan is ondertekend door alle deelnemende landbouwers en de gebiedscoördinator;
- c. als onderdeel van het collectief beheerplan voegt de gebiedscoördinator een advies van de gebiedscoördinator met betrekking tot de kwaliteit van het collectief beheerplan;
- d. het collectief beheerplan omvat tevens een omschrijving en plaatsaanduiding van het beheer uitgevoerd door ontvangers van subsidies natuurbeheer voor zover dit beheer samenhangt met en relevant is voor het doel van het collectieve agrarische natuurbeheer waarvoor de gebiedscoördinator een collectief beheerplan opstelt;
- e. aan nadere door gedeputeerde staten opgestelde eisen.

B. Een wijziging van een vastgesteld collectief beheerplan voldoet aan de volgende eisen:

- a. onderdeel van de wijziging maakt uit een digitale topografische kaart waarvan gedeputeerde staten de technische specificaties nader kunnen aangeven, waarop is aangegeven op welke gewijzigde percelen de deelnemende landbouwers welke gewijzigde agrarische beheerpakketten of onderdelen daarvan wensen uit te voeren;
- b. een wijziging is ondertekend door alle landbouwers die hun beheer willen wijzigen en de gebiedscoördinator;
- c. als onderdeel van de wijziging voegt de gebiedscoördinator een advies van de gebiedscoördinator met betrekking tot de kwaliteit van het collectief beheerplan in relatie tot de verzochte wijzigingen in beheer;
- d. aan nadere door gedeputeerde staten opgestelde eisen.

Bijlage 6 Landschap

Onderdeel A

Landschapsbeheertype	Landschapselement
L01 Groenblauwe Landschapselementen	
L01.01 Poel en kleine historisch water	
	L01.01.01 Oppervlakte poel < 175 m ² L01.01.02 Oppervlakte poel > 175 m ²
L01.02 Houtwal en houtsingel	
	L01.02.01 Houtsingel en houtwal L01.02.02 Hoge houtwal L01.02.03 Holle weg en graft
L01.03 Elzensingel	
	L01.03.01 Bedekking elzensingel 30-50% L01.03.02 Bedekking elzensingel 50%-75% L01.03.03 Bedekking elzensingel > 75%
L01.04 Bossingel en bosje	
	L01.04.01 Bossingel en bosje
L01.05 Knip- of scheerheg	
	L01.05.01 Heg jaarlijks scheren of knippen L01.05.02 Heg eenmaal per 2-3 jaar scheren of knippen
L01.06 Struweelhaag	
	L01.06.01 Struweelhaag snoeicyclus 5-7 jaar L01.06.02 Struweelhaag snoeicyclus > 12 jaar
L01.07 Laan	
	L01.07.01 Gemiddelde stamdiameter bomen < 20 cm L01.07.02 Gemiddelde stamdiameter bomen 20-60 cm L01.07.03 Gemiddelde stamdiameter bomen > 60 cm
L01.08 Knotboom	
	L01.08.01 Gemiddelde stamdiameter knotboom < 20 cm L01.08.02 Gemiddelde stamdiameter knotboom 20-60 cm L01.08.03 Gemiddelde stamdiameter knotboom > 60 cm
L01.09 Hoogstamboomgaard	
	L01.09.01 Hoogstamboomgaard
L01.10 Struweelrand	
	L01.10.01 Struweelrand
L01.11 Hakhoutbosje	
	L01.11.01 Droog hakhoutbosje (zomereik dominant) L01.11.01 Vochtig en nat hakhoutbosje (zwarte els en/of gewone es dominant)
L01.12 Griendje	
	L01.12.01 Griendje
L01.13 Bomenrij en solitaire boom	
	L01.13.01 Gemiddelde stamdiameter boom <20 cm L01.13.02 Gemiddelde stamdiameter boom 20-60 cm L01.13.03 Gemiddelde stamdiameter boom > 60 cm

L01.14 Rietzoom en klein rietperceel	
	L01.14.01 Smalle rietzoom (< 5 meter) L01.14.02 Brede rietzoom (> 5 meter) en klein rietperceel
L01.15 Natuurvriendelijke oever	
	L01.15.01 Natuurvriendelijke oever
L02 Historische gebouwen en omgeving	
L02.01 Fortterrein	
	L02.01.01 Fortterrein
L02.02 Historisch bouwwerk en erf	
	L02.02.01 Historisch bouwwerk en erf
L02.03 Historische tuin	
	L02.03.01 Historische tuin
L03 Aardwerken	
L03.01 Aardwerk en groeve	
	L03.01.01 Aardwerk en groeve
L04 Recreatieve landschapselementen	
L04.01 Wandelpad over boerenland	
	L04.01.01 Wandelpad over boerenland

Onderdeel B

Onderdeel B.1. Landschapselementen en bijbehorende beheerpakketten landschap die zijn toegestaan in de gebieden zoals aangewezen in het onder het plattelandontwikkelingsprogramma 2007-2013 in het kader van maatregel 214 van het plattelandontwikkelingsprogramma 2007-2013

- Beheerpakket L01.01.01 Oppervlakte poel < 175 m2
- Beheerpakket L01.01.02 Oppervlakte poel > 175 m2
- Beheerpakket L01.02.01 Houtsingel en houtwal
- Beheerpakket L01.02.02 Hoge houtwal
- Beheerpakket L01.02.03 Holle weg en graft
- Beheerpakket L01.03.01 Bedekking elzensingel 30-50%
- Beheerpakket L01.03.02 Bedekking elzensingel 50%-75%
- Beheerpakket L01.03.03 Bedekking elzensingel > 75%
- Beheerpakket L01.05.01 Heg jaarlijks scheren of knippen
- Beheerpakket L01.05.02 Heg eenmaal per 2-3 jaar scheren of knippen
- Beheerpakket L01.06.01 Struweelhaag snoeycyclus 5-7 jaar
- Beheerpakket L01.06.02 Struweelhaag snoeycyclus > 12 jaar
- Beheerpakket L01.07.01 Gemiddelde stamdiameter bomen < 20 cm
- Beheerpakket L01.07.02 Gemiddelde stamdiameter bomen 20-60 cm
- Beheerpakket L01.07.03 Gemiddelde stamdiameter bomen > 60 cm
- Beheerpakket L01.08.01 Gemiddelde stamdiameter knotboom < 20 cm
- Beheerpakket L01.08.02 Gemiddelde stamdiameter knotboom 20-60 cm
- Beheerpakket L01.08.03 Gemiddelde stamdiameter knotboom > 60 cm
- Beheerpakket L01.09.01 Hoogstamboomgaard

Beheerpakket L01.10.01 Struweelrand
Beheerpakket L01.11.01 Hakhoutbosje
Beheerpakket L01.12.01 Griendje
Beheerpakket L01.13.01 Gemiddelde stamdiameter boom < 20 cm
Beheerpakket L01.13.02 Gemiddelde stamdiameter boom 20-60 cm
Beheerpakket L01.13.03 Gemiddelde stamdiameter boom > 60 cm
Beheerpakket L01.14.01 Smalle rietzoom (< 5 meter)
Beheerpakket L01.14.02 Brede rietzoom (> 5 meter) en klein rietperceel
Beheerpakket L01.15.01 Natuurvriendelijke oever
Beheerpakket L02.01.01 Fortterrein
Beheerpakket L02.02.01 Historisch bouwwerk en erf
Beheerpakket L02.03.01 Historische tuin
Beheerpakket L03.01.01 Aardwerk en groeve
Beheerpakket L04.01.01 Wandelpad over boerenland

Onderdeel B.2

Onderdeel B.2. Landschapselementen en bijbehorende beheerpakketten landschap

Algemene toelichting

Aanleiding

Bij de decentralisatie van Programma Beheer als onderdeel van het Investeringsbudget Landelijk Gebied ILG per 1 januari 2007 hebben de provincies twee subsidieregelingen vastgesteld: de Provinciale Subsidieregeling Natuurbeheer (PSN) en de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (PSAN). Deze provinciale regelingen waren de opvolgers van de tot dat moment geldende nationale subsidieregelingen voor natuurbeheer (SN) en agrarisch natuurbeheer (SAN) en daar ook in belangrijke mate op gebaseerd. Omdat die regelingen werden ervaren als ingewikkeld, rigide en gedetailleerd met te weinig mogelijkheden voor regionaal maatwerk, is bij de overgang afgesproken dat de provincies zich zullen inspannen om een nieuw, vereenvoudigd stelsel voor natuurbeheer in te voeren.

Het IPO heeft daartoe in oktober 2007 een strategische visie ontwikkeld. Op basis daarvan is in nauw overleg met alle betrokkenen (LNV, terreinbeherende organisaties, organisaties van particulier en agrarische natuurbeheer, DLG, DR) gewerkt aan de totstandkoming van een nieuw stelsel en een daarop gebaseerd model voor een nieuwe Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer, die in de plaats komt van de huidige PSN en PSAN.

De kern van het nieuwe stelsel

Het nieuwe stelsel gaat uit van een samenspel van alle bij het beheer van het landelijk gebied betrokken partijen die een bijdrage kunnen leveren aan de doelstellingen van de natuur(kwaliteit):

- Agrarische natuurbeheerders (ondernemers en particulieren, die natuurbeheer uitoefenen op gronden met een landbouwkundig gebruik);
- Terreinbeherende organisaties (TBO's: stichtingen en verenigingen, die professioneel natuurbeheer als hoofddoel hebben, zoals Natuurmonumenten, de Provinciale Landschappen en Staatsbosbeheer);
- Natuurbeheerders niet zijnde TBO's (particulieren, stichtingen, gemeenten, etc. die natuurterreinen beheren).

Landelijke taal voor natuur en landschap: de Index voor natuur en landschap

In gemeenschappelijk overleg tussen beheerdersorganisaties en de overheid (IPO/LNV) is een nieuwe, uniforme en sterk vereenvoudigde "natuurtaal" tot stand gekomen, die van groot belang is voor goede afstemming tussen beheerders (onderling) en overheden.

De Index natuur en landschap is het instrument voor de sturing op doelen, de financiering van het natuur- en landschapsbeheer en de monitoring. De Index bestaat uit de onderdelen natuur (N), agrarische natuur (A) en landschapselementen (L). Daarbij wordt een onderscheid gemaakt in doelen (natuurtypen, agrarische natuurtypen en landschapselemententypen) en beheertypen (natuurbeheertypen, agrarische beheertypen en landschapsbeheertypen). Gebiedsaanduidingen vinden plaats op het niveau van beheertypen. Deze beheertypen zijn een onlosmakelijk verbonden met de onderhavige verordening (bijlage1).

Sturen op natuurdoelen via natuurbeheerplan

Centraal in het nieuwe stelsel staat het natuurbeheerplan. Dat heeft ten opzichte van zijn voorgangers (natuurgebiedsplan, beheergebiedsplan en landschapsbeheerplan), een prominentere rol bij de sturing van doelen, de financiering van de maatregelen, de (procesmatige) voorwaarden voor subsidieverlening, monitoring en evaluatie.

AAN DE HAND VAN DE INDEX NATUUR EN LANDSCHAP (BEHEERTYPEN) WORDT PER GEBIED CONCREET AANGEGEVEN WELKE RIJKS- EN PROVINCIALE NATUURDOELLEN WORDEN NAGESTREEFD EN WELKE VOORWAARDEN DAARBIJ GELDEN OM VOOR EEN BEHEERVERGOEDING IN AANMERKING TE KOMEN. ZO IS HET VOOR DE SUBSIDIEAANVRAGER VOORAF HELDER WELKE GEBIEDEN EN DOELLEN IN AANMERKING KOMEN VOOR SUBSIDIE. VIA DE JAARLIJKSE OPENSTELLINGSBESLUITEN GEEFT DE PROVINCIE AAN HOEVEEL BUDGET ER BESCHIKBAAR IS.

De provincie kan in het natuurbeheerplan via een contour gebieden aanwijzen waarin zij onderlinge afstemming en samenwerking tussen beheerders noodzakelijk acht. Dat doet zij

bijvoorbeeld op basis van de problematiek en de opgaven in een bepaald gebied of vanwege de beoogde effectiviteit van het beheer. Bij beheervormen die een gebiedsgerichte aanpak vereisen (landschapselementen en bij dynamisch beheer van weidevogels, akkervogels en ganzen) kan een collectief beheerplan worden gevraagd van de betrokken beheerders in het gebied met een belangrijke rol voor een gecertificeerde ANV of Stichting Landschapsbeheer.

Bij de eerste generatie natuurbeheerplannen (vanaf 1-1-2010) zullen in ieder geval de aanduidingen in de bestaande natuur- en beheergebiedsplannen 'technisch' omgezet worden naar de definities van de nieuwe typologie van de Index natuur en landschap.

Vanaf 2010 zal worden gewerkt aan de tweede generatie natuurbeheerplannen, waarin meer aandacht zal worden geschonken aan de natuurkwaliteit.

Onderscheid beheer en kwaliteitsimpulsen

In het nieuwe stelsel wordt een onderscheid gemaakt tussen beheer van bestaande (agrarische) natuur en kwaliteitsimpulsen. De subsidie voor het beheer van de (agrarische) natuur wordt via deze verordening direct geregeld tussen beheerder en provincie. De kwaliteitsimpulsen (inrichting, zware kwaliteitsinvesteringen en functieverandering) verlopen via het gebiedsgerichte proces en worden volgens de ILG systematiek gefinancierd via de provinciale ILG Verordening. De aanvragen worden door de provincie getoetst aan het brede pMJP en de doelen in het natuurbeheerplan. Het budget voor inrichting en functieverandering uit het huidige Programma Beheer zal worden toegevoegd aan het integrale ILG-budget onder het pMJP. Daarvoor wordt de ILG-verordening aangepast via een IPO model wijziging.

Kwaliteitsborging via certificering en controle

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen wel of niet gecertificeerde beheerders.

Certificering biedt de overheid vertrouwen in de kwaliteit en professionaliteit van de beheerders om kwalitatief goed beheer uit te voeren en transparant te zijn over de werkwijze. Dit vertaalt zich ook in een reductie van controle- en administratieve lasten bij beheerder en overheid.

Certificering kan via een *individueel certificaat* (bijv: Natuurmonumenten, Provinciale Landschappen, particuliere beheerders) of via *groeps-certificering* (bijv: Unie van Bosgroepen en ANV's), waarbij een deel van het werkproces van de beheerder wordt overgenomen en er op wordt toe gezien dat de aangesloten beheerders het afgesproken beheer uitvoeren. In beginsel kunnen alle beheerders in aanmerking komen voor (groeps)certificering. De kwaliteit van het natuurbeheer wordt vervolgens gewaarborgd via een periodieke audit, waarbij de processen, beschreven in het certificaat, worden gecontroleerd.

Voor agrarisch natuurbeheer zijn de voordelen van certificering beperkt, omdat agrarisch natuurbeheer deels wordt gefinancierd vanuit het Europese POP-2. Vanwege de Europese verordening 1975/2006 inzake de controles bij agrarisch natuur- en landschapsbeheer is het in principe niet mogelijk om door middel van certificering ("zelfcontrole") de controledruk vanuit de overheid omlaag te brengen.

Certificering is vooral relevant voor agrarische natuurverenigingen. Bij bepaalde natuur- of landschapsdoelen (akker- en weidevogelbeheer, ganzenbeheer, landschapsbeheer) is voor de effectieve inzet van beheerspakketten een actieve rol van een gecertificeerde ANV gewenst.

Bij niet-gecertificeerde beheerders wordt de kwaliteit van het beheer gecontroleerd door de overheid. Naar aanleiding van de controles kunnen zo nodig adviezen en/of aanwijzingen aan de beheerder worden gegeven om het beheer te verbeteren. De bevindingen uit de controles hebben geen gevolgen voor reeds verleende subsidies, tenzij sprake is van laakbaar gedrag.

Omdat de overheid bij de niet-gecertificeerde beheerder hogere uitvoeringslasten heeft, worden bij natuurbeheer twee subsidietarieven gehanteerd: een standaard tarief voor niet-gecertificeerde beheerders en een hoger tarief voor gecertificeerde beheerders.

Afrekenen op uitgevoerd beheer

Beheerders zijn verplicht de bestaande (agrarische) natuur in stand te houden en worden afgerekend op het uitgevoerde beheer. Door de verplichting van instandhouding is er sprake van minder controle (niet meer tellen etc). De controles in het veld zijn met name gericht op de feitelijke situatie van instandhouding en het naleven van voorwaarden in beschikking en verordening.

Eén verordening voor natuur- en landschapsbeheer

De onderhavige verordening komt in de plaats van de huidige (P)SN en ()SAN. Bij het opstellen daarvan zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

1. De verordening moet voldoen aan artikel 11,3^e lid van de WILG. Activiteiten, voorwaarden en bedragen moeten daarin worden genoemd
2. Uniformiteit in twaalf provincies. Het gevolg van de ILG decentralisatie naar de provincies mag niet zijn dat met name landelijk werkende organisaties worden geconfronteerd met grote verschillen in provinciale regelingen. De uniformiteit vereist dat het hanteren van de verordening voor gaat op eigen provinciale beleidsintenties op het gebied van uniformiteit in subsidiekaders etc.
3. Zo simpel mogelijk, maar wel een gedegen juridische basis voor subsidieverlening.
4. Geen dubbelingen met de AWB, maar wel –waar nodig- met nadere uniforme invullingen van soms ruime AWB bepalingen.
5. Onderscheid beheerders van natuur en agrarische natuurbeheerders.
Deze doelgroepbenadering bevordert de toegankelijkheid van de verordening en is ook om de volgende redenen nodig:

- bij agrarisch natuurbeheer gelden andere, strengere eisen in het kader van de EU-staatsteunregels;
 - agrarisch natuurbeheer wordt voor een deel betaald uit POP-gelden; het overige natuurbeheer niet. Voor POP-subsidies geldt een aantal specifieke beleidsregels voor cross-compliance, toekenning, controle, handhaving en sanctionering.
 - bij agrarisch natuurbeheer gaat het om aanzienlijk meer beheerders en vaak kleine oppervlakten, met name bij het randenbeheer.
 - er zijn bijna geen mogelijkheden om via verzamelaanvragen subsidies toe te kennen aan ANV's. De EU eist dat de subsidie geheel bij de eindbegunstigde terecht komt.
 - bij agrarisch natuurbeheer is een duurzaam natuurbeheer niet gegarandeerd. Er wordt geen wijziging van de bestemming naar natuur of duurzame vastlegging van de natuurfunctie in een kwalitatieve verbintenis gevraagd. Zou dit wel gevraagd worden dan daalt de grond in waarde en is per definitie sprake van particulier natuurbeheer. De functies natuurbeheer en agrarische productie moeten gecombineerd worden.
6. Onderscheid gecertificeerde en niet-gecertificeerde beheerders
Voor gecertificeerde aanvragers geldt een reductie van de verplichtingen, die bij de aanvraag en gedurende de looptijd van de subsidie moeten worden nagekomen. Bij de gecertificeerde natuurbeheerders is een aanzienlijke vereenvoudiging mogelijk door langjarige subsidiering van beheer van natuurterreinen (maximaal 6-jarige beschikkingen). Zij worden vrijgesteld van een aantal verplichtingen.
Bij niet-gecertificeerde natuurbeheerders is meer controle vanuit de overheid noodzakelijk. Daarom krijgen zij een standaard-subsidiebedrag en de gecertificeerde natuurbeheerders een iets hoger bedrag.

Agrarische natuurbeheerders met een certificaat zijn ook vrijgesteld van een aantal verplichtingen. Er is sprake van verschillende regiems bij:

- Hoogdynamisch beheer (ganzen, weidevogels, etc.), waarbij jaarlijks wisseling plaats vindt van percelen (en daarmee ook van het aantal ha in beheer);
- Laagdynamisch beheer (botanische natuur, landschapselementen), beheer van vaste percelen (vergelijkbaar met natuurbeheer).

Beheer van natuur en landschap

In de Index Natuur en landschap zijn beheertypen opgenomen voor het beheer van natuur en landschap. Regulier beheer van bestaande natuur is een structurele taak ter instandhouding van de bestaande natuurkwaliteit. Subsidieverzoeken worden getoetst aan de natuurbeheertypen in het natuurbeheerplan. In dat plan is aangegeven in welke gebieden voor welke natuurbeheertypen subsidie kan worden aangevraagd. De huidige subsidiering van bestaande natuur, ook buiten de EHS, wordt gecontinueerd. De provincies kunnen ervoor kiezen om in aanvulling op de rijksmiddelen voor beheer van natuur en landschapswaarden buiten de EHS ook eigen middelen in te zetten. Daarnaast hebben provincies de mogelijkheid om in bijzondere situaties (bijvoorbeeld voor extra bescherming van Natura-2000 gebieden of specifieke soorten) gebiedsspecifieke beheerpakketten toe te voegen, bij voorkeur via de maatregelen uit de Catalogus groenblauwe diensten.

Wie mag aanvragen

Aanvragen kunnen worden ingediend door TBO's, particuliere terreinbeheerders en gemeenten, die natuur en/of landschap in (bloot) eigendom, erfpacht (>25 jaar), met beklemdrecht hebben of in tijdelijk gebruik op grond van art 189 Landinrichtingswet en/of art 45 Wilg. Waterschappen, waterleidingbedrijven, rijksoverheid (Staatsbosbeheer, Defensie, BBL, Domeinen inclusief Kroondomein) en de provincies zijn uitgesloten.

Gemeenten kunnen voor natuurterreinen waarvoor zij uit het huidige Programma Beheer in 2009 een subsidie ontvangen ook in het nieuwe stelsel beheersubsidie aanvragen. Voor terreinen waarvoor in 2009 geen subsidie wordt verstrekt kunnen zij geen subsidie meer aanvragen; deze uitsluiting geldt voor bestaande en nieuwe natuur. Alle gronden die vallen onder de definitie van een beheertype waarvan de aanvrager eigenaar of erfpachter is tellen mee, alsmede alle gronden waarover de aanvrager via volmacht beschikt.

De aanvragen worden per provincie ingediend volgens een landelijk uniform aanvraagformulier. Desgewenst kan door groepen van particulieren gebruik worden gemaakt van de mogelijkheid om één gezamenlijke aanvraag in te dienen (bijv. via koepels als de Unie van Bosgroepen, SBNL en via groepen van particulieren).

De subsidie

De grondslag voor de subsidie natuurbeheer is gelegen in de standaardkostprijs van het betreffende natuurbeheertype in de Index. De hoogte van de subsidie is een vast, landelijk uniform percentage van die standaardkostprijzen. Daarbovenop kan de provincie, in bijzondere gevallen, een toeslag geven voor specifiek, gebiedsgerichte omstandigheden (vaarland, geaccidenteed terrein) of een specifiek beheerpakket (bijvoorbeeld voor soortenbescherming).

Voorwaarden

In dit onderdeel is uitsluitend 'natuurgrond' subsidiabel. De gronden zijn in principe opengesteld voor publiek, tenzij anders is overeengekomen met de provincie. Beheerders die hun terreinen hebben opengesteld komen in aanmerking voor recreatiesubsidie openstelling. Die subsidie kan alleen worden aangevraagd in combinatie met een beheersubsidie. Dit onderdeel wordt alleen voor staatssteun gemeld; er is dus geen sprake meer van EU-cofinanciering (en de daarbij behorende controle) voor landschapselementen.

Beheer natuur op landbouwgronden

In de Index Natuur en landschap zijn agrarische beheertypen en agrarische beheerpakketten opgenomen voor natuur op landbouwgrond. In het natuurbeheerplan is aangegeven in welke gebieden voor welke agrarische beheertypen/beheerpakketten subsidie kan worden aangevraagd. Deze pakketten zijn nodig in verband met de EU-regelgeving. De provincie kan ervoor kiezen om in aanvulling op de landelijk generieke pakketten voor agrarisch natuurbeheer voor bijzondere situaties eigen gebiedsspecifieke pakketten toe te voegen.

Wie mag aanvragen

Eigenaren, erfpachters en pachters van agrarische natuur kunnen aanvragen. De beheerder verklaart dat hij gedurende de looptijd (6 jaar) van de beschikking het duurzaam gebruiksrecht heeft.

De subsidie

In het natuurbeheerplan staat aangegeven in welke gebieden welke agrarische beheertypen/beheerpakketten van toepassing zijn. De aanvrager krijgt een subsidiebeschikking voor 6 jaar. Voor weidevogelgebieden kunnen alleen aanvragen worden gedaan via tussenkomst van (gecertificeerde) ANV's, die moeten zorgen voor een goede onderliggende afstemming tussen aanvragers in een gebied. Wel is sprake van een individuele aanvraag, omdat de uitbetaling op grond van Europese regels rechtstreeks aan de begunstigde moet plaatsvinden.

Voorwaarden

De grond moet voldoen aan de definitie landbouwgrond. Een koppeling met de probleemgebiedensubsidie is mogelijk. Vanuit het POP zijn verplichte controles nodig. Deze worden uitgevoerd door één organisatie, de AID.

Beheer landschapselementen

Gedeputeerde staten kunnen op aanvraag een subsidie landschapsbeheer verstrekken aan natuurbeheerders en een subsidie agrarisch landschapsbeheer aan agrariërs. Voor deze subsidie komen de hierboven bedoelde natuurbeheerders en agrarische natuurbeheerders in aanmerking. In het natuurbeheerplan is aangegeven binnen welke gebieden of op welke percelen voor welke

beheertypen/beheerpakketten een subsidie (agrarisch) landschapsbeheer kan worden verstrekt. De aanvrager krijgt een subsidiebeschikking voor 6 jaar.

Aanvraagprocedure

Om het proces van aanvragen, beschikken en controleren eenvoudiger te maken zijn er zo min mogelijk eisen in de verordening opgenomen. De aanvraagprocedure is sterk vereenvoudigd. Goede voorlichting over subsidiemogelijkheden (digitaal en op papier) zal de kwaliteit van de aanvragen verhogen. Door de aanvraag voor de indiening al te checken op het natuurbeheerplan krijgt de aanvrager direct duidelijkheid. Het digitaal aanvragen wordt zo veel mogelijk gestimuleerd via een op internet raadpleegbare kaart.

Dit zal gelden als eis voor gecertificeerde beheerders. Door te werken met een ijkmoment, waarop grond aan bepaalde aanvragen wordt toegerekend, zal een groot aantal meldingen van wijzigingen (nu nog op grond van de SAN en de SN) worden voorkomen.

Organisatiekosten samenwerking natuur- en landschapsbeheer

In de huidige regeling Organisatiekosten Samenwerkingsverbanden SAN-Os (onderdeel van de (P)SAN) is de mogelijkheid voor ANV's opgenomen om tot 2010 subsidie te krijgen voor organisatiekosten voor een periode van zes jaar. Inmiddels is duidelijk geworden dat voor het bereiken van de doelstellingen voor agrarisch beheer van natuur en landschap continuering van de subsidie noodzakelijk is. De omvorming van Programma Beheer leidt tot een andere werkwijze bij het agrarisch natuurbeheer. De provincie geeft in het natuurbeheerplan aan in welke gebieden sprake is van subsidieverlening voor collectief agrarisch natuurbeheer op basis van een collectief beheerplan. Daar is samenwerking van individuele beheerders noodzakelijk vanwege een goed rendement van beheer en het begeleiden van subsidieaanvragen. De provincie kan – na overleg in het gebied – aangeven welke instantie optreedt als gecertificeerd gebiedscoördinator. Dat zal in veel gevallen een ANV zijn. Maar ook andere gecertificeerde collectieven en organisaties, die een vergelijkbare rol spelen, kunnen die taak op zich nemen. Zo valt te denken aan een TBO met een natuurterrein als kerngebied voor weidevogels of een koepelorganisatie agrarisch natuurbeheer of een provinciale stichting landschapsbeheer. En in het uiterste geval, als andere mogelijkheden niet voorhanden zijn, kan een provinciale ambtenaar optreden als gebiedscoördinator. Het onderdeel waarbij de gebiedscoördinator subsidie kan krijgen voor de coördinatie van agrarisch natuurbeheer is nieuw. De hoogte van de subsidie is gekoppeld aan de aard van de beschreven en uitgevoerde activiteiten in het kader van een (maximaal) 6-jarig werkprogramma.

Voor de verdere professionalisering van de ANV's (gecertificeerd of niet) bestaat in het verlengde van de huidige SAN-os de mogelijkheid subsidie aan te vragen voor organisatiekosten. Ook bij de subsidie organisatiekosten ANV's is een (maximaal) 6-jarig werkprogramma de basis voor subsidieverlening. De subsidie wordt verstrekt voor de organisatie van activiteiten in het gebied gericht op:

1. kennisbevordering, professionalisering en ecologische en/of landschappelijke sturing (toezicht);
2. draagvlak, promotie en samenwerking (intern en extern);
3. werving, aanvraagbegeleiding en administratie;
4. kwaliteitsborging (certificering), monitoring en rapportage.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 1.4

In het eerste lid is bepaald dat subsidies worden verleend via het principe 'wie het eerst komt, het eerst maalt': subsidieaanvragen die het eerst binnen zijn, worden het hoogst gerangschikt. Subsidieaanvragen die op gelijke datum binnenkomen, worden gerangschikt via loting (eerste lid). Op grond van het tweede lid worden echter alle aanvragen in het kader van collectief agrarisch natuurbeheer die onderdeel uitmaken van één collectief beheerplan en ingevolge artikel 4.1.2.1 gelijktijdig zijn ingediend, geacht één aanvraag te zijn. Op deze wijze worden alle aanvragen die onderdeel uitmaken van één collectief beheerplan altijd gelijk gerangschikt. Achtergrond hiervan is dat alle aanvragen die onderdeel uitmaken van één collectief beheerplan gelijktijdig en in samenhang met elkaar beoordeeld moeten worden. Een ongelijke rangschikking zou dit onmogelijk maken.

Artikel 1.8

Ingevolge hoofdstuk 7 kunnen verleende subsidies onder voorwaarden worden gewijzigd. Een wijziging kan leiden tot verlaging van de subsidie. Gevolg daarvan kan zijn dat het jaarlijks uit te betalen voorschot aan de betreffende begunstigde minder bedraagt dan €200,-. Dit leidt niet tot intrekking van de subsidie. De minimale subsidiegrens van €200,- per jaar geldt in die gevallen dus niet.

Artikel 2.1

Het natuurbeheerplan vormt de basis voor het subsidiestelsel: in het natuurbeheerplan wordt op vastgelegd welk soort subsidie waar kan worden verstrekt. Voor subsidies natuurbeheer en subsidies agrarisch natuurbeheer wordt op topografische kaarten aangegeven welke percelen voor subsidie in aanmerking komen en welk soort subsidie op de betreffende percelen kan worden verstrekt. Dit betekent voor natuurbeheer dat van alle percelen waar gedeputeerde staten een subsidie natuurbeheer willen kunnen verstrekken, wordt bepaald tot welk natuurbeheertype dat perceel behoort. Op basis van het natuurbeheerplan kan zo exact worden bepaald waar welke subsidie kan worden verstrekt. Voor agrarisch natuurbeheer vindt de aanwijzing plaats op het niveau van agrarische beheertypen: voor ieder perceel waar gedeputeerde staten een subsidie agrarisch natuurbeheer willen kunnen verstrekken, wordt bepaald tot welk agrarisch beheertype dat perceel behoort. Er zijn momenteel vijf agrarische beheertypen. Onder deze agrarische beheertypen kunnen meerdere agrarische beheerpakketten vallen (zie bijlage 4, onderdeel B). Dit betekent dat in het natuurbeheerplan voor agrarisch natuurbeheer is vastgelegd welke scope van agrarische beheerpakketten op welke percelen kunnen worden verstrekt.

Voor subsidies landschapsbeheer en subsidies agrarisch landschapsbeheer wordt aangegeven binnen welke gebieden voor welke landschapsbeheertypen subsidies landschapsbeheer kunnen worden verstrekt. Er wordt dus niet op perceelsniveau, aangegeven voor welke landschapsbeheertypen subsidie kan worden verstrekt. Dit houdt verband met het gegeven dat het voor veel landschapselementen – zoals bijvoorbeeld knotwilgen - ondoenlijk is om exact aan te geven waar ze zijn gelegen.

Voor probleemgebiedensubsidies wordt in het natuurbeheerplan alleen bepaald waar die subsidie kan worden verstrekt. Alleen gebieden die op grond van het plattelandsontwikkelingsplan 2007-2013 zijn aangewezen als probleemgebied, mogen worden aangewezen.

Op grond van het derde lid kunnen gedeputeerde staten enkele verfijningen in het natuurbeheerplan aanbrengen. Gedeputeerde staten kunnen op basis van onderdeel a aangeven in welke gebieden de openstellingsverplichting die in beginsel is verbonden aan een subsidie natuurbeheer, in elk geval niet geldt. De reden van het niet openstellen moet zijn gelegen in een van de redenen, genoemd in artikel 3.6, vierde lid, onderdeel a. Deze aanwijzing neemt niet weg dat subsidieontvangers ook voor gebieden die niet zijn aangewezen, een beroep kunnen doen op de vrijstellingsgronden, opgenomen in artikel 3.6, vierde lid, onderdeel a.

Op basis van de onderdelen b en c kunnen gedeputeerde staten aangeven voor welke percelen hogere tarieven dan de standaardtarieven kunnen gelden. Voor subsidies natuurbeheer en subsidies agrarisch natuurbeheer bestaat de mogelijkheid om hogere dan de reguliere tarieven toe te passen op percelen die alleen varend kunnen worden bereikt (zie artikel 3.8, tweede lid, onderdeel b en 4.1.1.8, tweede lid). Voor deze percelen geldt dat de beheerkosten hoger zijn dan voor percelen die per weg of pad bereikbaar zijn. Deze meerkosten kunnen via gebruikmaking van een hoger tarief worden vergoed.

Voor subsidies natuurbeheer bestaat voorts de mogelijkheid om voor percelen die worden beheerd met gebruikmaking van schaapskuddes een hoger tarief vast te stellen. Het beheren met gebruikmaken van schaapskuddes is dermate kostbaar dat de reguliere tarieven onvoldoende kostendekkend zijn. Daarom kunnen gedeputeerde staten voor deze specifieke beheervorm hogere tarieven vaststellen.

Gedeputeerde staten kunnen alleen gebruik maken van de mogelijkheid om deze hogere tarieven toe te passen voor percelen die ze als zodanig in het natuurbeheerplan hebben aangewezen.

Voor collectief agrarisch natuurbeheer kunnen in het natuurbeheerplan nadere bepalingen worden opgenomen op grond van het vierde lid van artikel 2.1. Collectief agrarisch natuurbeheer houdt het volgende in. Bepaalde soorten van agrarisch natuurbeheer zijn alleen doeltreffend als het beheer een zekere omvang heeft en verschillende soorten beheer binnen een gebied goed op elkaar zijn afgestemd. Dit is het geval bij onder andere het weidevogelbeheer: zo heeft het geen nut om aan kuikenbeheer te doen als er binnen dat gebied geen uitgesteld maaien plaatsvindt. De randvoorwaarden voor het collectief agrarisch natuurbeheer zijn neergelegd in het natuurbeheerplan. Op basis van het vierde lid kan in het natuurbeheerplan worden vastgelegd wat de buitengrenzen en de minimale oppervlakte zijn voor het gebied waar collectief agrarisch natuurbeheer plaatsvindt. Tevens kan worden bepaald welke agrarische beheerpakketten moeten voorkomen en in welke verhouding. Deze beheerpakketten zijn die pakketten die behoren tot het agrarisch beheertype van het betreffende gebied. In het collectief beheerplan dat de gebiedscoördinator in samenspraak met de participerende landbouwers opstelt, zal vervolgens op perceelsniveau worden aangegeven welk agrarisch beheerpakket wordt uitgevoerd (zie hoofdstuk 9 en bijlage 6).

Het kan voorkomen dat in een bepaald gebied niet alleen agrarisch natuurbeheer, maar ook natuurbeheer plaatsvindt dat effectief is voor het doel van het collectieve agrarische natuurbeheer. Weidevogelbeheer kan immers zowel in het kader van agrarisch natuurbeheer als in het kader van natuurbeheer plaatsvinden. Daarom moet op grond van bijlage 6 bij deze verordening het relevante natuurbeheer dat binnen het gebied plaatsvindt, worden opgenomen in het collectief beheerplan.

Artikel 3.3

Artikel 3.3 beschrijft wie in aanmerking kunnen komen voor een subsidie natuurbeheer. Dit zijn natuurlijke of rechtspersonen die bij aanvang van het eerste kalenderjaar *zeggenschap* hebben over het beheer krachtens een van de in het eerste lid genoemde *rechten*. Dit betekent dat een eigenaar die de grond in erfpacht heeft gegeven, geen subsidie meer zal kunnen aanvragen omdat de eigenaar slechts het bloot eigendom heeft en geen zeggenschap meer heeft over het grondgebruik en het beheer.

Pachters komen niet in aanmerking voor een subsidie natuurbeheer. Wel kunnen de genoemde gerechtigden die hun grond in pacht uitgeven, subsidie ontvangen, zolang ze de pacht zo hebben vorm gegeven dat de zeggenschap over het beheer nog bij hen ligt.

Het begunstigdenbegrip is voorts ingekaderd via de peildatum. De subsidie wordt verleend voor een periode van zes kalenderjaren. De subsidieontvanger moet gedurende elk van de zes kalenderjaren waarvoor hij subsidie ontvangt, op 15 mei de zeggenschap hebben over het beheer van de grond. Wanneer dat niet het geval is, wordt de subsidie ambtshalve ingetrokken tenzij de subsidie overeenkomstig artikel 7.3 is overgedragen.

Gevolg van deze constructie is dat tijdelijke overdracht van een natuurterrein aan een derde geen gevolgen heeft voor de subsidie, zolang deze overdracht niet de datum van 15 mei omvat en de subsidieontvanger er zorg voor draagt dat de derde de subsidievoorschriften naleeft. Alleen overdracht van de zeggenschap van een natuurterrein waardoor ook op de datum van 15 mei de zeggenschap over het beheer krachtens een van de in dit artikel genoemde rechten bij een derde berust, heeft gevolgen voor de subsidie. In die gevallen zal de subsidie moeten worden overgedragen (zie artikel 7.3).

Ook samenwerkingsverbanden van de in het eerste lid, onderdeel a, bedoelde begunstigden kunnen subsidie ontvangen. Gevolg van de peildatum zoals die in het eerste lid, onderdeel a, is opgenomen, is dat een samenwerkingsverband alleen dan subsidie kan ontvangen als de zeggenschap over het beheer van de natuurterreinen waarvoor subsidie wordt verleend, op 15 mei van elk van de zes kalenderjaren ligt bij degenen die onderdeel van dat samenwerkingsverband uitmaken.

Artikel 3.4

Aanvragers van subsidies natuurbeheer moeten bij de aanvraag op een topografische kaart aangeven voor welke natuurterreinen welke subsidie wordt aangevraagd. De reden hiervan is dat het bestuursorgaan kan toetsen of de opgegeven oppervlakte de juiste is en of voor het natuurterrein

waarvoor subsidie wordt aangevraagd, op basis van het natuurbeheerplan subsidie mag worden verstrekt.

Subsidieontvangers die zijn gecertificeerd, hoeven niet op perceelniveau aan te geven voor welke terreinen voor welk beheertype een subsidie natuurbeheer wordt aangevraagd. Zij moeten op een topografische kaart de buitengrenzen aangeven en een lijst van oppervlaktetotalen waarvoor de subsidies natuurbeheer worden aangevraagd indienen, uitgesplitst naar onder andere de beheertypen. Op basis van de kaart met buitengrenzen kan worden bepaald voor welke terreinen subsidies worden aangevraagd. Dit betekent dat terreinen waarvoor geen subsidie wordt aangevraagd en die liggen binnen een gebied waarvoor wel subsidies worden aangevraagd ook op de kaart moeten worden aangegeven. De certificering geldt als voldoende waarborg dat de begunstigde geen subsidie aanvraagt voor gebieden die niet zijn begrensd in het natuurbeheerplan.

Artikel 3.6

In artikel 3.6 zijn de verplichtingen opgenomen die zijn verbonden aan het verkrijgen van de subsidie. In de onderdelen a tot en met f en i wordt gesproken van 'zorg dragen voor'. De subsidieontvanger moet er zorg voor dragen dat beheer wordt gevoerd, dat het terrein is opengesteld enz. Deze formulering houdt verband met de peildatum. Gevolg van de peildatum is dat er gedurende een kalenderjaar, buiten de periode van 15 mei van dat jaar, anderen de zeggenschap over het beheer van het natuurterrein kunnen hebben, zonder dat dat gevolgen heeft voor de ontvanger van de subsidie. Degene die de grond 15 mei heeft, krijgt het betreffende kalenderjaar de jaarvergoeding en is tevens verantwoordelijk voor het naleven van de subsidieverplichtingen. Als dus een derde de grond in gebruik heeft, moet de subsidieontvanger er zorg voor dragen dat die derde de subsidievoorschriften naleeft. Als dat niet het geval is, kan zijn subsidie worden verlaagd. In de onderdelen g en h is niet gekozen voor de formulering 'draagt zorg voor', omdat het in de onderdelen g en h gaat om meldingsplichten. De subsidieontvanger, en niet een eventuele derde-gebruiker, is gehouden de meldingen te doen.

Samenwerkingsverbanden die subsidie ontvangen, moeten met degenen die onderdeel van dat samenwerkingsverband uitmaken en de natuurterreinen beheren, schriftelijke afspraken maken zodat wordt geborgd dat de subsidievoorschriften worden nageleefd en een vergoeding bij de feitelijke beheerder terecht komt. De afspraken hoeven alleen te worden gemaakt met beheerders die op de peildatum, 15 mei, de zeggenschap hebben over de natuurterreinen waarvoor subsidie kan worden verstrekt. Dit is een logisch gevolg van het feit dat met een peildatum wordt gewerkt.

In de leden vier tot en met zeven zijn de voorschriften opgenomen die gelden als een terrein waarvoor subsidie wordt verstrekt, niet kan worden opengesteld. In de provinciale Subsidieregeling natuurbeheer (PSN) was opgenomen dat een ontheffing moet worden aangevraagd als een (gedeelte van een) terrein niet kon worden opengesteld. In de onderhavige regeling is een versoepeling doorgevoerd: als een terrein om redenen, genoemd in het vierde lid, niet kan worden opengesteld is dat gedeelte vrijgesteld van openstelling. Enkel een melding van het gebruik van deze sluiting is verplicht, tenzij de afsluiting van het terrein al in het natuurbeheerplan is aangegeven conform artikel 2.1, derde lid, onderdeel a. Als de vrijstellingsmogelijkheden niet voldoende ruimte bieden en om andere redenen een terrein moet worden afgesloten, moet alsnog een ontheffing worden aangevraagd.

Artikelen 3.7 en 3.8

Een subsidie natuurbeheer bestaat uit zes jaarvergoedingen, welke afhankelijk zijn van onder andere het beheertype waarvoor subsidie is verleend, en het aantal hectares waarvoor subsidie wordt verleend. Omdat de beheerder van een natuurterrein gedurende de zes kalenderjaren beheer moet voeren en dus kosten maakt, wordt ieder jaar een gedeelte van de subsidie uitbetaald. Dit gedeelte wordt de eerste vijf jaren als voorschot uitbetaald (3.7, derde lid). Het zesde jaar wordt de laatste jaarvergoeding uitgekeerd en wordt de subsidie tevens vastgesteld (3.10, eerste lid).

Als voor een natuurterrein subsidie wordt verleend, geldt gedurende de zes kalenderjaren waarvoor deze wordt verstrekt, voor ieder beheertype het tarief dat bij aanvraag van de subsidie gold. De tarieven worden dus niet jaarlijks geïndexeerd. Wel stellen gedeputeerde staten jaarlijks voor nieuw af te sluiten subsidies nieuwe tarieven vast. Gedeputeerde staten kunnen voor gecertificeerde begunstigten een hoger tarief vaststellen dan voor niet gecertificeerde begunstigten. Dit verschil is gerechtvaardigd omdat gecertificeerde begunstigten en niet gecertificeerde begunstigten verschillende categorieën begunstigten zijn. Gecertificeerden hebben met hun certificering

aangetoond te zijn geëquipeerd op het uitvoeren van natuurbeheer. Ze hebben in hun interne organisatie de kwaliteit van het beheer geborgd. Daarmee hebben ze aangetoond verantwoord invulling te kunnen geven aan de generieke verplichting om beheer te voeren ten behoeve van de instandhouding van het beheertype. Voor het krijgen en in stand houden van het certificaat maken zij kosten. Bij de niet-gecertificeerde natuurbeheerder heeft de overheid hogere uitvoeringslasten (o.a. controlelasten).

Ook kunnen gedeputeerde staten hogere tarieven vaststellen voor percelen die alleen varend kunnen worden bereikt of voor percelen die worden beheerd met gebruikmaking van schaapskuddes. Zie hiervoor de toelichting bij artikel 2.1.

De jaarlijks vast te stellen tarieven vallen onder de reikwijdte van artikel 11, derde lid, van de Wet inrichting landelijk gebied. Ze zullen aan de minister ter goedkeuring worden voorgelegd.

Artikel 3.9

In dit artikel wordt onder andere de basis gelegd voor gedeputeerde staten om bij twijfel over het gevoerde beheer aanwijzingen te geven ten aanzien van het beheer (zie het eerste lid, onderdeel c).

Artikel 3.10

Omdat de hoogte van de subsidie is vastgesteld met behulp van normbedragen en het aantal hectares waarvoor subsidie wordt verleend bij gedeputeerde staten bekend is, is het niet nodig aan het einde van de zes kalenderjaren rekening en verantwoording af te leggen en kan de subsidie ambtshalve worden vastgesteld.

Artikel 4.1.1.2

Een subsidie agrarisch natuurbeheer wordt verstrekt voor zes beheerjaren. In de beheerpakketten staat opgenomen op welk moment van een kalenderjaar het beheerpakket aanvangt. In de regel zal een beheerpakket per 1 januari van een jaar ingaan, waardoor de beheerjaren gelijk lopen met kalenderjaren. Voordeel hiervan is dat de randvoorwaarden – die van toepassing zijn voor subsidies agrarisch natuurbeheer – aan kalenderjaren zijn gebonden: het niet voldoen aan de randvoorwaarden in enig kalenderjaar leidt tot een korting van de jaarbetaling die dat kalenderjaar wordt gedaan. Voor enkele agrarische beheerpakketten is het echter niet mogelijk de systematiek van kalenderjaren te volgen. Zo loopt bijvoorbeeld voor het beheerpakket overwinterende ganzen de beheerperiode van oktober van het ene jaar tot maart van het volgende jaar.

Artikel 4.1.1.3

Subsidies agrarisch natuurbeheer kunnen worden verleend aan een ieder die bij aanvang van een eerste beheerjaar een gebruiksrecht – zakelijk of persoonlijk – heeft voor de grond. Dus ook pachters kunnen – in tegenstelling tot wat geldt bij subsidies natuurbeheer - zelf een subsidie agrarisch natuurbeheer aanvragen. Hij moet voorts gedurende elk van de zes beheerjaren waarvoor hij subsidie ontvangt, op 15 mei de beheerder zijn van de grond. Wanneer dat niet het geval is, wordt de subsidie ambtshalve ingetrokken tenzij de subsidie overeenkomstig artikel 7.3 is overgedragen.

Artikel 4.1.1.5

De weigeringsgrond in het eerste lid, onderdeel c, ziet ook op onregelmatigheden die zijn begaan inzake agrarisch natuurbeheer waarvoor subsidie is of wordt ontvangen op grond van een andere subsidieregeling dan onderhavige.

Artikel 4.1.1.6

In artikel 4.1.1.6 zijn de verplichtingen opgenomen die zijn verbonden aan het verkrijgen van de subsidie agrarisch natuurbeheer. In de onderdelen a tot en met c en f wordt gesproken van 'zorg dragen voor'. Zo moet de subsidieontvanger er zorg voor dragen dat de voorschriften behorend bij het beheerpakket waarvoor hij subsidie ontvangt worden uitgevoerd. Deze formulering houdt verband met de peildatum. Gevolg van de peildatum is dat er gedurende een beheerjaar, buiten de datum van 15 mei van dat jaar, anderen de landbouwgrond in gebruik hebben, zonder dat dat gevolgen heeft voor de ontvanger van de subsidie. Degene die de grond 15 mei heeft, krijgt het betreffende beheerjaar de jaarvergoeding en is tevens verantwoordelijk voor dat eventuele derde-gebruikers zich aan de verplichtingen houden. Als dus een derde de grond in gebruik heeft, moet de subsidieontvanger er zorg voor dragen dat die derde de subsidievoorschriften naleeft. Als dat niet het geval is, kan zijn subsidie worden verlaagd. In de onderdelen d en e is niet gekozen voor de formulering 'draagt zorg

voor', omdat het in de onderdelen d en e gaat om meldingsplichten. De subsidieontvanger, en niet een eventuele derde-gebruiker, is gehouden de meldingen te doen.

In het eerste lid, onderdeel b, is de verplichting opgenomen dat op het bedrijf van de subsidieontvanger én op de landbouwgrond waarvoor hij subsidie ontvangt, de voorschriften, opgenomen in artikel 6 en bijlage I, van de Regeling GLB inkomenssteun 2006 (randvoorwaarden) worden nageleefd. In de meeste gevallen zal het perceel waarvoor subsidie wordt verleend, behoren tot het bedrijf van de subsidieontvanger. In geval van (tijdelijke) grondoverdracht hoeft dat echter niet het geval te zijn. Daarom is het nodig om expliciet te vermelden dat op het perceel waarvoor hij subsidie ontvangt, de randvoorwaarden moeten worden nageleefd.

Op basis van het tweede lid moeten subsidieontvangers die hun subsidie in het kader van het plattelandsontwikkelingsprogramma ontvangen (zie bijlage 4, onderdeel B.1) voldoen aan de zogenoemde aanvullende randvoorwaarden. Dit betreffen de voorschriften als bedoeld in artikel 51, eerste lid, tweede alinea, van verordening (EG) nr. 1698/2005). De exacte voorschriften waaraan moet worden voldaan, zijn opgenomen in bijlage 5.

Ingevolge het derde lid moet een subsidieontvanger ieder jaar uiterlijk 15 mei een aanvraag indienen voor het verkrijgen van de jaarvergoeding. De jaarvergoedingen worden dus niet – zoals dat bij subsidies natuurbeheer het geval is - ambtshalve als voorschot uitgekeerd. Voor subsidies agrarisch natuurbeheer die met Europese middelen worden gefinancierd, is aanvragen van de jaarvergoeding met de verzamelaanvraag verplicht op grond van artikel 8 van verordening (EG) nr. 1975/2006. Voor subsidies die met nationale middelen worden betaald, is deze systematiek van overeenkomstige toepassing. In de aanvraag tot betaling van de jaarvergoeding geeft een subsidieontvanger aan voor welke percelen welke subsidie wordt aangevraagd.

Gedeputeerde staten stellen het formulier op waarmee de jaarbetalingen worden aangevraagd. De oorsprong van de aanvraag tot betaling van de jaarvergoeding ligt in de Europese regelgeving. Deze aanvraag is relevant voor agrarisch natuurbeheer, voor probleemgebieden maar ook voor subsidies in het kader van de eerste pijler van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. De Europese regelgeving (artikelen 7 en 8 van verordening (EG) nr. 1975/2006) schrijft voor dat voor het aanvragen van deze subsidies gebruik moet worden gemaakt van de zogenoemde verzamelaanvraag. Op deze wijze kunnen voor de verschillende subsidies zogenoemde kruiscontroles worden gedaan, waarbij de vraag of verschillende landbouwers subsidie voor éénzelfde perceel ontvangen centraal staat. Binnen Nederland worden de subsidies binnen de eerste pijler van het GLB door de minister van LNV verstrekt en de subsidies in het kader van het agrarisch natuurbeheer en voor probleemgebieden door de provincies. De formulieren voor de verzamelaanvraag worden dan ook opgesteld door verschillende bestuursorganen. Dit neemt niet weg dat de beide formulieren – voor zover het gaat om subsidies betaald met Europese middelen - moeten worden beschouwd als één verzamelaanvraag. In de uitvoering zullen de formulieren ook gezamenlijk aan de landbouwers worden verstrekt.

Artikel 4.1.1.7 en 4.1.1.10

Een subsidie agrarisch natuurbeheer bestaat uit zes jaarvergoedingen, welke afhankelijk zijn van onder andere het agrarisch beheerpakket, en het aantal hectares waarvoor subsidie wordt verleend. Omdat de beheerder van landbouwgrond gedurende de zes beheerjaren beheer moet voeren en dus kosten maakt, wordt ieder jaar een gedeelte van de subsidie uitbetaald, voor zover een aanvraag tot betaling van de jaarvergoeding is gedaan. De jaarvergoedingen worden de eerste vijf jaren als voorschot uitbetaald (4.1.1.7, derde lid). Het zesde jaar wordt de laatste jaarvergoeding uitgekeerd en wordt de subsidie tevens vastgesteld (4.1.1.10, eerste lid).

Artikelen 4.1.1.8 en 4.1.1.9

Op grond van artikel 4.1.1.8, eerste lid, wordt de jaarvergoeding ieder jaar opnieuw vastgesteld, niet alleen voor nieuwe subsidies maar ook voor lopende subsidies. Op deze wijze wordt bewerkstelligd dat gedurende de zes beheerjaren zoveel als mogelijk marktconforme jaarvergoedingen worden verstrekt.

De tarieven zullen voor de verschillende beheerpakketten ieder jaar overeenkomstig de uitgangspunten van artikel 39, vierde lid, van verordening (EG) nr. 1698/2005, worden vastgesteld. De tarieven bestaan uit de volgende componenten: 1. de gedeerde inkomsten als gevolg van de beheersvoorschriften die onderdeel uitmaken van de subsidie, 2. de extra kosten die moeten worden gemaakt en 3. eventueel transactiekosten.

Omdat ieder jaar nieuwe tarieven worden vastgesteld, kan in de beschikking tot subsidieverlening het bedrag waarop de subsidieontvanger over de zes beheerjaren recht heeft niet worden opgenomen. Daarom zal in de beschikking worden opgenomen op welke wijze de tarieven worden berekend. Gedeputeerde staten kunnen voor percelen die alleen varend kunnen worden bereikt hogere tarieven vaststellen. Zie hiervoor de toelichting bij artikel 2.1.

Artikel 4.1.2.1

Alle subsidieaanvragen van de landbouwers die onderdeel uitmaken van één collectief beheerplan worden tezamen ingediend door de gebiedscoördinator. Achtergrond hiervan is het gegeven dat op grond van artikel 1.4 de subsidieaanvragen moeten worden gerangschikt naar volgorde van binnenkomst. Als de verschillende aanvragen van één collectief beheerplan niet gebundeld zouden worden ingediend, zouden de verschillende aanvragen verschillend worden gerangschikt. Omdat het collectieve agrarische natuurbeheer als geheel moet worden beoordeeld, moeten de aanvragen behorend tot één gebied gelijk worden gerangschikt. Dit wordt bewerkstelligd door ze tezamen in te dienen.

Artikel 4.1.2.2

Artikel 4.1.2.2 bevat de eisen voor deelname aan een subsidie agrarisch natuurbeheer in het kader van collectief agrarisch natuurbeheer, die gelden in aanvulling op de in artikel 4.1.1.5 neergelegde voorwaarden voor subsidies agrarisch natuurbeheer.

Artikel 4.2.3 en 4.2.4

Een probleemgebiedensubsidie is een jaarlijks te verstrekken subsidie die – anders dan de meerjarige subsidies natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer – wordt aangevraagd met gebruikmaking van de zogenoemde verzamelaanvraag die uiterlijk 15 mei moet zijn ingediend. Landbouwers die op 15 mei de grond in gebruik hebben, hebben recht op betaling van de subsidie. Deze systematiek is dezelfde als die van toepassing is voor de binnen de eerste pijler van het gemeenschappelijk landbouwbeleid door de Minister van LNV te verstrekken bedrijfstoelagen.

Artikel 4.2.5

Onder het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2000-2007 werd de probleemgebiedensubsidie verstrekt voor een periode van zes jaar. Deze subsidies kunnen doorlopen tot uiterlijk 1 januari 2012. Het tweede lid voorkomt dat op eenzelfde perceel zowel een zesjarige subsidie als een éénjarige probleemgebiedensubsidie wordt verstrekt.

Artikel 4.2.6

In onderdeel a is opgenomen dat de landbouwer er zorg voor draagt dat gedurende het kalenderjaar waar de subsidie betrekking op heeft, zowel op de landbouwgrond waarvoor hij subsidie ontvangt als op zijn gehele bedrijf, wordt voldaan aan de voorschriften, opgenomen in artikel 6 en bijlage I, van de Regeling GLB inkomenssteun 2006 (randvoorwaarden). De achtergrond van deze bepaling is de volgende. Landbouwers die op de peildatum landbouwgrond in gebruik hebben op grond van een zakelijk of persoonlijk recht, komen in aanmerking voor een probleemgebiedensubsidie. Het kan voorkomen dat een landbouwer gedurende een gedeelte van het betreffende kalenderjaar de landbouwgrond aan een derde in gebruik geeft of heeft gegeven. Ook in dat geval moeten op het perceel waarvoor de probleemgebiedensubsidie wordt verstrekt, de randvoorwaarden worden nageleefd, ook al behoort dat perceel niet meer tot het bedrijf van de subsidieontvanger. Daarom is in de formulering van de subsidieverplichting gekozen voor de formulering 'zorg dragen voor' en wordt een onderscheid gemaakt tussen het voldoen aan de randvoorwaarden op het bedrijf van de subsidieontvanger en het voldoen aan de randvoorwaarden op het perceel.

Artikel 5.1

Op grond van artikel 5.1 kunnen gedeputeerde staten twee subsidies verstrekken: een subsidie landschapsbeheer en subsidie agrarisch landschapsbeheer.

Artikel 5.3

Een subsidie landschapsbeheer kan worden verstrekt voor landschapselementen die zijn gelegen op terreinen die zijn aangewezen als natuurterrein waarvoor subsidies natuurbeheer kunnen worden verstrekt. De begunstigden zijn dezelfde begunstigden als zij die in aanmerking komen voor een subsidie natuurbeheer. Een subsidie agrarisch landschapsbeheer kan worden verstrekt voor

landschapselementen die worden beheerd door landbouwers krachtens een zakelijk of persoonlijk recht.

Voor beide subsidies geldt de systematiek van de peildatum: degene die op de peildatum de zeggenschap heeft over het beheer (natuurbeheer of samenwerkingsverbanden) of het beheer voert (agrarisch natuurbeheer), heeft recht op de jaarvergoeding.

Artikel 5.6

Het eerste tot en met derde lid is van toepassing voor subsidies landschapsbeheer. Het vierde en vijfde lid is van toepassing voor subsidies agrarisch landschapsbeheer. Net als bij een subsidie natuurbeheer geldt voor een subsidie landschapsbeheer dat de subsidieontvanger als belangrijkste subsidieverplichting een algemene beheerverplichting heeft: hij draagt er zorg voor dat alle beheeractiviteiten worden verricht die noodzakelijk zijn voor de instandhouding van het op het natuurterrein aanwezige landschapselement en dat geen handelingen worden verricht of gedoogd die afbreuk doen aan de instandhouding van het landschapselement. Voor de ontvangers van subsidie agrarische landschapselementen gelden concrete beheervorschriften, zoals dat ook bij subsidies agrarisch natuurbeheer het geval is. Wat betreft de achtergrond van het feit dat in het artikel gebruik wordt gemaakt van de formulering 'draagt er zorg voor' zij verwezen naar de toelichting bij de artikelen 3.6 en 4.1.1.6.

Artikel 5.7, 5.8 en 5.10

De subsidie landschapsbeheer en de subsidie agrarisch landschapsbeheer bestaat uit zes jaarvergoedingen, welke afhankelijk zijn van onder andere het landschapselement waarvoor subsidie is verleend, en het aantal landschapselementen waarvoor subsidie wordt verleend. Omdat de beheerder van een landschapselement gedurende de zes kalenderjaren beheer moet voeren en dus kosten maakt, wordt ieder jaar een gedeelte van de subsidie uitbetaald. Dit gedeelte wordt de eerste vijf jaren als voorschot uitbetaald (5.7, derde lid). Het zesde jaar wordt de laatste jaarvergoeding uitgekeerd en wordt de subsidie tevens vastgesteld (5.10, eerste lid).

Als voor het beheer van een landschapselement subsidie wordt verleend, geldt gedurende de zes kalenderjaren waarvoor deze wordt verstrekt, voor ieder beheertype het tarief dat bij aanvraag van de subsidie gold. De tarieven worden dus niet jaarlijks opnieuw vastgesteld.

Wel stellen gedeputeerde staten jaarlijks voor nieuw af te sluiten subsidies nieuwe tarieven vast (5.8).

Artikel 6.1.2

Een subsidie coördinatie agrarisch natuurbeheer kan worden verstrekt aan gebiedscoördinatoren. Gebiedscoördinatoren beschikken over een geldig certificaat coördinatie collectief agrarisch natuurbeheer (zie artikel 1.1, onderdeel j). Op deze wijze wordt gewaarborgd dat de gebiedscoördinator voldoende deskundigheid en kwaliteit bezit om de coördinatie van het collectief agrarisch natuurbeheer te volbrengen.

Het certificaat moet zijn afgegeven door (of namens) GS. Alleen rechtspersonen kunnen in aanmerking komen voor een certificaat. Gebiedscoördinatoren zullen vaak agrarische natuurverenigingen zijn, maar ook grote terreinbeherende organisaties kunnen desgewenst als gebiedscoördinator functioneren.

Artikel 6.1.3 en 6.1.4

Onderdeel van een aanvraag voor subsidie is een beschrijving van een plan waarin de activiteiten voor gebiedscoördinatie worden beschreven. Dit plan zal afhankelijk van het soort collectief agrarisch natuurbeheer meer dan wel minder omvangrijk zijn. Bij weidevogelbeheer of akkervogelbeheer zal het activiteitenplan veelal omvangrijker zijn omdat ieder jaar opnieuw moet worden bezien of het collectief beheerplan moet worden aangepast. Bij ganzenbeheer zal het plan minder omvangrijk zijn. Voor ganzenbeheer is het immers enkel zaak dat aan het begin van de zesjaarsperiode voldoende areaal beschikbaar is voor de ganzenopvang. Landbouwers zijn vervolgens vrij om perceelsroulatie toe te passen en daarbij binnen de hem toegestane ruimte het aantal hectares waarop hij ganzenopvang realiseert te vergroten of te verkleinen. Afhankelijk van het activiteitenplan en het daarin beschreven soort coördinatie zal de subsidie een langere (maximaal zes jaar) of een kortere periode bestrijken.

Artikel 7.1

Overmacht of uitzonderlijke omstandigheden kunnen een reden zijn om subsidie te beëindigen. De voorschriften inzake overmacht en uitzonderlijke omstandigheden zijn bij subsidies natuurbeheer en subsidies landschapsbeheer iets soepeler dan bij subsidies agrarisch natuurbeheer, subsidies

agrarisch landschapsbeheer en probleemgebiedensubsidies (zie het eerste en tweede lid). Voor subsidies natuurbeheer en subsidies landschapsbeheer zijn de termen overmacht en onvoorziene omstandigheden niet nader ingevuld, voor subsidies agrarisch natuurbeheer, subsidies agrarisch landschapsbeheer en probleemgebiedensubsidies is dat wel het geval. De oorsprong van dit verschil is gelegen in het feit dat subsidies agrarisch natuurbeheer, subsidies agrarisch landschapsbeheer en probleemgebiedensubsidies, in elk geval gedeeltelijk, onderdeel vormen van het plattelandsontwikkelingsprogramma. In het Nederlands plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 (POP) staat opgenomen dat Nederland als overmacht of uitzonderlijke omstandigheden beschouwd de in artikel 47, eerste lid, van verordening (EG) nr. 1974/2006 bedoelde gevallen. Dit zijn: overlijden of arbeidsongeschiktheid van de subsidieontvanger, onvoorziene onteigening van een gedeelte van het bedrijf, ernstige natuurrampen, het door een ongeluk tenietgaan van een veehouderijbedrijf of een epizoötie die de veestapel van de landbouwer geheel of gedeeltelijk treft. Op grond van de Europese voorschriften mag in dergelijke gevallen de subsidie worden ingetrokken zonder dat het subsidiebedrag geheel of gedeeltelijk moet worden teruggevorderd. De Europese voorschriften zijn op grond van het POP enkel van toepassing op subsidies die in het kader van het POP worden verstrekt. Dit betreft een gedeelte van de subsidies agrarisch natuurbeheer (niet zijnde regionaal maatwerk, zie bijlage 4, onderdeel B, onder 2), en een gedeelte van de subsidies landschapsbeheer (subsidies verstrekt aan begunstigen als bedoeld in artikel 5.3, onderdeel a of b). Omdat het niet gewenst is ontvangers van een zelfde subsidie verschillend te behandelen, afhankelijk van de herkomst van het subsidiegeld, worden de Europese voorschriften inzake overmacht en onvoorziene omstandigheden toegepast op alle subsidies agrarisch natuurbeheer en subsidies agrarisch landschapsbeheer.

Niet alle gevallen van overmacht of uitzonderlijke omstandigheden zullen leiden tot beëindiging van de subsidie. Op grond van het derde lid honoreren gedeputeerde staten het verzoek tot beëindiging als de overmacht of de uitzonderlijke omstandigheden van dien aard zijn dat het doel van de subsidie niet kan worden bereikt. Dit betekent dat gevallen van tijdelijke overmacht of tijdelijke onvoorziene omstandigheden niet per definitie leiden tot beëindiging van de subsidie. Gedeputeerde staten zullen dus bij verzoeken op basis van het eerste of tweede lid steeds een afwezig moeten maken: heeft het – in het licht van de doelstelling van de subsidie – zin de subsidie voort te zetten of niet.

Artikel 7.2

In geval van overlijden zullen de zesjarige subsidies natuurbeheer, subsidies landschapsbeheer, subsidies agrarisch natuurbeheer of subsidies agrarisch landschapsbeheer in de regel worden vastgesteld met ingang van de datum van overlijden van de begunstigde. Echter, als de rechtsopvolger onder algemene titel de rechten en verplichtingen die behoren bij de subsidie voor de resterende looptijd wil overnemen, is dat onder voorwaarden mogelijk. Als een verzoek daartoe niet binnen zes maanden na het overlijden van de begunstigde bij gedeputeerde staten is ingediend, trekken gedeputeerde staten de subsidie in.

Het kan voorkomen dat degene die de rechten en verplichtingen behorende bij de subsidie wil overnemen, al een zelfde subsidie ontvangt voor grond die grenst of landschapselementen die grenzen aan de over te nemen subsidie. Als deze beide subsidies identiek zijn, kunnen beide subsidies worden samengevoegd. De duur van de langstlopende subsidie prevaleert.

Artikel 7.3

Artikel 7.3 gaat over de overdracht van de rechten en verplichtingen die zijn verbonden aan subsidies natuurbeheer, subsidies landschapsbeheer, subsidies agrarisch natuurbeheer of subsidies agrarisch landschapsbeheer in verband met overdracht van grond. Voor subsidies natuurbeheer en subsidies landschapsbeheer geldt dat een verzoek tot overdracht van deze rechten en verplichtingen kan worden ingediend als de zeggenschap krachtens een van de in artikel 3.3, onderdeel a, of 5.3, eerste lid, genoemde rechten overgaat (eerste lid). Voor subsidies agrarisch natuurbeheer en subsidies agrarisch landschapsbeheer geldt dat een verzoek tot overdracht van deze rechten en verplichtingen kan worden ingediend als het beheer over de landbouwgrond of de landschapselementen wordt overgedragen (tweede lid).

Subsidies behoeven niet te worden overgedragen als de zeggenschap over het beheer (natuurbeheer of agrarisch natuurbeheer) tijdelijk overgaat en deze tijdelijke overgang valt buiten de peildatum van 15 mei. Zodra de overdracht wel de peildatum van 15 mei van een van de kalender- of beheerjaren behelst, heeft de begunstigde geen recht meer op de jaarbetaling (zie begunstigenbegrip art. 3.3, art 4.1.1.3, art 5.3). Hij is er dan dus bij gebaat de subsidie over te dragen aan degene die wel als begunstigde kan worden aangemerkt.

Voor subsidies natuurbeheer en subsidies landschapsbeheer moet de overdracht uiterlijk 1 juli worden aangevraagd (derde lid). Voor subsidies agrarisch natuurbeheer en agrarisch landschapsbeheer moet de jaarbetaling via de verzamelaanvraag uiterlijk 15 mei van een beheerjaar worden aangevraagd. Om te kunnen toetsen of de verzamelaanvraag correct is gedaan, en degene die de jaarbetaling aanvraagt ook recht heeft op de jaarbetaling, moeten mutaties voor subsidies agrarisch natuurbeheer en agrarisch landschapsbeheer uiterlijk op de peildatum worden doorgegeven (zie vierde lid).

Het moment dat de rechten en verplichtingen daadwerkelijk overgaan van de oorspronkelijke subsidieontvanger naar de nieuwe, is afhankelijk van het moment waarop de zeggenschap over het beheer of het beheer over wordt gedragen. Vindt de overdracht plaats na de peildatum maar nog binnen het kalenderjaar of beheerjaar, dan is de subsidieontvanger op grond van zijn subsidieverplichtingen (draagt zorg voor) gedurende dat kalenderjaar of beheerjaar nog verantwoordelijk voor de uitvoering van het beheer en de overige subsidieverplichtingen. Hij zal civielrechtelijk kunnen regelen dat de subsidieverplichtingen worden nageleefd. De subsidie gaat dan ook pas over vanaf aanvang van het nieuwe kalenderjaar of beheerjaar.

Vindt de overdracht plaats lopende het kalenderjaar of beheerjaar, maar nog voor de peildatum, dan gaat de subsidie over vanaf het moment van overdracht, namelijk het moment dat de nieuwe subsidieontvanger als begunstigde geldt: de nieuwe subsidieontvanger heeft immers op de peildatum van dat kalenderjaar de zeggenschap over het beheer van het natuurterrein of de landschapselementen of beheert op het peilmoment de landbouwgrond of de landschapselementen. De subsidieverplichtingen blijven dan dus tot het moment van overdracht liggen bij de oorspronkelijke begunstigde. Dit omdat de nieuwe begunstigde geen invloed heeft op de activiteiten die de oorspronkelijke subsidieontvanger uitvoert voor de overdracht.

Omdat alleen gecertificeerde begunstigden subsidie kunnen ontvangen voor monitoringswerkzaamheden, kan dit gedeelte van de subsidie niet worden overgedragen aan niet gecertificeerde begunstigden (zie het negende lid en artikel 3.3, tweede lid)

Artikel 7.4

In artikel 44, tweede lid, van verordening (EG) nr. 1974/2006 staat verwoord onder welke voorwaarden de agromilieuverbintenissen voortijdig mogen worden beëindigd zonder dat de inmiddels betaalde jaarvergoedingen moeten worden terugbetaald. Deze voorwaarden zijn van toepassing op subsidies agrarisch natuurbeheer en subsidies agrarisch landschapsbeheer. Op grond van artikel 44, tweede lid, onderdeel a, is voortijdige beëindiging toegestaan als de begunstigde al een belangrijk gedeelte van de verbintenis heeft uitgevoerd en als zijn landbouwactiviteiten definitief beëindigd zijn en als overname van de subsidie niet haalbaar is.

Artikel 7.5

Artikel 7.5 biedt de mogelijkheid om het natuurterrein, de landbouwgrond of de landschapselementen waarop een subsidie natuurbeheer, landschapsbeheer, agrarisch natuurbeheer of agrarisch landschapsbeheer, ziet, uit te breiden. Deze mogelijkheid is echter beperkt: de uitbreiding moet leiden tot een verhoging van jaarvergoeding van ten minste €50,-. Achtergrond van deze beperking is onder andere de beheersing van uitvoeringskosten. Voor agrarisch natuurbeheer en agrarisch landschapsbeheer is het tevens een uitvoering van artikel 45 van verordening (EG) nr. 1974/2006. Daar staat onder andere dat vergroting van het terrein alleen mag zijn toegestaan als dat gunstig is voor de betrokken maatregel, als het gerechtvaardigd is vanuit het oogpunt van de aard van de verbintenis, de duur van de resterende looptijd en de omvang van de oppervlakte. Tegen deze achtergrond is de maximale uitbreiding beperkt en is de uitbreiding slechts eenmaal per jaar toegestaan.

Artikel 7.6

Voor subsidies agrarisch natuurbeheer en subsidies agrarisch landschapsbeheer zijn de mogelijkheden voor verkleining van het areaal, waarvoor subsidie ontvangen wordt, beperkt overeenkomstig artikel 45, vierde lid, van verordening (EG) 1974/2006. Dat artikel staat toe dat in geval van herverkaveling of ruilverkaveling van overheidswege of in geval van ruilverkaveling die is goedgekeurd door de bevoegde autoriteit, de subsidie voortijdig wordt beëindigd zonder dat de reeds betaalde jaarvergoedingen worden terugbetaald.

Artikel 7.8

Een ontvanger van een subsidie agrarisch natuurbeheer mag onder voorwaarden overstappen van het ene beheerpakket naar een ander beheerpakket. De ene subsidie wordt voortijdig vastgesteld en een nieuwe subsidie wordt voor een nieuwe looptijd van zes jaar aangegaan. Dit is alleen toegestaan als is voldaan aan artikel 2, elfde lid van verordening (EG) 1974/2006. Daar staat dat de verbintenis aanzienlijk moet worden versterkt en dat de omzetting het milieu of het dierenwelzijn ten goede komt. Voor subsidies agrarisch natuurbeheer die onderdeel uitmaken van het POP geldt tevens dat de oude en de nieuwe verbintenis beide onderdeel moeten uitmaken van het POP.

Artikel 7.9

Artikel 7.9 regelt een belangrijk onderdeel van het collectieve agrarische natuurbeheer. Landbouwers die een subsidie ontvangen in het kader van collectief agrarisch natuurbeheer ontvangen een subsidiebeschikking voor zes jaar.

Zolang de landbouwers op basis van de pakketvoorwaarden vrij zijn de beheeractiviteiten over verschillende percelen te rouleren, is bij roulatie geen wijziging van de beschikking nodig (zoals bij ganzenbeheer).

Bij weidevogelbeheer en akkervogelbeheer is deze vrijheid er niet. In de beschikking is neergelegd op welke percelen welke beheerpakketten worden uitgevoerd. Voorts zal de gebiedscoördinator ieder jaar bekijken of het goedgekeurd beheerplan nog adequaat is. Als dat niet het geval is, kan dat worden aangepast. Vervolgens zullen de subsidiebeschikkingen op het gewijzigde collectief beheerplan kunnen worden aangepast. Deze aanpassing kan de vorm aannemen van het uitvoeren van een ander beheerpakket in het kader van het ene beheertype weidevogelbeheer of het verplaatsen van hetzelfde beheer naar een ander perceel. Deze mogelijkheden worden geboden in artikel 7.9.

Artikel 7.10

Op grond van de Europese voorschriften zijn agromilieuverbintenissen (subsidies agrarisch natuurbeheer en subsidies agrarisch landschapsbeheer) subsidies met een bovenwettelijk karakter: er wordt geen subsidie gegeven voor zaken die wettelijk al verplicht zijn, maar er wordt subsidie gegeven ter stimulering van zaken die niet wettelijk verplicht zijn. Alleen voor bovenwettelijke activiteiten mag subsidie worden toegekend. Wijziging van het wettelijk kader kan gevolgen hebben voor de vergoedingsmarge: wat tot op heden bovenwettelijk was, kan met de introductie van nieuwe wettelijke bepalingen een wettelijk voorschrift worden. Als dat zich voordoet, moet de subsidie worden aangepast. Omdat een subsidieontvanger niet kan worden verplicht een subsidie onder minder gunstige voorwaarden te accepteren, biedt het tweede lid de ruimte om de subsidie te beëindigen zonder dat de reeds betaalde jaarvergoedingen worden teruggevorderd.

Artikel 8.6

Als gedeputeerde staten een certificaat van een subsidieontvanger intrekken, is de subsidieontvanger niet langer gerechtigd de subsidie te blijven ontvangen onder de voorwaarden die gelden voor gecertificeerde begunstigden. Daarom trekken gedeputeerde staten de subsidie in beginsel in, tenzij de begunstigde aangeeft de subsidie te willen blijven ontvangen onder de voorwaarden die gelden voor niet gecertificeerde begunstigden. Dit betekent onder andere dat dan de subsidie zal worden verlaagd (lagere tarief op grond van artikel 3.8) en de subsidieontvanger alsnog de gegevens moet verstrekken die zijn vereist op artikel 3.4, eerste en tweede lid.

Artikel 10.1

Dit artikel geeft voor subsidies natuurbeheer, subsidies landschapsbeheer, subsidies agrarisch natuurbeheer, subsidies agrarisch landschapsbeheer en probleemgebiedensubsidies de kaders voor het verlagen van de jaarlijks uit te betalen voorschotten (jaarbetalingen) en het vast te stellen totale subsidiebedrag. Uitgangspunt zal zijn dat aan het einde van een kalenderjaar of beheerjaar zoveel mogelijk dat jaar wordt afgesloten. Dit betekent dus dat niet alleen aan het einde van de subsidieduur een besluit wordt genomen over het al dan niet verlagen van de subsidie, maar in beginsel aan het einde van ieder kalenderjaar of beheerjaar.

Deze systematiek hangt samen met de Europese voorschriften die gelden voor agromilieuverbintenissen. Deze moeten jaarlijks worden uitbetaald (zie artikel 39, vierde lid, van verordening (EG) nr. 1698/2005 en punt 51 van de Communautaire richtsnoeren voor staatssteun in de landbouw- en de bosbouwsector 2007-2013). Alleen in geval van zeer ernstige overtredingen zullen reeds betaalde voorschotten worden teruggevorderd.

Het derde lid ziet op de situatie waarin op grond van artikel 7.3, zevende lid, onderdeel b, de subsidie wordt overgedragen gedurende een beheerjaar of kalenderjaar maar vóór de peildatum. In dat geval gaat de subsidie over vanaf het moment dat de grond wordt overgedragen. Als de oorspronkelijk begunstigde gedurende de periode van het betreffende kalenderjaar of beheerjaar een overtreding van de subsidievoorschriften heeft begaan, wordt deze overtreding toegerekend aan de nieuwe begunstigde die op de peildatum van dat kalenderjaar of beheerjaar begunstigde is. Op deze wijze wordt bewerkstelligd dat overtredingen begaan in enig kalenderjaar of beheerjaar niet door de overdracht zonder gevolgen blijven.

Artikel 10.2

Voor de subsidie agrarisch natuurbeheer, probleemgebiedensubsidie en subsidie agrarisch landschapsbeheer geldt als subsidievoorwaarde dat de randvoorwaarden gemeenschappelijk landbouwbeleid moeten worden nageleefd. Uit de Europese voorschriften inzake plattelandsontwikkelingssteun (verordening 1975/2006) volgt dat bij niet naleving van de randvoorwaarden in een kalenderjaar de betalingen (bij probleemgebiedensubsidie) of de jaarvergoedingen (bij subsidies agrarisch natuurbeheer of agrarisch landschapsbeheer) die in dat kalenderjaar worden gedaan of betaald, moet worden verlaagd. De uitgangspunten die gelden voor de hoogte van de verlaging zijn identiek aan de voorschriften die gelden voor subsidie verleend in het kader van de eerste pijler van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Deze uitgangspunten zijn uitgewerkt in de Beleidsregels normenkader randvoorwaarden GLB van de Minister van LNV. Omdat de Europese voorschriften uitgaan van één kortingensystematiek, zijn de Beleidsregels normenkader randvoorwaarden GLB van overeenkomstige toepassing verklaard op het niet naleven van de randvoorwaarden GLB in het kader van onder deze verordening vallende subsidies. Ook al worden niet alle subsidies agrarisch natuurbeheer, probleemgebiedensubsidies en subsidies agrarisch landschapsbeheer betaald met Europese middelen, toch zijn de randvoorwaarden van toepassing en wordt ook het kortingenkader zoals dat voor Europese subsidie geldt, van overeenkomstige toepassing verklaard. Dit omdat het niet wenselijk is om subsidieontvangers, die gelijke soorten subsidies ontvangen onder gelijke subsidievoorwaarden, verschillend te behandelen. Voor subsidies agrarisch natuurbeheer en subsidies agrarisch landschapsbeheer die onderdeel uitmaken van het plattelandsontwikkelingsprogramma (zie bijlage 4, onderdeel B, onder 1) gelden nog enkele aanvullende randvoorwaarden. De kortingensystematiek die voor overtredingen van deze aanvullende randvoorwaarden gelden, is neergelegd in het tweede lid. Voor de aanvullende randvoorwaarden zijn in het tweede lid en in bijlage 5 de zaken neergelegd die van belang zijn om binnen de systematiek van de Beleidsregels normenkader randvoorwaarden GLB te komen tot een korting. Zo is bepaald tot welk "randvoorwaardenterrein" de verschillende aanvullende randvoorwaarden behoren en is bepaald in welke mate op een schaal van 0 tot 3 een overtreding ernstig is, of de omvang van een overtreding groot dan wel minder groot is en of een overtreding van de verschillende voorschriften een al dan niet permanent karakter heeft. Voorts is de initiële korting bepaald en is vastgelegd of overtreding van de aanvullende randvoorwaarden geacht moet zijn te zijn begaan met opzet.

Het derde lid ziet op de situatie waarin op grond van artikel 7.3, zevende lid, onderdeel b, de subsidie wordt overgedragen gedurende een beheerjaar of kalenderjaar, maar vóór de peildatum. In dat geval gaat de subsidie over vanaf het moment dat de grond wordt overgedragen. Als de oorspronkelijk begunstigde gedurende de periode van het betreffende kalenderjaar of beheerjaar een overtreding van de randvoorwaarden heeft begaan, kan deze overtreding worden toegerekend aan de nieuwe begunstigde die op de peildatum van dat kalenderjaar of beheerjaar begunstigde is. Op deze wijze wordt bewerkstelligd dat overtredingen begaan in enig kalenderjaar of beheerjaar niet door de overdracht zonder gevolgen blijven.

Artikelen 12.3

Subsidies verstrekt onder een provinciale Subsidieregeling natuurbeheer of een provinciale Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer kunnen onder voorwaarden worden omgezet naar een op grond van deze verordening te verstrekken subsidie. De omzettingmogelijkheden moeten op grond van het natuurbeheerplan zijn toegestaan.

De looptijd van de subsidie kan op grond van artikel 12.3 worden verlengd zodat de subsidie in het jaarritme (kalenderjaar of beheerjaar) van de nieuwe subsidie wordt geplaatst.

Artikel 12.4

Wanneer subsidies verstrekt onder een provinciale Subsidieregeling natuurbeheer, een provinciale Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer, de Subsidieregeling natuurbeheer 2000 van de Minister van

LNV of de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer van de Minister van LNV aflopen, kunnen begunstigden een subsidie aanvragen onder deze verordening. Nu kan het zo zijn dat het jaarritme van de oude subsidie en de nieuwe subsidie niet gelijk loopt. Zo kan het voorkomen dat de ene subsidie in bijvoorbeeld oktober afloopt terwijl de nieuwe subsidie ingaat per 1 januari. Gedeputeerde staten kunnen in die gevallen de nieuw aangevraagde subsidie verlenen voor zes jaar én de maanden die liggen tussen het einde van de oude subsidie en de ingang van de nieuwe subsidie.

Artikelen 12.5

Als een rechtspersoon een aanvraag tot certificering gebiedscoördinator heeft ingediend maar er nog niet is besloten op deze aanvraag, kan hij tot 1 oktober 2010 toch een gebiedsplan ter goedkeuring bij gedeputeerde staten voorleggen. Als na indiening van zo'n collectief beheerplan het certificeringsverzoek wordt afgewezen, kunnen gedeputeerde staten het plan beoordelen op de inhoud. De afwijzing van het certificeringsverzoek heeft geen gevolgen voor het reeds ingediende verzoek tot goedkeuring van het plan. De natuurlijke persoon of rechtspersoon die het collectief beheerplan heeft ingediend, zal geen wijzigingen van het collectief beheerplan mogen indienen. Landbouwers die subsidie ontvangen conform het collectief beheerplan zullen eventuele wijzigingen van het collectief beheerplan door een gebiedscoördinator moeten laten opstellen die wel in het bezit is van een certificaat.

Tot 31 december 2011 kunnen ook daartoe aangewezen ambtenaren optreden als gebiedscoördinator. Dit om te voorkomen dat binnen een gebied waar geen gebiedscoördinator aanwezig is, geen collectief agrarisch natuurbeheer plaatsvindt.

Als een begunstigde nog niet is gecertificeerd maar wel een verzoek tot certificering heeft ingediend, kan hij een aanvraag tot subsidie indienen als was hij gecertificeerd. Mocht de certificering niet worden toegekend, dan vervalt in beginsel de subsidie, tenzij de begunstigde aangeeft ook subsidie te willen ontvangen onder de voorwaarden van niet-gecertificeerde. Dit betekent onder andere dat de hoogte van de subsidie wordt beperkt (zie art 3.8). Dit verzoek van de begunstigde is nodig omdat de subsidieaanvraag ziet op een subsidie onder de voorwaarden die gelden voor gecertificeerden.

Subsidieregeling kwaliteitsimpuls natuur en landschap

Gedeputeerde Staten van provincie Drenthe

Gelet op artikel 145 van de Provinciewet en artikel 11, derde lid, van de wet Inrichting Landelijk Gebied;

Gelet op de Awb;

Gelet op artikel 3, vierde lid van de Subsidieverordening inrichting landelijk gebied;

Overwegende dat deze regeling onderdeel is van het nieuwe subsidiestelstel Natuur en Landschap;

Besluiten vast te stellen de Subsidieregeling kwaliteitsimpuls natuur en landschap

Hoofdstuk 1 Algemene bepalingen

Artikel 1 (*begripsbepalingen*)

In deze subsidieregeling wordt verstaan onder:

- a. agrarisch beheertype: in bijlage 4, onderdeel A, tweede kolom van de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer, opgenomen omschrijving voor een groep agrarische beheerpakketten die eenzelfde doel hebben;
- b. beheertype: een natuurbeheertype, een agrarisch beheertype en/of een landschapsbeheertype
- c. gecertificeerde begunstigde: begunstigde als bedoeld in artikel 3.3, onderdeel a of b van de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer die beschikt over een geldig certificaat natuurbeheer respectievelijk certificaat samenwerkingsverband natuurbeheer, afgegeven door of namens GS;
- d. investeringsplan: plan bedoeld in artikel 10;
- e. investeringssubsidie: een investeringssubsidie natuur en landschap bedoeld in artikel 8;
- f. landbouwactiviteit: activiteit als bedoeld in artikel 2, onderdeel c, van Verordening (EG) nr. 1782/2003 van de Raad van de Europese Unie van 29 september 2003 tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor regelingen inzake rechtstreekse steunverlening in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en tot vaststelling van bepaalde steunregelingen voor landbouwers en houdende wijziging van de Verordening (EEG) nr. 2019/93, (EG) nr. 1452/2001, (EG) nr. 1453/2001, (EG) nr. 1454/2001, (EG) nr. 1868/94, (EG) nr. 1251/1999, (EG) nr. 1254/1999, (EG) nr. 1673/2000, (EEG) nr. 2358/71 en (EG) nr. 2529/2001 (PbEU L 270);
- g. landbouwer: natuurlijke persoon of rechtspersoon, dan wel een samenwerkingsverband van natuurlijke personen of rechtspersonen, die een landbouwactiviteit uitoefent;
- h. landbouwgrond: in de provincie Drenthe gelegen stuk grond, waarop een landbouwactiviteit wordt uitgeoefend, niet zijnde een natuurterrein, niet zijnde grond

met als functie natuur en niet zijnde grond waarvoor een aanspraak bestaat op een vergoeding voor het waardeverschil tussen agrarische grond;

- i. landschapsbeheertype: in bijlage 7, onderdeel A, eerste kolom, van de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer opgenomen omschrijving van een groep landschapselementen;
- j. natuurbeheerplan: een door Gedeputeerde Staten vastgesteld plan op basis van hoofdstuk 2 van de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer;
- k. natuurbeheertype: in bijlage 1, tweede kolom, van de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer opgenomen soort natuur zoals nader is beschreven in de Index Natuur en Landschap;
- l. natuurkwaliteit: op de beheerkaart van het natuurbeheerplan aangegeven kwaliteitsniveau van het beheertype gebaseerd op de Index Natuur en Landschap;
- m. natuurterrein: in de provincie Drenthe gelegen grond met als functie natuur of grond waarvoor een aanspraak bestaat op een vergoeding voor het waardeverschil tussen agrarische grond en grond met als functie natuur, die ingevolge artikel 2.1, tweede lid, onderdeel a, van de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer is begrensd;
- n. terrein: een in de provincie Drenthe gelegen gebied, niet zijnde een erf of tuin, dat niet wordt doorsneden door:
 - i. wegen breder dan 5 meter,
 - ii. waterlopen die op enig punt breder zijn dan 25 meter,
 - iii. een dubbelsporige spoorlijn, of
 - iv. een geëlektrificeerde spoorlijn,en ten hoogste tot een oppervlakte van 1% van het gebied bestaat uit bebouwing;
- o. subsidie agrarisch natuurbeheer: subsidie voor het uitvoeren van de in bijlage 4, onderdeel B van de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer opgenomen agrarische beheerpakketten op landbouwgrond.

Artikel 2 (*subsidieplafond en openstelling*)

1. Gedeputeerde staten kunnen verschillende subsidieplafonds vaststellen voor de verschillende soorten investeringssubsidie bedoeld in artikel 8, voor de subsidie functieverandering bedoeld in artikel 15 of voor categorieën van aanvragers van de bedoelde investeringssubsidie of subsidie functieverandering.
2. Gedeputeerde Staten kunnen een openstellingsperiode vaststellen voor het indienen van een aanvraag investeringssubsidie of een subsidie functieverandering. Een dergelijk besluit wordt uiterlijk zes weken voor aanvang van de openstellingsperiode bekend gemaakt in het Provinciaal Blad.
3. Als op grond van het tweede lid besloten is een openstellingsperiode te hanteren en op grond van het eerste lid tevens een subsidieplafond wordt vastgesteld, wordt het besluit waarin het subsidieplafond wordt vastgesteld uiterlijk zes weken voor aanvang van de openstellingsperiode bekend gemaakt in het Provinciaal Blad.

Artikel 3 (*rangschikking: volgorde van ontvangst*)

1. Aanvragen worden afgehandeld in volgorde van ontvangst.
2. Als Gedeputeerde Staten een subsidieplafond hebben vastgesteld rangschikken zij per subsidieplafond aanvragen tot subsidieverlening met dezelfde ontvangstdatum door loting voor zover op die datum het subsidieplafond wordt overschreden.
3. Volgens de rangschikking, bedoeld in het tweede lid, komt de hoogst gerangschikte aanvraag het eerst voor subsidie in aanmerking.

4. Als een aanvraag naar het oordeel van Gedeputeerde Staten onvolledig is, wordt de aanvraag voor de toepassing van het eerste lid geacht te zijn ontvangen op de datum waarop eerste indiening heeft plaatsgehad plus het aantal dagen tussen de dag dat de aanvrager op grond van artikel 4:5 Awb op de hoogte is gesteld van de onvolledigheid van de aanvraag en de dag waarop gedeputeerde staten de ontbrekende gegevens en bescheiden hebben ontvangen.
5. Indien Gedeputeerde Staten een openstellingsperiode hebben vastgesteld, zijn lid 1, 2, 3 en 4 van overeenkomstige toepassing voor de afhandeling van aanvragen die in dezelfde openstellingsperiode zijn ontvangen.
6. Gedeputeerde Staten kunnen met gecertificeerde begunstigen afspraken maken over meerjarige subsidieplafonds voor elke gecertificeerde begunstigde. Dergelijke afspraken worden vastgelegd in een door Gedeputeerde Staten en de gecertificeerde begunstigde te ondertekenen overeenkomst. Aanvragen binnen meerjarenovereenkomsten worden behandeld voor zover de aanvragen binnen de in de meerjarenovereenkomst gestelde kaders passen. Lid 2 is op deze aanvragen niet van toepassing.

Artikel 4 (*indiening aanvraag*)

Als een aanvraag tot subsidieverlening wordt ingediend door een gemachtigde gaat de aanvraag vergezeld van een bewijs van machtiging.

Artikel 5 (*uitsluitingen begunstigen*)

Een investeringssubsidie en een subsidie functieverandering wordt niet verstrekt aan:

- a. publiekrechtelijke rechtspersonen;
- b. rechtspersonen die de waterwinning als doelstelling hebben;
- c. privaatrechtelijke rechtspersonen die kennelijk zijn opgericht ten behoeve van het beheer van grond of water, waarvan de eigendom geheel of gedeeltelijk berust bij de rechtspersonen, bedoeld in de onderdelen a en b.

Artikel 6 (*anti-cumulatie*)

Als voor de activiteit waarvoor subsidie wordt aangevraagd uit anderen hoofde subsidie is verstrekt door Gedeputeerde Staten dan wel door andere overheden, waardoor het totaal aan subsidie voor de betreffende activiteit meer bedraagt:

- a. dan de werkelijke kosten die de activiteiten met zich brengen;
- b. dan de maximale vergoeding die op grond van Europese voorschriften mag worden gegeven of,
- c. dan de maximale vergoeding die op grond van het plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 mag worden gegeven,

wordt de subsidie op grond van deze subsidieregeling zoveel lager vastgesteld als noodzakelijk om betaling boven de werkelijke kosten dan wel de Europese maxima te voorkomen.

Hoofdstuk 2 Natuurbeheerplan

Artikel 7 (*Natuurbeheerplan*)

Gedeputeerde Staten stellen ten behoeve van de uitvoering van deze subsidieregeling een ambitiekaart met een topografische ondergrond van 1 : 10.000 vast als onderdeel van het natuurbeheerplan waarop:

- a. de begrenzing is vastgelegd voor alle bestaande en nog te realiseren natuur;
- b. binnen deze begrenzing de ambitie van alle bestaande en nog te realiseren natuur is getypeerd volgens de Index Natuur en Landschap.

Hoofdstuk 3 Investeringssubsidie natuur en landschap

Artikel 8 (*grondslag subsidie*)

1. Gedeputeerde Staten kunnen op aanvraag subsidie verstrekken voor eenmalige investeringen in terreinen die tot doel hebben:
 - a. de omzetting van landbouwgrond naar natuurterrein
 - b. de verhoging van de natuurkwaliteit van het bestaande natuurbeheertype of landschapsbeheertype
 - c. de omzetting van een natuurterrein met een bestaand natuurbeheertype naar een natuurterrein met een gewenst natuurbeheertype.
2. Gedeputeerde Staten kunnen op aanvraag subsidie verstrekken voor eenmalige investeringen in landbouwgrond die noodzakelijk zijn voor de realisatie van een agrarisch beheertype, of de verhoging van de kwaliteit van een bestaand agrarisch beheertype, met als doel voor het gerealiseerde agrarisch beheertype een subsidie agrarisch natuurbeheer uit te voeren, welke investeringen tevens een verhoging van de waarde van de agrarische natuur tot gevolg hebben.
3. Gedeputeerde Staten kunnen op aanvraag subsidie verstrekken voor eenmalige investeringen in natuurterreinen en landbouwgrond die tot doel hebben de aanleg en bescherming van een landschapsbeheertype.
4. Gedeputeerde Staten kunnen op aanvraag subsidie verstrekken voor een programma van eenmalige investeringen dat is gericht op investeringen in terreinen die één of meer van de in lid 1, 2 en 3 van dit artikel bedoelde doelen hebben.

Artikel 9 (*begunstigden*)

1. Een investeringssubsidie als bedoeld in artikel 8 lid 1 kan worden verstrekt aan:
 - a. natuurlijke personen of rechtspersonen die zeggenschap hebben over het perceel waarvoor subsidie wordt aangevraagd, krachtens:
 - i. eigendom;
 - ii. erfpacht met een erfpachtsovereenkomst met een duur van ten minste 25 jaar;
 - iii. recht van beklemming;
 - iv. artikel 45 van de Wet inrichting landelijk gebied, of
 - v. artikel 189 van de Landinrichtingswet zoals die gold tot 1 januari 2007, mits is voldaan aan de voorwaarden opgenomen in artikel 189, tweede lid;
 - b. een samenwerkingsverband met rechtspersoonlijkheid van natuurlijke personen of rechtspersonen, bedoeld in onderdeel a.

2. Een investeringssubsidie als bedoeld in artikel 8 lid 2 kan worden verstrekt aan natuurlijke personen of rechtspersonen die op de landbouwgrond waarvoor subsidie wordt aangevraagd een landbouwactiviteit uitoefenen krachtens een zakelijk recht dan wel een persoonlijk recht.
3. Een investeringssubsidie als bedoeld in artikel 8 lid 3 kan worden verstrekt aan de personen genoemd in lid 1 en 2 van dit artikel.
4. Een investeringssubsidie als bedoeld in artikel 8 lid 4 kan worden verstrekt aan een gecertificeerde begunstigde, welke in zijn kwaliteitshandboek het onderdeel projecten heeft opgenomen en daarvoor mede is gecertificeerd.
5. Het bepaalde in de voorgaande leden geldt voor zover de betrokken begunstigten verder niet zijn uitgesloten op grond van artikel 5.

Artikel 10 (*aanvraag subsidie*)

1. Een aanvraag tot subsidieverlening gaat vergezeld van een investeringsplan bestaande uit:
 - a. een beschrijving van de uitgangssituatie
 - b. een vermelding welk van de in artikel 8 bedoelde investeringsdoelen het betreft
 - c. een omschrijving van de te treffen inrichtingsmaatregelen
 - d. de oppervlakte waarop de maatregelen zullen worden uitgevoerd.
 - e. de motivering voor het treffen van de maatregelen
 - f. de met de maatregelen beoogde eindsituatie van het terrein, waarbij minimaal het beoogde beheertype en de oppervlakte daarvan wordt aangegeven
 - g. een beschrijving van de in stand te houden, te verbeteren, aan te leggen, of te verwijderen wegen en paden
 - h. een tijdplanning waarbinnen de inrichtingsmaatregelen worden gerealiseerd
 - i. een gespecificeerde begroting
 - j. één of meer topografische kaarten met een schaal van 1:10.000 waarop de grenzen van het natuurterrein, landbouwgrond of landschapsbeheertype waarvoor subsidie wordt aangevraagd is aangegeven;
2. Indien dit nodig is voor de beoordeling van de aanvraag kunnen Gedeputeerde Staten de aanvrager om aanvullende informatie vragen.
3. Een aanvraag tot subsidieverlening voor een investeringssubsidie als bedoeld in artikel 8 lid 1, 2 en 3 gaat tevens vergezeld van een verklaring van geen bezwaar van de eigenaar van het perceel of de percelen waarvoor investeringssubsidie wordt aangevraagd en voor zover relevant, een verklaring van geen bezwaar van de erfpachter, indien de aanvrager van de investeringssubsidie een ander is dan de eigenaar en, voor zover relevant, de erfpachter van de percelen waarvoor een investeringssubsidie wordt aangevraagd.
4. Een aanvraag tot subsidieverlening voor een investeringssubsidie door een begunstigde als bedoeld in artikel 9 lid 1 sub a punt v dient tevens vergezeld te gaan van een overeenkomst met de Landinrichtingscommissie.
5. In afwijking van lid 1 en 2 gaat een aanvraag tot subsidieverlening voor een investeringssubsidie als bedoeld in artikel 8 lid 4 vergezeld van:
 - a. een lijst van de natuurterreinen, landbouwgronden of landschapsbeheertypen waar de bedoelde investeringen worden verricht;

- b. per natuurterrein, perceel landbouwgrond of landschapsbeheertype een vermelding op welke beheertypen de investeringen betrekking hebben;
- c. per natuurterrein, perceel landbouwgrond of landschapsbeheertype een vermelding welk van de in artikel 7 bedoelde investeringsdoelen het betreft;
- d. per natuurterrein, perceel landbouwgrond of landschapsbeheertype een vermelding van de oppervlakte waarop de investeringen betrekking hebben;
- e. per natuurterrein, perceel landbouwgrond of landschapsbeheertype een vermelding van de hoogte van de investering;
- f. per natuurterrein, perceel landbouwgrond of landschapsbeheertype een vermelding van de looptijd van de investering en de spreiding van de investering binnen deze looptijd;
- g. één elektronische kaart waarvan Gedeputeerde Staten de technische specificaties nader kunnen aangeven met daarop de buitengrenzen van het natuurterrein, perceel landbouwgrond of landschapsbeheertype waarvoor subsidie wordt aangevraagd.

Artikel 11 (*subsidievoorwaarden*)

Een investeringssubsidie kan worden verleend indien is voldaan aan de volgende voorwaarden:

- a. de betreffende maatregelen in het investeringsplan bedoeld in artikel 10 dragen naar het oordeel van Gedeputeerde Staten bij aan de realisatie van het op basis van artikel 10 lid 1 sub b omschreven en in artikel 8 bedoelde investeringsdoel en is in overeenstemming met het natuurbeheerplan zoals dat uiterlijk 6 weken voor de datum van aanvraag van de betreffende subsidie gold;
- b. de maatregelen die het investeringsplan beschrijft realiseren deze omzetting, verhoging van de kwaliteit, realisatie of aanleg als vermeld onder sub a efficiënt en effectief;

Artikel 12 (*subsidieverplichtingen*)

De ontvanger van een investeringssubsidie

- a. realiseert de investering conform het goedgekeurde investeringsplan;
- b. brengt jaarlijks een schriftelijk verslag uit aan Gedeputeerde Staten over de inhoudelijke en financiële voortgang van de activiteiten.

Artikel 13 (*subsidiabele en niet subsidiabele kosten*)

1. De volgende kosten komen in aanmerking voor subsidie:
 - a. kosten voor het opstellen van het investeringsplan;
 - b. alle kosten voor de uitvoering van de maatregelen omschreven in het investeringsplan behoudens de kosten die in het tweede lid zijn uitgesloten;
 - c. de kosten gemaakt voor het laten opstellen van een accountantsverklaring, indien een dergelijke verklaring in het kader van de eindverantwoording verplicht is gesteld;
2. De volgende kosten komen niet in aanmerking voor subsidie:
 - a. kosten voor de verwijdering van bodemverontreiniging of afval;
 - b. kosten voor de bouw van opstallen, met uitzondering van de opstallen die direct met het beheer te maken hebben;

- c. kosten voor de aanschaf van machines;
- d. kosten voor de aanschaf of plaatsing van recreatieve voorzieningen;
- e. kosten voor de aanleg van parkeergelegenheid;
- f. kosten voor het wegwerken van achterstallig onderhoud;
- g. kosten verband houdend met de uitvoering van wettelijke verplichtingen of een bestaand(e) (publiekrechtelijk) convenant, regeling of afspraak

Artikel 14. (*hoogte investeringssubsidie*)

1. Alleen de werkelijk gemaakte kosten zijn subsidiabel.
2. De subsidie is maximaal 95% van de subsidiabele kosten. In naar het oordeel van Gedeputeerde Staten bijzondere gevallen kan een lagere respectievelijk hogere subsidie worden toegekend.
3. Gedeputeerde Staten kunnen in afwijking van lid 2 er ook voor kiezen om een maximum bedrag aan subsidiabele kosten per hectare vast te stellen.

Hoofdstuk 4 Subsidie functieverandering

Artikel 15. (*grondslag subsidie functieverandering*)

Gedeputeerde Staten kunnen op aanvraag subsidie verstrekken voor de waardedaling van grond ten gevolge van de omzetting van landbouwgrond in natuurterrein.

Artikel 16 (*begunstigden*)

Een subsidie functieverandering kan worden verstrekt aan eigenaren van landbouwgrond, voor zover niet uitgezonderd in artikel 5.

Artikel 17 (*aanvraag subsidie*)

1. De aanvraag tot subsidieverlening gaat in ieder geval vergezeld van één of meer topografische kaarten met een schaal van 1:10.000 waarop de grenzen van het voor subsidie in aanmerking komende terrein is aangegeven, alsmede de in dat terrein gelegen wegen, vaarwegen, waterlopen en paden.
2. Indien dit nodig is voor de beoordeling van de aanvraag kunnen Gedeputeerde Staten de aanvrager om aanvullende informatie vragen.
3. Indien op de landbouwgrond waarvoor een subsidie functieverandering is aangevraagd een recht van hypotheek is gevestigd, gaat een aanvraag tot subsidieverlening vergezeld van een verklaring van geen bezwaar van de natuurlijke of rechtspersoon die het recht van hypotheek toekomt.

Artikel 18 (*subsidievoorwaarden*)

Een subsidie functieverandering kan worden verleend indien is voldaan aan de volgende voorwaarden:

- a. de subsidie is bedoeld voor de omzetting van landbouwgrond naar natuurterrein;
- b. met betrekking tot de landbouwgrond waarvoor subsidie is aangevraagd, bestaat geen aanspraak op een subsidie agrarisch natuurbeheer;
- c. de functieverandering dient niet tot uitvoering van wettelijke verplichtingen of een bestaand(e) (publiekrechtelijk) convenant, regeling of afspraak;

- d. de functieverandering realiseert de doelen in overeenstemming met het natuurbeheerplan zoals dat uiterlijk 6 weken voor de datum van aanvraag van de subsidie functieverandering gold.
- e. de eigenaar van de landbouwgrond heeft voor de verwerving van het betreffende landbouwgrond geen subsidie ontvangen;

Artikel 19. (*Subsidieverplichtingen*)

De subsidie functieverandering wordt verleend onder de voorwaarde dat:

1. binnen een termijn van één jaar na de subsidieverlening een overeenkomst tussen degene aan wie de grond toebehoort en de provincie Drenthe tot stand komt waarin is opgenomen:
 - a. de verplichting van de eigenaar van de grond de betreffende grond niet te gebruiken of te doen gebruiken als landbouwgrond en overigens datgene na te laten wat de ontwikkeling of instandhouding van het betrokken beheertype op de desbetreffende grond in gevaar brengt of verstoort;
 - b. dat de verplichtingen, bedoeld onder a, zullen overgaan op degene die de grond onder algemene of bijzondere titel zullen verkrijgen en eveneens gelden voor degene die van de rechtshebbende een recht op het gebruik van de grond verkrijgen;
2. de overeenkomst, bedoeld in lid 1, wordt ingeschreven in de openbare registers;
3. de subsidieontvanger binnen een termijn van één jaar na de subsidieverlening met het Nationaal Groenfonds een overeenkomst tot voorfinanciering afsluit waarin is opgenomen:
 - a. de verplichting van de subsidieontvanger het bedrag, bedoeld in artikel 20, eerste lid, in zijn geheel voor te laten financieren door het Nationaal Groenfonds;
 - b. de verplichting van het Nationaal Groenfonds het bedrag bedoeld in artikel 20, eerste lid, in zijn geheel te betalen;
 - c. betaling als bedoeld onder sub b zal plaatsvinden nadat de overeenkomst als bedoeld in lid 3 is getekend door beide partijen en nadat het Nationaal Groenfonds hiertoe van Gedeputeerde Staten opdracht heeft ontvangen.

Artikel 20. (*subsidiabele kosten/hogte subsidie functieverandering*)

1. De subsidie functieverandering wordt bepaald aan de hand van het bedrag waarmee het terrein als gevolg van de omzetting van landbouwgrond in natuurterrein in waarde daalt.
2. De waardedaling als bedoeld in het eerste lid wordt door Gedeputeerde Staten vastgesteld en bedraagt maximaal 85 % van de waarde van de landbouwgrond.
3. De waarde van de landbouwgrond als bedoeld in het eerste lid wordt bepaald op basis van een taxatie uitgevoerd door Dienst Landelijk Gebied. Bij deze taxatie wordt uitgegaan van de waarde in het economisch verkeer bij agrarische bestemming en wordt als peildatum gehanteerd de eerste dag van de maand waarin de aanvraag is ontvangen. Indien de aanvraag onvolledig of onjuist is wordt als peildatum aangehouden de eerste dag van de maand waarin de aanvraag is gecompeteerd.

4. De kosten voor de inschrijving in de openbare registers van de overeenkomst, bedoeld in artikel 19 lid 2, alsmede de kosten die voortvloeien uit de overeenkomst, bedoeld in het eerste lid komen voor rekening van de provincie.

Artikel 21 (*subsidievaststelling*)

1. Gedeputeerde Staten stellen binnen 10 weken na de datum waarop de overeenkomst als bedoeld in artikel 19 lid 1 is ingeschreven in de openbare registers de subsidie vast.
2. De vaststelling, bedoeld in het eerste lid, kan eenmaal met ten hoogste 10 weken worden verdaagd.

Artikel 22 (*betaling*)

1. Na subsidievaststelling zullen Gedeputeerde Staten aan het Nationaal Groenfonds de opdracht geven over te gaan tot uitbetaling van het subsidiebedrag. Betaling vindt plaats uiterlijk 8 weken nadat deze opdracht is verstrekt.
2. Indien op het moment van de opdrachtverstrekking de overeenkomst als bedoeld in artikel 19 lid 3 nog niet is ondertekend, vindt de betaling plaats uiterlijk 8 weken na ondertekening van de betrokken overeenkomst.

Hoofdstuk 5 Slotbepalingen

Artikel 23

Voor zover in deze subsidieregeling niet nader is bepaald, zijn de bepalingen in de subsidieverordening inrichting landelijk gebied op de subsidieverlening en vaststelling van toepassing.

Artikel 24

Deze subsidieregeling treedt in werking met ingang van 1 januari 2010.

Artikel 25

Deze subsidieregeling wordt aangehaald als: Subsidieregeling kwaliteitsimpuls natuur en landschap.

Toelichting

Algemeen

Bij de decentralisatie van Programma Beheer als onderdeel van het Investeringsbudget Landelijk Gebied ILG per 1 januari 2007 hebben de provincies twee subsidieregelingen vastgesteld: de Provinciale Subsidieregeling Natuurbeheer (PSN) en de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (PSAN). Deze provinciale regelingen waren de opvolgers van de tot dan geldende rijks subsidieregelingen voor natuurbeheer (SN) en agrarisch natuurbeheer (SAN) en daar ook in belangrijke mate op gebaseerd. Omdat die regelingen werden ervaren als ingewikkeld, rigide en gedetailleerd met te weinig mogelijkheden voor regionaal maatwerk, is bij de overgang afgesproken dat de provincies zich zullen inspannen om een nieuw, vereenvoudigd stelsel voor natuurbeheer in te voeren.

In nauw overleg met alle betrokkenen (LNV, terreinbeherende organisaties, organisaties van particulier en agrarische natuurbeheer, DLG, DR) is gewerkt aan de totstandkoming van een nieuw stelsel.

Het nieuwe stelsel gaat uit van een samenspel van alle bij het beheer van het landelijk gebied betrokken partijen die een bijdrage kunnen leveren aan de doelstellingen van de natuur(kwaliteit):

- Agrarische natuurbeheerders (ondernemers en particulieren, die natuurbeheer uitoefenen op gronden met een landbouwkundig gebruik);
- Terreinbeherende organisaties (TBO's: stichtingen en verenigingen, die professioneel natuurbeheer als hoofddoel hebben, zoals Natuurmonumenten, de Provinciale Landschappen en Staatsbosbeheer);
- Natuurbeheerders niet zijnde TBO's (particulieren, stichtingen, gemeenten, etc. die natuurterreinen beheren).

In het nieuwe stelsel wordt een onderscheid gemaakt tussen beheer van bestaande (agrarische) natuur en kwaliteitsimpulsen. De subsidie voor het beheer van de (agrarische) natuur wordt via de nieuwe Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer direct geregeld tussen beheerder en provincie. Die - op een IPO model gebaseerde- verordening komt in de plaats van de huidige PSN en PSAN (zie de daartoe strekkende voordracht van.....).

De kwaliteitsimpulsen (inrichting, zware kwaliteitsinvesteringen en functieverandering) verlopen via het gebiedsgerichte proces en worden volgens de ILG systematiek gefinancierd via de provinciale ILG Verordening. Daarom wordt het budget voor inrichting en functieverandering uit het huidige Programma Beheer ook toegevoegd aan het integrale ILG-budget onder het pMJP.

De aanvragen voor subsidies voor inrichting en functieverandering worden door de provincie getoetst aan het brede pMJP en de doelen in het natuurbeheerplan. Dat plan stellen Gedeputeerde Staten op basis van de Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer vast. In dat plan wordt niet alleen aangegeven welk beheer mogelijk is van bestaande natuur en agrarische natuur, maar wordt ook bepaald waar nog nieuwe natuur of agrarische natuur en landschapselementen aangelegd moeten worden of waar nog een kwaliteitsimpuls moet plaatsvinden.

De onderhavige subsidieregeling is op een IPO model gebaseerd en maakt onderdeel uit van de provinciale Subsidieverordening inrichting landelijk gebied 2007. Alle daarin opgenomen bepalingen zijn op de subsidieverlening van toepassing, voor zover deze in de onderhavige subsidieregeling niet nader worden geregeld.

Deze subsidieregeling regelt twee subsidievormen: de investeringssubsidie en de subsidie functieverandering.

Investeringsubsidie

Er kan subsidie worden verleend voor inrichtingsprojecten ten behoeve van: omzetting van landbouwgrond naar natuur, herstel en behoud van bestaande natuur en landschap, kwaliteitsverbetering van bestaande natuur en voor de aanleg van landschapselementen. Aanvragen kunnen worden ingediend door beheerders (TBO's, agrariër en particulier) die landbouwgrond, natuurgrond en/of landschapselementen in eigendom of erfpacht (>25 jaar) hebben. Dit geldt ook voor Staatsbosbeheer. De waterleidingmaatschappijen, waterschappen, Defensie, BBL, Domeinen inclusief Kroondomein, gemeenten en provincies zijn uitgesloten van deze subsidie. De subsidie bedraagt maximaal 95% van de subsidiabele kosten.

Subsidie voor functieverandering

Subsidie voor functieverandering wordt verleend voor percelen die worden omgezet van landbouwgrond tot grond met de in het natuurbeheerplan aangegeven natuurdoelen. Provincies geven een vergoeding voor de waardevermindering die optreedt door deze functieverandering.

Aanvragen kunnen worden ingediend door eigenaren (agrariër en particulier) van landbouwgrond.

De waterleidingmaatschappijen, waterschappen, de rijksoverheid (Defensie, SBB, BBL, Domeinen inclusief Kroondomein), provincies en gemeenten zijn uitgesloten van deze subsidie.

De subsidie wordt, binnen de staatssteunregels, gegeven als vergoeding van de waardevermindering van de grond door de omvorming van landbouwgrond naar natuurgrond. Met de beheerder wordt binnen een jaar na toekenning van de subsidie een kwalitatieve verplichting afgesloten om te zorgen dat het gewenste natuurdoel op het perceel niet wordt geschaad en/of deze grond niet weer landbouwkundig in gebruik wordt genomen.

Gecertificeerde beheerders

Evenals bij de Subsidieverordening natuur en landschapsbeheer gelden soms lichtere verplichtingen voor gecertificeerde beheerders. Zij kunnen subsidie aanvragen op programmaniveau in plaats van op projectniveau. Dat betekent dat zij voor verschillende terreinen voor verschillende doelen een gecombineerde aanvraag kunnen indienen.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 3 lid 6

Met deze bepaling wordt het mogelijk gemaakt om voor gecertificeerde begunstigen te werken met programmafinanciering. Op basis van een projectenlijst waarop meerdere projecten staan, kunnen financiële meevallers bij een project worden gebruikt voor het uitvoeren van projecten die aangevraagd, beoordeeld en goedgekeurd zijn, maar waarvoor (nog) geen budgetruimte is. Zolang dit niet leidt tot budgetoverschrijding kan hierin worden geschoven. Dit zorgt voor een optimale uitputting van de beschikbare middelen.

Artikel 7

Hier wordt aangesloten bij het natuurbeheerplan dat Gedeputeerde Staten in het kader van de Subsidieverordening natuur en landschapsbeheer vaststellen. In dit plan wordt een beheertypekaart opgenomen die regelt waar men voor welke beheertypen beheervergoeding kan aanvragen. Deze beheertypekaart gaat uit van de bestaande situatie.

In het natuurbeheerplan wordt ook een ambitiekaart opgenomen. Deze ambitiekaart gaat uit van de kwalitatief gewenste situatie. Zo wordt duidelijk gemaakt waar nog nieuwe natuur aangelegd moet worden of waar nog een kwaliteitsverbetering moet plaatsvinden. Deze ambitiekaart vormt de basis voor subsidieverlening op basis van de onderhavige

regeling. Met deze bepaling wordt de rechtsbasis voor vaststelling van deze ambitiekaart geregeld.

In principe bestaat de investeringsopgave uit het kwaliteitsverschil tussen de aanduiding op de beheertypekaart en de aanduiding op de ambitiekaart.

Artikel 8 lid 1

Sub b wordt bedoeld op de situatie dat op een perceel reeds het gewenste beheertype overeenkomstig het natuurbeheerplan aanwezig is, maar dat dit beheertype nog niet het gewenste kwaliteitsniveau heeft. Via een investeringssubsidie kan het kwaliteitsniveau worden verhoogd.

Sub c betreft de situatie dat er op het perceel al natuur aanwezig is, maar dat de aanwezige natuur niet het gewenste natuurbeheertype is. Via een investeringssubsidie kan de bestaande natuur dan worden omgezet naar het gewenste natuurbeheertype.

Artikel 9

Dit artikel regelt aan wie een investeringssubsidie kan worden verstrekt. Als begunstigen gelden diegenen die zeggenschap hebben over het perceel. Dat zijn in eerste instantie de eigenaren, waarbij niet is bepaald hoe lang de eigenaar zeggenschap moet hebben. Wel moet hij van het moment van aanvraag tot het moment van de beschikking eigenaar zijn. Dit laat de mogelijkheid open dat de eigenaar het terrein daarna verkoopt of in erfpacht uitgeeft. Voor erfpachters geldt wel de eis dat zij gedurende 25 jaar een erfpachtsovereenkomst moeten hebben. Hiermee wordt veiliggesteld dat de erfpachter gedurende een voldoende lange periode zeggenschap heeft.

Artikel 10

In lid 4 is bepaald dat begunstigen op basis van de Landinrichtingswet een overeenkomst met de Landinrichtingscommissie dienen te overleggen. Zij beheren het perceel namelijk op grond van een plan van tijdelijk gebruik. Een dergelijk plan moet echter jaarlijks worden gemaakt. Op het moment van aanvragen staat (juridisch) nog niet vast dat zij later ook daadwerkelijk het eigendom verkrijgen. Met het toevoegen van een overeenkomst met de Landinrichtingscommissie wordt dit voldoende afgedekt. Op zich geldt dit ook met betrekking tot de landinrichting die plaatsvindt op basis van de Wilg (subonderdeel iv). Op basis van de Wilg heeft Gedeputeerde Staten echter de rol van de landinrichtingscommissie overgenomen. Op dat moment is het dus niet meer nodig dat zo'n overeenkomst wordt overlegd, aangezien de subsidieverlener en diegene die zo'n overeenkomst afgeeft een en dezelfde partij zijn.

Artikel 11

De onderhavige subsidieregeling gaat niet langer uit van een openstellingsperiode waarbinnen subsidieaanvragen moeten worden ingediend. Gedurende het gehele jaar kunnen aanvragen worden ingediend. Om toch te zorgen voor een ijkpunt bij de beoordeling van de aanvraag, wordt uitgegaan van het natuurbeheerplan zoals dat 6 weken voor de datum van de aanvraag is vastgesteld.

Artikel 13

In lid 1 worden de kosten voor het opstellen van het investeringsplan aangemerkt als subsidiabele kosten. De kosten voor archeologisch en hydrologisch onderzoek zijn onderdeel van het investeringsplan.

In lid 2 sub b worden de kosten voor de bouw van opstallen aangemerkt als niet subsidiabele kosten, tenzij die opstallen direct verband houden met het beheer. Hierbij wordt bijvoorbeeld gedacht aan de aanleg van een compostplaat.

Het plaatsen van draaihekjes, klappoortjes voor toegang, etc vallen niet onder lid 2 sub d (recreatieve voorzieningen), maar maken deel uit van de inrichting van het terrein en zijn daarmee subsidiabel.

Artikel 18

Sub c is aangegeven dat de functieverandering niet mag dienen tot uitvoering van wettelijke verplichtingen of bestaande convenanten, regelingen of afspraken. Daarmee wordt aangeduid dat geen subsidie wordt verleend indien de functieverandering het gevolg is van een bestaande compensatieverplichting voor de Ecologische hoofdstructuur of Boswet.

Artikel 20

De waarde die de landbouwgrond op dit moment heeft is eenduidig en onafhankelijk te bepalen door middel van taxatie. Omdat er geen markt is voor natuurgrond is de restwaarde echter niet eenduidig vast te stellen. Daarom is bepaald dat van de getaxeerde waarde een percentage wordt afgehaald om uiteindelijk de restwaarde vast te stellen. Dat percentage wordt volledig vergoed. Op basis van Europese regelgeving is het maximum 85%. Gedeputeerde Staten kunnen het percentage vaststellen op basis van de marktomstandigheden in de provincie.

Index Natuur en Landschap

Onderdeel landschapsbeheertypen

27 februari 2009

L01 Groen blauwe landschapselementen

- L01.01 Beheertype poel en klein historisch water
- L01.02 Beheertype houtwal en houtsingel
- L01.03 Beheertype elzensingel
- L01.04 Beheertype bossingel en bosje
- L01.05 Beheertype knip- of scheerheg
- L01.06 Beheertype struweelhaag
- L01.07 Beheertype laan
- L01.08 Beheertype knotboom
- L01.09 Beheertype hoogstamboomgaard
- L01.10 Beheertype struweelrand
- L01.11 Beheertype hakhoutbosje
- L01.12 Beheertype griendje
- L01.13 Beheertype bomenrij en solitaire boom
- L01.14 Beheertype rietzoom en klein rietperceel
- L01.15 Beheertype natuurvriendelijke oever

L02 Historische gebouwen en omgeving

- L02.01 Beheertype fortterrein
- L02.02 Beheertype historisch bouwwerk en erf
- L02.03 Beheertype historische tuin

L03 Aardwerken

- L03.01 Beheertype aardwerk en groeve

L04 Recreatieve Landschapselementen

- L04.01 Beheertype wandelpad over boerenland

L01.01 **Beheertype Poel en klein historisch water**

Algemene beschrijving

Poelen zijn natuurlijke of gegraven laagtes, gemaakt om over water voor vee te kunnen beschikken. Andere al dan niet gegraven kleine wateren met een historische betekenis zijn bijvoorbeeld voorraadbassins voor bluswater, visvijvers, schapenwasplaatsen, pingoruïnes en veenputten. Vaak vervulde poelen meerdere functies. De mens heeft altijd water nodig gehad en daarvoor zijn zowel bestaande natuurlijke wateren als zelf gegraven laagtes gebruikt. Ook uit de middeleeuwen zijn putten en kuilen bekend. Tot op de huidige dag worden poelen gegraven en gebruikt. Poelen en kleine wateren in het landschap kunnen dus al eeuwen oud zijn, alhoewel sommige van zeer recente datum zijn, denk aan nieuw gegraven amfibieënpoele. Het beheertype Poel en klein historisch water is te vinden in heel Nederland. Er zijn diverse vormen bekend.

In het waterrijke West-Nederland dienden de sloten veelal als veedrinkplek en waren poelen dan ook minder noodzakelijk. In dit gebied vinden we de veenputten die door het kleinschalig afgraven van veen zijn ontstaan.

Als drinkplaats voor vee zijn poelen daar te vinden waar ander drinkwater niet voorhanden was. Vooral in Oost- en Zuid-Nederland zijn poelen veel voorkomende landschapselementen. In de kustgebieden zijn poelen aangelegd om in zoet water te voorzien in een zilte omgeving. Deze poelen werden dan in een kunstmatige verhoging gegraven. Dit zijn de zogenaamde hollestelles. Deze zijn vooral in Zeeland te vinden en liggen vaak buitendijks. Wateren die als bluswater dienden zijn veel nabij boerderijen en nederzettingen te vinden. Visvijvers komen vooral veel in Brabant en Zuid-Limburg voor. Het is belangrijk de historische contouren/vormen te behouden, zeker bij de visvijvers.

Openheid rondom (een deel van) de poel kan de zichtbaarheid en beleefbaarheid vergroten en is van belang om een goed voortplantingsbiotoop voor amfibieën te behouden. In het verleden was zeker bij veedrinkpoelen het element bereikbaar voor vee en dus in ieder geval deels onbegroeid. Vaak stonden er wel enkele bomen bij een poel voor schaduw voor de dieren en tegen verdamping. Soms kennen poelen gemetselde randen, zoals uit Zuid-Limburg bekend is. Poelen zijn van groot belang als voortplantingsbiotoop voor amfibieën en libellen in het cultuurlandschap.

Afbakening

- Zowel een poel als een klein historisch water is doorgaans een geïsoleerd stilstaand water dat gevoed wordt door grond- en/of regenwater. Een poel mag in verbinding staan met sloten of greppels wanneer sprake is van een natuurlijke eenheid die vrij afwatert. Veenputten mogen in verbinding staan met het slotenstelsel in het gebied.
- Het element heeft een oppervlakte van minimaal 0,5 en maximaal 50 are, tenzij het een voortplantingspoel voor amfibieën in het heuvelland is.
- Vijvers die een onderdeel zijn van een park- of tuinaanleg vallen niet onder dit beheertype, maar onder beheertype Historische tuin.
- Wateren die onder N06.05 'Zuur ven of Hoogveenven' of N06.06 'Zwakgebufferd ven' vallen horen niet tot dit beheertype.
- Sloten behoren niet tot dit beheertype.

Algemene beheerverplichting

De historische of natuurlijke contouren/vormen worden behouden. Dit is bijvoorbeeld belangrijk bij oude elementen zoals pingoruïnes waarvan de randzones archeologisch belangrijk kunnen zijn. Hierbij gaat het dan om de walachtige structuur rondom de plas. Maar het geldt ook bij de visvijvers. Dit beheertype wordt periodiek opgeschoond om voldoende open water te behouden.

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

- Het element wordt periodiek opgeschoond/gebaggerd om tenminste 50% van het natte oppervlakte van de poel als open water te behouden;
- Het grootste deel van de oevers van het element wordt vrijgehouden van beplanting;
- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en meststoffen in het element is niet toegestaan;
- Geen water onttrekken aan de poel anders dan voor het drinken van vee. Een poel mag in verbinding staan met sloten of greppels wanneer sprake is van een natuurlijke eenheid die vrij afwatert;
- Er mogen geen vissen of anderzijds dieren (eenden en ganzen) worden uitgezet of gekweekt;
- Vertrapping van de oevers door vee dient voorkomen te worden. Bij intensieve beweiding van het perceel waarin het element is gelegen moet het element (grotendeels) uitgerasterd zijn;
- Maai- en baggerwerkzaamheden worden verricht in de periode tussen 1 september en 15 oktober.

Beheerpakketten

L01.01.01 Oppervlakte poel < 175 m²

L01.01.02 Oppervlakte poel > 175 m²

Algemene beschrijving

In de loop der eeuwen zijn in het Nederlandse landschap diverse lijnvormige landschapselementen verschenen met houtige gewassen. Sommige van deze landschapselementen zijn al eeuwen oud. De functie was vaak meerledig: zo dienden dergelijke landschapselementen als perceelsscheiding en veekering maar leverden ze ook gebruikshout op. Door de komst van prikkeldraad en de schaalvergroting en ruilverkavelingen zijn vele kilometers van deze elementen verdwenen. Houtwallen en houtsingels komen in heel Nederland voor en er zijn vele lokale varianten zoals; graften, grubben, dykswālen, schurvelingen of houtkaden. Houtwallen komen vooral voor in cultuurlandschappen in het Zandgebied, Heuvelland en het Duingebied. Lijnvormige landschapselementen met wallichaam in het laagveengebied worden houtkade genoemd. Ook de begroeiing op graften en holle wegen in Zuid-Limburg vallen onder dit type.

Deze lijnvormige landschapselementen kennen een sterke samenhang met het omringende landschap. Houtwallen en houtsingels zijn bepalend voor het kleinschalige kampenlandschap op de zandgronden. Deze lijnvormige elementen vormen een belangrijk biotoop voor aan struwelen en zomen gebonden flora en fauna in het cultuurlandschap. Ze zijn tevens van belang ter oriëntatie voor vleermuizen en als verbindingszone voor fauna.

Afbakening

- Een houtwal of houtsingel is een vrijliggend lijnvorming en aaneengesloten landschapselement, al dan niet groeiend op een aarden wal, met een opgaande begroeiing van inheemse bomen en/of struiken. De begroeiing wordt als hakhout beheerd.
- De houtwal of houtsingel is maximaal 20 meter breed.
- Elzensingels bestaande uit een enkele rij horen niet tot dit beheertype maar tot L01.03 Elzensingel.
- Bomenrijen of boomgroepen horen niet tot dit beheertype maar tot L01.13 Bomenrij/solitaire boom.

Algemene beheerverplichting

Houtwallen en houtsingels worden periodiek, eenmaal in de 6-25 jaar, afgezet, met uitzondering van eventueel aanwezige overstaanders. Bij houtwallen wordt het wallichaam in stand gehouden en indien nodig hersteld.

BeheervorschriftenVoorwaarden en eisen

- Tenminste 75% van de oppervlakte van het element wordt als hakhout beheerd en periodiek, afgezet.
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element verwerkt worden voor zover het de ondergroei en/of de stoven niet schaadt;
- Er mag geen snoeihout verbrand worden in, of in de directe omgeving van het element en als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element;
- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in het element is niet toegestaan, behalve bij bestrijding van ongewenste houtsoorten (Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier) middels een stobbenbehandeling;
- Het element mag niet betreden en/of beschadigd worden door vee. Het element wordt van het weiland afgescheiden door een veekerende sloot of een raster. Het raster mag niet bevestigd zijn aan het element;

- Het afzetten van het element wordt alleen verricht in de periode tussen 1 oktober en 15 maart. Overhangende takken kunnen gedurende het gehele jaar worden teruggesnoeid.

Beheerpakketten

L01.02.01 Houtsingel en houtwal

- Het element wordt eenmaal in de 6-25 jaar afgezet. Soortensamenstelling en standplaats zijn leidend voor de frequentie van afzetten.
-

L01.02.02 Hoge houtwal

- De houtwal wordt eenmaal in de 21-25 jaar teruggezet. Periodiek kunnen overhangende takken worden teruggesnoeid;
- Het wallichaam is minimaal 0,8 meter hoog en de kruidachtige vegetatie van de steile walkanten wordt gemaaid;
- Het raster, indien noodzakelijk, staat aan de voet van de houtwal of aan de voet van de greppel/sloot.
- Aan beide zijden ligt aan de voet van de houtwal een greppel of sloot die in stand wordt gehouden;
- Slootmaaisel of bagger mag niet verwerkt worden in het element.

L01.02.03 Holle weg en graft

- Het element is gelegen op talud van holle weg of graft in Zuid-Limburg.
- Het element wordt minimaal eenmaal per 15 jaar afgezet.

L01.03 Beheertype Elzensingel

Algemene beschrijving

Elzensingels zijn lijnvormige landschapselementen die bestaan uit een enkele rij zwarte elzen, en vaak langs slootkanten staan. Deze elzensingels komen vooral voor in het laagveen-, zand- of rivierengebied en zijn zeer kenmerkend voor de Friese Wouden en komen in verscheidene andere delen van Nederland voor, zoals het Groninger Westerkwartier, de Gelderse Vallei, Midden-Brabant en de gebieden rond Staphorst en Vriezeveen. Elzensingels zijn landschappelijk waardevol en zijn van groot belang voor de inheemse flora en fauna.

Afbakening

- Een elzensingel is een vrijliggend lijnvorming en aaneengesloten éénrijig landschapselement dat grotendeels bestaat uit Zwarte els en als hakhout wordt beheerd.
- Losse bomenrijen en windsingels om boomgaarden en kwekerijen horen niet tot dit beheertype.

Algemene beheerverplichting

Elzensingels worden periodiek, eenmaal in de 6-21 jaar, afgezet.

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

- 75% van lengte van het element wordt als hakhout beheerd en periodiek, eenmaal in de 6-21 jaar, afgezet. De frequentie van afzetten wordt bepaald door regionale gebruiken;
- Het snoeihout mag niet in het element verwerkt worden;
- Er mag geen snoeihout verbrand worden in, of in de directe omgeving van het element en als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element;
- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in het element is niet toegestaan, behalve bij bestrijding van ongewenste houtsoorten (Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier) middels een stobbenbehandeling;
- Het element mag niet betreden en/of beschadigd worden door vee. Het element wordt van het weiland afgescheiden door een veekerende sloot of een raster. Het raster mag niet bevestigd zijn aan het element;

- Een ruigtezoom, indien aanwezig, wordt gemaaid.
- Het afzetten van het element wordt alleen verricht in de periode tussen 1 oktober en 15 maart. Overhangende takken kunnen gedurende het gehele jaar worden teruggesnoeid.

Beheerpakketten

- L01.03.01 Bedekking elzensingel 30-50%
- L01.03.02 Bedekking elzensingel 50%-75%
- L01.03.03 Bedekking elzensingel > 75%

L01.04 Beheertype Bossingel en bosje

Algemene beschrijving

Een bossingel of een bosje zijn houtopstanden die vroeger vaak aangeplant en beheerd werden als hakhout, maar doorgeschoten zijn. Door de ouderdom van de bomen is het niet mogelijk om deze elementen weer als hakhout te gaan beheren. Ze komen in veel gebieden in Nederland voor. Ook de meer recentere landinrichtingsbosjes en kleine bosjes die geen hakhoutbeheer gekend hebben behoren tot dit type.

Afbakening

- Een bossingel is een vrijliggend en aaneengesloten lijnvormig landschapselement met opgaande begroeiing van inheemse bomen en struiken.
- Een bossingel is maximaal 20 meter breed.
- Een bosje is een vrijliggend en aaneengesloten vlakvormig landschapselement met opgaande begroeiing van inheemse bomen en struiken.
- Een bosje is maximaal 1 hectare groot.

Algemene beheerverplichting

Bossingels en bosjes worden periodiek gedund of gesnoeid.

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

- Het element wordt als bos met hoog opgaande bomen beheerd;
- Het element wordt periodiek gedund en overhangende takken kunnen worden gesnoeid;
- Randen van het element kunnen als hakhout beheerd worden;
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element verwerkt worden voor zover het de ondergroei en/of de stoven niet schaadt;
- Er mag geen snoeihout verbrand worden in, of in de directe omgeving van het element en als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element;

- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in het element is niet toegestaan, behalve bij bestrijding van ongewenste houtsoorten (Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier) middels een stobbenbehandeling;
- Het element mag niet betreden en/of beschadigd worden door vee. Het element wordt van het weiland afgescheiden door een veekerende sloot of een raster. Het raster mag niet bevestigd zijn aan het element;
- Het dunnen van het element wordt alleen verricht in de periode tussen 1 oktober en 15 maart. Overhangende takken kunnen gedurende het gehele jaar worden teruggesnoeid.

Beheerpakket

L01.04.01 Bossingel en bosje

L01.05 Beheertype Knip- of scheerheg

Algemene beschrijving

Heggen zijn al eeuwen te vinden in het Nederlandse cultuurlandschap. Waar in natte delen van Nederland sloten als eigendoms- of perceelscheiding dienden, werden in drogere delen veelal heggen gebruikt. De doornige meidoorn kon daarnaast ook nog een veekerende functie hebben. Ook op landgoederen en forten is het gebruik van meidoornhagen bekend. De introductie van het prikkeldraad rond 1900 heeft gezorgd voor het verdwijnen van veel heggen. Heggen komen in heel Nederland voor, maar zijn vooral te vinden rondom dorpen en boerderijen. In Zuid-Limburg is de knip- en scheerheg ook een karakteristiek landschapselement in het landelijke gebied. Door het regelmatig knippen heeft de heg een strak en recht uiterlijk. Heggen zijn van belang als leefgebied en migratieroute schuilmogelijkheden voor de fauna in het cultuurlandschap.

Afbakening

L01 Groen blauwe landschapselementen

L02 Historische gebouwen en omgeving

L03 Aardwerken

L04 Recreatieve Landschapselementen

L01.01 Beheertype Poel en klein historisch water

Algemene beschrijving

Afbakening

Algemene beheerverplichting

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

Beheerpakketten

L01.02 Beheertype Houtwal en houtsingel

Algemene beschrijving

Afbakening

Algemene beheerverplichting

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

Beheerpakketten

L01.02.01 Houtsingel en houtwal

L01.02.02 Hoge houtwal

L01.02.03 Holle weg en graft

L01.03 Beheertype Elzensingel

Algemene beschrijving

Afbakening

Algemene beheerverplichting

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

Beheerpakketten

L01.04 Beheertype Bossingel en bosje

Algemene beschrijving

Afbakening

Algemene beheerverplichting

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

Beheerpakket

L01.05 Beheertype Knip- of scheerheg

Algemene beschrijving

Een knip- of scheerheg is een vrijliggend lijnvormig landschapselement, met

Afbakening

- Een knip- of scheerheg is een vrijliggend lijnvormig landschapselement, met aaneengesloten begroeiing van inheemse bomen en/of struiken, dat wordt geknipt of geschoren.

Algemene beheerverplichting

Een knip- of scheerheg wordt jaarlijks of minimaal eenmaal per 3 jaar geknipt of geschoren om de heg in vorm te houden. Snoeimateriaal mag blijven liggen voor zover dat het element of de ondergroei niet schaadt.

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

- De heg wordt tenminste eenmaal per 3 jaar en maximaal eenmaal per jaar geknipt of geschoren. Na het knippen of scheren heeft de heg een hoogte van minimaal 0,8 meter;
- Er mag geen snoeihout verbrand worden in, of in de directe omgeving van het element en als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element;
- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in het element is niet toegestaan, behalve bij bestrijding van ongewenste houtsoorten (Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier) middels een stobbenbehandeling;
- Het element mag niet betreden en/of beschadigd worden door vee. Het element wordt van het weiland afgescheiden door een raster. Het raster mag niet bevestigd zijn aan het element;
- Snoeiwerkzaamheden worden alleen verricht in de periode tussen 15 juni en 15 maart;

Beheerpakketten

L01.05.01 Knip- en scheerheg; jaarlijks scheren of knippen

- De heg wordt eenmaal per jaar geknipt of geschoren. Na het knippen/scheren heeft de heg een hoogte van minimaal 0,8 meter.

L01.05.02 Knip- en scheerheg; eenmaal per 2-3 jaar scheren of knippen

- De heg bestaat voor meer dan 50% uit meidoorn en wordt om de 2-3 jaar geknipt of geschoren. Na het knippen/scheren heeft de heg een hoogte van tenminste 1 meter en een breedte van minimaal 0,8 meter.

L01.06 Beheertype Struweelhaag

Algemene beschrijving

In de loop der eeuwen zijn in het Nederlandse landschap diverse lijnvormige landschapselementen verschenen met houtige gewassen. Sommige van deze landschapselementen zijn al eeuwen oud. De functie van dergelijke landschapselementen was perceelsscheiding en veekering. Door de komst van prikkeldraad en de schaalvergroting en ruilverkavelingen zijn vele kilometers van deze elementen verdwenen. Struweelhagen komen in heel Nederland voor en er zijn vele lokale varianten. Karakteristieke heggenlandschappen zijn terug te vinden langs de grote rivieren Maas en IJssel, in Zuid-Beveland en op Walcheren. Deze landschapselementen kennen een sterke samenhang met het omringende landschap. Het verschil met een knip- of scheerheg is dat een struweelhaag minder frequent wordt gesnoeid en daardoor meer en breder uitgroeit. Soms is er sprake van speciale beheervormen zoals bij vlechtheggen. Struweelhagen vormen een belangrijk leefgebied voor aan struwelen en zomen gebonden flora en fauna in het cultuurlandschap. Ze zijn tevens van belang ter oriëntatie voor vleermuizen en als verbindingzone voor fauna.

Afbakening

- Een struweelhaag is een vrijliggend lijnvormig landschapselement met een aaneengesloten opgaande begroeiing van inheemse, overwegend doornachtige, struiken.
- Hagen die minimaal eenmaal per 3 jaar worden gesnoeid behoren tot het beheertype L01.05 Knip- of scheerheg.
- Struweelhagen kunnen periodiek gevlochten worden.

Algemene beheerverplichting

Een struweelhaag wordt periodiek, eenmaal in de 6-25 jaar, gesnoeid.

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

- Het element kan vrij uitgroeien en wordt periodiek, eenmaal per 6 -20 jaar, gesnoeid. Het snoeien kan ook gecombineerd worden met het vlechten van de haag;
- Het snoeihout mag niet in het element verwerkt worden;
- Er mag geen snoeihout verbrand worden in, of in de directe omgeving van het element en als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element;
- Gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in het element is niet toegestaan, behalve bij bestrijding van ongewenste houtsoorten (Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier) middels een stobbenbehandeling en de pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, Jacobskruiskruid en brandnetel;
- Het element mag niet betreden en/of beschadigd worden door vee. Het element wordt van het weiland afgescheiden door een veekerende sloot of een raster. Het raster mag niet bevestigd zijn aan het element;
- Het afzetten van het element wordt alleen verricht in de periode tussen 1 oktober en 15 maart. Overhangende takken kunnen gedurende het gehele jaar worden teruggesnoeid;
- Indien snoeiwerkzaamheden machinaal worden uitgevoerd, wordt geen klepelmaaier gebruikt.

Beheerpakketten

L01.06.01 Struweelhaag snoeycyclus 5-7 jaar

- Het element kan vrij uitgroeien en wordt eenmaal per 5 tot 7 jaar aan drie zijden gesnoeid. Na het snoeien heeft de haag een hoogte van tenminste 1,00 meter en een breedte van tenminste 0,80 meter;
- Afzetten gebeurt op 20 centimeter boven de bestaande poest (stoof of knot).

L01.06.02 Struweelhaag snoeycyclus > 12 jaar

- Het element kan vrij uitgroeien en wordt 1 maal per 12 tot 25 jaar afgezet;
- Afzetten gebeurt op 20 centimeter boven de bestaande poest (stoof of knot)

L01.07 Beheertype Laan

Algemene beschrijving

Lanen zijn wegen die aan beide zijde met een of meerdere rijen bomen zijn beplant. Lanen vormen sinds de 17e eeuw belangrijke dragers van landgoederen en buitenplaatsen. Lanen werden niet alleen aangeplant uit esthetische motieven, maar dienden ook als beschutting tegen weersinvloeden en voor de houtproductie. Lanen blijven populair in de diverse tuinstijlen. Nog altijd worden nieuwe lanen aangelegd. Lanen komen voor in heel Nederland, vaak op en rond landgoederen. Soms herinneren lanen aan vroegere landgoederen op die locatie.

Lanen zijn belangrijke onderdelen van landgoederen en geven vaak de structuur aan. Niet zelden bevindt zich het landhuis aan het eind van een laan, of biedt een laan een ver zicht naar een markant punt in de omgeving. Zeker oudere lanen met markante bomen kunnen zeer indrukwekkende landschapselementen zijn. Lanen zijn van belang voor aan oude bomen of boomholten gebonden vogels en vleermuizen. Verder zijn ze van belang voor op bomen groeiende mossen en korstmossen en oude lanen waar jaarlijks weinig strooisel blijft liggen zijn van groot belang voor zeldzame mycorrhizapaddestoelen.

Afbakening

- Een laan is een weg of pad die aan beide zijden met een of meerdere rijen bomen is beplant en is bedoeld en aangelegd als laan.
- Bij een laan gaat het meestal om bomen van dezelfde soort en leeftijd en er is sprake van een herkenbaar en regelmatig plantverband.
- Een laan is minimaal 50 meter lang.
- Onder dit type vallen ook dijken met een weg, bovenop de kruin van de dijk, die aan beide zijden met bomen is beplant. Het gaat meestal om bomen van dezelfde soort en leeftijd en er is sprake van een herkenbaar en regelmatig plantverband.
- Losse bomenrijen horen niet tot dit beheertype, maar onder beheertype L01.13.

Algemene beheerverplichting

Laanbeheer is een intensieve beheervorm. Systematische boomcontrole is nodig om de veiligheid van de laan te garanderen. Opsnoeien van de bomen behoort tot het reguliere onderhoud. Beginnen bomen in de laan uit te vallen, kan op een gegeven moment gekozen worden voor verjonging van een laan. Dit betekent het opnieuw inplanten van het laantracé met bomen van dezelfde soort en leeftijd, op regelmatige afstand van elkaar. Het kan in bosgebieden nodig zijn de jonge aanplant te beschermen tegen vraat en vrij te stellen om voldoende licht toe te laten.

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

- De bomen worden periodiek gesnoeid;
- Er vindt periodiek een visuele boomcontrole plaats;
- Er mag geen snoeihout verbrand worden in de directe omgeving van het element of versnipperd hout verwerkt worden in het element;
- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in het element is niet toegestaan, behalve bij bestrijding van ongewenste houtsoorten (Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier) middels een stobbenbehandeling;

- In beginsel worden lanen niet beweide. Als de bomen in het weiland staan (boomdijk) mogen de stammen van de bomen niet beschadigd worden door vee. Jonge bomen zijn voorzien van een boomkorf;
- Snoeiwerkzaamheden worden alleen verricht in de periode tussen 15 juli en 15 maart.

Beheerpakketten

L01.07.01 Gemiddelde stamdiameter bomen < 20 cm

L01.07.02 Gemiddelde stamdiameter bomen 20-60 cm

L01.07.03 Gemiddelde stamdiameter bomen > 60 cm

De diameter van de stammen wordt op 1,30 meter boven het maaiveld gemeten en element wordt als geheel in een van de diameterklassen ingedeeld op basis van de gemiddelde diameter van de bomen van het element.

L01.08 Beheertype Knotboom

Algemene beschrijving

Knotbomen zijn bomen met een opgaande stam, waarbij periodiek de boven op die stam groeiende takken (of pruik) worden geoogst. Door die oogst ontstaat er op deze hoogte een vergroeiing van de stam: de knot. De knotboom levert gemakkelijk oogstbaar hout op dat op een plaats groeit waar het vee er niet bij kan. Knoteiken worden traditioneel een keer in de zeven tot acht jaar geknot. Bij knotessen gebeurde dat eens in de vijf tot zes jaar en knotwilgen en knotpopulieren worden meestal eens in de vier jaar geknot. Al van voor het begin van onze jaartelling zijn er vermeldingen bekend van knotbomen. Het gaat dan om de soorten wilg, populier, es, els, eik en haagbeuk. Knotessen, knothaagbeuken en knoteiken kunnen bijzonder oud worden. Ook wilgen en bijvoorbeeld populieren worden als knotboom veel ouder dan wanneer ze vrijuit groeien.

Voor grote delen van vooral Laag Nederland is de knotwilg een zeer kenmerkend landschapselement. Utrecht en Zuid-Holland zijn de provincies met de meeste knotbomen, geschat wordt dat het alleen daar al om honderdduizenden exemplaren gaat. Andere knotboomrijke gebieden zijn Zuid-Limburg, de Achterhoek, de Liemers, het gebied van de grote rivieren en Zeeuws-Vlaanderen.

Het silhouet van knotbomen is uit veel regio's bekend. Per gebied verschillen echter wel de boomsoorten die ervoor worden gebruikt. In het oosten van het land staan knoteiken, essen en wilgen in houtwallen en als overstaanders in heggen. Maar ze zijn daar en in het zuiden ook te vinden in graften, langs holle wegen en terras- en bosranden. Ze komen zelfs midden in bossen voor als markering van vroegere hakhoutpercelen. Knotelzen staan vaak op armere gronden, ze zijn vooral kenmerkend voor akkerranden in landschappen met kamptonginningen, slagenlandschappen en esdorpenlandschappen. Ze kwamen vroeger op veel plaatsen in Nederland voor, langs slootkanten als geknotte elzenhagen, maar ook in rijen tussen akkers en weilanden. In laagveengebieden en langs rivieren en dijken staan verschillende wilgen- en populierensoorten, maar daar en vooral in het laagveengebied worden ook gewone essen gebruikt. De bodem heeft daar weinig draagkracht en essen kunnen geknot veel ouder worden dan doorgroeiende essen. Knotbomen bieden broedgelegenheid aan diverse vogels, waaronder de Steenuil en Wilde eend. Vooral oude knotbomen kunnen zeldzame hierop groeiende mossen en korstmossen herbergen

Afbakening

- Een knotboom is een inheemse loofboom, waarvan de stam periodiek op een hoogte van minimaal 1,5 meter boven maaiveld wordt afgezet (geknot).
- Knotbomen worden aangetroffen als solitaire boom, in rijen of in kleine groepen.
- Vlakvormige elementen met knotbomen, behoudens kleine groepen, behoren niet tot dit beheertype maar kunnen gerangschikt worden onder het beheertype Griendje, mits voldaan wordt aan de eisen van dat beheertype.

Algemene beheerverplichting

Een knotboom wordt periodiek geknot. Knoteiken worden traditioneel een keer in de zeven tot vijftien jaar geknot. Bij knotessen gebeurde dat een keer in de vijf tot zes jaar en knotwilgen en knotpopulieren worden meestal een keer in de vier jaar geknot.

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

- Een knotboom wordt periodiek geknot. Soort en standplaats zijn leidend in de frequentie van knotten: wilgen, elzen, essen en populieren eenmaal per 3-8 jaar; eiken en haagbeuken minimaal eenmaal per 15 jaar;
- Er mag geen snoeihout verbrandt worden in de directe omgeving van de knotboom;
- De stam van de boom mag niet beschadigd worden door vraat door vee. Als de bomen in het weiland staan zijn jonge bomen voorzien van een boomkorf;
- Knotwerkzaamheden worden alleen verricht in de periode tussen 1 oktober en 15 maart.

Beheerpakketten

L01.08.01 Gemiddelde stamdiameter knotboom < 20 cm

L01.08.02 Gemiddelde stamdiameter knotboom 20-60 cm

L01.08.03 Gemiddelde stamdiameter knotboom > 60 cm

De diameter van de stammen wordt op 1,30 meter boven het maaiveld gemeten en als het element uit meerdere knotbomen bestaat wordt het element als geheel in een van de diameterklassen ingedeeld op basis van de gemiddelde diameter van de bomen van het element.

L01.09 Beheertype Hoogstamboomgaard

Algemene beschrijving

Een hoogstamboomgaard is een boomgaard of boomweide met fruitrassen. Hoogstamboomgaarden zijn al bekend uit de middeleeuwen bij kloosters en kastelen, zowel voor eigen gebruik als handel. Ook bij boerderijen komen boomgaarden dan ook al eeuwen voor en sommige locaties kunnen heel oud zijn. De bomen zelf worden vaak niet ouder dan honderd jaar. De stijgende prijzen voor fruit zorgden voor een ware explosie van het aantal boomgaarden tussen 1850 en 1900. Enkele grotere complexen horen bij landgoederen en buitenplaatsen en dateren uit de tijd van de grote groei (1850-1900). Na de Tweede Wereldoorlog verdwenen veel hoogstammen voor de efficiëntere teelt in eerst half- en vervolgens laagstammen. Inmiddels worden er uit landschappelijke en ecologische motieven weer hoogstambomen aangeplant, maar de oppervlakte is nog maar een fractie van de oppervlakte die kort na de Tweede Wereldoorlog bestond.

Overall in Nederland komen hoogstamboomgaarden voor, vooral als onderdeel van het boerenerf. Ook bij landgoederen en buitenplaatsen waren vaak (grootschalige) boomgaarden te vinden. Niet overal in Nederland komen hoogstamboomgaarden evenveel voor. Vooral in de traditionele fruitgebieden, zoals Zuid-Limburg en het riviereengebied liggen nu nog veel restanten van oude boomgaarden. In het Hollands-Utrechtse veenweidegebied komen nog veel boomgaarden bij boerderijen voor. Hier is door afzetting van rivierklei een geschikte groeiplaats ontstaan. In noord- en oost Nederland op het zand zijn hoogstamboomgaarden relatief schaars. Een enkele keer komen hoogstambomen voor als dijk- of wegbeplanting.

Boomgaarden worden vaak door een heg, haag of sloot afgescheiden van de omgeving. De ondergrond van de hoogstamboomgaard is vaak een begraasd grasland: de hoogte van de stammen zorgden er immers voor dat het vee geen fruit kon eten. Naast hun functie voor fruitproductie hebben hoogstamboomgaarden ook een belangrijke landschappelijke betekenis en vormen ze het leefgebied voor diverse diersoorten zoals bijvoorbeeld steenuil. In oude boomgaarden groeien vaak ook bijzondere zeldzame fruitrassen en in de ondergroei van de hoogstammen handhaaft zich vaak een soortenrijke kruidenvegetatie.

Afbakening

- Een hoogstamboomgaard is een verzameling van fruitbomen, met een stam van minimaal 1,50 meter hoog en waarvan de onderbegroeiing bestaat uit een grazige vegetatie.
- Een hoogstamboomgaard bestaat uit minimaal 10 bomen en heeft een dichtheid van minimaal 75 en maximaal 150 fruitbomen per hectare.
- Maximaal 10% van de bomen bestaat uit walnoten.
- Een hoogstamboomgaard is vaak in een cluster geplant en duidelijk afgescheiden van de omgeving.

Algemene beheerverplichting

Hoogstamfruitbomen worden periodiek gesnoeid en bij beweiding moet beschadiging van de bomen door vee voorkomen worden.

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

- Indien het appel of peer betreft wordt de boom tenminste eenmaal per 2 jaar gesnoeid. Andere soorten enkel vormsnoei indien nodig;
- De onderbegroeiing wordt jaarlijks gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd of de boomgaard wordt jaarlijks beweid;
- Er mag geen snoeihout verbrandt worden in de directe omgeving van de bomen of versnipperd hout verwerkt worden in de boomgaard;
- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in het element is niet toegestaan m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, Jacobskruiskruid en brandnetel;
- De stam van de hoogstamfruitboom mag niet beschadigd worden door vee. Als de bomen in het weiland staan zijn jonge bomen voorzien van een boomkorf;
- Bemesten en bekalken van de boomgaard is toegestaan. Bij bemesten van de boomgaard worden de fruitbomen en wortels niet beschadigd
- Snoeiwerkzaamheden kunnen gedurende het gehele jaar worden verricht.

Beheerpakket

L01.09.01 Hoogstamboomgaard

L01.10 Beheertype Struweelrand

Algemene beschrijving

Struweelranden kunnen zich ontwikkelen vanuit een extensief beheerde situatie, of aangeplant worden. Afhankelijk van het beheer kunnen randen ontstaan die gedomineerd worden door ruigtekruiden, struiken of een combinatie van beide. Kenmerk van een struweelrand is dat deze zowel vrijliggend, als aansluitend aan een ander element kan liggen. Struweelranden kunnen daarmee dienen als overgangsgebied tussen agrarisch gebruikte percelen en bossen, en zijn in die vorm vooral te beschouwen als een naar voren geschoven bosrand. Met een gunstige ligging kunnen struweelranden bijdragen aan een warmer microklimaat, en zijn dan vooral van belang voor insecten, amfibieën en reptielen. Wanneer dat microklimaat ontbreekt, kunnen struweelranden vooral van belang zijn voor broedvogels en planten van een meer extensief beheer.

Afbakening

- Een struweelrand is een aaneengesloten rand met een mozaïek van struweel (bramen en/of inheemse struiken) en een kruidachtige begroeiing van inheemse grassen en kruiden die zich spontaan kan ontwikkelen.
- De rand is maximaal 20 meter breed.
- Maximaal 50% van de oppervlakte van de rand wordt ingenomen door bomen en/of struiken.
- De struweelrand kan langs een bosrand liggen maar ook vrij in het veld, bijvoorbeeld langs een zandweg of perceelsrand.

Beheervorschriften

Voorwaarden en eisen

- Periodiek wordt de begroeiing gemaaid en/of afgezet om een mozaïek te behouden;
- 50% van de rand mag maximaal 1 maal per 5 jaar worden gemaaid waarbij het maaisel wordt afgevoerd;
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element verwerkt worden voor zover het de ondergroei en/of de stoven niet schaadt;
- Er mag geen snoeihout verbrand worden in of in de directe omgeving van het element en als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element;

- Gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in het element is niet toegestaan, behalve bij bestrijding van ongewenste houtsoorten (Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier) middels een stobbenbehandeling en de pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, Jacobskruiskruid en brandnetel;
- Het element wordt niet bemest en wordt er geen slootmaaisel of bagger opgebracht;
- Het element mag niet betreden en/of beschadigd worden door vee. Het element wordt van het weiland afgescheiden door een veekerende sloot of een raster.
- Maaiwerkzaamheden worden uitgevoerd tussen 15 juli en 15 maart en snoeiwerkzaamheden worden alleen verricht in de periode tussen 1 november en 15 maart.

Beheerpakket

L01.10.01 Struweelrand

L01.11 Beheertype Hakhoutbosje

Algemene beschrijving

Boeren hebben al eeuwenlang behoefte aan hout voor allerlei doeleinden. Het kan hierbij gaan om brandhout, staken voor de groentetuin of hout voor gereedschapsstelen. Dit soort bosjes wordt in de volksmond ook wel geriefhoutbosje genoemd. In de loop der tijd zijn deze bosjes vaak in onbruik geraakt omdat er steeds minder behoefte aan het hout kwam. Ook werden in sommige regio's deze bosjes gebruikt om aan ziekten doodgegaan vee te dumpen.

Afbakening

- Een hakhoutbos(je) is een vrijliggend vlakvormig landschapselement, met inheemse bomen en/of struiken dat als hakhout wordt beheerd.
- Een hakhoutbosje is maximaal 1,0 hectare groot.
- Kleine vrijliggende bosjes zonder hakhoutbeheer of met een zeer beperkte vorm van hakhoutbeheer behoren tot het beheertype L01.04 Bossingel en Bosje

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

- Minimaal 80% van de oppervlakte van het bosje wordt als hakhout beheerd
- Het element wordt periodiek afgezet, in elk geval eenmaal in de 6 - 25 jaar. Soortensamenstelling en standplaats zijn leidend voor de frequentie van afzetten. Het afzetten vindt bij voorkeur gefaseerd plaats;
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element verwerkt worden voor zover het de ondergroei en/of de stoven niet schaadt;
- Er mag geen snoeihout verbrand worden in of in de directe omgeving van het element en als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element;
- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in het element is niet toegestaan, behalve bij bestrijding van ongewenste houtsoorten (Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier) middels een stobbenbehandeling;
- Het element mag niet betreden en/of beschadigd worden door vee. Het element wordt van het weiland afgescheiden door een veekerende sloot of een raster. Het raster mag niet bevestigd zijn aan het element;
- Het afzetten van het element wordt alleen verricht in de periode tussen 1 oktober en 15 maart. Overhangende takken kunnen gedurende het gehele jaar worden teruggesnoeid.

Beheerpakketten

L01.11.01 Droog hakhoutbosje met dominantie van zomereik

L01.11.02 Vochtig en nat hakhoutbosje met dominantie van zwarte els en/of gewone es

L01.12 Beheertype Griendje

Algemene beschrijving

In bepaalde delen van het land, was het verbouwen van wilgen lange tijd vrij gebruikelijk in vooral moerassige streken. Deze wilgen werden op enige tientallen centimeters boven de grond afgezet in een 4-6 jarige cyclus. Het hier vanaf komend hout (vaak wilgentenen genoemd) werd o.a. gebruikt als rijshout ter bescherming van waterkeringen. Deze wilgengrienden zijn ook nu nog in het landschap terug te vinden en het eraf komend hout wordt nog steeds gebruikt voor rijshout, maar kent inmiddels ook modernere toepassingen als tuinschermen etc.

Vooraf de oude wilgengrienden hebben vaak een rijke ondergroei van hogere planten, varens en mossen. Faunistisch zijn ze van belang als schuilplaats voor kleine zoogdieren en broedgebied voor zangvogels. Ook reeën vinden een geschikte schuilgelegenheid in wilgengrienden.

Afbakening

- Een griendje is een vrijliggend vlakvormig landschapselement met inheemse wilgensoorten dat als hakhout wordt beheerd.
- Het griendje is maximaal 1,0 hectare groot.
- Grienden die machinaal gemaaid worden behoren niet tot dit type.

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

- Het element bestaat uit inheemse wilgensoorten en wordt geheel als hakhout beheerd en periodiek, tenminste eenmaal per 5 jaar, afgezet;
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element verwerkt worden voor zover het de ondergroei en/of de stoven niet schaadt;
- Er mag geen snoeihout verbrand worden in of in de directe omgeving van het element en als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element;
- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in het element is niet toegestaan, behalve bij bestrijding van ongewenste houtsoorten (Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier) middels een stobbenbehandeling;

- Het element mag niet betreden en/of beschadigd worden door vee. Het element wordt van het weiland afgescheiden door een veekerende sloot of een raster. Het raster mag niet bevestigd zijn aan het element;
- Het afzetten van het element wordt alleen verricht in de periode tussen 1 oktober en 15 maart. Overhangende takken kunnen gedurende het gehele jaar worden teruggesnoeid.

Beheerpakket

L01.12.01 Griendje

L01.13 Beheertype Bomenrij en solitaire boom

Algemene beschrijving

Bomenrijen komen in heel Nederland voor en zijn vaak zeer bepalende elementen in het landschap, met een grote verscheidenheid aan vormen. Op de zandgronden komen bomenrijen voor langs perceelsgrenzen en langs paden. In het zeekleigebied zijn bomenrijen vaak terug te vinden op de slapende dijken. Ze kunnen bestaan uit één of meerdere boomsoorten, vrij in het veld staan of langs een watergang, schouwpad, weg of anderszins. In deze vorm hebben bomenrijen niet alleen een landschappelijke waarde maar ook waarde als broedgebied voor vogels, of als ecologische corridor, bijvoorbeeld voor vleermuizen. Solitaire bomen zijn eveneens zeer kenmerkend voor het landschap, en vanuit die optiek waardevol om te behouden.

Afbakening

- Een bomenrij/solitaire boom is een vrijliggend landschapselement van inheemse loofbomen, niet zijnde houtopstanden, lanen of knotbomen, die kunnen worden gerangschikt onder andere beheertypes van deze index.
- Bedoeld worden solitaire bomen of bomen in een groep of rij staande op of langs landbouwgrond.
- De boom staat niet in een ander beheertype waarbij het formaat wordt uitgedrukt in een oppervlakte-eenheid (b.v. houtwal en houtsingel en hakhoutbosje).
- Een bomenrij bestaat uit minimaal uit 8 bomen per 100 meter. Een solitaire boom is gelijk aan 16 meter bomenrij.
- Vlakvormige boomweides behoren niet tot dit beheertype.

Beheervorschriften

Voorwaarden en eisen

- De bomen kunnen periodiek worden gesnoeid, waarbij de blijvende kroon altijd minimaal tweederde deel beslaat van de totale lengte van de boom;
- Er mag geen snoeihout verbrand worden in de directe omgeving van het element of versnipperd hout verwerkt worden in het element;
- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in het element is niet toegestaan, behalve bij bestrijding van ongewenste houtsoorten (Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik en Robinia) middels een stobbenbehandeling;
- De stam van de boom mag niet beschadigd worden door vee. Als de bomen in het weiland staan (bv boomdijk) zijn jonge bomen voorzien van een boomkorf. Solitaire bomen in een weiland zijn uitgerasterd.
- Snoeiwerkzaamheden worden alleen verricht in de periode tussen 15 juli en 15 maart.

Beheerpakketten

- L01.13.01 Gemiddelde stamdiameter boom < 20 cm
- L01.13.02 Gemiddelde stamdiameter boom 20-60 cm
- L01.13.03 Gemiddelde stamdiameter boom > 60 cm

De diameter van de stammen wordt op 1,30 meter boven het maaiveld gemeten en als het element uit meerdere knotbomen bestaat wordt het element als geheel in een van de diameterklassen ingedeeld op basis van de gemiddelde diameter van de bomen van het element. Een element wordt als geheel in een van de diameterklassen ingedeeld.

L01.14 Beheertype Rietzoom en klein rietperceel

Algemene beschrijving

Rietzomen bestaan uit smalle rietstroken die grenzen aan agrarisch gebruikte percelen. Deze rietstroken kunnen zowel individueel als in samenhang met elkaar voorkomen, en in de laatste vorm soms vele kilometers lengte beslaan. Vanwege een extensief gebruik van deze rietzomen, zijn ze een belangrijk broedgebied voor rietvogels, en eveneens van belang voor amfibieën, ringslang, libellen en moerasvegetaties.

Afbakening

- Een rietzoom bevindt zich langs een waterloop en bestaat uit riet-, biezen en/of zeggevegetaties met een dominantie van riet.
- De rietzoom heeft een breedte van minimaal 2 meter.
- Een klein rietperceel is een vlakvormig element met een vegetatie die overwegend uit riet bestaat. Het rietperceel heeft een oppervlakte van maximaal 0,5 ha.

Beheervoorschriften

Voorwaarden en eisen

- Het element wordt eens in de 2-4 jaar gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. Maximaal 20% van de oppervlakte van het element bestaat uit struweel;
- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en meststoffen in het element is niet toegestaan;
- Het element mag niet betreden en/of beschadigd worden door vee. Het element wordt van het weiland afgescheiden door een veekerende sloot of een raster;
- Op de rietzoom wordt geen slootmaaisel en/of – bagger opgebracht;
- Maaiwerkzaamheden worden verricht in de periode tussen 1 oktober en 1 maart.

Beheerpakketten

L01.14.01 Smalle rietzoom (< 5 meter)

L01.14.02 Brede rietzoom (> 5 meter) en klein rietperceel

L01.15 Beheertype Natuurvriendelijke oever

Algemene beschrijving

Natuurvriendelijke oevers komen in heel Nederland voor langs waterlopen maar het meest karakteristiek zijn de natuurvriendelijke oevers voor Laag Nederland. Natuurvriendelijke oevers zijn door de mens aangebracht in de vorm van een plas- of dras berm of een flauw talud langs een bestaande waterloop. De begroeiing bestaat uit plantensoorten van natte ruigten en natte graslanden. Door de kenmerkende flora en fauna hebben deze oevers een hoge ecologische waarde. Zij zijn gebonden aan typische terreinomstandigheden.

Afbakening

- Een natuurvriendelijke oever is een aaneengesloten oever langs een bestaande waterloop, in de vorm van een plas- of drasberm of flauw talud.
- De oever heeft een breedte van tenminste 3 meter.

Beheervorschriften

Voorwaarden en eisen

- Het element is begroeid met inheemse plantensoorten van natte graslanden of ruigten en wordt minimaal eenmaal per 2 jaar en maximaal eenmaal per jaar gemaaid. Het maaisel wordt afgevoerd;
- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en meststoffen in het element is niet toegestaan;
- Het element mag niet betreden en/of beschadigd worden door vee. Het element wordt van het weiland afgescheiden door een veekerende sloot of een raster;
- Er wordt geen slootmaaisel en/of – bagger opgebracht;
- Maaiwerkzaamheden worden verricht in de periode tussen 15 juli en 1 maart.

Beheerpakket

L01.15.01 Natuurvriendelijke oever

L02.01 Beheertype Fortterrein

Algemene beschrijving

In Nederland zijn sinds de 16e eeuw vele forten gebouwd ter bescherming van strategische locaties zoals steden, doorgaande wegen of belangrijke wateren. De bekende waterlinies zoals de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam waren gebaseerd op stelsels van inundatievlakten en forten, die strategische plekken tussen de onderwaterzettingen moesten verdedigen. Forten zijn vaak uitgebreide complexen bestaande uit gebouwen, wallen en grachten. De Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie kennen tientallen van dergelijke forten, maar ook losse forten komen voor. Fortterreinen hadden diverse functies: wallen dienden ter verdediging, maar er waren ook vlakke gedeelten voor exercitie, beplanting voor de aanwezigheid van gebruikshout en camouflage.

Voornaamste onderdeel van fortterreinen vormen de vaak complexe stelsels van wallen, waarin de gebouwen vaak liggen ingebed. Ook opstelplaatsen voor geschut zijn in de wallen te vinden.

Beplanting vormt vaak een belangrijk onderdeel van fortterreinen. Van de forten van de grote waterlinies is bekend, dat deze forten een planmatige beplanting kenden: deels als camouflage, maar vooral ook om gebruikshout beschikbaar te hebben. Restanten van deze beplantingen zijn nog op diverse forten te vinden.

Concentraties van fortterreinen zijn te vinden rondom de forten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam, maar verspreid door het land komen ook elders forten voor, soms geïsoleerd, soms deel uit makend van een linie. Voorbeelden zijn Fort Sint Pieter op de Sint Pietersberg bij Maastricht of Fort Rammekens bij Vlissingen.

Belangrijkste beheervorschriften bestaan uit het onderhouden van de wallen en bijbehorende graslanden en de (al dan niet historische) beplanting. Maaien en afvoeren van het maaisel van de wallen is één van de belangrijkste Beheervorschriften. De schuine taluds van de wallen maken maaien vaak moeilijk.

Fortterreinen hangen sterk samen met de fortgebouwen, de fortgracht en het buitenfort. Forten kennen meestal een sterke relatie met het omliggende landschap, zoals bijvoorbeeld de strategische ligging en nabijheid van het te verdedigen object, zoals een weg, dijk of stad. Fortterreinen hebben meestal een belangrijke functie als rustgebied voor fauna in het cultuurlandschap. De erop aanwezige gebouwen vormen belangrijke voortplantings- en overwinteringsplekken voor vleermuizen.

Afbakening

- Tot het beheertype Fortterrein behoren de stelsels van wallen, beplanting en terreinen inclusief de gracht, met uitzondering van de gebouwen van het fort. Het gaat hierbij vrijwel altijd om 19e en vroeg 20e eeuwse complexen.
- De aanwezige historische beplanting, vaak knotbomen en meidoornhagen, worden periodiek afgezet. Deze maken onderdeel van fortterrein en vallen niet apart als landschapselement onder de beheertypen Houtwal, Struweelhaag, Knotboom, Elzensingel of Knip- en scheerheg.
- Het grazige gedeelte van het fortterrein wordt niet apart als beheertype Kruiden- en faunarijk grasland onderscheiden, maar is onderdeel van het beheertype Fortterrein.

Algemene beheerverplichting

Belangrijkste werkzaamheden bestaan uit het onderhouden van de wallen en bijbehorende graslanden en de (al dan niet historische) beplanting. Maaien en afvoeren van het maaisel van de wallen is één van de belangrijkste Beheervoorschriften . De schuine taluds van de wallen maken maaien vaak moeilijk. Daarnaast zijn in de historische beplanting vaak knotbomen en meidoornhagen te vinden die dienen te worden afgezet.

L02.02 Beheertype Historisch bouwwerk en erf

Algemene beschrijving

Historisch bouwwerk en erf bestaat uit bouwwerken die van belang zijn in de geschiedenis van de architectuur, die belangrijke architectonische elementen bevatten of die een belangrijke historische rol hebben gespeeld in de plaatselijke culturele of sociale ontwikkeling; Hierbij gaat om het bouwwerk inclusief de bijbehorende directe omgeving zoals bijvoorbeeld erven en omgrachting. Het gaat hierbij om de buitenruimte met een utilitair gebruik die een functionele samenhang heeft met het gebouw. Het geheel kan al of niet officieel als monument zijn aangewezen. Er zijn verschillende bouwwerken te onderscheiden:

1. Landhuizen en bijgebouwen en omgrachting (stallen, dienstwoningen, poortgebouwen, oranjerie, duiventil, tuinhuisje, ijskelders, etc.);
2. Boerderijen en bijgebouwen met bijbehorend historische erfing en omgrachting (stallen, etc.);
3. Bouwwerken met een religieuze functie (of verleden) inclusief begraafplaatsen;
4. Bouwwerken met een industriële of technische functie (of verleden) (zoals; molens, sluisen + bijgebouwen, (steen-) fabrieken);
5. Woonhuizen;
6. Bouwwerken met een militaire functie en eventuele omgrachting (of verleden) (zoals fortgebouwen, bunkers, betonnen en stenen verdedigingswerken).

Van de verschillende bouwwerken zijn regionale types (bijv. boerderijen) en/of specifieke relaties met de vestigingsplek (bijv. steenfabrieken). Verschillende bouwwerken dienen als broed- of overwinteringsplaats van vogels en insecten.

Afbakening

- Onder dit beheertype vallen het bouwwerk inclusief de bijbehorende directe omgeving zoals bijvoorbeeld erven. Het gaat hierbij om de buitenruimten die een functionele samenhang hebben met het gebouw.

Algemene beheerverplichting

Er zijn drie beheeropties: Consolidatie door regulier beheer of restauratie of reconstructie. De kern van het beheer is dat het bouwwerk in de huidige toestand blijft. Men kan ook kiezen om tot restauratie of reconstructie over te gaan wat na de ingreep tot een instandhoudingbeheer zal leiden.

Algemene beschrijving

Het beheertype Historische tuin beslaat oude tuinen of tuinonderdelen bij buitenplaatsen, landgoederen kastelen of kloosters die onderhouden moeten worden volgens een bepaald historisch ontwerp. Hierbij horen o.a. gazons, (rozen)perken, fonteinen, sier- en fruitbomen, paden, heggen, bij het ontwerp horende vijvers/waterpartijen etc. Buitenplaatsen ontstonden in de Nederlanden eind 16e eeuw. Sommige buitenplaatsen ontwikkelden zich uit de bestaande kastelen, andere werden nieuw gesticht, veelal door de nieuwe stedelijke elite die genoeg geld hadden verdiend om naar 'buiten' trekken en op een landschappelijk aantrekkelijke plaats te gaan wonen. Buitenplaatsen nabij steden werden lang niet altijd permanent bewoond, vaak werd het huis in de stad aangehouden en woonde de eigenaar alleen in het zomerseizoen op de buitenplaats. Buitenplaatsen waren in Nederland populair vanaf de 17e eeuw. Er zijn diverse stijlvormen bekend:

- Geometrische tuinstijl 17e/18e eeuw
- Landschappelijke stijl eind 18e en 19e eeuw
- Gemengde en neostijlen 20e eeuw.

In praktijk is op de meeste buitenplaatsen een mengvorm van deze tuinstijlen te vinden. Historische tuinen ontstonden in de middeleeuwen in de kloosters, maar vanaf eind zestiende eeuw komen in de Nederlanden ook rondom kastelen en later buitenplaatsen steeds meer en grotere tuinen voor. De ontwikkeling van tuinstijlen begint in de zeventiende eeuw met de geometrische tuinen met veel symmetrie, water, lanen en zichtassen (denk aan Het Loo), naar de landschappelijke tuinen vanaf eind 18e eeuw naar allerlei meng- en neostijlen in de 20e eeuw.

Historische tuinen zijn te vinden op landgoederen en buitenplaatsen in heel Nederland. Er zijn enkele bekende zones met vele buitenplaatsen bij elkaar in Nederland te vinden zoals langs de Vecht of de 's Gravelandse Buitenplaatsen. Tuinen in de geometrische tuinstijl zijn zeldzaam: Het Loo is een bekend voorbeeld. In de landschappelijke tuinstijl zijn vele parken bij landgoederen en buitenplaatsen aangelegd, maar lang niet altijd is daar een historische tuin in deze stijl bij te vinden. Veel historische tuinen komen toch uit de categorie gemengde en neostijlen vanaf begin 20e eeuw. Ook hierbij geldt, dat vele mengvormen voorkomen en vaak elementen uit vroegere stijlperiodes in de tuin werden opgenomen. Ook rondom kloosters kunnen historische tuinen te vinden zijn. De tuin werd vaak ingericht met een mengeling van recreatieve en nuttige functies, waarbij het representatieve aspect dominant was. De tuin was een onderdeel van een groter geheel waar ook lanen, singels, leibomen, solitaire bomen, begroeide slangenmuren, grachten, kanalen, een duiventil, follys en allerlei bijgebouwen bijhoren. Deze verschillende delen worden bijeengehouden doordat ze bij het ontwerp van één buitenplaats horen.

De tuinen hebben een relatie met het bijbehorende huis. Vaak waren de intensief onderhouden tuinen in de directe omgeving van het huis te vinden. In een enkel geval is het huis verdwenen maar de tuin nog aanwezig. Daarnaast hebben de tuinen een duidelijke relatie met andere onderdelen van het landgoed of de buitenplaats, zoals de lanen en parkbossen of landerijen. Soms hebben deze een sterke regionale inslag, vaak ook niet.

Afbakening

- Het beheertype historische tuinen beslaat oude tuinen of tuinonderdelen bij buitenplaatsen, landgoederen, kastelen of kloosters die onderhouden moeten worden volgens een bepaald historisch ontwerp. Belangrijkste onderdelen zijn in dit type gazons, (rozen)perken en borders, (uitheemse) bomen en struiken, kleinschalig padenpatroon, fonteinen, sier- en fruitbomen, paden, heggen en bij het ontwerp horende vijvers/waterpartijen. Ook bijzondere tuinelementen als berceaus (loofgangen) of doolhoven vallen onder dit type. Deze onderdelen worden intensief onderhouden volgens een bepaald ontwerp.
- Niet tot het beheertype behoren landschapselementen die horen bij Park- en stinzenbossen (beheertype N17.03) en Laan (beheertype L01.07).
- Gebouwde elementen van de tuin zoals tuinmuren en ijskelders vallen onder beheertype L02.02..
- Een landgoed of buitenplaats bezit niet per definitie een historische tuin, zoals in dit beheertype bedoeld is. Ook kloosters en boerderijen kunnen een historische tuin kennen. Stadstuinen vallen buiten dit type.

Algemene beheerverplichting

Er zijn drie beheeropties: Consolidatie door regulier beheer of restauratie of reconstructie.

De kern van het beheer is dat de tuin in de huidige toestand blijft. Bij het beheer is kennis van de oorspronkelijke vorm en betekenis van de verschillende groene elementen van belang. Het beheer is dus gericht op behoud van de oorspronkelijke structuren. Is de structuur van een tuin verloren gegaan door sterke verwaarlozing, dan zijn er vaak nog wel resten te vinden van de oude aanleg. In dat geval kan gekozen worden voor een restauratie of reconstructie. De eerste vraag die daarbij gesteld wordt is: kies je voor een specifiek tijdsbeeld (bijvoorbeeld begin 19e eeuw), of moet de nieuwe situatie een beeld geven van de ontwikkeling van de tuin door de jaren heen? Beide keuzen vereisen een grondige studie van historische bronnen, zoals oude kaarten, beschrijvingen en mogelijk zelfs ontwerptekeningen van de tuin. Op grond daarvan zal gekozen moeten worden voor een van de twee hierboven genoemde mogelijkheden. Consolidatie betekent het behouden van nog aanwezige tuinelementen in de huidige situatie.

Algemene beschrijving

Binnen dit beheertype valt een diverse verzameling van landschapselementen van door de mens gemaakte verhogingen of ophogingen van aarde/grond of door de mens gemaakte kuilen, laagtes of gaten. Grofweg is deze verzameling in 4 groepen in te delen:

1. Aarden schansen of ander verdedigingswerken: o.a. schansen, landweren, kogelvangsers, tankgrachten en loopgraven);
2. Wallen en dijken: tuunwallen, aarden wallen, terpen, wierden, dijken (slaper-, binnen-, ban-, overlaat-, peel-, rivier-,schaar-, schenkel-, stuif-,zomer-,zeedijk etc) en dammen (incl. Spekdam (spiek, paap);
3. Groeves en putten: steengroeven, zand-(grind-)putten en –groeves, kuilen (ijzer-, boeren- en zaagkuilen), daliegaten en leemputten;
4. Microreliëf en steilranden; kades (tiendwegen), essen, bolle akkers en akkerbergen.

Vooraf wallen en dijken zijn opvallende elementen in het landschap en een belangrijk onderdeel van veel landschappen in het lage deel van Nederland. Van de verschillende landschapselementen zijn regionale types en/ of specifieke relaties met de locatie van voorkomen.

Afbakening

- Alle landschapselementen die op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) staan, zoals bijvoorbeeld motte's, grafheuvels en vlietbergen vallen buiten dit beheertype maar vallen onder het type archeologisch waardevol terrein.
- Alleen elementen die als zodanig worden beheerd vallen onder dit beheertype.
- Elementen die al onder een ander beheertypen kunnen worden gerekend vallen buiten dit beheertype.

Algemene beheerverplichting

De kern van het beheer is dat het landschapselement in de huidige toestand blijft.

Algemene beschrijving

Er blijkt een grote behoefte te zijn om het bestaand agrarisch gebied beter te ontsluiten voor recreatief gebruik. Daarom zijn veel boeren, vaak in georganiseerd verband, overgegaan tot de aanleg van wandelpaden over boerenland. Inmiddels is een heel stelsel van wandelpaden over boerenland ontstaan, vaak onderdeel uitmakend van veel groter systemen zoals lange afstandwandelpaden, provinciale wandelkaarten etc. Ook zijn tot voor enige decennia aanwezige oudere paden soms weer in ere hersteld, zoals kerkenpaden.

Afbakening

- Een wandelpad over boerenland bestaat in beginsel uit een onverhard pad. Kleine gedeelten verhard pad over particuliere gronden kunnen meegenomen worden als dit noodzakelijk is voor de wandelpadenstructuur.
- Het pad is jaarrond toegankelijk, tenzij ze door gebieden lopen met tijdelijk hoge natuurwaarden waardoor deze een afgesloten periode kennen.
- Het wandelpad heeft een breedte van maximaal 3 meter.
- De paden zijn duidelijk gemarkeerd en zijn geschikt voor wandelaars met een normale conditie.
- Het wandelpad vormt een onderdeel van een doorgaande en/of openbare wandelstructuur;
- Het wandelpad is opengesteld van zonsopgang tot zonsondergang.

BeheervorschriftenVoorwaarden en eisen

- Het wandelpad wordt zodanig beheerd dat een goede begaanbaarheid gewaarborgd is;
- De voorzieningen die een onderdeel vormen van het wandelpad zoals bruggetjes, klaphekjes e.d. worden in goede staat van onderhoud gehouden.

Beheerpakket

L04.01.01 Wandelpad over boerenland

Index Natuur & Landschap

Onderdeel Agrarische beheertypen

FOTO's

Versie 9 februari 2009

A01 Agrarische faunagebieden

Beheertype A01.01: Weidevogelgebied

- Beheerpakket A01.01.01: Weidevogelgrasland met rustperiode
- Beheerpakket A01.01.02: Weidevogelgrasland met voorweiden
- Beheerpakket A01.01.03: Plas-dras
- Beheerpakket A01.01.04: Landbouwgrond met legselbeheer
- Beheerpakket A01.01.05: Kruidenrijk weidevogelgrasland
- Beheerpakket A01.01.06: Extensief beweid weidevogelgrasland

Beheertype A01.02: Akkerfaunagebied

- Beheerpakket A01.02.01: Bouwland met broedende akkervogels
- Beheerpakket A01.02.02: Bouwland met doortrekkende en overwinterende akkervogels
- Beheerpakket A01.02.03: Bouwland voor hamsters

Beheertype A01.03: Ganzenfoerageergebied

- Beheerpakket A01.03.01: Overwinterende ganzen

A02 Agrarische floragebieden

Beheertype A02.01: Botanisch waardevol grasland

- Beheerpakket A02.01.01: Botanisch weiland
- Beheerpakket A02.01.02: Botanisch hooiland
- Beheerpakket A02.01.03: Botanische weide- of hooilandrand
- Beheerpakket A02.01.04: Botanisch bronbeheer

Beheertype A02.02: Botanisch waardevol akkerland

- Beheerpakket A02.02.01: Akker met waardevolle flora
- Beheerpakket A02.02.02: Chemie en kunstmestvrij land
- Beheerpakket A02.02.03: Akkerflora randen

Agrarisch natuurtype A01 : Agrarische faunagebieden

Beheertype A01.01 Weidevogelgebied

Algemene informatie

Belangrijke aantallen weidevogels komen voor in agrarisch beheerde graslanden. Hierbij gaat het zowel om de minder als de meer kritische soorten. In tegenstelling tot graslanden die in beheer zijn bij terreinbeherende organisaties, hebben de agrarisch beheerde graslanden veelal in eerste instantie een productiefunctie. Een gezamenlijke aanpak tussen agrariërs, evt. tezamen met terreinbeheerders, is bij het weidevogelbeheer gewenst. Deze gezamenlijke aanpak zou op planmatige wijze uitgevoerd moeten worden, waarbij op een groter oppervlakte, gebaseerd op actuele weidevogeltellingen, een uitgekiend beheer plaats dient te vinden. Dit beheer moet leiden tot een aantrekkelijk vestigingsbiotoop, een rustperiode om te broeden en voldoende kuikenland om de kuikens op te laten groeien.

Pakkettenstelsel

Binnen het agrarisch weidevogelgrasland is daarom een stelsel van pakketten ontwikkeld:

- Pakketten om percelen in het voorjaar plasdras te zetten om daarmee weidevogels aan te trekken;
- Pakketten met een rustperiode in de nestfase waarin agrarische werkzaamheden niet toegestaan zijn. Deze rustperiode loopt minimaal van 1 april tot 1 juni, maar kan evt. tot diep in de zomer doorlopen voor bv. soorten als de kwartelkoning;
- Pakketten met mogelijkheid tot voorweiden ten behoeve van later vestigende soorten of opgroeimogelijkheden voor kuikens. Deze pakketten hebben een rustperiode die op zijn vroegst op 1 mei start en tot in juni doorloopt. Ook in deze rustperiode zijn agrarische activiteiten niet toegestaan;
- Pakketten met extensieve beweiding waarin weidevogels zowel kunnen broeden als foerageren;
- Pakket kruidenrijk grasland. Dit pakket dient om een voedselrijke situatie te creëren voor weidevogelkuikens in de vorm van bloemrijke graslanden die een grote aantrekkingskracht hebben op insecten. Deze percelen kennen een lage bemestingsgraad en een rustperiode;
- Pakket legselbeheer om legfels te beschermen in percelen waar geen aangepast weidevogelbeheer plaatsvindt. Om de uitgekomen jonge weidevogels een goede overlevingskans te bieden, kan dit pakket gecombineerd worden met een toeslag voor kuikenstroken. Via deze stroken kunnen de jonge weidevogels percelen bereiken die voor langere tijd als foerageergebied kunnen dienen. Ook een combinatie die heel geschikt lijkt is legselbeheer met stroken kruidenrijk grasland van enige omvang. Zodat de jonge weidevogels binnen het perceel voedsel kunnen vinden.

Het uitkienen van een goed weidevogelmozaïek is hierbij van vitaal belang. Door het situeren van percelen met een rustperiode in de gebieden met de meeste legfels, het creëren van voedselgebied na afloop van de rustperiode, het beschermen van legfels op normaal beheerde percelen en het wegleiden van de jonge weidevogels naar gebieden met een goed voedselaanbod, kan een goede bijdrage aan verbetering van de weidevogelstand opgeleverd worden.

Beheerpakket A01.01.01: Weidevogelgrasland met rustperiode

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit grasland.
2. De beheereenheid is ten minste 0,5 hectare groot.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten uitgesloten, uitgezonderd A03.01

Beheereisen:

1. Er wordt een rustperiode in acht genomen. De lengte van de rustperiodes staat hieronder gedefinieerd.
2. In de rustperiode is de beheereenheid niet beweid, gemaaid, gerold, gesleept, gescheurd, gefreesd, (her)ingezaaid, doorgezaaid of bemest. In deze periode is het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen niet toegestaan.

Optioneel:

Toeslag ruige mest: Op de beheereenheid wordt buiten de rustperiode ruige mest uitgereden in een volume van tenminste 10 en maximaal 20 ton per ha per jaar.

Beheerpakketten:

- A01.01.01a De rustperiode loopt van 1 april tot 1 juni;
- A01.01.01b De rustperiode loopt van 1 april tot 8 juni;
- A01.01.01c De rustperiode loopt van 1 april tot 15 juni;
- A01.01.01d De rustperiode loopt van 1 april tot 22 juni;
- A01.01.01e De rustperiode loopt van 1 april tot 1 juli;
- A01.01.01f De rustperiode loopt van 1 april tot 15 juli;
- A01.01.01g De rustperiode loopt van 1 april tot 1 augustus.

Beheerpakket A01.01.02: Weidevogelgrasland met voorweiden

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit grasland.
2. De beheereenheid is ten minste 0,5 hectare groot.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten uitgesloten, uitgezonderd A03.01

Beheereisen:

1. Er wordt een rustperiode in acht genomen. De lengte van de rustperiode staat hieronder gedefinieerd.
2. In de rustperiode is de beheereenheid niet beweid, gemaaid, gerold, gesleept, gescheurd, gefreesd, (her)ingezaaid, doorgezaaid of bemest. In deze periode is het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen niet toegestaan.
3. Het grasland wordt vóór de rustperiode niet gemaaid.

Optioneel:

Toeslag ruige mest: Op de beheereenheid wordt buiten de rustperiode ruige mest uitgereden in een volume van tenminste 10 en maximaal 20 ton per ha per jaar

Beheerpakketten:

- A01.01.02a De rustperiode loopt van 1 mei tot 15 juni;
- A01.01.02b De rustperiode loopt van 8 mei tot 22 juni.

Beheerpakket A01.01.03: Plas-dras

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit grasland.
2. De beheereenheid is ten minste 0,5 hectare groot.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten uitgesloten, uitgezonderd A03.01

Beheereisen:

1. De beheereenheid is jaarlijks geïnundeerd. De inundatieperiode staat hieronder gedefinieerd.
2. In de inundatieperiode staat op tenminste 60% van de beheereenheid het waterpeil ten minste 5 en ten hoogste 20 cm boven het maaiveld.

Beheerpakketten:

A01.01.03a De inundatieperiode loopt van 15 februari tot 15 april;

A01.01.03b De inundatieperiode loopt van 15 februari tot 15 mei;

A01.01.03c De inundatieperiode loopt van 15 februari tot 15 juni;

A01.01.03d De inundatieperiode loopt van 15 februari tot 1 augustus.

Beheerpakket A01.01.04: Landbouwgrond met legselbeheer

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit grasland of bouwland.
2. De beheereenheid is ten minste 0,5 hectare groot.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten uitgesloten, uitgezonderd A03.01

Beheereisen:

1. De beheereenheid wordt tijdens het broedseizoen een of enkele malen afgezocht op aanwezige legfels; de legfels worden gemarkeerd en, indien de beheereenheid wordt beweide, van deugdelijke legselbeschermers voorzien.
2. Indien een perceel grasland wordt gemaaid of anderszins bewerkt, wordt een enclave van tenminste 50m² om de aanwezige nesten gevrijwaard van alle landbouwkundige werkzaamheden;
3. Indien een perceel bouwland wordt bewerkt, worden de nesten ontzien bij de werkzaamheden.

Optioneel:

Toeslag kuikenstroken: Stroken van minimaal 6 en maximaal 12 meter breed worden tenminste 2 weken later gemaaid dan de rest van het perceel.

Beheerpakketten:

A01.01.04a Legselbeheer op grasland;

A01.01.04b Legselbeheer op bouwland.

Beheerpakket A01.01.05: Kruidenrijk weidevogelgrasland

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit grasland.
2. De beheereenheid is ten minste 0,5 hectare groot.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten uitgesloten, uitgezonderd A03.01

Beheereisen:

1. Gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen is slechts toegestaan voor pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring en brandnetel.
2. Uitsluitend bemesting met vaste mest toegestaan buiten de rustperiode.
3. Er wordt een rustperiode in acht genomen van 1 april tot 15 juni.
4. In de rustperiode is de beheereenheid niet beweide, gemaaid, gerold, gesleept, of bemest. In deze periode is het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen niet toegestaan.
5. Het gewas wordt jaarlijks voor 1 augustus afgevoerd door middel van maaien en afvoeren. Tweede keer maaien en afvoeren is toegestaan.
6. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid.

Optioneel :

Toeslag ruige mest: Op de beheereenheid wordt buiten de rustperiode ruige mest uitgereden in een volume van tenminste 10 en maximaal 20 ton per ha.

Beheertype A01.01.06: Extensief beweid weidevogelgrasland

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit grasland.
2. De beheereenheid is ten minste 0,5 hectare groot.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten uitgesloten, uitgezonderd A03.01

Beheereisen:

1. Beweiding is verplicht tot 15 juni met minimaal 1 en maximaal 1,5 GVE/ha;
2. Tussen 1 april en 15 juni is de beheereenheid niet gemaaid, gerold, gesleept, gescheurd, gefreesd, (her)ingezaaid, doorgezaaid of bemest. In deze periode is het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen niet toegestaan.

Foto: weidevogelgrasland

Beheertype A01.02: Akkerfaunagebied

Algemene informatie

Het beheer van akkers ten behoeve van de fauna is jarenlang sterk onderbelicht geweest. Bij de inwerkingtreding van de verplichte braak bleek dat een aantal vogelsoorten hier positief op reageerde en dit tot gevolg had dat wegwijnende populaties versterkt werden. De grauwe kiekendief is hiervan het meest aansprekende voorbeeld. Door inzet van mensen en aangepast instrumentarium is vooral in de akkerbouwgebieden van Groningen, Flevoland en Zeeland de laatste jaren veel geëxperimenteerd en zijn goede vooruitgangen geboekt. Ook de resultaten rond de hamsterreservaten in Limburg geven een bemoedigend resultaat te zien.

Pakkettenstelsel

De pakketten t.b.v. akkerfauna spitsen zich momenteel toe op vogels en hamsters. Voor vogels zijn de pakketten toegeschreven aan broedende akkervogels en overwinterende akkervogels.

Voor broedende akkervogels zijn pakketten ontworpen waarbij stootsgewijs een uitgekiend mozaïek in stand wordt gehouden, bestaande uit grassen, granen en kruiden. Door uitgestelde werkzaamheden in de broedperiode en zeer beperkt gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, wordt getracht een aantrekkelijk vestigingsbiotoop te creëren.

Wintergasten worden opgevangen op percelen waarbij een graanmengsel winterover blijft staan. Hierdoor wordt zowel voorzien in dekking voor de vogels als in een betere voedselsituatie.

Voor de hamsters is een pakket ontworpen dat bestaat uit een begroeiing met deels luzerne, deels graan en deels rammenas. Door deze gewassen in mozaïekvorm te verbouwen, ontstaat een voedselsituatie die voor de hamster optimaal is. Buiten de eisen die aan de begroeiing gesteld worden, zijn ook eisen opgenomen t.a.v. ploegen, onkruidbestrijding en bemesting. Ook voorziet het stelsel in een opvangstrook voor de hamster, waarbij het aanwezige graan niet geoogst wordt maar blijft staan.

Beheerpakket A01.02.01: Bouwland met broedende akkervogels

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit bouwland
2. De beheereenheid is minimaal 9 meter breed en heeft een minimale oppervlakte van 0.3 ha.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten uitgesloten, uitgezonderd A03.01

Beheereisen:

1. De volgende begroeiing is door inzaai aanwezig: grassen, granen (niet zijnde maïs of graanstoppel), kruiden of een mengsel van deze. In het natuurbeheerplan wordt bepaald welke zaaimengsels en welke zaaidichtheden mogen worden gebruikt.
2. 20-70% van de beheereenheid dient jaarlijks te worden gemaaid tussen 1 maart en 15 april. 20-70% van de beheereenheid dient jaarlijks te worden gemaaid tussen 15 juli en 15 september. Delen die opnieuw zijn ingezaaid hoeven in hetzelfde voorjaar niet te worden gemaaid. Het maaien mag niet gebeuren door klepelen. Het beheer wordt strooksgewijs uitgevoerd volgens onderstaande varianten.
3. Mechanische en chemische onkruidbestrijding zijn niet toegestaan, met uitzondering van pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, haagwinde of kleefkruid.
4. De beheereenheid mag niet worden beweide, bemest of als wendakker worden gebruikt.

Beheerpakketten:

- A01.02.01a Jaarlijks dient 20-50% van de beheereenheid opnieuw tussen 1 maart en 15 april worden geploegd en opnieuw ingezaaid met een in het natuurbeheerplan voorgeschreven zaaimengsel
- A01.02.01b Jaarlijks dient 20-50% van de beheereenheid opnieuw tussen 1 maart en 15 april te worden geploegd
- A01.02.01c In het derde of vierde jaar dient de gehele beheereenheid tussen 1 maart en 15 april te worden geploegd en opnieuw ingezaaid met een in het natuurbeheerplan voorgeschreven zaaimengsel.

Beheerpakket A01.02.02: Bouwland met doortrekkende en overwinterende akkervogels

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit bouwland
2. De beheereenheid is minimaal 9 meter breed en heeft een minimale oppervlakte van 0.3 ha en een maximale oppervlakte van 2 ha.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten uitgesloten, uitgezonderd A03.01

Beheereisen:

1. Op de beheereenheid moet tussen 1 mei en 15 maart een graanmengsel staan van tenminste 50% zomertarwe, aangevuld met rogge, haver of een zaadragend gewas niet zijnde graan of maïs. De beheereenheid mag niet worden geoogst
2. De beheereenheid dient jaarlijks tussen 16 maart en 30 april te worden ingezaaid met een gangbare zaaidichtheid
3. Mechanische en chemische onkruidbestrijding zijn niet toegestaan, met uitzondering van pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, haagwinde of kleefkruid

Beheerpakket A01.02.03: Bouwland voor hamsters

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit bouwland;
2. De beheereenheid voldoet aan de minimale oppervlakte-eisen;
3. De beheereenheid is geschikt bevonden voor de hamster en gelegen in, of in een straal van 2 km van, een hamsterkernleefgebied of hamsterverbindingszone.
4. De beheereenheid bestaat uit aaneengesloten kavel met een gangbaar bouwplan voor een akkerbouwbedrijf. Het bouwplan bestaat uit minimaal vier verschillende gewassen.
5. Doorsnijdingen zijn toegestaan mits deze als niet belemmerend beoordeeld worden.

Beheereisen.

1. De grondbewerking voor alle gronden vindt maximaal tot een diepte van 25 cm plaats.

Beheerpakketten

A01.02.03a Bouwland voor hamsters.

1. Hamstervriendelijk beheer bestaat uit het gewas Luzerne, bladramenas, wintertarwe of combinatie daarvan.
2. Op de aangemelde kavel zal minimaal 50 % van de oppervlakte bestaan uit hamstervriendelijk beheer.
3. De minimumoppervlakte van de beheereenheid is 1 ha.
4. De luzerne wordt tot 15 juni geoogst.
5. Na 15 juni blijft de luzerne staan tot 1 februari van het volgende jaar staan en worden dan geklepeld.
6. De bladramenas wordt na 1 februari van het volgende jaar ondergewerkt.

7. De wintertarwe wordt niet geoogst. Na 1 februari van het volgende jaar wordt het overblijvende gewas wintertarwe ondergewerkt.
8. De teelt van alle gewassen vindt plaats op basis van de goede landbouw en milieu praktijk (GLMC)

A01.02.03b Opvangstrook voor hamsters.

1. Opvangstroken zijn stroken regulier graan die niet worden geoogst.
2. De minimale grootte van de beheereenheid is 15 meter breed en 100 meter lang.
3. Niet oogsten van de strook tot 1 februari van het volgende jaar. Tenzij er wintergraan ingezaaid wordt. Dan is oogsten en inzaaien toegestaan na 1 november.
4. De opvangstrook rouleert jaarlijks.

Foto: Akkerfaunagebied

Beheertype A01.03: Ganzenfoerageergebied

Algemene informatie

Nederland herbergt internationaal belangrijke aantallen overwinterende ganzen. Het gaat hierbij om vrijwel alle Europese wilde ganzen, waarbij vooral de aantallen van Kol-, Brand-, Rot- en Kleine rietgans van groot belang zijn. Het aantal doortrekkende en overwinterende ganzen bedraagt inmiddels ruim een miljoen exemplaren, die zich vooral ophouden in Friesland, Zuidwest-Nederland en het (oostelijk) rivierengebied.

Pakkettenstelsel

Een groot deel van deze ganzen foerageert buiten de ecologische hoofdstructuur op eiwitrijke graslanden die in agrarisch gebruik zijn. Daardoor zorgen deze ganzen voor verlies aan gasproductie wat voor vee bestemd is. Om agrariërs in de gelegenheid te stellen dit productieverlies vergoed te krijgen is een stelsel aan ganzenfoerageerpakketten ontwikkeld. Het stelsel bestaat uit vier pakketten, bestemd voor de opvang van ganzen op grasland en op bouwland.

Alle vier de pakketten gaan uit van de volgende uitgangspunten:

- percelen zijn zoveel mogelijk gelegen binnen grote aaneengesloten foerageergebieden;
- in de winterperiode wordt maximale rust geboden;
- op de percelen wordt voedsel aangeboden.

Aanvragers kunnen jaarlijks van beheertypen en locatie wisselen, maar zijn wel verplicht jaarlijks een minimale oppervlakte onder beheer te hebben.

Beheerpakket A01.03.01: Overwinterende ganzen

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit grasland of bouwland;
2. De beheereenheid heeft een oppervlakte van minimaal 0,5 hectare en maakt onderdeel uit van een verzameling beheereenheden binnen één foerageergebied.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten uitgesloten, uitgezonderd A01.01 tot en met A01.06 en A02.01 en A02.02.

Beheereisen:

1. Het is niet toegestaan binnen de periode van 1 oktober tot 1 april handelingen te verrichten of toe te laten die de foerageerfunctie van het gebied voor ganzen en/of smienten negatief beïnvloeden.
2. Onderhoud van sloten, walkanten en drainagesystemen is toegestaan van 1 oktober tot 1 februari.
3. Overig beheer wordt uitgevoerd op basis van één van de vier onderstaande varianten.

Beheerpakketten:

A01.03.01a Ganzen op grasland.

1. Op 1 november moet een grassnede aanwezig zijn met een voederwaarde van minimaal 500 kVEM/ha.
2. Maaien of bloten om te lang gras te voorkomen is toegestaan van 27 oktober tot 1 november.
3. Beweiding met melkvee is toegestaan tot 15 november, waarbij na 15 november minimaal 500 kVEM/ha beschikbaar moet blijven.
4. Beweiding (uitgezonderd melkvee) is vanaf 1 november tot 1 februari toegestaan met maximaal 0,45 GVE/ha.

A01.03.01b Ganzen op bouwland.

1. Voor 15 november moet één van de gewassen; winterkoolzaad, wintertarwe, wintergerst, Rogge of graszaad zijn ingezaaid.
2. Het gewas onder 1 wordt tot 1 april in stand gehouden.
3. Het is niet toegestaan de beheereenheid te beweiden en/of te maaien.

A01.03.01c Ganzen op vroege groenbemester.

1. Een groenbemester is vóór 1 oktober ingezaaid met één van de gewassen; Italiaans raaigras, Engels raaigras, Snijrogge, of met een mengsel van deze gewassen.
2. De groenbemester wordt tot 1 februari in stand gehouden.
3. Het is niet toegestaan de beheereenheid te beweiden en/of te maaien.

A01.03.01d Ganzen op late groenbemester.

1. Een groenbemester is vóór 1 november ingezaaid met één van de gewassen; Italiaans raaigras, Engels raaigras, Snijrogge, of met een mengsel van deze gewassen.
2. De groenbemester wordt tot 1 april in stand gehouden.
3. Het is niet toegestaan de beheereenheid te beweiden en/of te maaien.

Foto: Ganzenfoerageergebied

AGRARISCH NATUURTYPE A02: AGRARISCHE FLORAGEBIEDEN

Beheertype A02.01 Botanisch waardevol grasland

Algemene informatie

De botanische kwaliteit van agrarisch beheerde percelen is de laatste tientallen jaren hard achteruitgegaan. Het gaat hierbij vooral om verlies aan minder kritische soorten zoals de Echte koekoeksbloem, een tot voor kort vrij algemeen voorkomende soort van kruidenrijke graslanden. Toch zijn de laatste jaren ook successen geboekt op percelen met een uitgekend botanisch beheer. Het nieuwe pakkettenstelsel wil op deze weg verder gaan en bijdragen aan het verhogen van de algemene botanische kwaliteit van zowel percelen als perceelsranden.

Pakkettenstelsel

Het pakkettenstelsel voor botanisch waardevol grasland bestaat uit een aantal pakketten. Algemene uitgangspunten zijn:

- geen of beperkt gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen;
- geen bemesting (ook geen bagger);
- over het algemeen beperkte beweidingsopties.

Met het pakket botanisch weiland wordt een vegetatie ontwikkeld die kenmerkend is voor een minder voedselrijke situatie. Beweiden is jaarrond toegestaan, bemesting niet.

Hiermee wordt minder snel verschaald ten opzichte van een situatie met alleen maaien en afvoeren, maar wordt een structuurrijke uitgangssituatie gecreëerd.

Botanisch hooiland gaat uit van frequent maaien en afvoeren, gecombineerd met nabeweiden in de nazomer en winter. Met dit pakket wordt getracht de voedselrijkdom van het perceel versneld te reduceren, waardoor productiever grassoorten verdwijnen en kruiden meer kans krijgen. In situaties waarin de kruidenrijkdom nog erg laag is, zal er meer gemaaid en afgevoerd moeten worden dan wanneer er reeds een bloemrijke vegetatie aanwezig is. Beide bovenstaande pakketten zijn ook beschikbaar in een randenvariant.

Nieuw is een pakket ten behoeve van bronbeheer. Dit pakket behoedt brongebieden in het agrarisch gebied voor negatieve invloeden op de waterkwaliteit en kwantiteit.

Beheerpakket A02.01.01: Botanisch weiland

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit grasland.
2. De beheereenheid is ten minste 0,5 hectare groot.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten uitgesloten

Beheereisen:

1. Gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen is slechts toegestaan voor pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring en brandnetel.
2. De beheereenheid wordt niet bemest en er wordt geen bagger opgebracht.
3. Standweiden is het gehele jaar toegestaan met max. 2 GVE per hectare. Van 1 oktober tot 1 maart is onbeperkt weiden toegestaan
4. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid.

Beheerpakket A02.01.02: Botanisch hooiland

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit grasland.
2. De beheereenheid is ten minste 0,5 hectare groot.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten is uitgesloten.

Beheereisen:

1. Gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen is slechts toegestaan voor pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring en brandnetel.
2. De beheereenheid wordt niet bemest en er wordt geen bagger opgebracht.
3. Beweiding is uitsluitend toegestaan in de periode van 1 augustus tot 1 maart.
4. Het gewas wordt jaarlijks minimaal éénmaal gemaaid en afgevoerd.
5. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid.

Beheerpakket A02.01.03: Botanische weide- of hooilandrand

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit grasland.
2. De beheereenheid heeft een minimale (rand)breedte van 2 meter.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten is uitgesloten

Beheereisen:

1. Gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen is slechts toegestaan voor pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring en brandnetel.
2. De beheereenheid wordt niet bemest en er wordt geen bagger opgebracht.
3. Het grasland mag niet worden geklepeld, gescheurd, gefreesd of heringezaaid

Beheerpakketten:

A02.01.03a Voor botanische weiderand geldt: beweiding is toegestaan;

A02.01.03b Voor hooilandrand geldt: beweiding is niet toegestaan.

Beheerpakket A02.01.04: Botanisch bronbeheer

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit grasland.
2. De beheereenheid is ten minste 0,5 hectare groot.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten is uitgesloten.
4. De beheereenheid is gelegen in een brongebied;
5. De beheereenheid staat niet in verbinding met open water, behalve bij natuurlijke afwatering

Beheereisen:

1. Gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen is niet toegestaan.
2. De beheereenheid wordt niet bemest en er wordt geen bagger opgebracht.
3. Beweiding is uitsluitend toegestaan in de periode van 1 augustus tot 1 maart.
4. Het gewas wordt jaarlijks minimaal éénmaal gemaaid en afgevoerd.
5. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid.
6. Bron vrijwaren van beschadiging door vee.
7. Geen kunstmatig waterbeheer.

Foto: botanisch grasland

Beheertype A02.02: Botanisch waardevol akkerland

Algemene informatie

Oude schoolplaten met akkers laten vaak een blauwe en rode waas zien tussen het gele graan, vooral veroorzaakt door korenbloemen en klaprozen op het perceel. Veel van de akkeronkruiden zijn inmiddels zeldzaam geworden of helemaal verdwenen. Het verdwijnen van rogge- en boekweitteelten, intensiever grondgebruik, hoger mestgiften, zaaizaadschoning en het gebruik van bestrijdingsmiddelen hebben steeds minder ruimte gelaten hebben voor kruidenrijke akkergemeenschappen. Met een aantal beheerspakketten in het nieuwe stelsel, wordt getracht de botanische kwaliteit van de akkers te vergrootten door de nog aanwezige zaadbanken in oorspronkelijke akkers weer tot bloei te brengen.

Pakkettenstelsel

De nieuwe akkerpakketten gaan uit van een begroeiing die veelal gedomineerd wordt door granen, een beperkte teelt van maïs, geen of beperkte toepassing van kunstmest en eveneens een beperkte toepassing van gewasbeschermingsmiddelen.

Eén van de beschikbare pakketten is gericht op biologische landbouw, waarbij gebruik van bestrijdingsmiddelen en kunstmest geheel uitgesloten is. Dit pakket kan toegepast worden door in minimaal 3 en maximaal 5 van de zes jaren graan te verbouwen.

Ook het pakket gericht op florarijke akker kent deze variatie in de toepassing van graan. In dit pakket is het gebruik van kunstmest en pleksgewijze onkruidbestrijding alleen toegestaan in jaren waarin geen graan verbouwd wordt.

Net als bij het botanisch graslandbeheer kent ook het botanisch akkerbeheer een pakket wat zich vooral richt op de bouwlandranden. Hier is bemesting totaal uitgesloten en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen beperkt.

Beheerpakket A02.02.01: Akker met waardevolle flora.

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit bouwland.
2. De beheereenheid is ten minste 0,5 hectare groot.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten is uitgesloten

Beheereisen:

1. Verbouwing van maïs is in het geheel niet toegestaan.
2. In de jaren waarin graan wordt verbouwd, vindt geen bemesting met kunstmest plaats.
3. In de jaren waarin graan wordt verbouwd, vindt er in de beheereenheid geen mechanische onkruidbestrijding plaats vanaf het zaaien (bij zomergraan) of vanaf 1 april (bij wintergraan) tot de oogst en is het gebruik van chemische onkruidbestrijdingsmiddelen en insecticiden niet toegestaan, met uitzondering van pleksgewijze bestrijding van haarden met akkerdistel, ridderzuring, kleefkruid of haagwinde.
4. Overig beheer wordt uitgevoerd op basis van één van de drie onderstaande varianten.

Beheerpakketten:

A02.02.01a Drie van de zes jaar graan: In tenminste drie van de zes jaren van beheerperiode wordt graan verbouwd.

A02.02.01b Vier van de zes jaar graan: In tenminste vier van de zes jaren van de beheerperiode wordt graan verbouwd.

A02.02.01c Vijf van de zes jaar graan: In tenminste vijf van de zes jaren van de beheerperiode wordt graan verbouwd.

Beheerpakket A02.02.02: Chemie en kunstmestvrij land

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid bestaat uit bouwland.
2. De beheereenheid is ten minste 0,5 hectare groot.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten is uitgesloten

Beheereisen:

1. In tenminste drie van de zes jaren van de beheerperiode wordt graan, met uitzondering van maïs, verbouwd.
2. Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest is niet toegestaan.
3. Overig beheer wordt uitgevoerd op basis van één van de drie onderstaande varianten.

Beheerpakketten:

A02.02.02a Drie van de zes jaar graan:

A02.02.02b Vier van de zes jaar graan:

A02.02.02c Vijf van de zes jaar graan:

Beheerpakket A02.02.03: Akkerflora randen

Instapvoorwaarden voor het beheertype:

1. De beheereenheid is in gebruik als bouwland.
2. De beheereenheid heeft een oppervlakte van minimaal 0,3 ha.
3. Cumulatie met alle beheerpakketten is uitgesloten.

Beheereisen:

1. Op de beheereenheid wordt in de beheerperiode graan, met uitzondering van maïs, verbouwd.
2. In de beheereenheid vindt geen mechanische onkruidbestrijding plaats vanaf het zaaien (bij zomergraan) of vanaf 1 april (bij wintergraan) tot de oogst en is het gebruik van chemische onkruidbestrijdingsmiddelen niet toegestaan, met uitzondering van pleksgewijze bestrijding van haarden met akkerdistel, ridderzuring of kleeftkuid.
3. Bemesting en beweiding van de beheereenheid is niet toegestaan.
4. De beheereenheid mag niet als wendakker gebruikt worden

Index Natuur en Landschap

Onderdeel natuurbeheertypen

Versie 0.3 11 feb 2009

Inhoudsopgave

Leeswijzer.....	4
N01 Grootschalige, dynamische natuur	
N01.01 Zee en wad	6
N01.02 Duin- en kwelderlandschap	7
N01.03 Rivier- en moeraslandschap	8
N01.04 Zand- en kalklandschap.....	9
N02 Rivieren	
N02.01 Rivier	10
N03 Beken en Bronnen	
N03.01 Beek en bron.....	11
N04 Stilstaande wateren	
N04.01 Kranswierwater	13
N04.02 Zoete plas	14
N04.03 Brak water	16
N04.04 Afgesloten zeearm	17
N05 Moerassen	
N05.01 Moeras	18
N05.02 Gemaaid rietland.....	19
N06 Voedselarme venen en vochtige heiden	
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	20
N06.02 Trilveen	21
N06.03 Hoogveen.....	22
N06.04 Vochtige heide	24
N06.05 Zwakgebufferd ven	25
N06.06 Zuur ven of hoogveenven	26
N07 Droge heiden	
N07.01 Droge heide	27
N07.02 Zandverstuiving.....	28
N08 Open duinen	
N08.01 Strand en embryonaal duin.....	29
N08.02 Open duin	30
N08.03 Vochtige duinvallei	31
N08.04 Duinheide.....	32
N09 Schorren of kwelders	
N09.01 Schor of kwelder	33
N10 Vochtige schraalgraslanden	
N10.01 Nat schraalland.....	34
N10.02 Vochtig hooiland.....	36
N11 Droge schraalgraslanden	
N11.01 Droog schraalland	37
N12 Rijke graslanden en akkers	
N12.01 Bloemdijk	38
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland.....	39
N12.03 Glanshaverhooiland	40
N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland	41
N12.05 Kruiden- en faunarijke akker	42
N12.06 Ruigteveld	44
N13 Vogelgraslanden	
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	45
N13.02 Wintergastenweide	46
N14 Vochtige bossen	
N14.01 Rivier- en beekbegeleidend bos	47

N14.02 Hoog- en laagveenbos.....	48
N14.03 Haagbeuken- en essenbos.....	49
N15 Droge bossen	
N15.01 Duinbos.....	50
N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos.....	51
N16 Bossen met productiefunctie	
N16.01 Droog bos met productie	52
N16.02 Vochtig bos met productie	54
N17 Cultuurhistorische bossen	
N17.01 Vochtig hakhout en middenbos.....	55
N17.02 Droog hakhout	56
N17.03 Park- en stinzenbos	57
N17.04 Eendenkooi	58
N00 Nog om te vormen naar natuur	
N00.01 Nog om te vormen naar natuur.....	59

Leeswijzer

T.a.v. versie 0.3

De versie 0.3 van het onderdeel natuurbeheertypen van de index natuur- en landschap betreft een versie met beschrijvingen van de beheertypen waar ten opzichte van een vorige versie de landschapselementen zijn uitgehaald en elders in een apart onderdeel Landschapselementen zijn ondergebracht.

1 natuurbeheertypen

De natuur- en beheertypen zijn in nauwe samenwerking met IPO en LNV en met uitgebreide consultatie ontwikkeld binnen het Project Waarborgen Natuurkwaliteit om de bestaande planning en evaluatiesystemen op het gebied van natuurbeheer te verbeteren. Het ging om de volgende doelen en wensen:

- Samenvoegingen en vervanging van bestaande systemen,
- Verbetering waar nodig, echter geen radicaal andere uitgangspunten.
- Stroomlijning met doelen van N2000 en Kaderrichtlijn water
- Vereenvoudiging door reductie van het aantal typen

Binnen het onderdeel natuur zijn er nu 17 natuurtypen en daaronder 47 beheertypen. Uitgangspunten van de typologie zijn:

- Natuurtypen zijn bedoeld als sturingsinstrument op landelijk en regionaal niveau.
- Natuurtypen zijn bruikbaar om afspraken op het gebied van natuurbeheer, ruimtelijke ontwikkeling en milieu op elkaar af te stemmen zodat de nagestreefde natuurkwaliteit gerealiseerd kan worden.
- De indeling in natuurtypen is met name gebaseerd op abiotische condities (waterhuishouding en voedselrijkdom).
- Beheertypen zijn bedoeld voor de aansturing van het beheer. De indeling is praktisch en sluit aan op de schaal waarop beheerders werken. In het algemeen betekent dit dat de index toepasbaar moet zijn op een schaal 1:25.000. Kleine delen van andere beheertypen worden niet apart weergegeven, de grenzen van het doelgebied komen op duidelijk herkenbare structuren zoals wegen en paden, bosranden etc.
- Alle subsidiabele natuur van terreinbeherende organisaties en particulieren kan worden ondergebracht in de typologie. Voor niet subsidiabel beheer kan door de beheerders een aantal extra typen voor interne sturing worden gehanteerd (bv regulier verpachte gronden, gebouwen en erf). Deze typen zijn niet in de typologie opgenomen.
- Beheertypen kunnen op regionaal niveau beschouwd worden als eenheden met een kleine variatie in natuurwaarde en abiotische randvoorwaarden.
- Beheertypen zijn geschikt om zowel actuele situatie als doelen mee te beschrijven.
- Binnen een beheertype is sprake van een vergelijkbaar beheer en vergelijkbare kosten (koppeling doelen en middelen). Waar echter verschillende maatregelen tot een zelfde resultaat kunnen leiden, is rekening gehouden met de verschillende beheermethoden.
- Zowel natuurlijke landschappen als groene cultuurhistorische elementen zijn geïntegreerd in de beheertypen.
- Om een houtproductiedoelstelling apart te kunnen weergeven is het natuurtype multifunctionele bossen onderscheiden.
- Bij het ontwerp van de beheertypen in de eerste 16 natuurtypen (met als belangrijkste aandachtsveld Natuur of Bos met productiefunctie) is rekening gehouden met drie aspecten:
 - o Ecosysteembenadering; processen, structuur en levengemeenschappen
 - o Mate van natuurlijkheid
 - o Hanteren van kwaliteitsniveaus per type

Naast deze 17 natuurtypen en 47 beheertypen van het onderdeel natuur is er nog het natuurtype N0 Nog om te vormen naar natuur en het beheertype N00.01 Nog om te vormen naar natuur om gronden die nog moeten worden ingericht of omgevormd naar andere beheertypen in omvang en ligging voor beleid en beheer inzichtelijk te maken.

Van alle natuurbeheertypen is een algemene beschrijving en afbakening opgenomen. De algemene beschrijvingen geven een indruk van het voorkomen en geografische verspreiding van de beheertypen, de kenmerkende natuurwaarden en belangrijkste abiotische en ruimtelijke condities.

Voor de afbakening van de beheertypen is een aantal uitgangspunten geformuleerd:

- de afbakening is goed toepasbaar en helder voor deskundige (gecertificeerde) beheerders,
- de indeling is eenduidig toe te passen, de typen sluiten elkaar onderling zoveel mogelijk uit.

De afbakeningen zijn met name gebaseerd op vegetatiestructuur, abiotische condities en voorkomen in geografische regio's. In een aantal gevallen wordt het voorkomen van soorten en vegetatietypen gebruikt om het type te karakteriseren. Indien het beheer onlosmakelijk verbonden is met het beheertype wordt dit bij de afbakening vermeld. De afbakening tussen de natuurtypen vochtig bos en droog bos en bos met productie is gebaseerd op hoeveelheid oogst in relatie tot gemiddelde jaarlijkse bijgroei (conform FSC-certificering voor Small and Low Intensity Managed Forest). Bij de implementatie zal nog getest worden of er nog er nog onduidelijkheden optreden bij het toekennen van de natuurbeheertypen.

De opschaling tot eenheden die praktisch hanteerbaar zijn voor beheerders heeft tot gevolg dat er, ten opzichte van de gehanteerde indeling in het handboek natuurdoeltypen, ook in de typeomschrijvingen een opschaling plaats vindt. Het gaat dus vaak om een combinatie van natuurkwaliteiten: Bij moerassen bijvoorbeeld gaat het om de combinatie van open waterriet, gesloten rietlanden, ruigten en struwelen. Bossen behoren open plekken, zomen en struwelen te bevatten. In de veenweidegebieden gaat het dan niet meer om graslanden, oevers en sloten afzonderlijk, maar juist om de combinatie van deze drie elementen en de overgangen er tussen. Soms zijn bijzondere kwaliteiten juist gebonden aan gradiënten. De beheertypen herbergen dus meer gradiënten dan de natuurdoeltypen. In de kwaliteitsbeoordeling komt dit aspect o.a. terug in het onderdeel structuur. De kwaliteit van het leefgebied van veel diersoorten wordt bepaald door de aanwezigheid van meerdere structuurelementen. In de vertaaltabel worden deze kleinschalige elementen als sloten en ruigten en zomen uit oude typologieën niet overal genoemd bij de vertaling. In principe worden ze opgenomen in aanliggende beheertypen.

Grootschalige dynamische natuur bestaat met uitzondering van Zee en wad altijd uit een combinatie van andere beheertypen. Bij grootschalige beheertypen wordt beschreven welke combinaties van de andere beheertypen te verwachten zijn. De kwaliteit van deze beheertypen wordt bepaald door de kwaliteit van de andere beheertypen die in dit type voorkomen en door de mate van natuurlijkheid. De aanwezigheid van landschapsvormende en hydrologische processen is belangrijk voor het laatste aspect.

De omschrijvingen in de beheer- en natuurtypen zijn niet bedoeld als kookboeken voor het beheer. De werkelijkheid is daarvoor veel te ingewikkeld, maatwerk zal nodig blijven. De omschrijvingen zijn bedoeld om duidelijk te maken wat er onder een type valt. Het is de bedoeling de technische informatie, die nodig is om een beslissing over het beheer te nemen, op een site te publiceren en te onderhouden, zodat de index steeds gebruik kan maken van de meest recente inzichten op het gebied van natuurbeheer.

Bij de beheertypen zal een foto opgenomen worden ter illustratie van een goed ontwikkelde vorm van het beheertype. Daarnaast wordt een aantal voorbeeldgebieden genoemd, waar het type goed ontwikkeld voorkomt.

Over de schaal van toepassing van de beheertypen in de nieuwe subsidieregeling voor Programma Beheer en de sturingsrelatie SBB-LNV zullen nadere (algemene) afspraken moeten worden gemaakt. Omdat veel beheertypen vaak in kleinschalig mozaïek voorkomen (praktisch niet karteerbaar) zal er ruimte moeten zijn voor het kleinschalig voorkomen van andere beheertypen binnen begrensde eenheden. Daarbij valt te denken aan 20% van de oppervlakte die kleinschalig tot een ander beheertype mag behoren. Deze ruimte is niet telkens apart genoemd in de afzonderlijke beschrijvingen van de afbakeningen per beheertype.

N01.01 Zee en wad

1.1 Algemene beschrijving

Zee en wad omvat het water en de niet begroeide droogvallende zand- en slikplaten die door de zee overstromd worden. Het gaat om droogvallende platen, geulen, zandbanken en diepere zeebodems met een grote variatie aan bodemleven. In meer stabiele stadia, die ook niet zwaar door de mens beïnvloed worden, ontwikkelen zich schelpenbanken. Op plaatsen waar ook zoet water instroomt kunnen zeegrasvelden aanwezig zijn. Zee en wad komt voor langs de gehele kust en met name in de Waddenzee en het Deltagebied.

De vroegere geleidelijke overgangen naar zoet water zijn door de aanleg van dijken veelal scherp geworden en zoet-zout overgangen met hun bijbehorende flora en fauna zijn dan ook zeldzaam geworden. Door de stroming van het zeewater zijn er erosie en sedimentatieprocessen aanwezig die leiden tot variatie in diepte, substraat en ontwikkelingsstadium van de bodem.

Met name grootschalig intensief menselijk gebruik zoals bodemvisserij leidt tot zware en langdurige bodemverstoring met tot gevolg een sterke afname van oudere stadia met schelpdierbanken. Hierdoor is er onder andere minder voedsel voor vogels. Recreatie kan daarnaast leiden tot veel verstoring. Het natuurbeheer bestaat hier vooral in het waarborgen van voldoende rust voor de fauna en het beschermen tegen intensieve ingrepen in de bodem.

Het type is van Europees groot belang voor veel trekvogels, bodemdieren en vissoorten. Verder zijn voor dit type Gewone en Grijs zeehond karakteristiek.

1.2 Afbakening

- Zee en wad omvat de zee, zeearmen en niet begroeide droogvallende zand- en slikplaten.
- Het landschap wordt gevormd door natuurlijke processen. Met name door de werking van de zeewaterstromen en wind.
- De beheereenheid is tenminste 500 ha groot of maakt onderdeel uit van een groter gebied behorend bij grootschalige dynamische natuur.

Voorbeeldgebieden: Waddenzee, Dollard en Oosterschelde.

N01.02 Duin- en kwelderlandschap

1.1 Algemene beschrijving

Duin- en kwelderlandschap omvat de kustduingebieden en kwelders waar wind- en waterdynamiek vrij spel hebben en veelal ook integrale begrazing door grote zoogdieren aanwezig is. Het bestaat uit beheertypen Strand en embryonaal duin, Open duin, Vochtige duinvallei, Duinheide, Duinbos en Schor of kwelder die echter vanwege het veranderlijke landschap niet in omvang en ligging apart in het beheer worden vastgelegd.

Door de dynamiek in het landschap is er sprake van allerlei in ligging en omvang variërende successiestadia. Het gaat hierbij om een variatie die alle hierboven genoemde beheertypen omvat. Door het aan banden leggen van wind- en waterdynamiek is er weinig ruimte meer voor dit beheertype en is het beperkt tot een aantal gebieden waar deze dynamiek nog wel vrij spel mag hebben. Met name het frequent ontstaan van pionierstadia maakt dit beheertype van belang voor veel hieraan gebonden zeldzame soorten.

1.2 Afbakening

- Duin- en kwelderlandschap omvat in tijd en ruimte wisselende typen Strand en embryonaal duin, Open duin, Vochtige duinvallei, Duinheide, Duinbos en Schor of kwelder.
- Het landschap wordt gevormd door natuurlijke processen zoals de werking van wind, zeewaterstromen en/of grote grazers.
- De beheereenheid is tenminste 500 ha groot of maakt onderdeel uit van een groter gebied behorend bij grootschalige dynamische natuur.

Voorbeeldgebieden: Oostpunt Schiermonnikoog, oostpunt Terschelling en Kwade Hoek.

N01.03 Rivier- en moeraslandschap

1.1 Algemene beschrijving

Rivier- en moeraslandschap omvat enerzijds de gebieden langs rivieren waar de waterdynamiek van de rivieren en successie in combinatie met integrale begrazing door grote grazers het landschap bepalen en anderzijds veen- en kleigebieden waar waterstandfluctuaties, hoogteverschillen, successie en integrale begrazing het landschap bepalen. Langs de rivieren gaat het ook om kleine in het overstromingsbereik van de rivier liggende gebieden die tezamen langs een rivier een landschappelijke eenheid vormen.

Al naar gelang de ligging van het gebied bestaat het uit een groot scala van andere in rivier- en veen- en kleigebieden voorkomende beheertypen (zoals rivier, zoete plas, moeras, droog schraalland, zilt grasland en overstromingsgrasland, ruigteveld, rivier en beekbegeleidend bos of hoog- en laagveenbos) die echter vanwege het veranderlijke landschap niet in omvang en ligging apart in het beheer worden vastgelegd.

De overstromingsdynamiek is langs de rivieren een belangrijke factor. Deze is echter door allerlei ingrepen bovenstrooms en door het dieper komen te liggen van de rivier veranderd van bijna jaarlijkse lage overstromingen tot onvoorspelbare hoge overstromingen. Hierdoor hebben concurrentiekrachtige soorten van storingsmilieus een groot aandeel gekregen en is begrazing belangrijk om ook andere soorten nog kansen te geven.

In dit grootschalig voorkomende beheertype zijn ook topredatoren als zeearend karakteristiek en daarnaast kan ook de bever invloed hebben op het landschap. Ook aanwezigheid van grote zoogdieren zoals edelhert in meer natuurlijke dichtheden zijn van belang.

1.2 Afbakening

- Rivier- en moeraslandschap is gelegen in het Rivierenlandschap of in het landschapstype Laagveen en zeeklei en omvat in tijd en ruimte wisselende in dit landschap behorende typen.
- Het landschap wordt gevormd door natuurlijke processen zoals de werking van water, wind en/of grote grazers.
- De beheereenheid is tenminste 500 ha of maakt onderdeel uit van een groter gebied behorende bij grootschalige dynamische natuur. Voor gebieden liggend aan de rivier vormt de rivier een verbindende schakel mits de gebieden niet meer dan 5 km van elkaar af liggen.

Voorbeeldgebieden: Gelderse Poort, Oostvaardersplassen en Tiengemetten.

N01.04 Zand- en kalklandschap

1.1 Algemene beschrijving

Zand- en kalklandschap omvat de meer natuurlijke gebieden in het zand- en het kalklandschap waar vooral grondwaterstandfluctuaties, successie en waterdynamiek van beken in combinatie met integrale begrazing het landschap vormen. Al naar gelang de ligging van het gebied bestaat het uit een groot scala van andere in zand- en kalkgebieden voorkomende beheertypen (zoals Beek en Bron, Hoogveen, Vochtige heide, Zuur ven of hoogveeven, Droge heide, Droog schraalland, Haagbeuken- en essenbos en Dennen- eiken en beukenbos) die echter vanwege continue veranderingen in het landschap niet in omvang en ligging apart in het beheer kunnen worden vastgelegd.

Om natuurlijke processen in dit beheertype het landschap te kunnen laten bepalen is een grote oppervlakte nodig. Er is hiervoor in Nederland slechts weinig ruimte overgebleven. De natuurwaarden hangen vooral samen met de variatie in de ruimtelijke gradiënt in vochthuishouding en successiestadia. Bij ontwikkeling vanuit een in het recente verleden intensief geëxploiteerd landschap zijn met name oude ontwikkelingsstadia met bijvoorbeeld dikke en dode bomen van belang voor de biodiversiteit. Naar verloop van tijd wordt het voldoende ontstaan van pioniersituaties voor de biodiversiteit belangrijk, die door begrazing ook langer aanwezig kunnen blijven. Met de mate waarin begrazing in dit landschapstype een rol speelt in relatie tot de biodiversiteit is nog veel onbekend, omdat dit landschapstype in Europa al lange tijd niet meer voorkomt en er slechts recent gestart is met de ontwikkeling ervan. De mate waarin bomen het landschapsbeeld in dit verband zullen domineren is nog onzeker maar zal naar waarschijnlijkheid in ruimte en tijd fluctueren.

Karakteristieke soorten zijn al degenen die voor de andere beheertypen van zand- en kalkgebieden genoemd zijn. Specifieke soorten die als karakteristiek voor het grootschalig voorkomen van dit type kunnen worden gezien zijn nog grotendeels onbekend, maar omvatten waarschijnlijk een aantal grote roofvogels en toppredatoren als de lynx. Verder zijn meer natuurlijke dichtheden van wild zwijn en Eedelhert van belang.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Zand- en kalklandschap is gelegen in de Zandlandschappen of het Heuvellandschap en omvat in tijd en ruimte wisselende in dit landschap thuishorende typen.
- Het landschap wordt gevormd door natuurlijke processen zoals de werking van wind, water (o.a. periodiek hoge grondwaterstanden) en/of grote grazers.
- De beheereenheid is tenminste 500 ha groot of maakt onderdeel uit van een groter gebied behorend bij grootschalige dynamische natuur.

Voorbeeldgebieden: Veluwezoom.

N02.01 Rivier

1.1 Algemene beschrijving

Rivier omvat al het stromend water van de rivieren Rijn en zijtakken, Maas en Overijsselse vecht. Het gaat om alle buitendijkse wateren met hun oevers in de uiterwaarden van deze rivieren. Iedere rivier en ieder riviertraject heeft een eigen karakter. De Grensmaas heeft een wat groter verval, stroomt daardoor wat sneller en heeft grindoevers. Niers, Roer (zijtakken van de Maas) en Overijsselse vecht zijn kleine rivieren met in de zomer soms weinig wateraanvoer. De Rijn met haarzijtakken heeft in de zomer een wat constantere wateraanvoer. De rivieren in het oosten en het zuiden stromen door zandige gebieden, meanderen breed en hebben vrij hoge zandige oeverwallen. De rivieren in de Betuwe liggen in komkleigebieden, meanderen wat minder en liggen tegenwoordig hoog in het landschap. De westelijke rivieren vormen een netwerk, zijn breed, stromen heel traag en zijn te beschouwen als zoetwatergetijde rivieren.

De variatie in stroomsnelheid en waterkwaliteit is groot, in afgesnoerde strangen en wielen staat het water stil terwijl de stroming in buitenbochten van de rivier juist groot is. De stilstaande wateren kunnen dichtslibben en verlanden, bij hoog water in de winter kan de geul weer uitschuren. In de zomer kunnen de oevers en stranden breed zijn en begroeid raken met pioniers als slijkgroen. De stilstaande wateren in de uiterwaarden zoals oude geulen, afgesneden meanders en wielen lijken veel op zoete plas. Juist deze afwisseling en verandering zorgen voor een hoge diversiteit.

Rivieren zijn internationaal en nationaal van groot belang als leefgebied voor trekvogels, vissen, libellen, kokerjuffers, steenvliegen en haften. Het gaat bijvoorbeeld om rivierrombout, bataafse stroommossel, platte zwanenmossel, bever, barbeel, kopvoorn, rivierdonderpad, meerval, riviergrondel, sneep, winde, rivierprik, zeebek en aal. Vooral voor trekvis is het internationale belang groot. De trekvis elft, fint, houting, steur, zalm komen in Nederland vrijwel niet meer voor. Slechts enkele waterplanten komen voor in de rivier zelf; rivierfonteinruiter, doorgroeid fonteinruiter (nu alleen kleine rivieren), en vlottende waterranonkel in de Grensmaas.

Het karakter van rivier is blijvend veranderd. De versnelde afvoer van water en hogere piekafvoeren worden veroorzaakt door de ontginning van de oorspronggebieden, de veranderingen in klimaat, de bedijkingen en het rechtrekken van stroomgeulen. Kribben en versteende oevers verhinderen erosie. Zandwinputten en grindgaten zijn zeer diep en veranderen het proces van sedimentatie van zand en slib en stroming van oppervlakte- en grondwater. Door afdammingen langs de kust is de invloed van het getij verminderd. Getijdeslag kwam voor tot de lijn Wijk bij duurstede, Tiel, Oss.

Door vergroting van de overstromingsvlakten, verbetering van waterkwaliteit, verbetering van de mogelijkheden voor vistrek, verbetering van de aansluitingen op beken, en vergroting van de variatie in verschillende typen water, het spontaan laten ontstaan van zandige oevers kan echter veel gewonnen worden. Vooral de kleine rivieren bieden hiervoor perspectief.

1.2 Afbakening

- Het beheertype rivier omvat alle wateren (incl. strangen en oude rivierlopen) in de buitendijkse gebieden van Maas, Roer, Niers, Bergse maas, Afdamde maas, Nederrijn, Lek, Nieuwe Maas, Waal, Merwede, Amer, Oude Maas, Nieuwe Waterweg, Rijn, IJssel, Overijsselse Vecht en Zwarte Water.
- Kanalen met stromend water; oude stroomgeulen en kreken in het laagveen- en kleigebied (Reitdiep, Amstel, IJ); en oude zijtakken van de Rijn die nu afgekoppeld zijn (Kromme Rijn Hollandse IJssel) worden tot zoete plas gerekend.

Voorbeeldgebieden: Roer

N03.01 Beek en bron

1.1 Algemene beschrijving

Het beheertype Beek en bron komt voor op de zand- en lössgronden van noord, oost en zuid Nederland en in de duinen. Het gaat om kleine stromende wateren met hun bronnen, zoals Regge, Dinkel, Berkel, Dommel, en Swalm, die uiteindelijk uitmonden in een rivier, in oost- en zuid Nederland, of op een (voormalig) estuarium (Drentse Aa, Boorne in noord Nederland). (Mee)stromende wateren zoals molenkolken, sprengen en opgeleide beken behoren eveneens tot dit type. Ieder bekenstelsel kent brongebieden, bovenlopen, een of twee middenlopen en een benedenloop. Bronnen en bovenlopen liggen vaak heel verspreid en hoog in het landschap en zijn vaak gedeeltelijk ge- of vergraven. Middenlopen liggen vaak wat dieper in laagten en trekken daardoor ook veel grondwater aan. De benedenlopen liggen in vlakke veengebieden en overstromingsvlakten, ze kunnen zo breed worden dat ze lijken op kleine rivieren (Eem, Dieze, Reitdiep).

De meeste beken behoren tot de zogenaamde laaglandbeken daarnaast komen heuvellandbeken voor. De ecologische verschillen tussen beide type beken is groot door de variatie in bodem en de verschillen tussen rustig en turbulent water. Bekken in de duinen, duinrellen, hebben vaak kenmerken van beide typen.

Laaglandbeken zijn langzaam stromende, vaak vrij brede beken, met een regelmatige waterafvoer. Ze komen voor in vrij vlakke zandgebieden; het Drents plateau, de Achterhoek, de grote glaciale bekkens in midden Nederland en in grote delen van Noord-Brabant. Laaglandbeken ontsprongen vaak in hoogveen, heide of laagveen. Duidelijk herkenbare bronnen ontbreken vaak. In de laaglandbeken komen zeer rustige stukken voor, waar slib en zand afgezet wordt, plaatselijk komt wat grover zand of fijn grind voor.

De beken in reliëfrijke gebieden; zuid en midden Limburg en stuwwallen van midden Nederland, hebben vaak duidelijk herkenbare bronnen, stromen sneller, slijten wat dieper in en vormen makkelijker zandbanken. De bodems zijn zandig of vaak grindrijk, slib komt slechts plaatselijk voor.

Bekken en bronnen zijn van groot belang voor waterranonkels, fonteinkruiden en sterrekroossoorten, platwormen, waterkevers, libellen, waterjuffers en kokerjuffers, rivierkreeft en een groot aantal vissen: beekforel, beekprik, elrits, serpeling, kwabaal (benedenloop), rivierdonderpad, zeebek, rivierprik, gestippelde alver en vlagzalm. De laaglandbeken met beekprik, zeebek, gaffellibel, begroeiingen met drijvende waterweegbree, waterranonkels of teer vederkruid zijn in internationaal opzicht belangrijk. Vrijwel alle beken zijn door de mens vergraven. Bekken zijn verlengt, verbreed, verdiept, gekanaliseerd en met elkaar verbonden om water versneld af te voeren. De meeste beken zijn in de benedenloop gestuwd en lozen op kanalen en vaarten met vaste peilen. De waterkwaliteit van het beekwater is meestal niet goed door vermesting of vervuiling. Voor vissen is het ongehinderd kunnen trekken van zee naar de paaiplassen in beken van groot belang. Door afdamming en opstuwing is dit vaak niet goed mogelijk. Het recht trekken van beken en opstuwen vermindert ook de overlevingskansen voor libellen, haften, kokerjuffers en platwormen.

Herstel van de waterkwaliteit is echter mogelijk en is bij de heuvellandbeken ook al succesvol. Voor de laaglandbeken is de situatie echter beduidend minder rooskleurig. Door kanalisatie en vervuiling zijn de condities van dit type beken vrijwel nergens op orde. Vooral de kleinere, zwakgebufferde en voedselarme bovenlopen en duinrellen zijn vrijwel verdwenen.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Beek en bron omvat bronnen en stromend water (gemiddeld meer dan 10 cm/sec) met bronmos, bronkruid, beekstaartjesmos, waterranonkels, sterrekroossoorten, vederkruiden, waterviolier en enkele fonteinkruiden. De vegetaties zijn erg variabel in

bedekking, ook binnen één seizoen. Omringend water en zandbanken zonder deze soorten wordt ook tot het beheertype gerekend.

- Langzaam stromende riviertjes in het laagveen en kleigebied behoren tot de beheertypen Zoete plas.

Voorbeeldgebieden: Drentse Aa, Linde, Dinkel, Dal van de Mosbeek, Beerze, Geul en Veluwe.

N04.01 Kranswierwater

1.1 Algemene beschrijving

Kranswieren zijn grote vertakte algen met fijne bladeren, ze groeien meestal dicht bij de bodem en kunnen grote aaneengesloten velden vormen. Ze komen voor in meren van het laagveen- en IJsselmeergebied. Het water moet zeer helder, voedselarm en niet vervuild zijn. Doorgaans is het water zeer mineraalrijk, omdat het onder invloed van toestromend grondwater staat of omdat het een beetje brak is. Kranswierwater komt nu vooral voor in het IJsselmeergebied en in meren waar toestroom is van grondwater uit de Veluwe of de Utrechtse heuvelrug plaats vindt. De klassieke vindplaatsen zijn de laagveenplassen, kleinere watertjes in het duingebied en de binnenduintrand en kwelgebieden op de overgang van de zandgronden naar het laagveengebied.

De begroeiingen bestaan uit vrij eenvormige vegetatiematten, vaak een beetje aangedrukt op de bodem liggend. Kranswieren sterven soms in de winter af en moeten dan vanuit sporen opnieuw uitlopen. Voor duurzaam behoud van kranswierwater moet het water zeer voedselarm en zeer helder zijn. Worden kranswieren met slib bedekt, dan sterven ze meestal snel af. Niet alle kranswervegetaties worden tot kranswierwater gerekend. Het gaat om grote aaneengesloten vegetaties van kranswieren, niet om kranswieren die verspreid tussen andere waterplanten of in kleine poeltjes tussen moerasplanten groeien. Belangrijke soorten zijn sterkranswier, stekelharig kransblad, ruw kransblad, kraaltjes glanswier, kleinhoofdig glanswier, klein en groot boomglanswier, brakwaterkransblad, kustkransblad en gebogen kransblad. De krooneend is in belangrijke mate afhankelijk van kranswieren.

De grote plassen en meren met kranswieren in ons land behoren tot de grootste vindplaatsen hiervan in Europa. Ook is de soortenrijkdom in ons land hoog: van de ruim veertig kranswiersoorten in Europa komt de helft in ons land voor. Nederland is daarom van zeer groot belang voor dit type. Door vervuiling van het water zijn veel vindplaatsen verdwenen. De toekomst van kranswierwater in het IJsselmeergebied is onzeker. Experimenten met defosfateren van het water zijn hoopvol. In het Naardermeer bijvoorbeeld hebben de kranswieren zich weten te herstellen na het in gebruik nemen van een defosfateringsinstallatie. De kranswieren die van min of meer brak water afhankelijk zijn, blijven echter sterk bedreigd.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Kranswierwater omvat waterlichamen, zowel groot als klein, met een vegetatie die gedomineerd wordt door kranswieren. In de vegetatie komt tenminste één van de volgende kranswieren voor: sterkranswier, stekelharig kransblad, brokkelig kransblad, fijnstekelig kransblad, harig kransblad, ruw kransblad, teer kransblad, kraaltjesglanswier, kleinhoofdig glanswier, puntdragend glanswier, klein of groot boomglanswier, vertakt boomglanswier, brakwaterkransblad, kustkransblad en gebogen kransblad. De vegetaties zijn erg variabel in bedekking, ook in één seizoen. Omringend helder water zonder kranswieren kan daarom ook tot het beheertype gerekend worden.
- Enkele kranswieren komen in de beheertypen Zwak gebufferd ven of in Vochtige duinvallei voor en worden dan tot dat type gerekend.
- Sommige algemene kranswieren (gewoon kransblad, breekbaar kransblad en buigzaam glanswier) komen ook voor in vegetaties die gedomineerd worden door waterplanten van voedselrijk water, zoals fonteinkruiden. Dergelijke vegetaties behoren niet tot het beheertype Kranswierwater.
- Soms is het onderscheid met brak water niet groot, alleen als de kranswieren domineren worden deze wateren tot dit beheertype gerekend.

Voorbeeldgebieden: de Wieden, Botshol, Naardermeer, Gouwzee, IJmeer, Veluwe randmeren, Vechtplassen en Nieuwkoopse plassen.

N04.02 Zoete plas

1.1 Algemene beschrijving

Zoete plassen komen vooral voor in het lage deel van Nederland. Het gaat om grote en kleine wateren met voedselrijk, vrij helder, (vrijwel) stilstaand water, waarin waterplanten groeien en verlanding vanaf de oever plaatsvindt. Het kan gaan om meren, plassen, wielen, kolken en dobben, maar ook om relatief smalle, trek- of petgaten, vaarten, kanalen en afgekoppelde rivierarmen. (zoals Kromme Rijn, Hollandse IJssel en Amstel) . Sommige meren, zoals de Leijen, Zuidlaardermeer en Naardermeer, hebben (gedeeltelijk) een natuurlijke oorsprong. De meeste laagveenplassen zijn ontstaan door vergraving, vervening of erosie. Bij grote plassen in het laagveengebied heeft de wind veel grip op het water waardoor hoge golven ontstaan en de kans op erosie toeneemt.

De zeer grote meren in het Delta- en IJsselmeergebied zijn ontstaan na afsluiting van de zee. Het Markermeer en de meeste randmeren (zie afbakening) zijn door compartimentering zodanig veranderd dat ze nu het beste opgevat kunnen worden als zoete plas. Ook de gegraven wateren van de zandgronden, kunnen gerekend worden tot zoete plas. De meeste van deze plassen hebben echter zulke steile oevers en zijn zo diep dat ze nauwelijks van ecologische betekenis zijn.

De variatie in een plas hangt af van verschillende factoren; wind, stroming van het water, diepte, grondsoort, helderheid van het water, aanwezigheid van slib, sloef of bagger en aanbod van voedingsstoffen en mineralen. Planten en dieren hebben ook een grote invloed, watervlooien kunnen zoveel algen eten dat het water helder blijft, bodemwoelende vissen vertroebelen het water, waterplanten verminderen de golfslag en versnellen verlanding. De stroming in het water is meestal niet groot, maar wind en peilverschillen tussen verschillende waterlichamen kunnen wel stroming veroorzaken. De wind stuwt het water een beetje op aan de loefzijde zodat er over de bodem een stroming ontstaat naar de lijzijde. Het water stroomt min of meer een cirkelvormig; aan de oppervlakte met de wind mee en over de bodem tegen de wind in. De lage stroom, over de bodem, neemt licht bodemmateriaal mee. Omdat de overheersende windrichting zuidwest is, zal de bodem juist aan deze kant bestaan uit week en slap sediment. Helderheid en doorzicht worden mede bepaald door het aanbod van voedingsstoffen. Algen groeien snel bij veel voedsel en vertroebelen het water.

De variatie in de plassen hangt samen met deze verschillende omstandigheden. In de diepste delen komen ondergedoken grote fonteinkruiden voor, wat ondieper staan waterplanten met grote drijvende bladen zoals witte waterlelie en gele plomp. De ondergedoken watervegetaties kunnen in mozaïek voorkomen met kranswierwater. Dit is bijvoorbeeld in sommige delen van de randmeren het geval. In de luwte achter de drijvende waterplanten komen, in ondiep water, andere waterplanten zoals krabbenscheer en groot blaasjeskruid voor. De oevers bestaat uit drijftillen met grote zeggen of riet- en biezenkragen. Op windstille plaatsen kunnen deze zoneringen heel breed zijn, aan de windzijde zijn ze heel smal of ontbreken.

Grote laagveenplassen zijn in Europa zeer zeldzaam. Ze zijn internationaal van belang voor visetende en grazende watervogels, rivierdonderpad, gestreepte waterroofkever, meervleermuis en krabbenscheer. Zoete plas is nationaal van grote betekenis als leefgebied voor otter, vissen zoals paling, kwabaal en snoek, libellen en kokerjuffers, zoals groene glazenmaker, plasrombout, en waterplanten zoals langstengelig fonteinkruid en watergentiaan.

Troebel water en een zeer hoog aanbod van voedingsstoffen komen veel voor. Vermesting, uit landbouwgebieden of bij lozingspunten veroorzaken deze problemen. Ook het inlaten van gebiedsvreemd water waardoor uiteindelijk veel fosfaat vrijkomt in het water is een belangrijke oorzaak. Andere grote problemen zijn de vast ingestelde waterstanden; de waterpeilen zijn in de zomer lager dan in de winter, het gebrek aan mogelijkheden om te trekken en een tekort aan geleidelijke overgangen en ondiepe paaiplaatsen voor vissen en amfibieën.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Zoete plas omvat waterlichamen, breder dan 4 m. en dieper dan 20 cm. (gemiddelde waterdiepte), van stilstaande, of zeer langzaam stromende wateren, met fonteinkruiden, zannichellia, waterlelies, gele plomp, watergentiaan, krabbenscheer, kikkerbeet, groot blaasjeskruid, waterpesten, hoornbladen, vederkruiden, waterviolier, waterranonkels en soms ook sterrekrozen. De vegetaties zijn erg variabel in bedekking, ook in één seizoen. Omringend water zonder de genoemde soorten en de drijftillen worden daarom ook tot het beheertype gerekend.
- Stromende wateren (meer dan 10 cm/sec) behoren tot de beheertypen Rivier of Beek en bron. De wielen, strangen en oude rivierlopen in het buitendijkse deel van het rivierengebied worden tot Rivier gerekend.
- Watervegetaties (binnendijks) met indicatoren voor brak water zoals ruppia, zeegras of zilte waterranonkel behoren tot het beheertype Brak water.
- Zie ook afbakening bij Afgesloten zeearm. De daar genoemde wateren worden niet tot Zoete plas gerekend.
- Enkele waterranonkels, fonteinkruiden en sterrekrozen kunnen ook voorkomen in Zwakgebufferd ven of in Vochtige duinvallei en worden dan tot dat type gerekend.
- Dominantie van kranwierien wordt gerekend tot Kranwierwater.
- Kleine wateren die tot poel of klein historisch water kunnen worden gerekend vallen onder dat beheertype.

Voorbeeldgebieden: Kortenhoefse plassen, Vuntus, Naardermeer, Zuidlaardermeer, diverse Veluwe randmeren, Markermeer, petgaten in Weerribben, Wieden en Apeldoorns kanaal (NB: de meeste meren zijn niet optimaal).

N04.03 Brak water

1.1 Algemene beschrijving

Brak water komt voor in het kustgebied en de laagveengebieden die ooit onder invloed van de zee gestaan hebben. Het gaat vaak om ondiepe en kleine watertjes; kolksgaten, poelen en dobben van kwelders of inlagen en kwel sloten achter de dijk, maar ook om oude (geïsoleerd liggende) kreken. De bodem kan zowel zandig, weinig als kleiig zijn. Het water kan brak zijn door zout spatwater van de zee, door incidentele overstromingen of door zout water dat onder de dijk door stroomt en in lage binnendijks gelegen gebieden opwelt. In de laagveengebieden gaat het vaak om fossiel grondwater of om zeewater dat bij sluizen toch weet binnen te dringen en zich vervolgens via sloten en kanalen kan verspreiden.

Het zoutgehalte van Brak water kan heel erg wisselen, in de zomer kan het water door verdamping zeer zout zijn en in de winter vrijwel zoet door het vele regenwater. Deze grote wisselingen worden alleen door een aantal gespecialiseerde planten en dieren verdragen. Brak water is vaak helder ondanks het van nature hoge fosfaatgehalte. Vermoedelijk is stikstof een beperkende factor. De bodem kan zwart, zuurstofloos zijn en daardoor sulfiden bevatten die stinken als rotte eieren. Brak water is van belang voor enkele waterplanten en voor biezeng; ruppiasoorten, groot nimfkruis, zilte wateranankel, brede zannichellia, zee gras, ruwe bies en heen. Ook algen zijn van belang: verschillende soorten darmwier, zeesla, roodwieren, groene draadalgen en kiezelwieren.

Brak water kan ondiep zijn, warmt dan snel op en is daarom een goede paaiplaats voor brakwatergrondel, driedoornige stekelbaars, grote koornaarvis, zwarte grondel, dikkopje en andere vissen. Een verbinding met de zee is voor vissen van groot belang. In brak water leven vele kleine organismen als mosdier tjes, brakwaterpoliep, roeipootkreeftjes, brakwater vlokreeften, muggenlarven, zeeduizendpoot, kokerjuffers, aasgarnaal, brakwatergarnaal, vorksprietgarnaal, oprolpissebed, brakwaterpissebed, bootsmannetjes, waterkevers, schelpen en vele slakjes. Het rijke onderwaterleven is voedsel voor o.a. lepelaar, tureluur, kluut, en trekvogels. Noordse woelmuis komt vaak voor in de oeverzone en in de begeleidende ruigten.

Verzoeting en vermesting zijn de grootste bedreiging. Het afsluiten van de estuaria Zuiderzee, Haringvliet, Hollands diep, Krammer en Volkerak heeft geleid tot een enorme afname van het areaal. Veel van de verbindingen van oude kreken met de zee zijn verdwenen door dijkverbeteringen en het doorspoelen van waterlopen met zoet water. Ook rond het Waddengebied is veel areaal Brakwater verdwenen door dijkverzwaringen, het verminderen van het aantal spuipunten en het doorspoelen met zoet water.

Brak water is internationaal van bijzonder waarde door de macrofauna, de paaimogelijkheden voor grote koornaarvis, als doorgang voor trekvissen (paling, elft, fint) en als foerageergebied voor bijvoorbeeld lepelaar en kluut.

1.2 Afbakening

- Het beheertype brak water omvat waterlichamen breder dan 4 m. en dieper dan 20 cm., met zwakstromend of stilstaand brakwater (met een hoge saliniteit: EGV 3200 – 20.000 µS/cm; Chloride > 250 mg CL- /l.) en organismen die typerend zijn voor brak water.
- Brak water waarin kranswieren dominant voorkomen worden tot het beheertype Kranswierwater gerekend.
- Kreken onder invloed van met getijdenwerking worden tot Schor of kwelder of tot Grootschalig zout getijdenwater gerekend.

Voorbeeldgebieden: Inlagen rond de Ooster- en Westerschelde, Dijkwater, Prunjepolder, Den Inkel, Roggesloot, De Bol en Kimswerd, Westzaan, Oostzaan en Ilperveld.

N04.04 Afgesloten zeearm

1.1 Algemene beschrijving

Afgesloten zeearmen zijn kunstmatige wateren die vanaf 1930 ontstaan zijn door het afsluiten van getijdengebieden en estuaria. Het zijn grote meren, met aanvoer van zoet water uit rivieren of beken, die door te spuien het water lozen op zee. Alleen de Grevelingen bevat zout water en het Veerse meer is brak door een verbinding met de Oosterschelde. Er zijn geen natuurlijke equivalenten van deze grote meren te vinden. De geomorfologische processen die langs de kust voorkomen zijn niet meer aanwezig. De daarbij behorende landschapstructuren: geulen, kreken, ondiepten, platen en oeverlanden, zijn er nog wel.

De verschillen tussen de gebieden zijn groot. Ze verschillen in grootte, ouderdom en waterhuishouding. Het Lauwersmeer ontvangt bijvoorbeeld water uit de Friese en Groningse boezem, het Hollands diep water uit de Maas, de randmeren Zwarte Meer en Vossemeer vormen een verbinding tussen IJssel en IJsselmeer, enz.. De belangrijkste sturende factoren zijn peilbeheer en spuiregime. Het peilbeheer is vaak tegen de natuurlijke jaarlijkse fluctuaties in en op momenten van grote toevoer wordt maximaal gespuid. In diep water kan een koude sprong in het water aanwezig zijn waardoor de diepere lagen zuurstofarm zijn. Golfslag en stuwung van water kunnen zorgen voor stroming, transport van sediment en daarmee voor verschillen in vorm en begroeiing van de oevers. Deze kenmerken maken ieder gebied uniek.

Waterplanten groeien in ondiep of matig diep water. Bij zeer grote meren is er alleen een zoom van waterplanten in de windluwe delen en langs de oever. De oever zelf is vaak begroeid met riet of met biezten. Hier en daar komen nog driekantige bies, ruwe bies en fransje voor, typische soorten van het zoetwatergetijdengebied. In het diepere water kunnen grote schelpenbanken voorkomen. Deze filteren het water en zorgen voor helderheid. De meren kunnen van betekenis zijn voor meervleermuis, otter en bever.

De meren zijn, ook internationaal, zeer belangrijk als rust en foerageergebied van watervogels, zoals lepelaar, aalscholver, kleine zwaan, meerkoet, verschillende soorten ganzen en eenden en als broedgebied voor kluut, grote stern en visdiefje. De uitwaterende sluizen vormen nu voor veel vissen een onneembare barrière. De internationale betekenis voor trekvissen zoals elft, fint, houting, steur en zalm kan toenemen door deze barrières op te heffen. Afgesloten zeearm is ook van internationale betekenis voor rivierdonderpad, zeeprik en rivierprik. De oevers van gebieden in het Deltagebied zijn leefgebied van noordse woelmuis en zijn daarom van zeer groot belang.

De helderheid van het water komt in het gedrang door overmaat van fosfaten of door opwerveling van slib. Het eerste probleem ontstaat vooral in de wat kleinere meren die water ontvangen uit landbouwgebieden. In de loop van de jaren neemt de beschikbaarheid van fosfaten toe. Algenbloei kan het gevolg zijn met woekering van de giftige blauwalgen. De problemen kunnen vermeden worden door te spoelen met zoet water uit andere gebieden, het water te defosfateren of door zout water in te laten. Inlaten van zout water heeft als voordeel dat de oppervlakte brak water toeneemt. Opwervelen van slib kan voorkomen worden door minder scheepvaart toe te staan of door het slib in diepe putten op te vangen.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Afgesloten zeearm omvat het water van de gebieden: Lauwersmeer, IJsselmeer, Ketelmeer, Vossemeer, Zwarte meer, Hollands diep, Haringvliet, Grevelingen, Krammer, Volkerak, Veerse meer, Zoommeer en Markizaatsmeer, met de daarin gelegen (kunstmatige) eilandjes die kunnen dienen als rust- en broedgebied voor vogels.
- Water waarin kranswieren domineren behoren tot het beheertype Kranswierwater.

Voorbeeldgebieden: Zwarte meer, Ketelmeer, Vossemeer, Haringvliet en Grevelingen.

N05.01 Moeras

1.1 Algemene beschrijving

Moerassen komen voor op de overgang van zoet water naar land. Het lage deel van Nederland is vrijwel volledig ontstaan als moeras. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in de laaggelegen veen- en kleigebieden van Nederland. Moeras ontstaat in stilstaand voedselrijk, zoet water achter de duinen, in overstromingsvlakten van rivieren en beken of in kwelgebieden langs de randen van de zandgronden en in beekdal. De bodems zijn zeer nat, voedselrijk en matig zuur tot neutraal.

Typische moerasplanten zijn hoge grassen als riet en rietgras, grote zeggen, biezen en galigaan. Moeras is van groot belang voor vogels, libellen, vissen, amfibieën en enkele zoogdieren als bever, otter, noordse woelmuis en waterspitsmuis. Moeras omvat open begroeiingen van riet, lisdodde en biezen in water; rietlanden en rietruigten. Hierin weerspiegelt zich de overgang van water naar land. Aan de waterkant vormen losgeslagen planten drijftillen met waterscheerling, zeggen, galigaan en slangenwortel. Het rietland kan vrij open zijn met poeltjes waarin waterplanten groeien, kruidenrijk met diverse orchideeën en blauwe knoop of mosrijk met blad- en levermossen of al ouder met hoog opgaand riet die geleidelijk overgaan in ruigten met moerasspirea of poelruit. Door de grote stapeling van organisch materiaal in oude rietlanden en ruigten kunnen deze vegetaties (tijdelijk) overgaan in een grasrijke vegetatie. De kruidenrijke of mosrijke fase met vrij open riet kan duiden op een wat lagere voedselrijkdom in combinatie met matig zure omstandigheden. In dit milieu kunnen veenmossen zich vestigen. Een deel van de rietlanden wordt gemaaid, maar niet jaarlijks (overjarig riet).

De Nederlandse moerassen zijn vrijwel volledig ontgonnen of verveend; het resterende deel wordt bedreigd door vermessing, verdroging en verbossing. De grote menselijke invloed is in de laagveenmoerassen te herkennen aan het verveningspatroon, ook de moerassen in de jonge polders staan onder grote menselijke invloed.

Voor een goede kwaliteit en duurzame instandhouding is een natuurlijk fluctuerend waterpeil en een goede waterkwaliteit essentieel. Thans is er veelal sprake van gebrek aan nieuwvorming en versnelde successie waardoor extra beheer nodig is om voldoende oppervlak en kwaliteit te behouden.

Moeras kan een voorstadium vormen voor Veenmosrietland en moerasheide en uiteindelijk overgaan in Hoogveen. In voedselrijke gebieden kunnen ruigte en bosvorming (afhankelijk van peilregime en aanwezigheid van grote herbivoren en beheer) na verloop van tijd de overhand nemen.

1.2 Afbakening

- Het beheertype moeras omvat verlandingsvegetaties zoals riet- en biezenvegetaties, natte ruigte en grote zeggenvegetaties.
- Moeras kan tot 20% uit open water bestaan en tot 10% uit struweel.
- De gemiddelde grondwaterstand in het najaar zakt maximaal tot 40 cm. onder het maaiveld, behoudens eventuele periodieke droogteperioden.
- In de nattere delen varieert de grondwaterstand tussen 0 en – 20 cm.
- Gebieden waar grootschalige processen voorkomen, vallen onder het natuurtype Grootschalige dynamische natuur.

Voorbeeldgebieden: Zuidlaardermeer, Wieden, Weerribben, Rottige meenthe, Naardermeer, Oostelijke vechtplassen, Botshol en Nieuwkoopse Plassen.

N05.02 Gemaaid rietland

1.1 Algemene beschrijving

Gemaaid rietland is rietland dat grotendeels jaarlijks in het winterhalfjaar gemaaid wordt. Het kan gaan om het oogsten van riet, in sommige gebieden een traditie, of om behoud van soorten die afhankelijk zijn van een open structuur. Randen met oud riet, kleine ruigten, struweel en bomen op kaden, zorgen voor broedgelegenheid voor vogels en zijn belangrijk voor andere dieren zoals muizen of salamanders.

Het meeste gemaaide rietland komt voor in laagveengebieden, vaak gezamenlijk met andere moerassen. In mindere mate komt het ook voor op klei. Gemaaid rietland komt voor op natte tot vochtige bodems en staat onder invloed van oppervlaktewater. Belangrijk voor de rietgroei is enige aanvoer van voedingsstoffen via het water om er voor te zorgen dat de bodem niet te zuur wordt.

Gemaaid rietland is ontstaan als typisch cultureel exponent van moeras: het riet werd gemaaid en gebonden ten behoeve van dakbedekking of op een andere manier gebruikt.

Gemaaid rietland wordt gedomineerd door riet en kan vrij rijk zijn aan mossen of moerasplanten zoals moerasvaren, kamvaren, moeraswalstro, waterzuring, watermunt, grote watereppe, moeraswederik, pluimzegge, echte koekoeksbloem en echte valerian. Bij een goede waterkwaliteit zijn de rietlanden soms soortenrijk met rietorchis en zelfs groenknolorchis. De oevers, rietranden en –stroken vormen biotoop voor rietvogels als kleine karekiet en insecten.

Gemaaid rietland kan, als de kragge dikker wordt, overgaan naar Veenmosrietland en moerasheide. Zonder maaibeheer en watertoevoer zal gemaaid rietland overgaan naar struweel en bos.

1.2 Afbakening

- Het beheertype gemaaid rietland omvat rietvegetaties die jaarlijks gemaaid worden, waarbij het riet wordt verwijderd.
- Tot 10% van het beheertype kan bestaan uit struweel.

Voorbeeldgebieden: Wieden, Weerribben, Nieuwkoopse Plassen, Vechtplassen, Botshol, Naardermeer en oevers Zwarte Meer.

N06.01 Veenmosrietland en moerasheide

1.1 Algemene beschrijving

Veenmosrietland en moerasheide zijn vrij voedselarme moerastypen en komen alleen voor in laagveenmoerassen en veenweidegebieden. In veenweidegebieden vormt het veenmosrietland vaak linten langs sloten. Moerasheide is zowel binnen Nederland als Europa zeer zeldzaam en kan beschouwd worden als een overgang naar hoogveen. Veenmosrietland en moerasheide waren niet zeldzaam in de oorspronkelijke moerassen, maar zijn door de ontginning en vervening van het laagveengebied vrijwel verdwenen. De laatste voorbeelden zijn in omvang en kwaliteit afgenomen door verdroging, vermesting, verzuring en verbossing.

Veenmosrietland bestaat uit een vrij ijle rietlaag en vaak een moslaag, rijk aan veenmossen, ronde zonnedauw, orchideeën en varens. Moerasheide bestaat vooral uit veenmossen, gedeeltelijk gaat het om soorten die verder alleen in hoogveen voorkomen. Gewone dophei, verschillende soorten bosbessen en zeggensoorten komen tussen de veenmossen voor. De vegetatie is laag en zeer open, riet en andere hoge moerasplanten zijn slechts hier en daar aanwezig.

Veenmosrietland en moerasheide zijn oude verlandingsstadia in de reeks van open water naar moerasbos. Vanuit jong rietland kan bij een toenemende dikte meer invloed ontstaan van regenwater, waardoor veenmosrietland en in een later stadium moerasheide tot ontwikkeling kan komen. Bij moerasheide is de invloed van regenwater het grootst. Bij verlanding vanuit brak water kan deze successie bijzonder snel verlopen.

Veenmosrietland en moerasheide vormen een natuurlijk, laat stadium in de successiereeks. Door de veranderde waterhuishouding verruigen en verbossen deze oude verlandingsstadia veel sneller dan onder natuurlijke omstandigheden. Door te maaien wordt dit proces vertraagd.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Veenmosrietland en moerasheide omvat late stadia in verlandingsvegetaties waarin veenmossen, heidesoorten en gagel gezamenlijk tenminste 30% van de bedekking vormen.
- Tot 10% van het beheertype kan bestaan uit ander struweel.
- De gemiddelde grondwaterstand in het najaar zakt maximaal tot 40 cm. onder het maaiveld, behoudens eventuele periodieke droogteperioden.
- In de nattere delen liggen de grondwaterstanden tussen 0 en 20 cm.
- Het beheertype komt niet voor in het Heuvellandschap.

Voorbeeldgebieden: Alde Feanen, Wieden, Weerribben, Nieuwkoopse Plassen, Vechtplassen, Botshol en Wormerveld, Jisperveld, Oostzanerveld, Westeinderplassen en Ilperveld.

N06.02 Trilveen

1.1 Algemene beschrijving

Trilveen heeft zijn naam te danken aan de slappe bodems die op en neer bewegen als er overheen gelopen wordt. Het zijn 20 tot 70 cm. dikke drijvende kraggen van plantenresten en veen. Het omvat vegetaties van de klasse der kleine zeggen of van de klasse der hoogveenslenken. Trilveen stelt hoge eisen aan de waterkwaliteit en –kwantiteit en komt voor bij matig voedselrijke omstandigheden en stabiele hoge waterstanden. Trilveen kwam oorspronkelijk voor in beekdalen, onder invloed van een sterke toestroom van grondwater en in laagvenen op de overgang van de hoogveenkernen naar moeras. Nu komen de meeste trilvenen voor in het laagveengebied als verlandingsgemeenschap in beschutte wateren zoals petgaten. Trilveen komt plaatselijk voor in beekdalen op kwelrijke plekken.

Trilveen wordt gekarakteriseerd door de combinatie van laag blijvende zeggen, mossen en kruiden. Trilveen vormt het leefgebied van planten zoals groenknolorchis, waterdrieblad, moeraskartelblad, ronde zegge, draadzegge, verschillende soorten schorpioenmos, insecten zoals de zilveren maan en vogels als watersnip. In jong Trilveen komen poeltjes voor met waterplanten als plat blaasjeskruid en kranwierien. Bij het dikker worden van de kragge door strooiselophoping neemt de invloed van regenwater toe en kunnen veenmossen zich vestigen. De structuurvariatie; van poeltjes met waterplanten tot de wat hogere veenmosbultjes, zorgt voor veel gradiëntrijke overgangen en verklaart de hoge biodiversiteit van gebieden met trilvenen. Bijzonder soortenrijk zijn ook overgangen van Trilveen naar schrale graslanden op vaste(re) bodem. Het trilveen in de petgaten zal uiteindelijk overgaan in veenmosrietland.

Trilveen is zowel binnen Nederland als binnen Europa zeer zeldzaam en is door ontginning en vervening vrijwel verdwenen. De laatste restanten trilveen verliezen nog steeds soorten door verslechtering van de waterkwaliteit en verzuring.

1.2 Afbakening

- Het beheertype trilveen omvat vegetaties, drijvend op water of op een zeer slappe bodem, gedomineerd door lage cypergrassen, slaapmossen, kruiden en ijl, laagblijvend riet.
- De gemiddelde grondwaterstanden liggen tussen 0 en -10 cm.
- Er komen tenminste enkele karakteristieke plantensoorten voor: ronde zegge, draadzegge, waterdrieblad, moeraskartelblad, kleine valeriaan, snavelzegge, holpijp, vleeskleurige orchis, rietorchis, slank wollegras, veenmosorchis, plat blaasjeskruid, klein blaasjeskruid, rood schorpioenmos, groen schorpioenmos, groot veenvedermos, trilveenveenmos.

Voorbeeldgebieden: Wieden, Weerribben, Drentse Aa, Naardermeer, Vechtplassen en Langstraat.

N06.03 Hoogveen

1.1 Algemene beschrijving

Hoogveen wordt gevormd door veenmossen. Het open hoogveenlandschap omvat naast veenmostapijten ook water, in meren of slenken, en heide. Aan de randzones van het hoogveen kan lokaal opslag van bos en struweel voorkomen. Hoogveenmoerassen bestaan vaak uit meerdere bolligende venen (hoogveenlenzen) met op de helling stelsels van slenken en meerstallen (kleine meeertjes) en brede overgangen, met overgangsvenen en grote meren, naar de omringende zand of veengebieden.

De variatie binnen het hoogveen wordt bepaald door de afwisseling van slenken met water en bulten met veenmos en heide. Op en langs de bulten zijn soorten als beenbreek, eenarig wollegras en dwergstruiken zoals kleine veenbes en lavendelhei aanwezig. Door het zure milieu in hoogvenen komen op hoogveen vooral 'specialisten' voor. Naast veenmossen als hoogveenveenmos en wrattig veenmos, gaat het ook om insecten als bijvoorbeeld veenbesblauwtje, veenbesparelmoervlinder, hoogveenglanslibel en noordse glazenmaker. Soorten die zich ophouden in of langs de randen van hoogveen zijn: geoorde fuut, paapje en grauwe klauwier. Recent zijn uit het Fochteloërveen broedgevallen bekend van kraanvogels. In een natuurlijke omgeving ontstaat hoogveen in stilstaand open water of in veen met zeer stabiele waterstanden, bijv. vochtige hei of veenmosrietland. Hoogveen wordt dan enkel gevoed door regenwater. Het veen zelf is dicht en laat nauwelijks water naar de ondergrond door. Vrijwel al het water wordt door het tapijt van levende veenmossen zijdelings afgevoerd.

Naar schatting kwam ooit 10.000 km² hoogveen in Nederland voor vooral in het laagveengebied en op natte zandgronden. Driekwart van deze venen is door natuurlijke oorzaken, zoals zeespiegelstijging, verdwenen. De overige hoogvenen zijn vrijwel volledig vergraven om turf te winnen. Daarbij zijn alle geleidelijke overgangen naar zandgronden en andere venen verdwenen evenals het natuurlijke reliëf van de hoogveenlens. Hoogveen wordt nu in Nederland alleen nog aangetroffen op de hogere zandgronden, in de voormalige hoogveenmoerassen, in slenken van heideterreinen en in volledig verlande vennen. Of hoogveen in de laagveengebieden hersteld kan worden is onduidelijk.

Moerasheide is te zien als een eerste aanzet tot de vorming van hoogveen.

Hoogveen is in het hele Atlantische gebied van Europa sterk bedreigd. Internationaal gezien heeft Nederland nog steeds een belangrijk en groot areaal lenshoogvenen. Ongeveer 80% van het areaal lenshoogvenen van het continentale deel van Europa ligt in Nederland.

Herstel van hoogveen is mogelijk door omstandigheden te creëren waardoor zich een veenmosdek kan ontwikkelen. Lastig is daarbij dat de hydrologische omstandigheden vaak sterk afwijken van die waaronder het veen ooit is ontstaan. Door ontwatering en vervening zijn de veenmosbegroeiingen, de zogenaamde acrotelm, vrijwel verdwenen. Het veen zelf, de catotelm (de weerstandbiedende laag, waarop veenvorming plaats had) is vergraven en laat daardoor vaak water door. Belangrijk voor herstel zijn een zeer stabiele waterstand en een gering waternverlies door het vaste veen, de hellingshoek van het veenoppervlak en het koolzuur- en methaangehalte van het oppervlaktewater

1.2 Afbakening

- Het beheertype Hoogveen omvat vegetaties gedomineerd door heidesoorten, eenarig wollegras, veenpluis, pijpenstrootje en veenmossen op een veenbodem.
- De oppervlakte van de veenmostapijten bedraagt tenminste 5% van de beheereenheid.
- Tot 10% van het beheertype kan bestaan uit open water.
- Het beheertype komt voor in het Zandlandschap.

Voorbeeldgebieden: Fochteloërveen, Witterveld, Bargerveen, Engbertsdijksvenen, Wierdense Veld, Deurnsche Peel, Mariapeel, Grootte Peel en Haaksbergerveen.

N06.04 Vochtige heide

1.1 Algemene beschrijving

Vochtige heide omvat zowel heiden, struwelen, grazige vegetaties, veenmosplekken, kleine stilstaande watertjes en kale bodem op zandige tot venige plaatsen. Deze heiden komen vooral voor op natte zandgronden of veengebieden, van Drenthe, Oost Nederland en Noord Brabant. De bodem is doorgaans vochtig of nat, vrij zuur en voedselarm en bestaat uit zand of leem. De vegetatie wordt, net als bij droge heide, gekenmerkt door dwergstruiken, waarbij gewone dophei dominant aanwezig is. Soms overheersen grassen (pijpenstrootje) of struiken als gagel. Vochtige heide is meestal arm aan soorten, maar de voorkomende soorten zijn wel karakteristiek.

Uitgestrekte Vochtige heide-vegetaties zijn in Nederland meestal ontstaan op uitgeputte bodems. Door het rooien van bomen; het plaggen of begrazen van de heide, zijn eeuwenlang mineralen afgevoerd. Variatie binnen het beheertype is van groot belang voor karakteristieke faunasoorten waaronder warmteminnende diersoorten als adder en levendbarende hagedis en veel insectensoorten zoals het gentiaanblauwtje en spiegeldikkopje.

De biodiversiteit in deze arme landschappen is afhankelijk van de variatie in structuren. Een afwisselend voorkomen van gewone dophei, open zandige stukken, grazige en kruidige vegetaties, kleine veentjes en (plaatselijk) struweel, opslag van dennen en berken is belangrijk.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Vochtige heide omvat voor tenminste 60% vegetatie gedomineerd door dwergstruiken of pijpenstrootje.
- Naast heide bevat dit type ook struwelen, verspreide bomen, grazige vegetaties, kleine stilstaande watertjes en kale bodem op zandige tot venige plaatsen.
- De heidevegetatie dient voor tenminste 30% uit gewone dophei al dan niet gemengd met struikhei of kraaihei, te bestaan en enkele karakteristieke soorten bevatten: gevlekte orchis, kleine zonnedauw, ronde zonnedauw, klokjesgentiaan, moeraswolfsklauw, beenbreek, heidekartelblad, eenarig wollegras, veenpluis, witte snavelbies, bruine snavelbies, gewone en noordse veenbies, waterveenmos, groot veenmos, slank veenmos, kussentjesveenmos, week veenmos of zacht veenmos.
- Het beheertype komt voor in het Zandlandschap.

Voorbeeldgebieden: Dwingelderveld, Havelte, Balloërveld, Delleboersterheide, Boetelerveld, Needse Achterveld, Deelense veld en Kampina. Infanterieschietkamp Harskamp, artillerieschietkamp Oldenbroek, Kleine startbaan bij Havelte en Leemputten van Staverden.

N06.05 Zwakgebufferd ven

1.1 Algemene beschrijving

Een Zwak gebufferd ven bevat zeer helder water met vegetaties van biesvormige planten. Vennen zijn laagten met water die in de zomer soms droogvallen. Rond de vennen komen doorgaans droge en natte heide en soms kleine zeggenvetaties of blauwgrasland voor. Het water is voedselarm, een beetje gebufferd en is daarom niet echt zuur. De oorzaken voor de lichte buffering, in een zure omgeving, zijn verschillend. De buffering kan veroorzaakt worden door stroming van water. Zwak gebufferd ven kan liggen in een slenk die de winter de afvoer van het water uit de heidevelden verzorgt of er kan een bovenloopje door het ven stromen. Andere oorzaken zijn het toestromen van grondwater of de aanwezigheid van een lemige bodem. Het aantal zwakgebufferde vennen is in het verleden groter geweest, door menselijk gebruik van de vennen werd de bodem opgewoeld. Bij opwoelen van de bodem lossen mineralen uit de bodem op in het water, hierdoor wordt het water gebufferd. Schapen werden in de vennen gewassen en er werd regelmatig in de vennen gezwommen.

Door deze buffering onderscheidt het zich van zure vennen; verlanding naar hoogveen wordt door de buffering afgebroken. De buffering uit zich in een ijle, veelal uit zeldzame planten bestaande vegetaties. Kenmerkende soorten zijn waterlobelia, oeverkruid, ongelijkbladig fonteinkruid, pilvaren, moerashertshooi, veelstengelige waterbies, grote en kleine biesvaren. Zwakgebufferde vennen worden nu vooral aangetroffen in open heidelandschappen van de hogere zandgronden in het oosten, midden en zuiden van het land.

Zwak gebufferde vennen verzuren snel door verdroging en luchtverontreiniging. Bij verdroging wordt de invloed van regenwater zo groot dat een ven sneller verzuurd. Nationaal zijn zwakgebufferde vennen schaars verspreid over Nederland. Gezien de kenmerkende vegetaties en libellen die aan dit beheertype gebonden zijn heeft Nederland op zowel nationaal als internationaal niveau een grote verantwoordelijkheid om dit beheertype in stand te houden.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Zwakgebufferd ven omvat wateren die gekarakteriseerd worden door vegetaties met waterlobelia, oeverkruid, ongelijkbladig fonteinkruid, pilvaren, moerashertshooi, veelstengelige waterbies, grote of kleine biesvaren.
- Het beheertype komt voor in het Zandlandschap.
- Het water is matig tot zwak zuur en arm aan fosfaten en stikstof, de bodem bestaat overwegend uit zand.

Voorbeeldgebieden: Ter Horsterzand, Bergvennen, Breckelenkampse veld, Punthuizen, Lonnekermee, Stelkampsveld, Grote veld, Empense en Tondense heide, Oisterwijkse vennen, Strabrechtse Heide, De Banen en Broekse Wielen.

N06.06 Zuur ven of hoogveenven

1.1 Algemene beschrijving

Zure ven of hoogveenven komt voor op de zandgronden. De meeste vennen liggen in Noord Nederland. Vaak zijn deze vennen ontstaan door uitstuiving van een laagte tot het grondwater of door een grondwaterstandverhoging waardoor laagtes onder water komen te staan. In of vlak onder de venbodem komen vaak ondoorlatende bodemlaagjes voor waardoor het ven water houdt, terwijl de omgeving droog is. Ze worden gevoed worden door regenwater en soms door grondwater dat nog sterk op regenwater lijkt. Het water in de vennen is matig zuur tot zuur en voedselarm. Meerstallen, vennen in het hoogveen, hebben dezelfde waterkwaliteit.

Het water in deze vennen is soms bruin van kleur door humuszuren. De vennen kunnen lang vegetatieloos zijn en de oevers bestaan dan uit zeggensoorten of uit soorten van Vochtige heide. De bodem is bedekt met venig materiaal. Zowel in het water als op de oevers kunnen hoogveenvegetaties tot ontwikkeling komen, toestroom van grondwater met kooldioxide versnelt dit proces. Het ven kan geheel bedekt raken met een trilveen van veenmossen, waarin zich een hoogveentje of zelfs een berkenbroek kan ontwikkelen.

Door het extreme milieu komen in zure vennen vooral specialisten voor, het gaat om waterkevers en libellen zoals de venglazenmaker en de noordse glazenmaker. De meeste planten van hoogvenen komen ook in deze vensystemen voor. Als er sprake is van een zeer lichte verrijking kunnen zeldzame planten als veenbloembies, dof veenmos, slangenwortel, kleinste of drijvende egelskop voorkomen. Heikikker en andere kikkers komen alleen voor onder niet te zure omstandigheden. Ook voor vogels als geoorde fuut en dodaars zijn de zure vennen van belang.

Zuur ven of hoogveenven is nationaal en internationaal van belang gezien de zeldzaamheid van hieraan gebonden soorten. De vennen kunnen vollediger gemeenschappen bevatten dan de hoogveenrestanten. Ze zijn daarom ook van belang als bron van soorten voor de hoogvenen. Zuur ven of hoogveenven wordt bedreigd door slechte luchtkwaliteit en verdroging, maar liggen vaak geïsoleerd in heide of bos en zijn daarom wat minder aangetast dan de lenshoogvenen.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Zuur ven of hoogveenven omvat door regenwater gevoede, stilstaande wateren met een matig zuur tot zuur karakter. Het water kan een drijvende kragge van veenmossen bevatten.
- Volledig verlandende vennen met hoogveenvegetaties behoren tot het beheertype Hoogveen.
- Het beheertype komt voor in het Zandlandschap.
- Veenputten en meerstallen in hoogveen-gebieden worden gerekend tot Hoogveen.

Voorbeeldgebieden: Diverse vennen op de Strabrechtse heide, Dwingelderveld, Drents Friese wold, Boswachterijen Borger, Gieten en Gasselte, de Veluwe, Utrechtse heuvelrug, Kampina, Beegderheide en de Tongerense heide.

N07.01 Droge heide

1.1 Algemene beschrijving

Droge heide omvat zowel heiden, struwelen, kleine open zandige plekken en grazige vegetaties op basenarme zand- en leemgronden. Het beheertype komt voor op de drogere delen van de hogere zandgronden, met name in Midden Nederland en soms op rivierduinen. De vegetatie wordt gekenmerkt door dwergstruiken, struikheide is meestal de dominante soort.

Op ongestoorde bodems kunnen bosbessoorten en kraaiheide een hoge presentie bereiken, open plekken bevatten veel korstmossen. Soms overheersen grassen als bochtige smele of struiken als jeneverbes, brem en braamsoorten. Op iets lemiger plaatsen zijn vaak ook soorten van heischrale graslanden present, maar door verzuring en vermessing zijn deze evenals veel andere soorten van heide sterk achteruitgegaan.

Droge heiden zijn in Nederland meestal ontstaan op uitgeputte bodems. Door het rooien van bomen; het plaggen of begrazen van de heide, zijn eeuwenlang mineralen afgevoerd. Er waren meerdere methoden om te plaggen; ondiep waardoor strooisel en houtige resten geoogst werden; en diep door te steken met een schop waardoor humus en de humeuze toplaag van de bodem afgevoerd werden. Op de hogere zandgronden ontstond hierdoor een open landschap met dwergstruiken, aangepast aan deze voedselarme en vrij zure omstandigheden. De heiden werden door runderen of schapen begraasd. Hierdoor bleef het landschap open. De mineralen uit mest en plagsel kwamen vaak op de essen rond de dorpen terecht.

Variatie in vegetatiestructuur is van groot belang voor warmteminnende diersoorten zoals adder en zandhagedis en veel insecten zoals het heideblauwtje en de bruine vuurvlieder. Het gaat om een afwisseling van jonge heide, oude heide, (plaatselijk) struweel en verspreide bomen, open zandige delen en (plaatselijk) dominantie van grassoorten. Ook soorten van meer besloten landschappen als nachtzwaluw en draaihals kunnen voorkomen. Op de Sallandse Heuvelrug komt de laatste natuurlijke populatie van het korhoen in Nederland voor.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Droge heide bestaat voor tenminste 60% uit heidevegetaties of vegetaties gedomineerd door bochtige smele of pijpenstrootje.
- Jeneverbesstruwelen en bremstruwelen kunnen onderdeel uitmaken van Droge heide evenals verspreide bomen, kleine open zandige plekken en grazige vegetaties op basenarme zand- en leemgronden.
- De heidevegetatie bestaat voor tenminste 30% uit struikheide of struikheide gemengd met gewone dophei en/of kraaiheide en/of bosbessoorten te bestaan.
- Het beheertype komt voor in het Zandlandschap of het Heuvellandschap. Heide die in de duinen is gelegen behoort tot het beheertype Duinheide.

Voorbeeldgebieden: Bakkeveense Duinen, Drentsche Aa-gebied, Drouwenerzand, Drents-Friese Wold, Leggelderveld, Havelte-Oost, Mantingerzand, Lemelerberg, Sallandse Heuvelrug, Borkeld, Veluwe, Brabantse Wal, Regte Heide en Leenderbos.

N07.02 Zandverstuiving

1.1 Algemene beschrijving

Zandverstuivingen worden gekenmerkt door onbegroeid zand en pionierbegroeiingen met een groot aandeel mossen en korstmossen. Het beheertype Zandverstuiving is te vinden op droge, zure en voedselarme zandbodems in het binnenland.

Na karakteristieke pionierstadia met algen en buntgras ontstaan meestal mosrijke stadia gevolgd door korstmosrijke stadia (korstmossteppe). Bij verdergaande successie ontstaan droge, open vegetaties met zandstruisgras of fijn schapengras, stuifzandheiden en open dennenbossen. Uitstuiving tot op het grondwater komt voor, in deze valleitjes kunnen pionierbegroeiingen van vochtige bodems voorkomen. Deze vochtige elementen zijn door verdroging van de zandgronden, zeeschaars geworden.

De jonge zandverstuivingen zijn vanaf de middeleeuwen veelal ontstaan door een te intensief gebruik. Hierdoor is zand bloot komen te liggen en is het zand gaan stuiven. Uitbreiding van de zandvlakten kon plaatsvinden door grootschalige verstuivingen. Pas aan het einde van de 19e eeuw slaagde men erin het stuifzand grotendeels vast te leggen door de aanplant van naaldbos.

Zandverstuivingen zijn in de loop der jaren sterk in omvang en kwaliteit achteruit gegaan. Depositie van stikstof stimuleert de groei van algen en sommige mossen en versnelt de successie van pionierbegroeiingen naar soortenarme droge graslanden en struweel.

De mate van biodiversiteit is vooral afhankelijk van een afwisseling en overgangen van kaal zand, korstmosbegroeiingen en droog open grasland. Voor sommige kenmerkende dieren is het in de nabijheid voorkomen van heide, struweel of bos van groot belang.

De korstmosstadia in zandverstuivingen herbergen een grote diversiteit aan zeldzame korstmossen. Zandverstuivingen zijn eveneens belangrijk voor mossen, vogels, reptielen en ongewervelden. Hoewel niet bijzonder rijk aan fauna kent het wel een aantal specifieke soorten. Voorbeelden zijn kleine heivlinder, aardbeivlinder, blauwvleugelsprinkhaan en zanddoorworm en broedvogels als duinpieper en boomleeuwerik. Reptielen als zandhagedis komen eveneens veelvuldig voor in zandverstuivingen.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Zandverstuiving bestaat uit tenminste 50% uit onbegroeid stuivend zand, mos of korstmosbegroeiingen en droog grasland met buntgras.
- De overige delen bestaan uit heide, grasland met bochtige smele en/of boomgroepen zoals kleine met bomen begroeide forten.
- Het beheertype is in het Zandlandschap gelegen. Kaal zand in de duinen behoort bij de beheertypen Open duin of Strand en embryonaal duin.

Voorbeeldgebieden: Hulshorsterzand, Loonse en Drunense duinen, Planken Wambuis, Kootwijkerzand en Drouwenerveld.

N08.01 Strand en embryonaal duin

1.1 Algemene beschrijving

Strand en embryonaal duin bevat onbegroeide of spaarzaam begroeide stranden, strandplaten en de daarop voorkomende jonge duinen. Ze komen meestal aan de zeezijde van de buitenste duinenrij voor, maar soms bij inbraken van de zee, ook aan de binnenkant van deze duinenrij. Wind en getijde zorgen voor een voortdurend veranderend uiterlijk. Veel embryonale duinen en stranden bestaan slechts kortstondig door toedoen van storm of springvloed.

De duinen en stranden kunnen zowel droog als nat zijn. Door de dominante invloed van het zoute water en de geselende werking van het stuivende zand, is de begroeiing zeer open en schaars. Waar het zeewater niet komt en de duintjes iets hoger worden komt biestarwegras voor. Dit zeer geharde gras houdt zand vast. De duintjes worden daardoor nog hoger en er ontstaan luwe plekken. Hier kan helm zich vestigen en wordt nog meer zand ingevangen. Op het vloedmerk, door het water afgezette plantenresten, vestigen zich andere karakteristieke soorten zoals zeeraket, loogkruid en zeepostelein. De meer beschut liggende embryonale duinen aan de binnenzijde van de buitenste duinenrij vormen een overgang naar open duin.

Strand en embryonaal duin staan aan het begin van de duinvorming en leggen daarmee de basis voor de biodiversiteit van de begroeiingsreeksen van de duinen. Europees gezien zijn de embryonale duinen en stranden van bijzondere waarde. Strand en embryonaal duin zijn van belang voor broedende en foeragerende kustvogels, zoals dwergstern, eider, kleine mantelmeeuw en de strandplevier. Rust is een belangrijke voorwaarde voor hun aanwezigheid. Ook enkele ongewervelde dieren zijn aangepast aan de omstandigheden van embryonale duinen en stranden. Strand en embryonaal duin komen aan de kust voor, maar vaak ontbreekt goede kwaliteit door de hoge recreatiedruk en de beperkte ruimte voor natuurlijke processen.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Strand en embryonaal duin bestaat grotendeels uit kaal zand en een pioniervegetatie gekenmerkt door biestarwegras of planten die karakteristiek zijn voor vloedmerk.
- Strand en embryonaal duin wordt door de zee begrensd en is onderhevig aan getijdenwerking en wind.

Voorbeeldgebieden: De Hors en Onrust (Texel), Vliehors (Vlieland), Kwade Hoek, Schiermonnikoog, Griend, Koegelwiek en de Boschplaat.

N08.02 Open duin

1.1 Algemene beschrijving

Open duin bevat structuurrijke begroeiingen en deels onbegroeide delen van zeeduinen. Processen zoals verstuiving en begrazing zorgen voor variatie. Zout spatwater waait de duinen in en kan het blad van bomen verbranden, maar zorgt ook voor extra bufferstoffen.

Open duin bestaat uit een afwisseling van lage mos- en korstmossrijke vegetaties, grazige vegetaties met bv. Helm, kruidenrijke duingraslanden, zoomvegetaties, ruigte en laag struweel, zoals bijvoorbeeld duindoornstruweel en braamstruweel. De bossen komen meer in de oudere duinen voor, beschermd voor de wind door duinen en struwelen, maar kunnen bij een afslagkust vlak aan zee komen te liggen.

Open duin ontstaat bij aanwaskusten op natuurlijke wijze uit Strand en embryonaal duin. Bij afslagkusten slaat de zee bressen in de zeereep. Het kale zand wordt vervolgens door de wind het open duin ingeblazen. De duinen kunnen onder invloed van de wind vele vormen aannemen.

Loopduinen zijn hoge duinen die zich geleidelijk verplaatsen, soms over het gehele eiland.

Door sterke begrazing en graverijen van dieren kunnen de oudere, begroeide duinen opnieuw gaan stuiven. Als de wind hierop goed grip krijgt kunnen uitstuivingskuilen of zelfs duinvalleien ontstaan. Het zand van de kalkrijke duinen van het vasteland is wat bruiner, kleiner en ronder. Het verstuift wat minder snel dan de witte zanden van de Waddeneilanden.

Hoewel Open duin in Nederland vrij veel voorkomt, is het internationaal gezien zeldzaam. Nederland kent daarom een bijzondere verantwoordelijkheid. Open duin is van belang voor veel planten (duindoorn, zeewolfsmelk, blauwe zeedistel, helm duinroosje, kleverige reigersbek, ruw vergeet-mij-nietje, duinviooltje, mossen, korstmossen en paddenstoelen en ook voor diverse diersoorten zoals roodborsttapuit, velduil, tapuit, duinparelmoervlinder, blauwvleugsprinkhaan, en zandhagedis.

Open duin vormt vaak een overgang naar bijvoorbeeld Strand en embryonaal duin en Duinbos.

Samen met andere typen van het Kust- en duingebied vormt het een landschappelijk en ecologisch eenheid. Windwerking en begrazing zorgen op een natuurlijke manier voor variatie in de begroeiingen.

Door luchtvervuiling, de afname in konijnenstand en verminderde verstuiving zijn veel open duinen de afgelopen decennia verruigd.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Open duin omvat een afwisseling van stuivend zand, duingrasland, helmduinen en laag struweel. Kleinere delen kunnen bestaan uit vochtige duinvallei, overgangen naar schor of kwelder etc.
- Open duin omvat in het duin- en kustgebied de zeereep en de binnenduinen.
- Het beheertype komt voor in het duinlandschap.

Voorbeeldgebieden: Schiermonnikoog, Ameland, Terschelling Vlieland, Texel, Zwanenwater, Kennemerland, Coepelduynen, Meijndel, Berkheide, Voornes Duin, Duinen van Goeree en Kop van Schouwen.

N08.03 Vochtige duinvallei

1.1 Algemene beschrijving

In vochtige duinvallei komt zowel open water, lage pionierbegroeiingen, grote of kleine zeggenvegetaties als kruipwilgstruweel voor. Het gaat om valleien van de jonge duinen langs de kust. Deze valleien staan vaak onder invloed van zoet grondwater.

Duinvalleien kunnen op meerdere manieren ontstaan, ze ontstaan bijvoorbeeld bij aangroekusten waar zandbanken aanhelen. De overstrooming met zeewater wordt op groene stranden en sluffers geleidelijk steeds minder. De aangroeiende embryonale en witte duinen sluiten uiteindelijk de vallei af van de zee. Door uitstuiving van de oudere duinen achter de zeereep, kan ook een laagte ontstaan, die nat wordt wanneer duinen uitstuiven tot op het niveau van het grondwater. Door zeeinbraken, of door natuurlijke verdroging van het duinmassief bij een afslagkust, kan de ontwikkeling van een natte duinvallei afgebroken worden.

Vochtige duinvallei is vaak rijk aan overgangen; van open water tot droge duinranden, waardoor veel variatie in begroeiing kan ontstaan. De lage en open vegetaties van biezen, russen en mossen, kunnen lang voorkomen dankzij de zandige, vochtige tot zeer natte, vaak kalkrijke bodems en door de invloed van voedselarm grond- en oppervlaktewater. De begroeiingen zijn zeer soortenrijk, enerzijds door de vele pioniers als dwerggras, stijve moerasweegbree, teer guichelheil, dwergbloem, bitterling, knobbies en parnassia maar ook de soorten van open water (kranswieren, weegbreefonteinkruid) en door soorten van iets meer gesloten begroeiingen zoals veldgentiaan, gelobde maanvaren, vleeskleurige orchis, groenknolorchis, honingorchis en moeraswespenorchis. In de wat oudere kalkarme duinvalleien komen meer vegetaties van vochtige heiden voor, ze gaan dan over naar duinheide of duinbos en verliest daarmee een groot deel van de pioniersoorten.. Ontkalking en humusvorming zijn belangrijke processen die zorgen voor veranderingen in de vegetatie.

Behalve voor planten is vochtige duinvallei van belang voor paddenstoelen, vogels, dagvlinders, amfibieën en zoogdieren. Zowel de nationaal als internationaal betekenis is groot; Nederland kent wegens het beperkte voorkomen van duinvalleien in Europa en door de hoge biodiversiteit een grote (inter)nationale verantwoordelijkheid. Verjonging van de duinen door erosie en sedimentatieprocessen is van groot belang voor het behoud van de pionierstadia. Ontginning voor grasland of akker; bebossing en verdroging door waterwinning hebben in het verleden tot het verdwijnen van veel duinvalleien geleid.

1.2 Afbakening

- Vochtige duinvallei bestaat uit in het duin- en kustgebied gelegen vochtige tot natte laagten, al dan niet met open, voedselarm water, of vochtige delen van drooggevalen zandplaten,
- Vochtige duinvallei wordt niet of incidenteel door zeewater geïnundeerd, en is gekenmerkt door een lage vegetatie.
- Tot 20% van het beheertype kan bestaan uit struweel.
- Tot 30% van het beheertype kan bestaan uit dwergstruiken

Voorbeeldgebieden: Oosterkwelder en Westduinen (Schiermonnikoog), Noordvaarder en Boschplaat (Terschelling), Kroonspolder (Vlieland), Zuid Kennemerland, Mokslootvallei en Kwade hoek.

N08.04 Duinheide

1.1 Algemene beschrijving

Duinheide omvat de droge tot natte heiden in de zeeduin. Duinheide komt tot ontwikkeling op ontkalkte bodems met een humuslaag. Dominante soorten in duinheide zijn struikheide, kraaiheide en gewone dopheide, naast deze soorten kan ook kruipwilg voorkomen. De variatie in duinheide is groot, de heide komt voorop schaduwrijke noordzijden van duinen, met dichte mostapijten en eikvaren; op zeer zonnige zandige plekken, met pioniers en korstmossen en in oude vochtige duinvalleien. In vergelijking met binnenlandse heide is er wat meer buffering.

Duinheide kwam enkele honderden jaren geleden niet of nauwelijks voor in de Nederlandse duinen door de overheersende zandverstuivingen. Het vastleggen van duinen leidt tot een humusvorming in de bodem waardoor de toplaag zuurder wordt. Vochtige vormen van duinheide kunnen na verloop van tijd ontstaan uit oudere en zure vormen van vochtige duinvalleien. Droge vormen ontstaan uit duingrasland; op ontkalkte zandige stukken in oude duinen, vaak met zandzegge; of door geleidelijke overstuiving van natte heiden. Oude, onbegraasde duinheide, vaak met kraaiheide en kruipwilg, vormt een dikke laag ruwe humus waarop geleidelijk ruigten met duinriet en wilgenroosje kunnen ontstaan. De successie naar ruigte en uiteindelijk bos verloopt zeer traag omdat soorten als berk hierin slecht kiemen.

Duinheide komt met enkele duizenden hectaren voor in Nederland, ten noorden van Bergen is het in alle duingebieden te vinden. Europees gezien is de waarde van duinheide vrij groot.

Duinheide is van belang voor vaatplanten als drienerfzandzegge en rond wintergroen, mossen, korstmossen, maar ook voor broedvogels, dagvlinders en reptielen. Overgangen en variatie in reliëfrijke terreinen kunnen voor een hoge kwaliteit zorgen. Door begrazing kan duinheide open en soortenrijk blijven. Duinheide kan daarnaast waardevolle overgangen vormen naar andere beheertypen als vochtige duinvallei en open duin.

1.2 Afbakening

- Het beheertype duinheide omvat voor tenminste 30% vegetaties gedomineerd door dwergstruiken: Gewone dopheide, Kraaiheide, Struikheide soms met Eikvaren of Grote veenbes.
- De overige delen kunnen bestaan uit open zand of zijn begroeid met korstmosvegetaties, grazige vegetaties, kruipwilgstruweel of veenmosvegetaties.
- Het beheertype komt voor in het Duinlandschap.

Voorbeeldgebieden: Duinen van Ameland, Terschelling, Vlieland, Den Helder, Callantssoog, Zwanenwater, Schoorl en Solleveld.

N09.01 Schor of kwelder

1.1 Algemene beschrijving

Schor en kwelder zijn verschillende benamingen voor hetzelfde ecosysteem. Kwelder is het woord dat in Noord-Nederland gebruikt wordt en schor in Zuidwest Nederland. Het gaat om laaggelegen zandige of slikkige gronden onder invloed van getijde met pioniergemeenschappen, ruigten en graslanden van zoutminnende en zouttolerante vegetaties. De laagste delen worden dagelijks of overstroomd worden door zeewater, de hoogste delen slechts af en toe. Bodemdeeltjes die bij iedere overstroming met hoogwater achterblijven vormen schor of kwelder.

Schor of kwelder toont een duidelijke zonering die bepaald wordt door de mate van overstroming. Pioniervegetaties met zeekraal komen voor op de dagelijks overstroomde lage kwelders. De middelhoge kwelder wordt nog wel regelmatig overstroomd, hier heersen kweldergrassen, lamsoor en zeeveegbree. De hoge kwelders zijn begroeid met dichte matten van grassen en russen. Door lage duintjes; kommen met slik; krekens en kleine getijdengeultjes, is het landschap zeer gevarieerd. Op de oeverwallen staat zeealsem, ruigten komen voor op linten van aangespoelde planten. Slijkgrassen en ruigtekruiden komen vooral voor op kwelders en slikken die eroderen, waardoor kleine kliffen ontstaan en de bodem wat droger wordt.

Er zijn grote regionale verschillen. In het Noorden vormen kwelders de geleidelijke overgang van land naar de waddenzee. Hier gaat het om grote vrij vlakke gebieden. De kwelders van de eilanden zijn op een vrij natuurlijke manier ontstaan, langs de Gronings-Friese kust zijn ze door landaanwinningswerken kunstmatig opgehoogd.

In het zuiden spelen de estuaria van de rivieren een belangrijke rol. Het getijdenverschil in de estuaria heel groot en kan 8 á 9 meter bedragen. De rivieren voeren slib aan en het water van de schorren in de estuaria kan brak zijn. Schorren hebben meer hoogte verschil dan kwelders, de hoge delen van het schor zijn zandig, de lage delen bevatten juist heel veel slib. Begrazing en overstroming met sedimentatie van zand en slib zorgen er voor dat deze natuurlijke graslanden niet door ruigten overgenomen worden.

Schor of kwelder zijn als overwinteringsgebied van groot belang voor ganzen en als broedgebied voor bergeend, grote stern, dwergstern, visdief en lepelaar. Het zijn vrijwel de enige gebieden op het land waar nog relatief ongehinderd geologische processen plaatsvinden, ze zijn daarom aardkundig van grote betekenis. Kwelders en schorren komen veel voor langs de Europese kusten, maar meestal in kleine oppervlakten. De aanzienlijke oppervlakte van het type in Nederland in combinatie met de centrale ligging in Europa maakt onze kwelders en schorren van internationaal belang. Door landaanwinning, ontginning en door het afsluiten van zeegaten is het areaal afgenomen. Herstel van natuurlijke erosie en sedimentatie is van belang, aangezien oudere, soortenarme stadia toenemen.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Schor of kwelder is buitendijks gelegen en begroeid met zoutminnende en zouttolerante vegetaties die, dagelijks of af en toe, overstroomd worden door zeewater.
- De inliggende krekensystemen worden tot Schor of kwelder gerekend.
- Tot 10% van het beheertype kan bestaan uit onbegroeide platen.
- De overstromingsfrequentie is meer dan enkele keren per jaar, zie ook ziltgrasland en overstromingsweiland.

Voorbeeldgebieden: Boschplaat, Oosterkwelder De Hon, Oosterschelde en Verdrongen Land van Saefthinghe.

N10.01 Nat schraalland

1.1 Algemene beschrijving

Nat schraalland is, net als Vochtig hooiland, zeer oud boerengrasland. Nat schraalland is echter minder productief en de bodem is heel slap. De graslanden zijn daardoor slecht toegankelijk, ze kunnen 's winters onder water staan maar zullen 's zomers oppervlakkig uitdrogen. Door jaarlijks te hooien blijft het voedselarme karakter behouden. De variatie in de graslanden is groot. Blauwgraslanden en kleine zeggenvegetaties worden tot nat schraalland gerekend. Hiermee in mozaiek voorkomende dotterbloemhooilanden en veldrusschraallanden worden ook tot nat schraalland gerekend.

Nat schraalland kwam in het verleden algemeen voor in de grote veengebieden van Friesland, Holland en Utrecht. Uit oude beschrijvingen blijkt dat het ging om een combinatie van blauwgrasland met zeggenvegetaties. Deze blauw getinte graslanden kwamen voor met door pijpenstrootje, moerasstruisgras of echte witbol gedomineerde graslanden. Daarnaast komt nat schraalland voor in beekdalen en op de veengronden tussen binnenduinrand en oude strandwallen. In Oost Nederland komen bijzondere vormen voor in lage slenken van heidevelden die geleidelijk uitlopen in bovenlopen en in droogdalen van de stuwwallen. Ook in de beekdalen van Heuvelland en van Noord Brabant komen, onder invloed van zeer baserijk grondwater, afwijkende en bijzondere vormen voor van nat schraalland. In beekdalen staan nat schraalland vaak onder invloed van toestromend grondwater, in de laagveengebieden gaat het echter om de combinatie van hoge grondwaterstanden, tijdelijke inundaties met gebufferd schoon oppervlaktewater of wat beter gebufferde bodems. Vaak zijn de bodems matig zuur, maar omdat nat schraalland zeer gevoelig is voor verdere verzuring is de aanwezigheid van bufferstoffen, die verdere verzuring voorkomen, van essentieel belang. De vegetatie is kruiden- en zeggenrijk en vormt overgangen naar rietland, heide of struweel. In de graslanden zijn vaak kleine verschillen in hoogte, in laagten blijft water langer staan op overgangen naar iets drogere gronden kunnen heischrale graslanden en heiden voorkomen. Juist deze gradiënten maken het type zeer soortenrijk. Nat schraalland kan rijk zijn aan zegge (blonde zegge, blauwe zegge, geelgroene zegge, vlozege, tweehuisige zegge), en orchideeën (brede orchis, rietorchis, gevlekte orchis, vleeskleurige orchis, moeraswespenorchis). Karakteristieke dagvlinders zijn zilveren maan en pimpernelblauwtje. Een aantal van nat schraalland afhankelijke vlinders is in ons land helaas verdwenen. In overgangen naar kalkmoeras kunnen groenknolorchis, vetblad of parnassia voorkomen.

Nat schraalland is door de rijkdom aan zeldzame soorten van groot Europees en nationaal belang. Blauwgraslanden zijn beperkt tot een klein gebied aan de Atlantische kust van Europa.

Nat schraalland komt vaak in oude, maar vaak kleine reservaten voor en zijn daarom zeer gevoelig voor ingrepen in de omgeving. Het nat schraalland van de oude strandwallen en het laagveen is vrijwel verdwenen. In een aantal beekdalen is de situatie iets beter door het toestromen van grondwater. Verdroging, verzuring en vermesting zijn de belangrijke bedreigingen voor nat schraalland.

1.2 Afbakening

- Nat schraalland omvat blauwgrasland, kleine zeggen- en kalkmoeras. Dotterbloemhooilanden en veldrusschraallanden in beekdalen en boezemlanden kunnen ook tot dit type gerekend worden als ze in combinatie met de eerste drie vegetatietypen voorkomen.
- Komen dotterbloemhooiland en veldrusschraalland zonder blauwgrasland, kleine zeggen- of kalkmoeras voor, dan in de draagkracht van de bodem wat minder slecht en worden ze tot vochtig hooiland gerekend.
- De graslanden komen voor op voedselarme, matig zure tot basische bodems die gedurende de winter het waterpeil tenminste op of rond het maaiveld hebben (0-20 cm. beneden

maaiveld) en 's zomers slechts oppervlakkig uitdrogen. De bodems zijn vanwege het natte karakter weinig draagkrachtig.

- In Nat schraalland komen tenminste enkele karakteristieke soorten voor: blonde zegge, vlozegge, sterzegge, tweehuizige zegge, knotszegge, blauwe zegge, waterdrieblad, draadrus, melkvioltje, , spaanse ruit, gevlekte orchis, moeraswespenorchis, klokjesgentiaan, welriekende nachtorchis, klein glidkruid, brede en rietorchis, vleeskleurige orchis, blauwe knoop, moerasstreepzaad, addertong, harlekijn, adderwortel, kleine valeriaan, moeraskartelblad, welriekende nachtorchis, parnassia, vetblad.
- Het beheertype wordt jaarlijks gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd.

Voorbeeldgebieden: Wijnjeterperschar, Ûnlan fân Jelsma, de Oude riet, Elperstroom, Drentse Aa Lieverense diep, Weerribben, Wieden, Veerslootslanden, Luttenbergerven, Mosbeek, Punthuizen Stelkampsveld, De Bruuk, het Binnenveld, Meeuwen- en Allemanskamp, Laegieskamp, Abbestede, Limmer die, Ronde venen, Langstraat, Dommeldal, Urkhovense zegge, Merkse en Kathager beemden.

N10.02 Vochtig hooiland

1.1 Algemene beschrijving

Vochtig hooiland is ontstaan door de ontginning van moerassen of natte bossen en door langdurig gebruik als hooiland. Vochtig hooiland komt voor op natte veen- en kleibodems met een redelijke draagkracht. Het gaat om bloemrijke graslanden, vaak geel van ratelaar, gewone roklaver, moerasroklaver, geel walstro, scherpe boterbloem, kruipende boterbloem of dotterbloem.

Vochtighooiland is minder zeggenvrijk dan nat schraalland. Vochtig hooiland omvat dotterbloem-, kievitsbloem- of pimpernelhooilanden, weidekervelgraslanden, veldrusschraallanden of de wat schralere bovenveengraslanden. Ze zijn nu niet meer interessant voor boeren door hun lage productie en eiwit-arm gewas, maar ze behoorden ooit tot de betere graslanden. Vochtig hooiland wordt jaarlijks tot tweemaal gehoid of en daarnaast begraaasd.

Net als bij natte schraallanden zijn microgradiënten in het vochtgehalte belangrijk. De hooilanden langs de rivieren bijvoorbeeld zijn zeer gradiëntrijk met overgangen naar oeverwallen, rivierduintjes of kommen. In zeekleigebieden wordt het reliëf gevormd door de oorspronkelijke platen en kreken. In vochtig hooiland komen overgangen naar grote zeggenvvegetaties en ruigten met moerasspirea voor. Lokaal kan opslag plaatsvinden van wilgenstruwelen. Deze elementen zijn van belang voor vlinders of struweelvogels. Open landschappen kunnen van belang zijn voor weidevogels. Belangrijke gebieden met vochtig hooiland zijn te vinden in beekdalen, op hoge in cultuur gebrachte kwelders, langs (kleine) rivieren en in het veenweidegebied.

Vochtig hooiland langs de rivieren is internationaal belangrijk. Van bijzondere betekenis is wilde kievitsbloem. Een groot deel van de Europese populatie van deze soort komt in Nederland voor in de oeverlanden van Zwarte water en Overijsselse vecht. Vochtige hooilanden zijn nationaal van belang als leefgebied van o.a. kemphaan, watersnip, zomertaling, paapje, donker pimpernelblauwtje, rode vuurvlieder, moerasprinkhaan, zompsprinkhaan, harlekijn, weidekervel, trosdravik, wilde kievitsbloem, brede orchis, fijnstelige, kale, geplooid, slanke en spitslobbige vrouwenmantel, waterkruiskruid, zwartblauwe rapunzel, bosbies en adderwortel. Bovenveengraslanden zijn de laatste voorbeelden van in cultuur gebrachte hoogvenen. Vochtige hooilanden zijn door ontginning, ontwatering en bemesting zeldzaam geworden.

1.2 Afbakening

- Vochtig hooiland omvat hooilanden (zie eerste alinea), al dan niet met nabeweidings. (Zie ook nat schraalland voor de afgrenzing met dit beheertype)
- Vochtig hooiland wordt ofwel vrijwel jaarlijks overstroomd door oppervlaktewater (o.a. langs de rivieren); staat onder invloed van uitredend kwelwater (beekdalen) of is gelegen op een veenbodem met een gemiddeld waterpeil van 20-30 cm. onder maaiveld, waarbij het peil in de zomer alleen gedurende korte tijd dieper kan wegzakken.
- Het beheertype wordt jaarlijks gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd.
- Er wordt geen bemesting toegepast, met uitzondering van ruige stalmest (max. 20 ton per ha per jaar) of bekalking

Voorbeeldgebieden: Leekstermeer, Lieverense diep, Drentse Aa, Westerwoldse a, Bargerveen, Tsjongerdellen, Rottige meenthe, Meppeler diep, Zwarte water, Overijsselse vecht bij Zwolle, Scherenwelle, Dinkel, Springendal, Regge, Hackfort, Hagenbeek, De Nederlanden, de Bol, Waal en Burg, Ilperveld, Jipserveld, Oostelijke vechtplassen, Biesbos, Dijkwater, Zoute haard, Dommelbeemden, De Gement en Moerputten.

N11.01 Droog schraalland

1.1 Algemene beschrijving

Droog schraalland omvat open, droge, laagproductieve, kruidenrijke, grazige vegetaties op droge lemige zandgronden, rivierduinen en op löss en kalk in het heuvelland. Het gaat zowel om stroomdalgraslanden (incl. zinkweiden) als heischrale graslanden en kalkgraslanden. Kalkgraslanden en zinkweiden zijn tot Zuid-Limburg beperkt.

Naast soortenrijke korte vegetaties zijn ook overgangen met zoomvegetaties en struwelen (met o.a. sleedoorn, rozen of jeneverbes) van belang voor de hier vaak aanwezige hoge soortenrijkdom. Dit geldt ook voor dagzomend krijtgesteente in kalkgraslanden, als bijzonder droog micromileu met o.a. bijbehorende vetplanten.

Droog schraalland is afhankelijk van voldoende basenrijkdom. Meestal levert de bodem deze basen, maar of via water (bv. korte overstroming) of door sedimentatie van vers zand, kunnen ook bufferstoffen van elders aangevoerd worden. Ook mieren en mollen kunnen een rol spelen door niet uitgelooft zand naar de oppervlakte te brengen. Droog schraalland is op zeer arme zandgronden vaak aanwezig langs paden of vormt een overgang vaak tussen heide en vochtig hooiland. Op lemige zandbodems en op rivierduinen kan droog schraalland op grotere oppervlakten voorkomen. In Zuid-Limburg gaat het om hellinggraslanden, waarin zowel heischrale graslanden als kalkgraslanden voorkomen. Er zijn vaak gradiënten aanwezig in basenrijkdom of vocht, die voor overgangen naar andere graslanden of heiden zorgen.

Droge schraallanden kennen meestal een lange geschiedenis van begrazing. Ze zijn van belang voor verschillende soortgroepen: vaatplanten, paddestoelen, mossen, vlinders, sprinkhanen en andere insecten.

Droge Schraallanden zijn zeldzaam in het West-Europese laagland en zijn op Europees niveau van grote waarde, vooral de heischrale vegetaties en stroomdalgraslanden langs de grote rivieren. Zinkweiden zijn uiterst zeldzaam en beperkt zich in Nederland tot een enkele locatie in het geuldal. Ook nationaal is droog schraalland van belang ondermeer als leefgebied van: tijmblauwtje, aardbeivlinder, bruin dikkopje, bruin blauwtje, bruine vuurvlinder, klaverblauwtje, sleedoornpage, kalkgraslanddikkopje, veldparelmoervlinder, koninginnepage, veldkrekel, zoemertje, rapunzelklokje, harige ratelaar, gulden sleutelbloem, gestreepte klaver, gewone en liggende vleugeltjesbloem, geel zonneroosje, valkruid, heidezegge, rozenkransje, gelobde maanvaren, zilverhaver, kleine pimpernel, betonie, berggamander, bevertjes, breed fakkelgras, duitse gentiaan, voorjaarsganzerik, voorjaarszegge, veldgentiaan, wondklaver, wilde tijm, welriekende agrimonie, zacht vetkruid, tripmadam, breukkruid, zwolse anjer, stijf hardgras, zinkboerenkers, zinkviooltje en vele orchideeën. Door ontginning, verzuring en bemesting is droog schraalland in Nederland vrijwel verdwenen en het voorkomen van de vele karakteristieke soorten is ernstig bedreigd. De belangrijkste bedreiging voor de restanten van droog schraalland is vermesting in de vorm van stikstofdepositie waardoor de soorten van het schraalland worden verdrongen door algemene grassen.

1.2 Afbakening

- Droog schraalland omvat droge graslanden met lage open vegetatie die gedomineerd worden door kenmerkende soorten en vegetaties van heischraal grasland, kalkgrasland, droog stroomdalgrasland of zinkweide.
- Er vindt geen bemesting plaats.
- Droge schrale graslanden in het duingebied behoren bij het beheertype Open duin.

Voorbeeldgebieden: Eexterveld, Havelterberg, Veluwe, Vreugderijker waard, Cortenoever, Junner en Arjener Koeland, Kunderberg, Gerendal, Gulpdal, St. Pietersberg en Bemelerberg.

N12.01 Bloemdijk

1.1 Algemene beschrijving

Bloemdijken komen vooral in Zeeland voor, soms in Groningen en Friesland en in het rivierengebied. Het gaat meestal om oude dijken (slaperdijken) die bestaan uit kalkhoudende, zandige klei. Ze hebben hun waterkerende functie vaak verloren (niet altijd) en worden extensief begraasd of gehoid.

Bloemdijken kunnen belangrijke cultuurhistorische monumenten zijn en zijn van belang voor graslanden en struwelen. De variatie en afwisseling kan groot zijn door verschillen in microklimaat, afgetrapte randen langs schapenpaadjes en vochtige stukken aan de voet van de dijk.

Europees gezien zijn de Nederlandse bloemdijken uniek te noemen en van belang door het hierop voorkomende glanshaverhooiland.. Bloemdijken zijn van belang voor planten, zoals klaversoorten, wilde uien en soorten van kalkrijke zomen en ruigten, dagvlinders en zoogdieren. De vegetaties behoren tot glanshaverhooiland, droge graslanden, en ruigten van het marjoleinverbond. Het aantal bloemdijken van goede kwaliteit is, onder meer door dijkverzwaringen en intensiever beheer, sterk afgenomen en nu vrij klein. Door verschraling en begrazing met een kudde kan de rijkdom vergroot worden.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Bloemdijk komt uitsluitend voor op dijken en omvat zeer kruidenrijke, min of meer schrale, graslanden.
- Tot 20% van het beheertype kan bestaan uit struweel.
- Er vindt extensieve beweiding plaats, of er wordt 1 of 2 keer per jaar gehoid.
- Er vindt geen bemesting plaats.

Voorbeeldgebieden: Zuid-Beveland, Zeeuws-Vlaanderen, Slachtedyk, voormalige zuiderzeedijk, en Gelderse Poort en IJssel.

N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland

1.1 Algemene beschrijving

Kruiden- en faunarijk grasland omvat graslanden die kruidenrijk zijn, maar niet tot de schraallanden vochtig hooiland, zilt grasland en overstromingsgrasland of glanshaverhooiland behoren. De vegetatie kan behoren tot allerlei verbonden van graslandvegetaties; ondermeer kamgrasvegetaties of de meer algemene witbolgraslanden. Diverse soorten ruigte en struweel kunnen in dit grasland voorkomen. Het grasland wordt meestal extensief beweid of gehooid en niet of slechts licht bemest.

Het beheertype Kruiden- en faunarijk grasland kan voorkomen op diverse bodems van vochtig tot droog en heeft doorgaans een (matig) voedselrijk karakter. Kruiden- en faunarijk grasland komt in vrijwel alle landschapstypen voor. Toch is het areaal de laatste veertig jaar enorm afgenomen door de gangbare landbouwpraktijk: sterke bemesting gecombineerd met periodiek doodspuiten van de grasmat en opnieuw inzaaien met hoog productieve grasvariëteiten. De meeste overgebleven kruidenrijke graslanden liggen in overhoekjes van het agrarische gebied of komen voor in natuurgebieden. Daar kan kruidenrijk grasland een tijdelijk fase zijn als de benodigde abiotische omstandigheden voor schraallanden niet of nog niet gerealiseerd kunnen worden.

Kruiden- en faunarijk grasland wordt bij een goede kwaliteit gekenmerkt door variatie in structuur (ruigte en plaatselijk struweel, hogere en lage vegetatie) en een kruidenrijke graslandbegroeiing die rijk is aan kleine fauna. Gradiënten binnen (grond)waterpeil en voedselrijkdom zorgen voor diverse vegetatietypen.

Kenmerkende of bijzondere soorten van schralere beheertypen ontbreken grotendeels binnen Kruiden- en faunarijk grasland, maar graslanden zijn vaak wel rijk aan minder zeldzame soorten. Het type is o.a. van belang voor vlinders en andere insecten, vogels en kleine zoogdieren

1.2 Afbakening

- Het betreft grasland, de grasachtigen (monocotylen) zijn dominant, maar kruiden (dicotylen) en mossen hebben een oppervlakteaandeel van tenminste 20%
- Er wordt geen bemesting toegepast, met uitzondering van ruige stalmest (max. 20 ton per ha per jaar) of bekalking.
- De graslanden zijn niet tot andere beheertypen te rekenen (zie afbakening andere graslanden).
- Vrijwel jaarlijks in winter en voorjaar langdurig overstromde weilanden worden niet tot dit beheertype maar tot Zilt- en overstromingsgrasland gerekend

Voorbeeldgebieden: Malpiebeemden, Bommelerwaard-west, Rypsterpolder.

N12.03 Glanshaverhooiland

1.1 Algemene beschrijving

Glanshaverhooiland bevat hooilanden met (zeer) bloemrijke vegetaties van het glanshaververbond. Het komt voor op van matig vochtige tot periodiek overstromde uiterwaarden, op zeekleigronden en op löss of krijtafzettingen. Dominantie van glanshaver komt vaak voor, maar soms zijn andere hoge grassen, bijvoorbeeld, goudhaver, zachte haver of grote vossestaart dominant. Grote vossestaart graslanden, vaak met echte koekoeksbloem of veldgerst, vormen overgangen naar vochtig hooiland en komen ondermeer voor in afgestuwde riviertrajecten. Graslanden van een goede kwaliteit kennen een grote kruidenrijkdom. Ten opzichte van andere graslanden zijn opvallend veel schermbloemigen te vinden. Ook de inwendige structuur van deze graslanden is rijk, de hoge grassen vormen een open scherm de kruiden komen minder hoog en vormen soms zelfs twee onderlagen. De graslanden kunnen structuurrijk zijn met overgangen naar zoomvegetaties (o.a. Marjoleinverbond) of ruigten.

Glanshaverhooiland komt vaak voor in gradiëntrijke gebieden. In reliëfrijke uiterwaarden staat op de hogere delen droog schraalland en komen in de lagere delen vochtig hooiland of overstromingsgrasland voor. In het verleden was het areaal Glanshaverhooiland groter dan tegenwoordig. Door intensiever agrarisch gebruik is veel verloren gegaan. Goede vormen van het beheertype zijn in Nederland zeldzaam geworden.

Glanshaverhooiland is op Europees niveau van waarde. Het is van nationaal belang voor diverse soorten zoals: beemd kroon, beemdooievaarsbek, bochtige klaver, brede ereprijs, graslathyrus, grote centaurie, veldsalie, kluwenklokje, paarse, oosterse en gele morgenster, weidegeelster, ruige leeuwetand, grote en kleine bevernel, ruige weegbree, ruige leeuwetand, rapunzelklokje, klavervreter, geelgors, putter, grauwe gors, kneu, paapje, patrijs, en dwergmuis en veldspitsmuis. Glanshaverhooiland is van zeer groot belang als leefgebied voor kwartelkoning.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Glanshaverhooiland omvat door hoogopgaande grassen en kruiden gedomineerde graslanden, en bevat soorten van de glanshaver-associatie.
- Glanshaverhooiland op dijken worden tot het beheertype bloemdijk gerekend.
- Natte hooilanden: kievitsbloem-, weidekervel- of grote pimpernelhooiland worden tot vochtig hooiland gerekend.
- Het beheertype wordt jaarlijks gemaaid en het maaisel afgevoerd.
- Er wordt geen bemesting toegepast, met uitzondering van ruige stalmest (max. 20 ton per ha per jaar) of bekalking

Voorbeeldgebieden: Velperwaarden, Rammelwaard, Cortenoever, Amerongse Bovenpolder, uiterwaarden langs de Lek bij Ameide, uiterwaarden langs de Waal bij Zaltbommel en bij Druten, oevers van het Beatrixkanaal nabij Eindhoven en Putberg.

N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland

1.1 Algemene beschrijving

Zilt- en overstromingsgrasland bestaat uit vegetaties met grassen, russen en kruiden op vochtige zand- veen of kleigronden. Overstromingsgrasland kent in de winter en voorjaar vrijwel jaarlijks een periode dat het overstromd is door water. Zilte graslanden staan (incidenteel) onder invloed van brak of zout water, zonder dat er sprake is van getijde. Zilt grasland komt ook voor op de hoge kwelders langs de Fries-Groningse kust en plaatselijk in het Verdrongen land van Saeftinghe waar zomerdijken, werkdammen etc. ervoor zorgen dat de hoog opgeslibde, vrij intensief begraasde schorren (vrijwel) nooit meer door het zeewater worden overspoeld. Ook verder van het kustgebied, in polders, kunnen zilte graslanden voorkomen. Vaak gaat het om oude kreken. Door onderbemaling stroomt zout grondwater naar deze laagten.

Zilt- en overstromingsgrasland komt veel voor in Zeeland. Vaak gaat het om laaggelegen stukken grond, inlagen, direct achter een dijk die onder invloed van zout water staan dat onder de dijk door stroomt. Korte grazige vegetaties met ronde rus of kweldergassen worden afgewisseld met pioniervegetaties met zee kraal of laksteeltje of door ruigten met selderij, engels lepelblad of heemst. Het kan ook gaan om terreinen die vergraven zijn; karrevelden of oude veengebieden met sporen van moertering. Moertering of selnering is een middeleeuwse methode om zout te winnen. Veen dat zout bevatte werd kleinschalig gewonnen, gedroogd en gebrand. De as was zout. Door de vele kleine verschillen in reliëf zijn dergelijke graslanden vaak een mozaïek van beide subtypen, op de iets drogere delen afgewisseld met kruidenrijke kamgrasweiden.

Veengronden met brak grondwater komen ook voor in de veengronden van het groene hart. De veengronden boven het IJ zijn ooit zout geworden onder invloed van de binnendringende Zuiderzee, maar liggen nu in een volledig verzoet gebied. In sloten komt nog wel brak water voor, dit kan gebruikt worden om graslanden te bevoeien. Sommige droogmakerijen zijn zo diep onderbemalen dat ze zout grondwater aantrekken. De overstromingsweiland ligt hier in geïsoleerde laagten en op afgetrapte slootranden. Overstromingsweiland komt ook voor in het rivierengebied, in kommen, oude verlande lopen van de rivier en laagten tussen oeverwallen en rivierduinen.

Zilt grasland is op Europees niveau van belang voor noordse woelmuis en kruipen moerasscherm, Zilt- en overstromingsgrasland is verder van nationaal belang als leefgebied voor haften en bedreigde broedvogels, zoals kluut, tureluur, grutto en visdief en verder voor moeraspaardebloem, Platte bies, Polei, Rode ogentroost, Stekende bies en Voszegge.

1.2 Afbakening

- Zilt grasland omvat korte grazige vegetaties op vochtige zand-, veen of kleigronden die incidenteel onder invloed staan van brak of zout water, zonder dat er sprake is van getijden.
- Overstromingsweiland omvat korte grazige vegetaties en kan gezamenlijk met ziltgrasland voorkomen. Het komt ook voor in kleigebieden, het rivierengebied of in het laagveengebied en wordt vrijwel jaarlijks langdurig overstromd in het voorjaar door oppervlaktewater of door uittredend kwelwater.
- Zilt- en overstromingsgrasland wordt niet bemest tenzij sprake is van zodanige aantallen broedende weidevogels dat ook rangschikking onder vochtig weidevogelgrasland gerechtvaardigd is.

Voorbeeldgebieden: Yerseke en Kapelse Moer, Prunje polder, inlagen langs Oosterschelde of Westerschelde, Polder Kimswerd, Klaarkampermeer, en de zomerpolders van Noard-Fryslân Bûtendyks.

N12.05 Kruiden- en faunarijke akker

1.1 Algemene beschrijving

Kruiden- en faunarijke akkers, bestaan meestal uit akkers met ijle kruid- of grasachtige vegetaties die zich tussen de verbouwde gewassen bevinden. Het beheertype Kruiden- en faunarijke akker omvat kruidenrijke zomen, akkerranden of complete akkers, waarbinnen het aandeel grasachtigen zeer beperk is. Het hoofdgewas wordt ruim gezaaid of gepoot, waardoor er voldoende open plekken (pioniermilieus) aanwezig zijn, waar zich eenjarigen kunnen vestigen. De openheid van de akkergewassen en de daarbinnen voorkomende eenjarigen biedt ideale mogelijkheden voor insecten, muizen en akkervogels. Door na oogst delen braak te laten liggen biedt het ook in het winterhalfjaar kans aan veel soorten.

Kruiden- en faunarijke akkers zijn vrijwel overal te realiseren. Floristisch zijn de beste resultaten te verkrijgen op historische akkercomplexen en op krijt, klei en leembodems. Tot ruim in de eerste helft van de vorige eeuw behoorden akkers tot een van de rijkste ecosystemen met een sterk regionale identiteit. Door verandering in gewaskeuze en intensivering van teelten (wat gepaard ging met efficiëntere zaadschoning en intensievere, vaak chemische onkruidbestrijding en een sterkere bemesting) is er van biodiversiteit op akkers in Nederland weinig overgebleven. Veel van akkers afhankelijke soorten staan op de Rode Lijst. Om deze soorten en het cultuurhistorische beeld van deze akkers te behouden worden er in het natuurbeheer daarom speciaal hiervoor akkers beheerd op een scala van verschillende bodemtypen.

Typerende soorten van Kruiden- en faunarijke akker zijn: patrijs, kwartel, geelgors, ortolaan, grauwe gors, korenbloem, akkerboterbloem, groot spiegelklokje, handjesereprijs, wilde ridderspoor en gele ganzenbloem. Ook zijn akkers en onkruidranden van belang voor de kwartelkoning. Ten zuiden van Roermond komt de hamster voor in akkers.

1.2 Afbakening

- Het beheertype omvat akkers met per 2 ha tenminste 3 van onderstaande soorten die specifiek zijn voor akkers.
- De volgende broedvogels zijn aan de orde: patrijs, grauwe gors, grauwe kiekendief, ortolaan, veldleeuwerik, gele kwikstaart, graspieper.
- De volgende vaatplanten zijn aan de orde: Aardaker, aardkastanje, akkerandoorn, akkerboterbloem, akkerdoornzaad, akkergeelster, akkerklokje, akkerleeuwenbek, akkerogentroost, akkerspurrie, akkerviltkruid, akkerzenegroen, behaarde boterbloem, blauw guichelheil, blauw walstro, blauwe leeuwenbek, bleekgele hennepnetel, bolderik, bosdroogbloem, brede raai, brede wolfsmelk, doffe ereprijs, dolik, doorgroeide boerenkers, dreps, driehoornig walstro, driekleurig viooltje, Duits viltkruid, dwerggras, dwergvas, dwergviltkruid, eironde leeuwenbek, fijn goudscherm, Franse boekweit, Franse silene, geel viltkruid, gegroefde veldsla, gele ganzenbloem, georde veldsla, getande veldsla, gewone veldsla, gewone vogelmelk, gipskruid, glad biggenkruid, groot spiegelklokje, grote leeuwenklauw, handjesereprijs, harige ratelaar, heelbeen, hennepvreter, hondspeterselie, kalkraket, klein spiegelklokje, klein tasjeskruid, kleine leeuwenbek, kleine leeuwenklauw, kleine wolfsmelk, korenbloem, korenschijnspurrie, korensla, liggend hertshooi, liggende raket, naakte lathyrus, naaldenkervel, nachtkoekoeksbloem, priemvetkruid, riempjes, roggelelie, rood guichelheil, ruige klapproos, ruw parelzaad, slanke wikke, slofhak, smalle raai, spatelviltkruid, spiesleeuwenbek, stijf vergeet-mij-nietje, stijve wolfsmelk, stinkende ganzenvoet, stinkende kamille, tengere veldmuur, valse kamille, veelkleurig vergeet-mij-nietje, vlasdolik, vlashuttentut, vlaswarkruid, vroege ereprijs, gladde ereprijs, wilde ridderspoor, wilde weit, zilverhaver, zomeradonis.
- Het voorkomen van de hamster is op zich zelf stand ook voldoende om tot dit beheertype te behoren.

- Het inzaaien van bijzondere plantensoorten is alleen toegestaan in de vorm van uit andere kruidenrijke akkers uit dezelfde regio afkomstig zaaigoed.

Voorbeeldgebieden: Linnerveld (Midden-Limburg), Overasselt, Uffelter Noordes en Noorderesch (Buinen) Bergherbos (De Liemers), Noordhout, Land van Cuijk, Cortenoever en Fortmond.

N12.06 Ruigteveld

1.1 Algemene beschrijving

Tot dit beheertype behoren over grote oppervlakte voorkomende ruigtevelden met dominantie of in mozaiek voorkomende ruigtevegetaties, die meestal ontstaan zijn na grootschalige ingrepen, zoals na drooglegging of plotselinge sterke extensievering na een intensief grasland- of akkerbeheer. De successie naar bos kan in deze ruigten lang achterwege blijven. Vaak is er plaatselijk vlier of wilg aanwezig als verspreide struiken of struweel. Deze kunnen echter weer afsterven en weer in ruigte overgaan. Deels kunnen ook meer grazige plekken voorkomen, zeker bij begrazing. In de droge ruigte kan ook riet domineren.

Ruigtevelden kunnen rijk zijn aan insecten en bij een begrazingsbeheer soms ook ruimte bieden aan veel kruiden. Het beheertype ruigteveld is met name van belang voor een aantal vogelsoorten zoals blauwborst, sprinkhaanzanger en soms velduil.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Ruigteveld omvat grootschalige droge ruigten met plaatselijk struweel.
- Natte rietruigte valt onder het beheertype moeras.
- Kleinschalig voorkomende ruigte in afwisseling met andere beheertypen, zoals Moeras, bostypen en graslandtypen worden als onderdeel van deze beheertypen gerekend.
- Ruigten die onderdeel zijn van een eenheid die groot genoeg is om onderdeel uit te maken van Grootschalige dynamische landschappen worden tot het daaronder vallende beheertype gerekend.

N13.01 Vochtig weidevogelgrasland

1.1 Algemene beschrijving

Vochtig weidevogelgrasland omvat natte en vochtige graslanden met primair een weidevogelstelling; beiden zijn belangrijk voor een diversiteit in soorten. De zuurgraad dient matig zuur tot neutraal te zijn, de voedselrijkdom is minimaal licht voedselrijk. Het kan zowel kruidenrijke als door bemesting voedselrijke (raaigras)graslanden bevatten. Goede weidevogelgraslanden worden gekenmerkt door een open karakter, een mozaïek van diverse vormen van graslandbeheer en soorten als grutto, kievit, scholekster en tureluur. Ook eenden als zomertaling en slobbeend zijn kenmerkend. Vochtig weidevogelgrasland komt op diverse bodems en in diverse landschapstypen voor. Het zwaartepunt ligt in het landschapstype Laagveen en zeeklei: hier komt het voor op zowel klei- als veengrond. Ook in het Rivierengebied (voornamelijk uiterwaarden) komt Vochtig weidevogelgrasland voor.

Weidevogels kwamen in het verleden in (veel) grotere aantallen voor dan tegenwoordig. Door ondermeer intensivering van landbouw en veeteelt zijn de aantallen weidevogels afgenomen. Daarom is speciaal op weidevogels afgestemd beheer nodig om ze te behouden. Internationaal gezien zijn onze weidevogels heel bijzonder en heeft ons land een grote verantwoordelijkheid voor de populaties. Een goede kwaliteit kenmerkt zich door een mozaïek van verschillende beheersvormen van grasland (diversiteit in maaidata, beweiding, plasdras etc.), een rijke en bereikbare bodemfauna, insectenrijkdom ('kuikengrasland'), een open landschap met weinig dekking voor predatoren en brede, rijkbegroeide slootkanten. Heel laat gemaaide delen (na 1 augustus) zijn van belang voor de kwartelkoning, andere vogelsoorten en insecten.

1.2 Afbakening

- Het beheertype omvat grasland met per 100 ha minimaal 35 broedparen van Grutto, Tureluur, Watersnip, Kempshaan, Slobbeend, Zomertaling, Veldleeuwerik, Wulp, Kluut, Krakeend, Kuifeend, Wintertaling, Graspieper en/of Gele kwikstaart.
- Het maai- en graasbeheer wordt zodanig gevoerd dat niet meer dan 10% van de jongen slachtoffer worden van beheeringrepen.

Voorbeeldgebieden: Hempense meer, Wynse polder, Haenmeer, de Dulf, Westerhornerpolder, Wormer- en Jisperveld, de Wilck, Korendijkse Slikken, Kievitslanden, Donkse laagten, Westeinde en Oude land van Strijen.

N13.02 Wintergastenweide

1.1 Algemene beschrijving

Wintergastenweide omvat voedselrijk, productief grasland welke dient als foerageergebied voor ganzen, zwanen en eenden. Dergelijke grasland kent een intensief beheer van maaien en bemesten, en gaat kort de winter in. Ze liggen in open landschappen zoals in het landschapstype Laagveen en zeeklei en Rivierengebied, ze komen op diverse voedselrijke bodems voor.

Veel grasetende vogelsoorten zijn de laatste decennia door intensivering van de landbouw sterk in aantal toegenomen. Mede door de grote internationale verantwoordelijkheid voor deze soorten en het jacht- en schadebeleid zijn en worden diverse reservaten voor wintergasten ingericht.

Goede wintergastenweide staat in de winter vaak deels onder water of kent open water in de directe omgeving. Hierdoor kent het ook een rustfunctie voor diverse vogels. De graslanden bestaan uit energierijke grassoorten, deze vormen het voedsel voor grasetende vogels zoals kolgans, rietgans, brandgans, grauwe gans, smient, kleine en wilde zwaan. De betekenis voor andere soortgroepen dan vogels is gering. Het aandeel van andere planten dan gras is door het intensieve beheer meestal klein.

1.2 Afbakening

- Wintergastenweide omvat graslandgebieden met een wintergastendoelstelling waarbij tenminste 1 van de volgende soorten op enig moment gedurende de winter in een kwalificerend aantal aanwezig is: Wilde zwaan, Kleine zwaan, Brandgans, Grauwe gans, Kleine rietgans, Kolgans, Taigarietgans, Toendrarietgans, Gewone rotgans en/of Smient. Onder kwalificerend aantal wordt verstaan dat van een soort op enig moment gedurende het winterhalfjaar tenminste 1% van de gehele Europese populatie aanwezig dient te zijn.
- Wintergastenweide maakt onderdeel uit van de 80.000 ha die wettelijk is opengesteld voor de opvang van ganzen in Nederland dan wel als het gebied waar het grasland onderdeel van uitmaakt behoort tot een Natura 2000 gebied.
- De graslandgebieden vormen een onderdeel van een mogelijk door verschillende beheerders beheerd graslandgebied met wintergastendoelstelling van minimaal 100 ha.

Voorbeeldgebieden: Korendijkse Slikken, Scheelhoek, Oude Land van Strijen en Zeeburg.

N14.01 Rivier- en beekbegeleidend bos

1.1 Algemene beschrijving

Rivier- en beekbegeleidend bos omvat bossen welke periodiek overstroomd worden onder invloed van hoge rivier- of beekwaterstanden, zoals oobossen en beekbossen of onder directe invloed staan van vrijwel permanent uittredend grondwater, zoals bronbos. Vegetatiekundig behoren deze bossen tot het Wilgenverbond, Iepenrijke Eiken-Essensverbond en Verbond van Els en Es. Rivier- en beekbegeleidend bos is op diverse bodems te vinden, zowel op rivierklei als op de meer (lemige) zandbodems langs de beken. Rivier- en beekbegeleidend bos is te vinden in de landschapstypen Rivierengebied (buitendijkse gronden grote rivieren, Biesbosch en Oude Maas) en in Beekdalen binnen het overstromingsbereik van beken. Veel van het Rivier- en beekbegeleidend bos is ontstaan uit voormalige grienden in de Biesbosch en langs de grote rivieren, die hun economische betekenis hadden verloren. Recente bossen zijn vaak spontaan ontstaan uit opslag na klei of zandwinning. Rivier- en beekbegeleidend bos met hun karakteristieke soorten zijn sterk achteruitgegaan in omvang en kwaliteit in Nederland. Door bedijking, verdroging, grote wijzigingen in overstromingsdynamiek en bosexploitatie is het karakter van de slechts geringe oppervlakte Rivierbegeleidend bos sterk beïnvloed. Europees gezien is Rivierbegeleidend bos zo zeldzaam, dat Nederland voor de resterende oppervlakte een grote verantwoordelijkheid draagt. Bronbos is door verdroging vaak sterk verruigd of geheel verdwenen en komt in Nederland slechts op geringe oppervlakte op een beperkt aantal plaatsen voor.

Laaggelegen delen van Rivierbegeleidend bos worden meestal gedomineerd door wilgen en moerasplanten. Hoger op de oever gaat een goed ontwikkeld oobos geleidelijk over in gewone es, iep en meer typische bosplanten. Struweel wordt vaak gedomineerd door wilgen of meidoorns. Door verdroging en onvoorspelbare overstromingen domineren ruigten vaak op open plekken. Bij begrazing zijn ook grazigere vegetaties aanwezig. Langs beken is doorgaans zwarte els of gewone es de dominante soort. Voedselrijkdom en basenrijkdom worden sterk bepaald door het overstromingswater. Vooral langs de rivieren en in de getijdengebieden kent het Rivier- en beekbegeleidend bos een voedselrijk en basisch karakter. Onder invloed van sterke kracht van overstromingen kan structuurvariatie vaak op een natuurlijke manier ontstaan.

Rivier- en beekbegeleidend bos is van belang voor diverse soortgroepen, zoals broedvogels, mede door het (vaak) weelderige en ontoegankelijke karakter. De bever is kenmerkend voor Rivier- en beekbegeleidend bos direct aan oevers. Door de basenrijke omstandigheden en vaak hoge luchtvochtigheid zijn deze bossen belangrijk voor veel zeldzame mossen. In het getijdebos in Nederland komen de grootste populaties van spindotterbloem en vloedshedemos in Europa voor. Bossen langs beken kennen eveneens een rijke fauna. Bronbos kent kenmerkende soorten voor beschaduwde bronmilieu's zoals goudveil en alpenheksenkruid.

1.2 Afbakening

- Rivier- en beekbegeleidend bos omvat bossen en struwelen die periodiek door oppervlaktewater worden overstroomd bij hoge waterstanden in beek of rivier en bossen die direct onder invloed staan van vrijwel permanent uittredend grondwater.
- Rivier- en beekbegeleidend bos komt niet in de duinen voor
- Ook aangeplant populierenbos en doorgeschoten wilgengriend behoren tot dit type voor zover ze periodiek overstroomd worden.
- Bos op veengronden waar stagnerend water periodiek boven het maaiveld komt worden tot Hoog- en laagveenbos gerekend.

Voorbeeldgebieden: Millingerwaard, Geul, Biesbosch, Zalkerbos, Oude Maas, Bekendelle, Lage Kavik, Hemelse berg, Duivelsberg, boven-Geuldal

N14.02 Hoog- en laagveenbos

1.1 Algemene beschrijving

Hoog- en laagveenbos is bos op natte standplaatsen op venige bodem met dominerende soorten als zwarte els, zachte berk en grauwe wilg. Vegetatiekundig behoren deze bossen tot het Elzenverbond, verbond van de berkenbroekbossen en verbond van wilgenbroekstruwelen. Soms zijn deze bossen heel structuurrijk, soms vrij uniform. Hoog- en laagveenbos omvat bossen en struwelen en komt in vrijwel alle landschapstypen voor, waarbij hoogveenbossen tot de meest zeldzame broekbossen behoren. Water speelt een grote rol binnen het beheertype en bepaalt voor een groot deel de begroeiing. Bij veel invloed van regenwater (vooral in hoogveen) domineert de zachte berk en een ondergroei van veenmossen en dwergstruiken, bij invloed van grondwater (in laagveen en dalen) juist de zwarte els en moerasplanten. Aaneengesloten struwelen komen vooral voor in hoog- en laagveengebieden met soorten als grauwe wilg, gagel en zwarte appelbes. Op open plekken domineren moerasplanten. Hoog- en laagveenbossen kennen een hoge diversiteit bij veel structuurvariatie en de afwezigheid van verdroging. In Hoog- en laagveenbossen met elzen ontstaat deze variatie bij een hoge ouderdom door het ontstaan van hogere wortelkluiten en poelen na het omvallen van oude bomen. Hoog- en laagveenbos met berken is relatief ijl en open en is van belang voor reptielen en amfibieën.

Veel veenbossen zijn op een natuurlijke manier ontstaan, soms na stopzetten van maaibeheer van rietlanden (laagveenmoerassen) of door verdroging en stikstofdepositie (hoogveen).

Nationaal en internationaal worden Hoog- en laagveenbossen bedreigd door verdroging, versnippering en eutrofiering. Nederland heeft een belangrijke taak het areaal en de kwaliteit in stand te houden en waar nodig te verbeteren.

Opvallend binnen bos op laagveen zijn diverse typische moerasplanten, zoals moerasvaren. Bos op hoogveen kent karakteristieke hoogveensoorten als rijbsbes en een aantal veenmossen.

1.2 Afbakening

- Hoog- en laagveenbos omvat bossen en struwelen gedomineerd door elzen, zachte berk, grauwe wilg, wilde gagel en katwilg op natte standplaatsen op venige bodem.
- Bossen met els waarvan het karakter grotendeels door overstromingen van oppervlaktewater of uittredend bronwater wordt bepaald worden tot Rivier- en beekbegeleidend bos gerekend.

Voorbeeldgebieden:

Bos op laagveen: Alde Feanen, Naardermeer, Wieden en Weerribben, Nieuwkoopse Plassen, Het Hol.

Bos op hoogveen: Korenburgerveen, Witterveld Engbertsdijkvenen.

N14.03 Haagbeuken- en essenbos

1.1 Algemene beschrijving

Haagbeuken- en essenbos wordt gedomineerd door diverse boomsoorten zoals haagbeuk, gewone es, esdoorn en gladde iep. Het betreft rijke bossen op klei- of leemgrond en/of op bodems waar aanrijking plaatsvindt met basen door periodiek hoge grondwaterstanden buiten de invloed van beek of rivier. Vegetatiekundig behoren de bossen tot het Haagbeukenverbond, lepenrijke Eiken-Essenverbond en Verbond van Els en Es. De bijbehorende struwelen maken ook onderdeel uit van dit type. Het bostype is vaak rijk in structuur en kent een opvallende voorjaarsflora. Haagbeuken- en essenbos komt op verschillende bodemtypen voor met een basisch en vochtig tot vrij nat karakter. Het meeste bos wat tot het beheertype behoort is aangeplant. Ook aangeplante wilgen- en populierenbossen in polders behoren hiertoe. De cultureel oorsprong verraadt zich bijvoorbeeld door sporen van voormalig hakhoutbeheer of aanplant in rijen. Haagbeuken- en essenbos omvat bijvoorbeeld de aangeplante bossen op kleibodems zoals in Flevoland, eiken-haagbeukenbossen op lemige zandgrond in (voornamelijk) het oosten van Nederland en de hellingbossen op lemige/kleiige kalkhellingen in Zuid-Limburg.

Een rijke voorjaarsflora is kenmerkend in de eiken-haagbeukenbossen en hellingbossen met soorten als daslook, speenkruid en grote muur. Open plekken worden vaak gedomineerd door ruigtekruiden. In struwelen zijn vlier en doornstruiken aanwezig, bij begrazing ontwikkelen zich ook grazige vegetaties.

Het beheertype is bij veel variatie in structuur rijk aan fauna en flora. De bossen in het Heuvellandschap zijn o.a. van belang voor specifieke amfibieën en orchideeën. De jonge polderbossen kennen vaak al wel een hoge rijkdom aan makkelijk koloniserende sporenplanten en vogels, maar zijn relatief arm aan vaatplanten en fauna die karakteristiek zijn voor oudere bosgroeiplaatsen en wel in de Beekdalen en het Heuvellandschap voorkomen.

1.2 Afbakening

- Haagbeuken- en essenbos omvat bos- en struweel op basenrijke klei- en leemgronden en/of gronden waar periodiek aanrijking plaatsvindt door periodiek hoge grondwaterstanden buiten de invloed van overstroming van beek en rivier.
- Maximaal 20% van de oppervlakte wordt gedomineerd door niet inheemse bomen.
- Op 80% van de oppervlakte wordt geen hout geoogst of is de houtoogst minder dan 20% van de bijgroei. Op de overige oppervlakte kan meer geoogst worden in het kader van omvorming naar een natuurlijker bos.

Voorbeeldgebieden: Harderbos, Kloosterbos, Wildenborch, Smoddebos en het Savelsbos.

N15.01 Duinbos

1.1 Algemene beschrijving

Duinbos omvat de bossen en struwelen in het Duin- en Kustgebied. Vegetatiekundig behoren de bossen tot het Zomereikverbond, Elzenverbond, Iepenrijke Eiken-Essenverbond en Verbond der naaldbomen. De struwelen kunnen over grote oppervlakten aaneengesloten voorkomen en lopen vaak geleidelijk over in hoger opgaand bos; deze variatie is aantrekkelijk voor veel vogelsoorten. Duinbos is het leefgebied van veel soorten paddestoelen. Aan de binnenduintrand kan duinbos rijk aan voorjaarsplanten zijn.

Duinbos kan voorkomen op zowel kalkrijke als kalkarme zandgronden in het Duin- en Kustgebied, zowel op duinen als in vochtige valleien en op drooggevallede zandplaten. In de meeste duingebieden in Nederland komt het veelvuldig voor.

Duinbos is internationaal gezien zeldzaam. Duinbos (inclusief struweel) is vaak op een natuurlijke manier ontstaan, als gevolg van successie. In de negentiende eeuw waren bossen nog zeer schaars in de duinen. Door het wegvallen van konijnenvraat en door een slechte luchtkwaliteit is er thans sprake van versnelde successie vanuit open duin. Veel dennenbossen zijn ontstaan door aanplant in het verleden o.a. om het stuivende duinzand vast te houden.

Duinbos wordt gedomineerd door of kent een gemengd voorkomen van ruwe berk, grove den, zomereik en beuk. Op plekken waar struwelen domineren komen soorten als meidoorn, duindoorn, wegedoorn, egelantier, hondsroos en gewone vlier voor. Op open plekken komen dauwbraam en kruidenrijke zoomvegetaties voor. Bij begrazing zijn ook grazige vegetaties aanwezig. Een hoge diversiteit van Duinbos treedt op bij een afwisseling van struweel, opgaand bos en open plekken. Door de invloed van zeewind ontstaat er een geleidelijke natuurlijke overgang van struweel in het buitenduin naar hoger opgaand bos in verder van de zee gelegen binnenduin.

De bossen en struwelen zijn rijk aan broedvogels. De bossen hebben daarnaast belangrijke betekenis voor diverse soorten paddestoelen en vaatplanten. Loofbos is qua flora en fauna vaak meer divers dan dennenbos, hetzelfde geldt voor kalkrijke duinbossen ten opzichte van kalkarme.

1.2 Afbakening

- Duinbos omvat bos- en struweel in het Duinlandschap.
- Maximaal 20% van het areaal van het betreffende bosgebied wordt gedomineerd door boomsoorten die oorspronkelijk van buiten Europa zijn ingevoerd, zoals Amerikaanse eik en Douglasspar.
- Op 80% van de oppervlakte wordt geen hout geoogst of is de houtoogst minder dan 20% van de bijgroei. Op de overige oppervlakte kan meer geoogst worden in het kader van omvorming naar een natuurlijker bos.

Voorbeeldgebieden: Zuid Kennemerland, Schiermonnikoog, Voornes Duin, Lauwersmeer, Amsterdamse Waterleidingduinen, Meijndel en Berkheide en Kop van Schouwen.

N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos

1.1 Algemene beschrijving

Dennen-, eiken-, of beukenbos omvat bossen met dennen, eiken, beuken en/of berken en zijn vaak eenvoudig van structuur. Veel van deze bossen komen voor op zure, droge en zandige bodems. Wanneer de bodem meer leem bevat, kennen de bossen een grotere floristische rijkdom. Ook vochtiger typen van deze bossen met pijpenstrootje in de ondergroei behoren hiertoe. Vegetatiekundig behoren deze bossen tot het Zomereikenverbond of het verbond der naaldbossen.

Dennen-, eiken of beukenbos is te vinden in het Zandlandschap zoals op de Veluwe en delen van Drenthe. Plaatselijk komt het ook voor in het Heuvellandschap en op oude strandwallen. Veel van de bossen zijn vorige eeuw ontstaan als gevolg van aanplant of natuurlijke successie. De culturele invloed is vaak te merken aan bijvoorbeeld ingevoerde boomsoorten en sporen van hakhoutbeheer. Hoewel Dennen-, eiken-, of beukenbos algemeen voorkomt ontbreekt vaak een hoge diversiteit aan flora en fauna. Oorzaken betreffen een geringe structuurrijkdom in voormalige productiebossen, de jonge leeftijd en gevolgen van verzuring en vermessing.

Dennen-, eiken- en beukenbos kan zowel combinaties van boomsoorten bevatten als een sterke dominantie van één soort. Door het zure en voedselarme karakter is er bij ongestoorde ontwikkeling sprake van ophoping van strooisel wat zich met name voordoet bij bossen zonder leem in de ondergrond en bij sterke dominantie van eiken en beuken die zuur strooisel produceren. Hierdoor is bodemvegetatie vaak beperkt aanwezig. Aanwezigheid van soorten met rijker en makkelijker afbreekbaar strooisel, zoals linde op leemhoudende bodems, zorgt voor een milde humus, en daardoor een beter ontwikkelde bodemvegetatie. Het kronendak is minder gesloten en er is meer variatie tussen lichte en donkere delen. Op open plekken ontwikkelen zich vaak braamstruwelen en vestigen zich struiken als lijsterbes en vuilboom. In late stadia kan hulst dominant aanwezig zijn. Bij begrazing zijn ook grazige heidevegetaties aanwezig. Begrazing heeft een sterk effect op omvang en samenstelling van de boomverjonging.

Natuurlijke processen zoals windworp kunnen voor variatie in structuur zorgen, maar vaak is (een aanvullend) menselijk beheer nodig om gevarieerde bossen te verkrijgen. Begrazing kan voorkomen dat open plekken weer snel dichtgroeien.

De betekenis voor de biodiversiteit is met name gelegen in grote aantallen (vaak bedreigde) paddestoelen, blad- en korstmossen en enkele vaatplanten. Structuurrijke bossen met enige buffering in de bodem, bossen met een hoge luchtvochtigheid en bossen met oude bomen kennen vaak een hogere biodiversiteit.

1.2 Afbakening

- Dennen-, eiken-, of beukenbos omvat bossen en struwelen gedomineerd door eiken, dennen, beuken, berken, lijsterbes, ratelpopulier of vuilboom.
- Maximaal 20% van het areaal van het betreffende bosgebied wordt gedomineerd door boomsoorten die oorspronkelijk van buiten Europa zijn ingevoerd, zoals Amerikaanse eik en Douglasspar.
- Op 80% van de oppervlakte wordt geen hout geoogst of is de houtoogst minder dan 20% van de bijgroei. Op de overige oppervlakte kan meer geoogst worden in het kader van omvorming naar een natuurlijker bos.
- Dit beheertype is gelegen buiten het Duinlandschap. Indien het in het Duinlandschap is gelegen behoort het tot het beheertype Duinbos.

Voorbeeldgebieden: Veluwezoom, Dwingelderveld, Mantingerbos, Drents-Friese Wold, Kootwijk en het Speulderbos.

N16.01 Droog bos met productie

1.1 Algemene beschrijving

Droog bos met productie bestaat uit verschillende, veelal van oorsprong aangeplante, bosopstanden van den, (winter)eik, beuk, Douglas, lariks of fijnspar. De voedselarmere delen worden grotendeels gedomineerd door den, eik en beuk, op de wat rijkere bodems is er een hogere groei van beuk, Douglas, lariks en spar, met betere mengingsmogelijkheden. Dit bostype is de productievariant van het bostype dennen-, eiken- en beukenbos (zonder productie; 15.02).

Het bostype komt voor op een voedselarme tot lemige, zandige, zure ondergrond van het Droge Zandlandschap zoals op de Veluwe, delen van Drenthe en Brabant. Lokaal is het bostype te vinden in het Heuvellandschap, kalkarme duinen en strandwallen. Het bostype is veelal uit hakhout, heide- en stuifzandterreinen ontstaan, maar kan ook aangelegd zijn op voormalige landbouwgronden waardoor de bovengrond verrijkt is.

Het is het omvangrijkste bostype en combineert een redelijk tot goede groei met een ruime variatie aan, en mengingsmogelijkheden van, loof- en naaldboomsoorten, vooral op de wat lemigere bosgroeiplaatsen. Het maakt dit type tot het belangrijkste type voor de houtproductie. De diversiteit is (nog) relatief laag. Dit wordt onder andere veroorzaakt door de uniforme aanleg en beheer in het verleden, door de jonge leeftijd van de bossen en onvoldoende abiotische kwaliteit als gevolg van verzuring en vermesting. Oudere bossen en bossen op of grenzend aan oude bosgroeiplaatsen, hebben een relatief hoge natuurpotentie vooral wanneer deze een gevarieerde structuur met substantieel aandeel zware bomen en dood hout hebben. De betekenis voor de biodiversiteit bestaat vooral uit (vaak bedreigde) paddestoelen, korst- en bladmossen, enkele vaatplanten, insecten en broedvogels.

Droog bos met productie kan bestaan uit meer lichtere bossen door (mengingen van) den, lariks, eik en berk en/of meer donkere bossen (door mengingen) met beuk, Douglas en fijnspar. De armere delen blijven bij spontane ontwikkeling hoofdzakelijk een door dennen-, eiken en beuken gedomineerd bos. Op de wat rijkere delen leidt spontane ontwikkeling tot een bos waarin (combinaties van) beuk, Douglas, lariks of spar zullen gaan overheersen, vaak ten koste van den en eik. Het bostype combineert productieve soorten en een substantieel aandeel kwaliteitsbomen, met mede door het beheer beïnvloede, verschillende ontwikkelingsfasen, een gevarieerde bosstructuur, menging van boomsoorten en dood hout.

Spontane ontwikkelingen leiden (de komende decennia) vaak naar een dichter, vrij eenvormig bos met natuurlijke verjonging van beperkte samenstelling en matige productiepotentie. Natuurlijke verstoringen zoals windworp hebben (vooralsnog) een beperkt effect hierop. De bedekking, samenstelling en doorgroeiperspectieven van loofbomen, struiken en struwelen worden sterk beperkt door de mate waarin herbivoren aanwezig zijn (edelhert, ree). Vaak is menselijk beheer, zoals kap, begrazingsbeheer en inbreng van strooiselverrijkende soorten (zie Droge bos variant zonder productie; 15.02), nodig om dynamiek, variatie en vestigingsmilieus te bevorderen. Hiermee kan tegelijkertijd gestuurd worden op verjonging die voldoende potentie heeft om de productie in kwalitatieve en kwantitatieve zin te waarborgen.

1.2 Afbakening

- Droog bos met productie omvat bossen op de voedselarme tot lemige zandgronden gedomineerd door loofbomen en (meereisende) naaldboomsoorten.
- Houtoogst is een doel en vindt periodiek plaats met een hogere intensiteit dan in de droge bossen beheertypen zonder productie of boomsoorten die oorspronkelijk van buiten Europa zijn ingevoerd zijn dominant over meer dan 20% van het areaal van het betreffende bosgebied.

Voorbeeldgebieden: Staphorst, Noord-Bargerbos, Kootwijk, Speulderbos, Mastbos, Gieten-Borger en Emmerdennen.

N16.02 Vochtig bos met productie

1.1 Algemene beschrijving

Vochtig bos met productie bestaat uit loofbossen die gedomineerd worden door diverse boomsoorten zoals populier, es, esdoorn, beuk, haagbeuk, eik, iep en els. Het is een grotendeels gesloten bos met een weelderige ondergroei. Dit bostype is de productievariant van delen van het haagbeuken- en essenbos en beek- en rivierbegeleidend bos.

Het komt voor op matig nat tot matig droge, vrij voedselrijke kleiige tot zandige bodems, waaronder overstromingsdelen van beken. Het bostype kan gevonden worden in het rivierengebied op oeverwallen en hoge uiterwaarden, lokaal op lemige zandgronden in het oosten, op kleibodems zoals in de Flevopolders maar ook in de kustgebieden, en lemige/kleiige kalkhellingen in Zuid-Limburg.

Dit bostype levert een belangrijke bijdrage aan de houtvoorziening door de goede groei van diverse gewilde (hardhout) loofboomsoorten. In potentie kan dit bostype de meeste houtige soorten bevatten. De diversiteit is laag tot matig hoog. Vooral soorten van oudere, meer ontwikkelde bosgroeiplaatsen ontbreken vaak nog, terwijl makkelijk koloniserende sporenplanten en vogels al aanwezig zijn. Door snelle groei en sterfte kan binnen afzienbare tijd een gevarieerde bosstructuur ontstaan, met veel dood hout en een weelderige struiklaag en bodemvegetatie.

Populier kan een belangrijke bijdrage leveren aan snelle bosontwikkeling en de productie van aanzienlijke hoeveelheden zaaghout en (dik) dood hout. De ondergroei bij populier wordt echter vaak (nog) gedomineerd door ruigtekruiden zoals grote brandnetel. Ook in door andere boomsoorten gedomineerde bossen treedt regelmatig verruiging op in grotere open plekken. Dit kan de verjonging van gewenste boom- en struiksoorten belemmeren. Kleinschalige kap en aanplant wanneer zaadbronnen van gewenste soorten nog ontbreken kan de (kwalitatieve en kwantitatieve) productie en samenstelling bevorderen.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Vochtig bos met productie omvat bossen op basenrijke bodems gedomineerd door (meereisende) loofboomsoorten.
- Houtoogst is een doel en vindt periodiek plaats met een hogere intensiteit dan in de Vochtige bossen beheertypen zonder productie of boomsoorten die oorspronkelijk van buiten Europa zijn ingevoerd zijn dominant over meer dan 20% van het areaal van het betreffende bosgebied.

Voorbeeldgebieden: Horsterwold, Haagse Bos, Spijk-Bremerberg en Kuinderbos.

N17.01 Vochtig hakhout en middenbos

1.1 Algemene beschrijving

Vochtig hakhout zijn loofbossen die bestaan uit houtgewas dat men niet hoog laat opschieten, maar dicht bij de grond afzet om de stronken weer te laten ontspruiten en de gevormde opslag te kunnen oogsten. Middenbos bestaat uit hakhout met overstaanders (doorgegroeide hakhouttelgen) of bovenstaander (aanplant).

Hakhout en middenbos komen al eeuwen voor in Nederland. Door hakhoutbeheer kan een voortdurende houtopbrengst gewaarborgd worden. Door het dicht bij de grond afzetten van de bomen ontstonden de kenmerkende stobben of stoven, die vele eeuwen oud kunnen zijn. Verschillende boomsoorten zorgden voor hout voor verschillende doeleinden: brandhout, gebruikshout voor bijvoorbeeld gereedschapsstelen, schors voor de leerlooierij.

In verschillende vormen komt dit type door het gehele land voor. De variatie is groot: van grienden met wilgen in het rivierengebied tot elzenhakhout in Zeeland. Globaal geldt, dat in het rivierengebied essen- en wilgenhakhout voorkomt in de uiterwaarden, maar ook in beekdalen en op de overgang van veen naar klei in het laagveengebied. Vochtige eikenhakhoutbossen komen op de zandgronden voor. De hellingbossen in Zuid-Limburg, waar nog middenbos voorkomt, worden ook tot dit type gerekend.

In West-Nederland en het rivierengebied zijn hakhoutbossen vaak opvallende elementen in het open landschap. Denk bijvoorbeeld aan geriefhoutbosjes in het veenweidegebied of grienden in de rivieruiterwaarden. Overal in de zandgebieden komen (eiken)hakhoutbossen voor, vaak eertijds gelegen op de (open) heide, maar nu dikwijls omgeven door jonger bos en daardoor landschappelijk minder herkenbaar. Met name oud hakhout en middenbos herbergt met de oude groeiplaats, het dunne strooiseldek en het hakhoutbeheer samenhangende zeldzame bosplanten van vochtige standplaatsen en aan oude hakhoutstoven gebonden mossen en insecten.

1.2 Afbakening

- Kenmerkend voor het beheertype is de aanwezigheid van hakhoutstoven. Bij dit vochtige type kan gedacht worden aan boomsoorten als wilg, els, es maar ook eiken op rabatten.
- Binnen het beheertype Vochtig hakhout en middenbos vallen hakhoutcomplexen die niet of nauwelijks machinaal te bewerken zijn doordat ze vochtig zijn, op een helling liggen of de stoven op rabatten staan.
- Vochtig hakhout en middenbos wordt periodiek afgezet. De cyclus verschilt per vorm en boomsoort, maar meestal dient om de 3 tot 10 jaar gehakt te worden.

N17.02 Droog hakhout

1.1 Algemene beschrijving

Droog hakhout is een loofbos bestaande uit houtgewas dat men niet hoog laat opschieten, maar dicht bij de grond afzet om de stronken weer te laten ontspruiten en de gevormde opslag te kunnen oogsten. Hakhoutbossen komen al eeuwen voor in Nederland. Door hakhoutbeheer kan een voortdurende houtopbrengst gewaarborgd worden. Door het dicht bij de grond afzetten van de bomen ontstonden de kenmerkende stobben of stoven, die vele eeuwen oud kunnen zijn. Verschillende boomsoorten zorgden voor hout voor verschillende doeleinden: brandhout, gebruikshout voor bijvoorbeeld gereedschapsstelen, schors voor de leerlooierij.

Droog hakhout komt met name voor op de hogere en drogere zandgronden van Nederland en aan de kust in de binnenduinrand. Het bestaat meestal uit eiken en ook wel berk en beuk.

Overal in de zandgebieden komen (eiken)hakhoutbossen voor, vaak omgeven door wallen en hierdoor afgeschermd van heide en ander open terrein, maar nu dikwijls omgeven door jonger bos en daardoor landschappelijk minder herkenbaar. Met name oud hakhout kan aan oude groeiplaats, dunne strooisellaag en hakhoutbeheer samenhangende bosplanten van droge standplaatsen herbergen zoals bijvoorbeeld fraai hertshooi en aan oude stoven gebonden mossen en insecten.

1.2 Afbakening

- Het beheertype staat uit een perceel hakhout van enige omvang.
- Kenmerkend is de aanwezigheid van hakhoutstoven. Het bestaat uit boomsoorten zoals zomereik, beuk en winterlinde.
- Droog hakhout wordt periodiek afgezet (vrijwel alle bomen). De cyclus verschilt per vorm en boomsoort, maar meestal dient om de 4 tot 15 jaar gehakt te worden.
- Onder dit beheertype vallen hakhoutcomplexen die machinaal te verwerken zijn doordat ze op goed bereikbare droge gronden staan.

N17.03 Park- en stinzenbos

1.1 Algemene beschrijving

Parkbossen zijn alle vormen van bos die vallen binnen een historisch park- of tuinaanleg.

Stinzenbossen bestaan veelal uit oude bossen bij landgoederen met een karakteristieke stinzenflora, vaak bolgewassen en kruidachtige overblijvende gewassen, in de ondergroei. Sinds het ontstaan van landhuizen en landgoederen in Nederland vanaf de late middeleeuwen is er ook aandacht voor de omgeving van het huis. In de zeventiende en achttiende eeuw ontwikkelen zich tuinstijlen, maar worden ook de omliggende bossen meegenomen in de aanleg. In de landschappelijke parkstijl hebben parkbossen een nadrukkelijke rol. Sommige van deze parkbossen krijgen een rijke struiklaag en veel kruiden, die vooral in het voorjaar bloeien. Deze planten zijn oorspronkelijk aangeplant, maar inmiddels verwilderd en inheems geworden. Ook zijn in dit bostype veel uitheemse bomen te vinden, door landgoedeigenaren aangeplant ter verfraaiing van het bos. De naam van dit type, Stinzenbos, komt van het woord stins, de Friese benaming voor kasteel/landhuis.

Beheer is gericht op het behouden van de bijzondere (uitheemse) bomen en het handhaven van de karakteristieke struiklaag en kruiden. Dit kan betekenen het vrijstellen van bijzondere bomen, het vrijhouden van opslag van delen waar de bijzondere stinzenflora voorkomt en het behouden van de struiklaag.

Landgoederen komen voor in geheel Nederland, maar vooral voor in het zand-, rivieren-, zeelei- en duingebied. Park- en stinzenbos komt voornamelijk voor op min of meer kalkrijke zand-, zavel- en kleigronden op oeverwallen langs rivieren, op Friese stinzen en in de binnenduinrand.

Dit beheertype hangt steeds samen met een cultuurhistorisch waardevol landgoed. Vaak is de samenhang groot met andere landgoedelementen zoals een huis, tuin, lanen en overige bossen op het landgoed. Stinzenbossen kennen een bijzondere aan actief beheer gekoppelde stinzenplantenflora. Park- en stinzenbossen kennen tegenwoordig vaak een actief beheer gericht op het in stand houden van oude bomen en boomholten en de daaraan gekoppelde aanwezigheid van broedvogels en vleermuizen.

1.2 Afbakening

- Het beheertype Park- en stinzenbos bestaat uit opgaand bos, als onderdeel van een (voormalig) landgoed, met meestal een rijke struiklaag en veel kruiden die vooral in het voorjaar bloeien.
- In de kruidlaag van Stinzenbossen komen veel planten voor die oorspronkelijk zijn aangeplant en nu zijn verwilderd. Het betreft deels inheemse planten (zoals daslook en wilde narcis), maar met name ook van oorsprong uitheemse planten (veel soorten bol- en knolgewassen, zoals hyacinten, sneeuwkllokjes en krokussen maar bijvoorbeeld ook hartbladzonnebloem en Italiaanse aronskelk). Daarnaast komen ook vaak geïntroduceerde uitheemse boomsoorten voor.
- Ornamentele boomgroepen, ook wel clumps genoemd, vallen buiten dit type en behoren in beheertype Historische tuin.
- Stadsparken behoren niet tot dit beheertype.

N17.04 Eendenkooi

1.1 Algemene beschrijving

Een Eendenkooi bestaat uit een waterplas met vangpijpen. De vorm is per streek en per kooi sterk verschillend. Eendenkooien kennen een aantal onderdelen: allereerst de kooiplas, een centraal stuk open water. Aan de kooiplas zitten drie of meerdere vangpijpen; sloten, voorzien van rietschermen, waar de eenden in gelokt kunnen worden. Complex van kooiplas en vangpijpen is omgeven door het kooibos. Vaak zijn in deze bossen hakhout en knotbomen te vinden. Eendenkooien zijn vaak omgeven door een sloot en soms is er nog een kooikerhuisje aanwezig.

Eendenkooien zijn typisch Nederlandse elementen, ontstaan in de late middeleeuwen. De kooien werden in voorgaande eeuwen aangelegd om wilde eenden te vangen voor consumptie. Er wordt onderscheid gemaakt tussen levende kooien en rustende kooien. De zogenaamde levende kooien kennen speciale rechten (afpalingsrecht) en moeten vangklaar zijn. Dat wil zeggen dat minimaal één vangarm bedrijfsklaar moet zijn. Rustende kooien kennen deze rechten niet en hier is geen minimumeis aan de staat van onderhoud. Een kooirelict tenslotte is een overblijfsel van een eendenkooi, vaak is dan nog slechts de structuur van de kooi herkenbaar.

Waarschijnlijk zijn er in Nederland ruim 1.000 eendenkooien geweest: nu resteren nog 118 geregistreerde kooien (levende kooien). Eendenkooien komen voor in grote delen van Nederland, alleen Drenthe, Limburg en Flevoland kennen geen eendenkooien (meer).

Eendenkooien komen voor in diverse landschapstypen. De kooi ligt op een rustige plek in waterrijk gebied en is omzoomd door bos en struweel. Hierdoor zijn kooien in verder open landschap opvallende elementen. Eendenkooien vormen vaak rustgebieden in het landschap voor vogels en zoogdieren en kennen door de afwisseling van water en bos een rijke broedvogelbevolking.

1.2 Afbakening

- Onder het beheertype Eendenkooi vallen de geregistreerde eendenkooien en die kooien die aan de voorwaarden van geregistreerde kooien voldoen.
- De Eendenkooi omvat de kooiplas met omringend kooibos, tot een maximale grootte van 4 ha.
- Het beheer bestaat uit het openhouden van kooiplas en vangarmen, onderhoud in het kooibos met afzetten van hakhout en knotten van de knotbomen en het vangklaar houden van minimaal één van de vangarmen.

N00.01 Nog om te vormen naar natuur

1.1 Algemene beschrijving

Gronden met een intensief agrarisch verleden die een natuurbestemming krijgen, hebben meestal niet van de ene op de andere dag natuurwaarden. Hiervoor is eerst een omvormingsbeheer (verschraling) nodig of inrichting, zoals het afvoeren van de voedselrijke bouwvoor of bosaanplant. Dit kan vaak niet meteen. Vaak is er wel al aangepast beheer nodig. Om deze gronden met een natuurbestemming toch op de kaart te kunnen zetten is er het beheertype 'nog om te vormen naar natuur'. Hiermee is voor het beheer en beleid inzichtelijk waar en hoeveel natuur nog omgevormd of ingericht moet worden.

1.2 Afbakening

- Dit beheertype omvat gronden die in het verleden een andere functie dan natuur hebben gekend en nog niet tot andere beheertypen te rekenen zijn.

Aan de colleges van Gedeputeerde Staten

(d.t.v. de IPO-contactfunctionarissen)

uw brief van

uw kenmerk

ons kenmerk
LG 02383/2009

datum
16 februari 2009

onderwerp
Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer

Geacht college,

Het bestuur van het IPO heeft op 29 januari 2009 ingestemd met het Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer. Het nieuwe stelsel vervangt per 1 januari 2010 de huidige provinciale subsidieregelingen Natuur (PSN) en Agrarische natuur (PSAN). Voor de invoering van het nieuwe stelsel per 1 januari 2010 is het noodzakelijk dat alle provincies de nieuwe subsidieverordeningen vaststellen. Het subsidiestelsel en de daarbij behorende stukken bied ik u ter besluitvorming aan. Bijgevoegd treft u aan:

- een model voor een voordracht voor de besluitvorming in Provinciale Staten; voor provincies, waarbij de bevoegdheid tot vaststelling van de verordeningen bij het college van GS ligt, kan dit model met een beperkt aantal aanpassingen worden gebruikt als voorstel voor GS;
- de beschrijving van het nieuwe Stelsel voor Natuur- en Landschapsbeheer waarin de hoofdlijnen uit de Index Natuur en Landschap, bestaande uit de onderdelen Natuur, Agrarische Natuur en Landschapselementen, als bijlage 1 is opgenomen. De Index Natuur en Landschap wordt zo spoedig mogelijk digitaal toegestuurd;
- het advies van Actal inzake de administratieve lasten van het nieuwe stelsel en de reacties daarop van het IPO;
- het externe juridische advies van AKD Prinsen Van Wijmen op de subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer en de reacties daarop van het IPO.

Tot op het laatste moment zijn er nog voorstellen van de provincies en de terreinbeherende organisaties ontvangen op het concept van het stelsel, de Index, de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer en het hoofdstuk Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap als onderdeel van de provinciale verordening Investeringsbudget Landelijk Gebied.

Hiermee hebben wij het stelsel en alle bijbehorende onderdelen verder verbeterd. Door de veelheid aan wijzigingsvoorstellen voor de beide subsidieverordeningen vraag ik uw begrip dat ik u de definitieve versies pas aan het eind van deze week kan toezenden.

Inlichtingen bij : E.S. Lubberink
Doorkiesnummer : (070) 888 12 24
Bijlagen : divers

Op dit moment zijn de Bestuursovereenkomsten 2007-2013 tussen LNV en de provincies leidend voor de beschikbare programmakosten voor de uitvoering van het 'oude' Programma Beheer en het nieuwe Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer. Daarin is tevens vastgelegd dat LNV de uitvoering door DR, DLG en AID betaalt. Tussen IPO en LNV vindt in mei 2009 bestuurlijk overleg plaats over de kosten van de uitvoeringsorganisatie en de programmakosten van het nieuwe stelsel. De inzet van de provincies daarbij is dat de uitvoeringskosten en benodigde investeringen in verband met het nieuwe stelsel voor rekening van LNV zijn. Te realiseren besparingen vanwege het nieuwe stelsel dienen zoveel mogelijk te worden ingezet voor de programmakosten (agrarisch) natuurbeheer.

Dat betekent dat het nieuwe stelsel nu ter besluitvorming aan de provincies wordt voorgelegd onder het voorbehoud dat de provincies in mei 2009 overeenstemming met de minister van LNV bereiken over de uitvoerings- en de programmakosten. Daarnaast wordt een voorbehoud gemaakt ten aanzien van de goedkeuring van het nieuwe stelsel door Brussel in verband met de wijzigingen van POP-2 en de goedkeuring van de minister inzake beide verordeningen (voorwaarde in de WILG). Uitstel van de besluitvorming tot na het moment waarop er duidelijkheid is over de voorbehouden (overeenstemming over uitvoerings- en programmakosten en goedkeuring Brussel/LNV) is helaas niet mogelijk. Bij uitstel wordt een onaanvaardbaar groot risico gelopen dat de verordeningen niet in werking kunnen treden op 1 januari 2010 en dat alle betrokken organisaties (provincies, beheerdersorganisaties en uitvoerende diensten DR, DLG en AID) dan onvoldoende tijd hebben voor een goede voorbereiding op het nieuwe stelsel.

Met alle betrokken partijen (beheerders, uitvoerende diensten, LNV) is afgesproken dat het IPO zorg zal dragen voor de coördinatie en afstemming in het voorlichtingstraject. Zo zal het IPO binnenkort namens alle partijen in de Stuurgroep Omvorming Programma Beheer een persbericht uitbrengen over de overeenstemming, die is bereikt over het nieuwe stelsel. Verder zullen de provincies samen met DR en DLG een voorlichtingscampagne voorbereiden waarbij eenduidige informatie naar de (potentiële) beheerders uitgangspunt is. Daarbij zal een belangrijk deel van de communicatie via de provincies verlopen. U zult hierover vroegtijdig worden geïnformeerd.

Bij vragen over de bijgevoegde stukken kunt u bij het IPO-secretariaat contact opnemen met de heer E.S. Lubberink.

Met vriendelijke groet,
INTERPROVINCIAAL OVERLEG

drs. G. Beukema
algemeen directeur

GEZAMENLIJK PERSBERICHT

Den Haag, 23 februari 2009

Nieuw subsidiestelsel natuur- en landschapsbeheer per 2010

Er komt een nieuw subsidiestelsel voor natuur en landschapsbeheer (SNL) met één natuurtaal ter vervanging van het huidige Programma Beheer. Uitgangspunt is en blijft dat beheer van natuur en landschap goed wordt uitgevoerd. Het wordt een robuust stelsel met eenvoudigere (digitale) procedures voor subsidieaanvraag, het beperken van de controle en gebiedsgericht maatwerk. Het stelsel wordt per januari 2010 door de provincies geïntroduceerd en is in nauw overleg met de beheerders opgesteld.

Stelsel en de modelverordening zijn ter vaststelling verzonden naar Gedeputeerde Staten van de twaalf provincies. De modelverordening gaat leiden tot twaalf uniforme verordeningen zodat de regels voor natuur- en landschapsbeheer overal gelijk zijn. De nieuwe verordening natuur- en landschapsbeheer komt in de plaats van de provinciale Subsidieregelingen Natuurbeheer (SN) en Agrarisch natuurbeheer (SAN) en maakt het mogelijk om regionale pakketten toe te voegen, bijvoorbeeld voor landschapselementen zoals de 'tuunwal' op Texel. De financiering van deze regionale pakketten is een provinciale verantwoordelijkheid. Voor het beheer van de EHS zijn al rijksmiddelen beschikbaar uit het investeringsbudget landelijk gebied (ILG).

Het nieuwe subsidiestelsel is van kracht vanaf 1 januari 2010 en gaat uit van een eenvoudige manier van aanvragen, zo weinig mogelijk regels, vertrouwen in de beheerder en minimale administratieve lasten. Er komt één digitale kaart waarop per terrein staat aangegeven welk doel en bijpassend beheer van toepassing is. Per hectare krijgen de beheerders dan een vast bedrag voor het beheertype dat is aangevraagd. In totaal zijn er vanaf volgend jaar in heel Nederland ruim zeventig beheertypen (één natuurtaal) voor natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer en landschapsbeheer tezamen, zoals kruidenrijk grasland, hoogveen, beukenbos, houtwal en hoogstamboomgaard.

De subsidieaanvraag kan digitaal ingediend en gewijzigd worden. De beheerder wordt straks beoordeeld op het uitgevoerde beheer en niet meer op het behaalde resultaat. Een goed beheerder of een groep beheerders krijgen een landelijk erkend certificaat. Hoe die certificering verloopt, wordt nog uitgewerkt. De manier van werken is gebiedsgericht: provincies leggen de natuurdoelen vast in natuurbeheerplannen in goed overleg met (agrarische) beheerders, waterschappen, gemeenten en andere partijen in het gebied. Ook eventueel andere doelen in het gebied (zoals milieu, water, landbouw en recreatie) wegen mee. De provincies zijn al gestart met het opstellen van de natuurbeheerplannen die in verwachting in mei klaar zijn. In het najaar gaat de regeling open en kunnen beheerders een aanvraag doen op basis van de nieuwe afspraken.

De Dienst Regelingen (DR) en de Dienst Landelijk Gebied (DLG) worden belast met de uitvoering van het stelsel. De controle op het agrarisch natuurbeheer valt onder de Algemene Inspectiedienst (AID), volgens normen en richtlijnen van de provincies. De controle bij niet-gecertificeerde natuurbeheerders voert DLG uit.

Stelsel en verordening zijn aangenomen onder voorbehoud van afspraken over financiering door het rijk en goedkeuring door de Europese Commissie. Over de financiering van het oude naar het nieuwe systeem vindt de komende tijd nader overleg plaats. Een commissie onder leiding van de Groninger oud-gedeputeerde Van Dijk brengt hierover in maart een advies uit. De commissie is ingesteld door minister Verburg (Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit) en het Interprovinciaal Overleg (IPO).

Het nieuwe stelsel is de afgelopen twee jaar opgesteld in nauw overleg met de provincies, het ministerie LNV en de beheerders: Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Provinciale Landschappen, Federatie Particulier Grondbezit, Unie van Bosgroepen, Natuurlijk Platteland Nederland, Natuurlijk Platteland West en LTO Nederland.

Noot voor de redactie:

Gezamenlijk persbericht van IPO, provincies, het ministerie LNV en de beheerders:
Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Provinciale Landschappen, Federatie Particulier Grondbezit,
Unie van Bosgroepen, Natuurlijk Platteland Nederland, Natuurlijk Platteland West en LTO
Nederland.

Woordvoerder IPO: Rinske Wieman 070 888 1275/ 06- 2890 1275

Voor meer informatie, tekst van het stelsel en een samenvatting zie www.vitaalplatteland.nu/snl.